

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOĞU DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

HAZIRLAYAN
İbrahim ÜNALAN

NECÎB MAHFÛZ'UN TARİHİ ROMANLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem POLAT

KIRIKKALE-2012

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek Lisans için hazırladığım “*Necîb Mahfûz’un Tarihi Romanları*” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

.....2012

İbrahim ÜNALAN

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

İbrahim ÜNALAN tarafından hazırlanan “Necîb Mahfûz’un Tarihi Romanları” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/ oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Muhammet HEKİMOĞLU

Üye

Doç. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. İ. Ethem POLAT

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada, Modern Arap Edebiyatının en önemli isimlerinden olan Necîb Mahfûz'un '*Abesu'l-Akdâr, Radûbîs, Kifâh Tîbe* isimli tarihi romanlarını incelemeye çalıştım.

Giriş bölümünü iki şekilde ele aldım. Tarihsel arka plan olarak adlandırdığım ilk bölümde Mısır tarihine ve yaşanan siyasî olaylara değindim. Diğer bölümde ise Modern Mısır Romanı hakkında bilgi verdim.

Birinci bölümü beş kısımda inceledim. Necîb Mahfûz'un hayatını, eğitimi, kişilik özelliklerini, etkilendiği kültür kaynaklarını ayrı ayrı değerlendirdim. Bu bölümde son olarak Mahfûz'un yazı hayatına ve eserlerine değindim. Romanlarını, hikâyelerini, makale ve diğer eserlerini inceledim.

İkinci bölümde ise Necîb Mahfûz'un yayınlanmış üç tarihi romanını ele aldım. Daha sonra bu romanları mekân, zaman, kahramanlar ve olay terkihi açısından tahlil ettim. Vakayı özetleyip roman içinde dikkat çeken önemli unsurları ortaya koydum. Bu romanlar tarihi roman olduğu ve Firavun dönemlerini anlattığı için bu dönemle ilgili tarihi arka plana yer verdim. Ayrıca benzetmeler ve anlatımı çekici kılmak için kullanılan diğer unsurlar üzerinde de durdum.

Modern Mısır Romanına ilgi duyan herkese faydalı olmasını temenni ettiğim bu çalışmam esnasında vakitli vakitsiz her türlü yardımına ve bilgisine başvurduğumda beni her zaman aydınlatan danışmanım Yrd. Doç. Dr. İbrahim Ethem Polat'a sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca gerek malzeme gerekse çalışma yöntemi konusunda benden destek ve ilgilerini esirgemeyen Prof. Dr. Musa Yıldız'a ve Prof. Dr. Ahmet Kazım Ürün'e teşekkür ederim.

NECİB MAHFÛZ'UN TARİHİ ROMANLARI

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Necîb Mahfûz'un henüz incelenmemiş olan tarihi romanlarının tahlilini yapmaktır.

Mahfûz'un üç tarihi romanını incelemeden önce, Mısır tarihinden ve Çağdaş Mısır romanından bahsederek çalışmamızın alt zeminini oluşturmak hedeflenmiştir. Daha sonra da Mahfûz'un hayatından, etkilendiği kültür kaynaklarından, edebi yöneliminden ve eserlerinden söz ettikten sonra asıl amaçlanan bölüme geçilmiştir.

Bu çalışmada, yazarın Radûbîs, Kifâh Tîbe ve Abesu'l-Akdâr isimli romanlarındaki kahramanların fiziki ve ruh tahlilleri yapılmış; romanlar olay, zaman, mekân bakımından değerlendirilmiştir. Romanların benzer ve farklı yönlerinin tespiti amaçlanmıştır.

THE HISTORICAL NOVELS OF NECIB MAHFUZ

ABSTRACT

The purpose of this dissertation is to analyze the works of Necib Mahfûz's historical novels, which have not been studied yet.

Before examining Mahfûz's three historical novels, it is aimed to create a ground by pointing out to the history of Egypt and the Contemporary Egyptian Novel. Subsequently, after mentioning the life of Mahfûz, cultural resources that affected him, his literal tendency and his works, it is passed to the aimed section.

In this work the physical and spiritual analysis of the characters of the three novels titled as *Radûbis*, *Kifâh Tîbe* and *'Abesu'l-Akdâr* is made, the novels are examined in terms of event, time and place. It is aimed to determine novels according to the various facts of the similar and different aspects of novels.

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA	I
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VIII

GİRİŞ

YİRMİNCİ YÜZYILDA MISIR VE ÇAĞDAŞ MISIR ROMANI	1
Tarihi Arka Plân ve Siyasî Olaylar.....	1
Modern Mısır Romanı	13

I. BÖLÜM

NECÎB MAHFÛZ.....	22
1.1. Hayatı	22
1.2. Eğitimi	24
1.3. Kişiliği	26
1.4. Etkilendiği Kültür Kaynakları	28
1.5. Yazı Hayatı ve Eserleri.....	37
1.5.1. Tarihi Dönem.....	43
1.5.2. Gerçekçi Dönem	44
1.5.3. Sembolik Roman.....	45
1.5.4. Necîb Mahfûz'un Eserleri.....	48
Hikâyeleri.....	48
Romanları.....	50
Diyalog Türü Kitabı.....	52
Çevirileri	53
Makaleleri	53

II. BÖLÜM

NECÎB MAHFÛZ'UN TARİHÎ ROMANLARI.....	58
2.1. 'ABESU'L-AKDÂR	62
2.1.1 Şahıs Kadrosu	62
2.1.2 Romanın Muhteva Özellikleri	63
2.1.3 Üslup Özellikleri.....	64
2.2. RÂDÛBÎS	86
2.2.1. Şahıs Kadrosu	86
2.2.2. Muhteva Özellikleri	87
2.2.3. Eserin Üslûb Özellikleri.....	89
2.3. KÎFÂH TÎBE	104
2.3.1. Şahıs Kadrosu	105
2.3.2. Muhteva Özellikleri	106
2.3.3. Eserin Üslûb Özellikleri.....	109
SONUÇ	140
BİBLİYOGRAFYA (KAYNAKÇA)	141

KISALTMALAR

S. Ü. : Selçuk Üniversitesi

a.g.e. : adı geçen eser

b. : ibn (bin)

bkz.: bakınız

s. : sayfa

tsz. : tarihsiz

vb.: ve benzeri

vd. : ve devamı

vs.: vesaire

yy.: yüzyıl

GİRİŞ

YİRMİNCİ YÜZYILDA MISIR VE ÇAĞDAŞ MISIR ROMANI

Tarihi Arka Plân ve Siyasî Olaylar

Toplumların yaşadığı siyasî olaylar ve tarihsel gelişimler sosyal, kültürel, ekonomik, sanatsal faaliyetleri etkilediği gibi edebi hayatları da etkiler. Belli bir birikime sahip olan sanatçılar, yaşadığı toplumdaki sosyal ve siyasal olaylara kulaklarını tıkayamazlar, eserleri de yaşadıkları toplumun izlerini taşır. Bu nedenle Necîb Mahfûz'un tarihi romanlarına yer vermeden önce Mısır tarihi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Mısır tarihi beş bin yıl öncesine dayanır. Bu beş bin yıllık süreç, bize Mısır'ın ne kadar köklü bir uygarlığa ve geçmişe sahip olduğu noktasında fikir verir. Mısır'ı yönetenler açısından Mısır tarihi şu başlıklar altında toplanmıştır:

- Firavunlar Mısır'ı (M.Ö.3200-M.Ö.332)
- Hellenistik Mısır (M.Ö.332-M.Ö.30)
- Roma Mısır'ı (M.Ö.30-M.S.395)
- Bizans Mısır'ı (395-642)
- Arap ve Türk Hâkimiyeti Dönemi Mısır'ı (642-1805)
- Modern Mısır (1805-)¹

Bazı araştırmacılar, Mısır tarihinin başlangıcı olarak M.Ö. 3100 yılında Menes'in Nil vadisinde yaşayan kabileleri birleştirmesini kabul etmektedir. Birinci firavunlar sülalesinin de başlangıcı olarak kabul edilen bu dönemden sonra dördüncü sülale zamanında Mısır çok ilerlemiştir. Ünlü piramitler bu çağda yapılmıştır.

¹ Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, "Mısır ", C.XIII, Sabah Gazetesi Yayınları, İstanbul, (tsz.), s. 501-520.

On sekizinci sülale zamanında ise Mısır uygarlığı en parlak dönemini yaşamıştır. Necîb Mahfûz'un yayınlanan ve bizim incelediğimiz üç romanı da firavunlar tarihini anlatmaktadır.

İlerleyen süreçte Mısır; Asurlular ve İranlılar tarafından yönetilmiştir. Büyük İskender ve Ptoleme zamanında İskenderiye, bir ilim ve kültür merkezi haline gelmiştir. Mısır, M.Ö. 30'da Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir.

641 yılında Hz. Ömer'in komutanlarından biri olan 'Amr İbnu'l-Âs'ın, Mısır'ı fethiyle Roma egemenliği sona ermiştir.² Emeviler ve Abbasilerin hâkimiyetinden sonra Tolunoğulları, İhşitler, Fatîmiler, 1200 yılında da Memlukler Mısır'a hâkim olmuşlardır. 1517 Ridaniye Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim, Memlukleri mağlup ederek Mısır'ı on yedi sancaktan oluşan bir Osmanlı beylerbeyliği haline getirmiştir.³

Yeni Arap Edebiyatı'nın da başlangıcı sayılan 1798 yılında Mısır, Napolyon komutasındaki Fransız ordusu tarafından işgal edilmiştir. Napolyon'un Mısır'ı işgali, Haçlı seferlerinden bu yana Avrupa ile Mısır arasındaki ilk karşılaşmadır.⁴

Bazı Mısırlı eleştirmenler bu işgalle birlikte ülkenin toplumsal ve kültürel hayatında olumlu değişiklikler olduğunu ve Arap Rönesansı'nın bu dönemde başladığını ileri sürmektedirler. Bu gelişim ve yenilikler Mısır'da yeni bir Arap Edebiyatı'nın filizlenmesine sebep olmuştur. Napolyon yanında getirdiği çeşitli dallardaki araştırmacılarla birlikte Mısır'ı sadece politik ve coğrafi açıdan değil aynı zamanda arkeolojik açıdan da ele geçirmek istemiştir.⁵

Fransız deniz filosu Ebû Kir körfezinde Osmanlı deniz filoları tarafından yok edilmiştir. Napolyon'un yönettiği askeri harekât, Akka'da Cezzâr Ahmet Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusu tarafından durdurulmuştur. Fransız ordusu, İskenderiye'de, 21 Mart 1801'de tamamen mağlup edilmiştir. Napolyon'un, Doğu ülkeleri üzerinde taşıdığı hırs, arzu ve hayaller boşa çıkmıştır. Bunun üzerine Napolyon, birliklerini savaş alanından çekip Mısır'ı boşaltmaya karar vermiştir.⁶

² Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2002, s. 3.

³ Ahmet Kâzım Ürün, *Uygarlıklar Beşiği Mısır Arap Cumhuriyeti*, Konya Postası, Konya, 1991, s. 7.

⁴ 'Umer ed-Desûkî, *Neş'etu'n-Nesri'l-Hadis ve Tatavvuru*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire, 1973, s. 5.

⁵ Ahmed Heykel, *Tatavvuru'l-Edebi'l-Hadis fi Mısır*, Kahire, 1983, s. 25.

⁶ Philip Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., I- IV, İstanbul, 1981, s. 71.

Yaklaşık üç yıl süren işgal sonrasında Fransızlar ülkeyi terk edince Mısır tekrar bir Osmanlı eyaleti olmuştur. 1805 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa, 1952'lere kadar sürecek olan Türk asıllı hanedanın ilk temsilcisi olmuştur.⁷

Mehmet Ali Paşa döneminde siyasî, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda pek çok köklü değişikliğe gidilmiştir. Bu faaliyetlerin en önemlisi aralarında Rıfâ'a Râfî' et-Tahtavî'nin de bulunduğu bir grup yazarın Avrupa'ya gönderilmesidir. Bu yazarlar ilerleyen yıllarda ülkenin, bağımsızlık mücadelesinde ve kalkınmasında aktif rol oynayacaktır.⁸

1869'da, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla Mısır'ın stratejik önemi artmıştır. İngiltere, 1882'de ülkeyi nüfuzu altına almış ve Mısır'ın resmi dilini değiştirerek geniş çaplı bir sömürge politikası uygulamıştır.⁹

İngiliz komiser Lord Cromer'in, Abbas Hilmi döneminde yönetimi ele geçirip bakanları görevden alıp yerine bakanlar atadığı ve kendi görüşünü dikte ettiği zaman, Mısırlıların İngilizlere karşı olan kin ve nefreti daha da artmıştır.

Bu durum halkın muhalefet etmesine neden olmuştur. Halk arasından milli kahramanlar çıkmıştır. Bu kahramanlardan ilki ülkede esas ulusal hareketi başlatan Mustafa Kâmil olmuştur.¹⁰

Mustafa Kâmil, gerek Ocak 1900'de üç dilde çıkardığı *el-Livâ* gazetesi gerekse ateşli konuşmaları ile mevcut milli şuurun derinleşmesini sağlamıştır. el-Hizbu'l-Vatanî (Vatan Partisi)'yi kurmuştur. Birçok Avrupa başkentlerini ziyaret ederek Mısır'ın meselelerini ve gayri meşru olan İngiliz işgalini anlatmıştır.¹¹

et-Tahtavî, Ali Mübarek ve Mahmûd el-Felekî gibi şahsiyetler önemli mevkilere gelmiştir. Cemâleddin el-Afgânî İslam ülkelerinin işlerine yabancıların müdahale etmelerini önleme konusunda davetlerde bulunmuştur. Bu gelişmeler halkın görüşünü ve milli mücadele ruhunu geliştirmiştir.

⁷ Ahmet Kâzım Ürün, *a.g.e.* s. 4.

⁸ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2002, s. 4.

⁹ Erol Ayyıldız, "Mısır'da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt; 1, Sayı; 1, Bursa, 1986, s. 69-74.

¹⁰ Hâmid Hafnî Dâvûd, *Târîhu 'l-Edebi'l-Hadis, Dâru't-Tibâ'ati'l-Muhammediyye*, Kahire, 1969, s. 36.

¹¹ Ahmet Savran, *a.g.e.*, s. 13-14.

Mısır ve *el-Vatan* gibi gazetelerin “*Mısır Mısırlılarıdır*” başlıkları mücadele azmini kuvvetlendirmiştir. Bunun sonucunda 1882’de Urabi Paşa, başarısız olmakla beraber halkın işgalcilere karşı boyun eğmeyeceğini gösteren bir hareket başlatmıştır.¹²

Ayrıca Necîb Mahfûz’un babası da bir Mustafa Kâmil hayranıdır. Mustafa Kâmil’in kurduğu Vatan Partisi, daha çok panislavist bir hüviyet taşımıştır.

Buna rakip olarak 21 Eylül 1907’de Millet partisi kurulmuştur. Partinin ve onun yayın organı olan *el-Cerîde* gazetesinin başına Ahmet Lutfi es-Seyyid getirilmiştir. Panislavist düşüncede olmayan, yalnızca ülkenin bağımsızlığını savunan bu partinin yıldızı kısa zamanda parlamıştır. Bunda Hidivliğin milliyetçilere baskı kurması ve 1904’te İngiltere ve Fransa’yla dostluk anlaşması imzalaması, Türkiye’de Jön Türklerin ortaya çıkışı, bazı Türklerin hilafet düşüncesinden vazgeçmek istemesi ve genel anlamda Türkiye’nin uluslararası alanda gücünün zayıflaması gibi sebepler rol oynamıştır.¹³

Toplumda gelişen bu tür ihtilalci fikirleri reddeden Lord Cromer’in yerine atanan İngiliz valisi Sir Eldon Gorst, milliyetçilere karşı yürütülecek yolun İngiliz siyasetinin çözümlemesi gereken en önemli meselelerinden biri olduğuna inanmıştır. 1906 yılındaki Dinşevay olayı, İngiliz aleyhtarlığının devam ettiğini göstermiş, suçlular ağır cezalara çarptırılmıştır. İngilizler, bu olaylardan sonra milliyetçilere daha barışçı bakmaya başladılarsa da bu yeni siyaset beklenen sonucu vermemiştir. 1909’da basın hürriyeti yeniden kısıtlanmış *el-Ezher* bir süre kapatılmıştır.¹⁴

Mustafa Kâmil’in ölümü üzerine Vatan Partisi başkanlığına getirilen Muhammed Ferîd, halkın İngiliz baskısına karşı mücadelesinde bayraktarlık görevini devam ettirmiştir.¹⁵ 20 Şubat 1910’da devrin başbakanı Kıpti Butrus Gali Paşa, genç bir Müslüman milliyetçi tarafından öldürülmüştür. Aynı yıl genel meclis, Süveyş Kanalı imtiyazı meselesini çözümlemiştir. 1911’de Gorst çekilmiş yerine Lord Kitchener gelmiştir.¹⁶

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla İngiltere, Mısır’da himayeliğini ilan etmiştir. Abbas’ı görevinden alıp yerine amcası Hüseyin Kâmil’i atamıştır. Daha sonra

¹² Ahmet Savran, 19. yy. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. Yay., Erzurum, 1991, s. 13.

¹³ Marîdan ‘Azîza, *el-Kıssa ve’r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Necîb Mahfûz*, Dâru’l-Fikr, Şam, 1980, s. 5.

¹⁴ Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, VIII, “Mısır”, Meydan Yay. Tsz., İstanbul, s. 731.

¹⁵ Yûsuf Hasan Nevfel, *el-Kıssa ve’r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, Kahire, 1977, s. 5.

¹⁶ Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, a.g.m.

İngilizler Abbas'ı görevden aldıkları gibi Hüseyin Kâmil'i de görevden alıp yerine Kral Fu'âd'ı atamışlardır.¹⁷

1914'te Osmanlı devletinin, karşı cephede yer alan İngiltere'ye savaş açmasıyla, İngilizlerin Mısır'daki baskıcı tutumları daha da artmıştır.¹⁸

Necîb Mahfûz, Mısır'ın İngiliz işgali altında olduğu bir yılda dünyaya gelmiştir. İngilizler, 1882 yılında Mısır'a asker çıkarttıklarında uzun boylu kalmayacaklarını açıklamıştır. Buna rağmen 1914'te -Birinci Dünya Savaşı'nın hemen arifesinde- Mısır'ı himayesi altına aldıklarını bildirmiş ve Mısır'ı âdeta kendi topraklarının bir parçası ilân etmiştir. İngiliz işgalinin ilk yıllarında, işgale sebep olan milliyetçilik hareketleri (ki 'Urâbî Paşa ayaklanması da bunun bir sonucudur) biraz hız kesmiş ve ülke ekonomik yönden nispeten rahat bir döneme girmiştir. İlerleyen zamanda Mısır'daki İngiliz askerlerinin ve yöneticilerinin olumsuz tutum ve davranışları, çeşitli sosyal sıkıntıları da beraberinde getirmiştir.¹⁹

İngilizlerin ilköğretimden başlayarak Mısır'daki bütün eğitimi İngilizceye çevirmeleri ulusal benliği harekete geçirmede çok önemli bir rol oynamıştır. Dili ulusal kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak gören Mısırlı aydınlar, eğitimin Arapça yapıldığı bir halk üniversitesini (bugünkü Kahire Üniversitesi'ni) açana dek gerek Mısır içinde gerekse Mısır dışında büyük bir kampanya yürütmüşlerdir.

1906 yılında meydana gelen Dinşevay olayı ve ardından pek çok Mısırlıyı cezalandıran ve birkaçını ölüme mahkûm eden özel bir mahkemenin kuruluşu kabarmakta olan milliyetçilik duygularını iyiden iyiye kamçalamıştır.²⁰ Aydınlar ve yazarlar bu konuyu her fırsatta işlemişler ve bu olay merkezli hikâyeler ortaya koymuşlardır.²¹

Birinci Dünya Savaşı yılları, Mısır'da çok hızlı sosyal değişikliklerin görüldüğü yıllar olmuştur. Her ne kadar Mısır'a, resmen savaş ilanı yapmamışsa da, İngilizler Mısır'ı bir koloni gibi kullanmıştır. İngiltere, Müslüman halkı amele kıtaları için bir kaynak ve ihtiyat olarak kullanma kararı almıştır. Pek çok köylü, hayvanlarıyla birlikte Filistin'deki İngiliz gücünde kullanılmak üzere askere alınmıştır. Mısır, İngiliz

¹⁷ Yûsuf Hasan Nevfel, *a.g.e.*, s. 6.

¹⁸ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 1997, s. 7.

¹⁹ Musa Yıldız, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 1.

²⁰ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 28.

²¹ Musa Yıldız, *a.g.e.*, s. 2.

İmparatorluğunun can damarı olduğu kadar, bir askeri transit merkezi deposu, bir eğitim alanı haline gelmiştir.

Nil deltası, dominyonlardan gelmekte olan ufak birlikler ve acemiler için talimgâh vazifesi görmüştür. Diğer yandan savaş nedeniyle dünyanın pamuğa olan ihtiyacının artması üzerine Mısır'daki arazilerin çoğu pamuk ekimine ayrılmıştır.

Bu sebepten gıda maddeleri ekimi için ayrılan arazi miktarı azalmıştır. Bu durum aşırı fiyat artışlarına yol açmış, zaten yoksul olan insanlar fiyat artışları altında ezilmiştir.

Temel ihtiyacı karşılama sisteminde adaletsizlikler yaşanmıştır. Bazı açığözler bu durumdan vurgun yapmıştır. Mısır'daki arazi sahipleri sınıfı daha zengin olmuş, diğer yandan orta sınıf, sanayinin büyümesiyle artmıştır. Bozulan İngiliz yönetimi ve ülkede konuşlanan birliklerin olumsuz davranışları, yabancı karşıtı düşünceleri körüklemiştir. Böylece 1914-1918 yılları ılımlı milliyetçilerin gözden düşüşüne tanık olmuştur.²²

Birinci Dünya Savaşından önce Mısır'da başlıca iki farklı grup vardı. Biri *el-Müeyyed* gazetesi sahibi 'Alî Yusuf'un temsil ettiği Hidiv taraftarı grup, diğeri de *el-Mukattam* ve *el-Muktataf* gazetelerinin sahibi Fâris Nemr'in temsil ettiği İngiliz yanlısı gruptur. Bu gruplardan daha sonra pek çok yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır.²³

Ateşkesin hemen ardından, Sa'd Zablûl Paşa başkanlığındaki üç Mısırlı siyaset adamı, İngiliz yüksek temsilcisine başvurarak Vefd adındaki bir Mısır heyetinin, İngiliz hükümetiyle bağımsızlık konusunu görüşme önerisini iletmiştir. İngiliz hükümetinin bunu reddetmesi ve Sa'd Zablûl'un tutuklanıp Malta'ya sürülmesi, ülke çapında gösterilere yol açmıştır. İlk kez kadınların katıldığı bir yürüyüş de bu dönemde gerçekleşmiştir.²⁴

1919 devrimi olarak adlandırılan bu İngiliz karşıtı isyan hareketini hazırlayan sebeplerin arasında; Mısır halkının Birinci Dünya Savaşı sırasında çok sıkıntı çekmiş olmasını, bağımsız Mısır parlamentosunun yok edilmesini, Sa'd Zablûl ve arkadaşlarının 8 Mart 1919'da sınır dışı edilmelerini gösterebiliriz.²⁵

Bu başkaldırı hareketinin Mısır'ın siyasî, ekonomik ve toplumsal hayatında çok önemli bir yeri olmuştur.

²² Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 29.

²³ Fethî Selâme, *Tatavvuru'l-Fikri'l-İctimâ'î Fi'r-Rivâyeti'l-'Arabiyye*, Kahire, 1980, s. 39-49.

²⁴ Yûsuf Hasan Nevfel, *el-Kissa ve'r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, Kahire, 1977, s. 6.

²⁵ Hâmid Hafnî Dâvûd, *Târîhu'l-Edebi'l-Hadîs*, Dâru't-Tıbbâ'ati'l Muhammediyye, Kahire, 1969, s. 37.

Siyasî açıdan bağımsızlığa giden yolun kilometre taşlarından en önemlisini oluşturan 1919 devrimi, Mısır halkının var olma ve kendi geleceklerini belirleme hakkını sağlamıştır. İngiliz işgali altındaki halkın bezgin, umutsuz ve morallerinin bozuk oluşu ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. Devrimle beraber, toplumda bir hareketlenme ve ekonomide bir canlanma görülmüştür. Savaşın sıkıntılarını çeken halk, bütünleşip kenetlenip yekvücut olma gereğini hissetmiştir.²⁶

1919 devrimi patlak verdiğinde Mahfûz, henüz yedi yaşlarındaydı. Devrimin onun üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Siyasî şuurunda bu hadisenin önemli rol oynadığını ifade etmiş ve 1926 yılından bu yana bu devrimle ilgili gazetelerde geçen haberleri hiç kaçırmadığını belirtmiştir.²⁷

1919 devriminin başarısızlığıyla birlikte Mısır birbiri ardı sıra gelen krizler yaşamıştır. Görünüşte tavizkar bir politika izleyen ihtilal kuvvetleri, gelişme yolundaki olumlu faaliyetleri engelleyip insan haklarını kısıtlamıştır.²⁸

Mısır'a temsilci olarak gönderilen Lord Allenby, milliyetçilere taviz vererek bir uzlaşma sağlama politikası izlemiştir. Sa'd Zablûl serbest bırakılmıştır. Ülke düzeyinde bir örgüte dönüşmüş olan Vefd, Mısır'ın en etkili siyasi grubu haline gelmiştir. Himaye yönetimi altında yeni bir anayasal çerçeve çizmek üzere görevlendirilen Milner komisyonu, Vefd tarafından boykot edilmiştir.²⁹

Allenby, Sa'd Zablûl'u saf dışı ederek Vefd içinde İngiliz yanlısı siyasal bir güç odağı oluşturmayı amaçlamıştır. İngiliz çıkarlarını koruyacak bir antlaşmayı sonraya bırakarak tek taraflı bağımsızlık ilan edilmesini sağlamıştır. 15 Mart 1922'de İngiltere'nin himayesini kaldırmasıyla sonuçlanan bu olumlu gelişmede Mısırlıların mücadeledeki azimleri büyük rol oynamıştır.³⁰

Başkan Woodrow Wilson'un 14 maddelik bildirisi Mısırlıların bağımsızlık ümitlerini kuvvetlendirmiştir. Savaştan sonra bu yönde hiçbir ilerleme görülmeyince Sa'd Zablûl (1860-1927)'ün önderliğinde bütün memlekette İngilizlere karşı gösteriler yapılmıştır. Bu daha sonra toplu bir ayaklanmaya dönüşmüştür.

²⁶ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necib Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2002, s. 8.

²⁷ Nebîl Ferec, *Necib Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhi*, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kitâb, Kahire, 1986, s. 33.

²⁸ Tâhâ Vâdî, *Medhal ilâ Târîhi'r-Rivâyeti'l-Mısriyye*, Kahire, 1972, s. 101.

²⁹ Ana Britannica, "Mısır", The University of Chicago Ana Yayıncılık, İstanbul, (tsz.), XVI, s. 41.

³⁰ Ana Britannica, a.g.m., s. 41.

İngilizler Sa'd Zaglûl ile diğer Vefd liderlerini Malta adasına sürmüştür. Bu olay ayaklanmayı yatıştıracağı yerde, büsbütün şiddetlendirmiştir.³¹

Bu ayaklanmalar geniş çaplı grevlerle devam etmiştir. Grevlerde avukatlar ve öğrenciler başı çekerken, bunlara taşımacılar ve devlet memurları da katılmıştır. Ülke çapındaki bu grevler, birkaç hafta sürmüştür. Devrimin üçüncü ve en başarılı safhasını Milner Heyeti'nin ziyareti sırasında gerçekleştirilen boykot oluşturmıştır.

Bu durum karşısında İngilizler, Zaglûl'ü ve arkadaşlarını serbest bırakarak, onlarla bir antlaşma zemini üzerinde görüşmelere girişmiştir. İngiltere'nin Mısır üzerindeki sıkı kontrolünden vazgeçmemesi ve Vefd liderlerinin de tam bağımsızlıkta ısrar etmeleri sebebiyle görüşmeler olumlu sonuç vermemiştir.³²

1921 yılında yine ayaklanmalar çıkmıştır. Vefd partisiyle anlaşamayacağını gören İngiltere, 28 Şubat 1922'de yayınladığı bir beyanla, Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. I. Fu'âd (1868-1936) da bu beyanı kabul ederek kral unvanını almıştır. İngiltere Mısır'ın bağımsızlığını ilan etmekle beraber Süveyş Kanalı'nın ve Mısır'daki yabancıların haklarını savunmuştur. Sudan üzerindeki kontrolü elinde tutmuştur. Kral I. Fuâd'ın bu deklarasyonu kabul etmesi, Vefd liderliğindeki milliyetçilerle arasının açılmasına sebep olmuştur. Milliyetçiler mücadelelerini, İngiltere'den sonra Fuâd'a da yöneltmişlerdir.³³

Belçika anayasası esas alınarak hazırlanan ve 19 Nisan 1923'te ilân edilen anayasa ile krala geniş yetkiler verilmiştir. Anayasanın ilânından sonraki ilk genel seçimlerde Vefd partisi büyük bir başarı elde etmiştir. 1924'te Sa'd Zaglûl ilk Vefd hükümetini kurmuştur.³⁴

Kralın yürütme yetkisini belirleyerek iki meclisli bir yasama organı oluşturan ve Mısır'ı meşruti bir monarşi durumuna getiren yeni anayasa Nisan 1923'te yürürlüğe girmiştir.³⁵ 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması Türkiye ve Mısır arasındaki bütün bağların kesilmesine yol açmıştır.³⁶

Ocak 1924'te yapılan parlamento seçimlerini Vefd Partisi büyük bir çoğunlukla kazanmıştır. Sa'd Zaglûl Paşa hükümetin başına geçmiştir. Meclisin açılmasıyla başlayan bu süreçte pek çok demokratik ve ekonomik reformlar olmuştur. Sendikal faaliyetler hızlanmıştır. Üniversite (Kahire Üniversitesi) devletleştirilmiştir.

³¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 1993, C.I, s. 204-205.

³² Rahmi Er, *Modern Arap Edebiyatı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 30.

³³ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 1993, C.I, s. 206.

³⁴ Mustafa L. Bilge, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, s. 201.

³⁵ Ana Britannica, XVI, s. 41.

³⁶ Meydan Larousse, VIII, s. 731.

Mısır ekonomisinin diriltilmesinde büyük role sahip Tal'at Harb, 1920'de ilk Mısır bankasını kurmuştur. 1927 yılında Sa'd Zaglûl Paşanın ölümünden sonra, Nabhâs Paşanın yönettiği Vefd Partisi mücadeleyi sürdürmüştür.³⁷ Fakat Vefd partisi uzun ömürlü olmamıştır.

Çünkü Kral Fu'âd parlamentoda ezici çoğunluğu oluşturan milliyetçilerle çalışmaktan ziyade küçük partilerle veya Ahmed Zivâr ve Muhammed Mahmûd gibi bağımsız politikacılarla çalışmayı tercih etmiştir. Bunun yanında siyasî gelişmeleri istediği gibi yönlendirmek amacıyla keyfi kararlar almış parlamentoyu dört defa feshetmiştir. Aralık 1929'daki dördüncü seçimin ardından yeniden başbakan olan Nabhâs Paşa'nın İngilizlerle daha önce imzalamak isteyip de başaramadığı antlaşma bu sefer de Sudan sorunuyla kesintiye uğramıştır. Kralla çatışmaya giren hükümet Haziran 1930'da istifa etmiştir.

Vefd'in katılmadığı 1931 seçimi hariç bir fesih sonrasında yapılan seçimi Vefd partisi kazanmıştır. Fu'âd döneminde hepsi de kısa ömürlü olan üç Vefd hükümeti görev yapmıştır. Siyasî çalkantılarla geçen Kral Fu'âd yönetiminin son yıllarında Habeşistan, İtalya tarafından işgal edilince Mısır İngilizlerle tekrar anlaşıp iş birliği yapmak zorunda kalmıştır.³⁸

İsmail Sıdkı'yı başbakanlığa atayan kral, anayasayı yürürlükten kaldırarak kendi başına yeni anayasa ve seçim yasası çıkarmıştır. Vefd'in boykot ettiği Haziran 1931'deki seçimden güçlü bir çoğunlukla çıkan İsmail Sıdkı'nın kurduğu hükümet, Eylül 1933'e kadar görevde kalmıştır.³⁹ Bu dönemdeki toplumsal hareketlere baktığımızda Vefd'den başka iki önemli oluşumla karşılaşmaktayız.

Biri milliyetçi Mısru'l-Fetât diğeri de 1930'da Hasan el-Bennâ tarafından kurulan İslamcı İhvânü'l-Muslimîn örgütleridir.⁴⁰

Otuzlu yıllarda başlayan ve bütün dünyayı saran kriz Mısır'ı da etkilemiştir. O günlerde Vakıflar Bankası kredi servisinde çalışan Necîb Mahfûz, pek çok kişinin kredi almak için geldiğinden bahseder. Bu dönemde devlet dairelerine alımlar durdurulmuş, dereceler dondurulmuştur.⁴¹

³⁷ Yûsuf Hasan Nevfel, *el-Kıssa ve'r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru'n Nahdati'l-'Arabiyye, Kahire, 1977, s. 1-7.

³⁸ Ana Britannica, XVI, s. 41.

³⁹ Ana Britannica, a.g.m.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: *Mısru'l-Fetât*, s. 9.

⁴¹ Recep Hasan Recep, *Saktu'l-Muctema' ve'z-Zât Mahcûb 'Abdu'd-Dâyim*, Kahire, (tsz.), s. 89.

Vefd Partisiyle mücadele edemeyeceğini anlayan ve 1930'da parlamentoyu feshederek monarşik diktatörlüğü kuran Kral Fu'âd, Nisan 1935'te eski anayasayı yeniden yürürlüğe koymuştur. Dört ay sonra öldüğünde oğlu Faruk'u ardında bırakmıştır. Yerine 16 yaşındaki I. Faruk geçmiştir. 1936 seçimlerini Vefd partisi ezici bir çoğunlukla kazanmıştır.⁴²

Mayıs 1936'daki seçimler sonunda dördüncü kez başbakan olan Nahhâs, 26 Ağustos 1936'da İngilizlerle karşılıklı ittifak ve savunma antlaşması imzalamıştır. Mussolini'nin Mısır'a hürriyet verme tehdidi karşısında İngilizler bu antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır. On yıl için imzalanan bu antlaşma ile İngilizler Mısır'dan çekilecek, kendisinin imparatorluk yolu olan Süveyş kanalında devamlı asker bulunduracak, ayrıca Mısır'ın bir saldırıya uğraması durumunda İngiltere Mısır'ı savunacaktır. Bu antlaşmayla İngiltere Mısır'dan çekilmiş ve Mısır tam bağımsızlığına kavuşmuştur.⁴³

Mısır, 1939 yılında patlak veren İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz ordusu için önemli bir üs olmuştur. Faruk, İngilizlerin yardım talebi karşısında çekimser davranmıştır. Kamuoyunun bir bölümü de Almanlardan yana olmuştur. Mısır bir üs olarak kullanılıyorsa da henüz savaşa girmemiştir. İngilizler baskıya devam etmiştir. 1942 Şubatında İngilizlerin en-Nahhâs'ı başbakanlığa getirmesi için kralı zorlamaları ve tanklarla sarayı kuşatmaları bu baskının bir göstergesidir. Bu durum ayrıca kralın halkı göz ardı edip İngilizleri memnun etmeye çalıştığını da gösterir.⁴⁴

Şubat 1945'te Mısır, Almanya ve Japonya'ya resmen savaş açmıştır. Bu tarihten sonra Mısır kanal bölgesinin boşaltılmasını ve Sudan'ın geri verilmesini istemiştir. İngilizlerin ağır hareket etmesi karşısında Mısır, konuyu Birleşmiş Milletlere götürmüşse de bundan bir sonuç alamamıştır.

Kırsal alandaki nüfus çoğunluğu ve şehirli işçi sınıfının yol açtığı toplumsal sorunlar siyasî bunalımı daha da şiddetlendirmiştir.⁴⁵ 1936'dan sonra Filistin sorunuyla ilgilenmeye başlayan Mısır, Arap Birliğinin oluşmasında öncü rol oynamıştır. 22 Mart 1945'te Arap Birliği resmen kurulmuştur.⁴⁶

⁴² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Ankara, 1993, C.I, s. 204-205.

⁴³ Büyük Larousse, XVI, s. 8123.

⁴⁴ Tâhâ Vâdî, *Medhal ilâ Târîhi 'r-Rivâyeti'l-Mısriyye*, Kahire, 1972, s. 101.

⁴⁵ Büyük Larousse, XIII, s. 8123.

⁴⁶ Süleymân el-Egâni, *el-Edebu'l-Mu'âsir fî'l-'Aleml-'Arabî*, Matbaatu'l-Kuttâbi'l-Hadîs, Kahire, (tsz), s. 92.

Mısır endüstrisi, özellikle Bank Mısır'ın kurulmasından sonra -1920'li yıllarda- büyük bir gelişme göstermiştir. 1928'de ülkenin temel ihraç ürünü olan pamuk fiyatları büyük ölçüde düşmüştür. Pamuk, 1930'ların başlarındaki ekonomik darboğazdan etkilenmiş, bu durumun olumsuzlukları köylü ve tarım işçilerinin hayat standardına yansımıştır. Ekilebilir tarım alanlarındaki artış da nüfus artışına ayak uyduramadığından köylüler, bir iş bulma umuduyla kentlere doğru akın etmişlerdir. 1917'de 791.000 olan Kahire'nin nüfusu 1937'de 1.312.000'e, 445.000 olan İskenderiye'nin nüfusu da 686.000'e ulaşmıştır.⁴⁷

Ne yapacağını bilemeyen orta sınıf insanlar arasında uç fikirler iyi bir zemin bulmuştur. 1930'ların sonlarına doğru, demokrasiyi uygulayan batı uluslarının yaşadığı bunalım, Mısır'da demokrasiye olan inancın büyük itibar kaybına uğramasına neden olmuştur.⁴⁸

Vatan Partisi'nin, Mustafa Kâmil çizgisinden ayrılması üzerine 1927'de Hasan el-Bennâ tarafından Müslüman kardeşler teşkilatı kurulmuştur. İslâmi ahlak değerlerini ve dünya görüşünü öne çıkaran bu hareket, 1930'larda gelecek yanlısı olan Mısırlıların çoğunluğunun sempatisini kazanmıştır. Kısa sürede siyasete girmiş ve Vefd partisine karşı Kral Fâruk'un da desteğini alarak güçlenmiştir. 1930'ların sonlarında batıda ortaya çıkan büyük bunalım; faşizmin, nazizmin ve komünizmin Mısır'da itibar kazanmasına sebep olmuştur. Batı demokrasisini kuşatan sosyal bunalımlar, sefalet ve ümitsizlik, düzenlilik ve aşırı kendine güven arasındaki tezat, Mısırlılar üzerinde büyük bir etki bırakmıştır.

Bunun sonucunda Vefd ve diğer politik gruplar, anayasaya işlerlik kazandırma çabası yerine hep birlikte gözlerini siyasî yapılanmanın farklı biçimlerine çevirmeye başlamışlardır.

1937-1938'de Vefd, daha sonra "**Mavi Gömlekler**" diye bilinecek olan faşist selamı başta olmak üzere Alman ve İtalyan grupların bütün özelliklerini benimseyen bir hareketi organize etmiştir. Aynı zamanda Vefd'in ulusal davayı terk etmiş olmasını kendi menfaatine çevirmek amacıyla **Mısır el-Fetât (Genç Mısır)** adında aşırı milliyetçi bir başka hareket daha ortaya çıkmıştır. Bu hareket fazla bir taraftara sahip olmamakla

⁴⁷ Mustafa Ahmed Abdurrahîm, *Şahsiyyet Mısıriyye*, Kahire, 1993, s. 69-85.

⁴⁸ Musa Yıldız, *Necib Mahfûz'un Sembolik Romanları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 2.

birlikte özellikle öğrenci ve okul çocuklarından oluşmuştur. “*Yeşil Gömlekler*” lakaplı gürültü patırtı çıkartmaya düşkün bu kesim, daha sonra yandaşlarını artırmıştır.

Marksizm, Mısır’da ilk olarak 1919 devriminde görülmüştür. Takipçileri azınlıklar ve yabancı topluluklar arasından çıkan çok az sayıda insandır. 1930’ların sonlarına doğru oluşan koşullar, Mısırlılar arasında Marksist ideolojinin yer edinmesini sağlamıştır.⁴⁹

Monarşi ve Vefd burjuvasına karşı devrimci teori hissedilir hale gelmiştir. Halk desteği arkasında olmamakla birlikte, Rusya’nın müttefikler safında savaşa girmesi ve 1942’de Kahire’de bir Rus temsilciliği kuruluşu Marksistlerin durumunu güçlendirmiştir.

Ayrıca propaganda faaliyetlerinde bulunmaları için kendilerine iyi fırsatlar sağlamıştır. Sosyalizm fikri çalışan sınıf arasında yayılmıştır. O zamanlar gizli Mısır komünist partisi de gayet aktiftir. Birçok yayın organına, hükümet bürolarına, muhalefetteki Vefd partisi de dâhil, siyasî partilere, Kahire ve İskenderiye’deki tekstil fabrikalarında çalışan işçiler arasında da yayılmıştır. Üye sayısı beş bin kadardır. Yaptığı propagandalarla tesiri üye sayısından daha geniş olmuştur. Komünist parti üyeliğine entelektüeller arasında rastlanmamıştır. Mısır politikacıları arasında toplumun bilimsel bir analizinin yapılmasını ve ayrıntılı bir reform programı uygulanmasını öneren Marksistler olmuştur.

Mısır’ın iç işlerine İngiltere büyükelçisi karışmıştır. Büyükelçi Lord Killearn, 1942’de kralın sarayını tanklarla kuşatmıştır. Kralı tahtından indirmekle tehdit ederek iş başındaki hükümeti değiştirmesini istemiştir. Bu sebepten de Mısırlıların bütün başarısızlıklarının suçunu İngilizlere yüklemeleri normal karşılanabilir.⁵⁰

1945’te sona eren İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçları Mısır için pek iç açıcı değildir. Mısır ekonomisi gerilemeye başlamıştır. Temel ihraç maddesi olan pamuğun fiyatı düşmüş, enflasyonda artış olmuştur.⁵¹

⁴⁹ Musa Yıldız, *Necib Mahfûz’un Sembolik Romanları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 5.

⁵⁰ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 33-35.

⁵¹ Yûsuf Hasan Nevhel, *el-Kıssa ve’r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necib Mahfûz*, Dâru’n Nahdati’l-‘Arabiyye, Kahire, 1977, s. 9.

Modern Mısır Romanı

Kronolojik olarak Arap Edebiyatı tarihine göz attığımızda Cahiliye döneminden itibaren çeşitli anlatı türlerinin Arap Edebiyatında kullanıldığını görmekteyiz. İlk anlatı türünün, Batıdan önce Doğuda görüldüğü dolayısıyla Batı’da görülen çağdaş hikâye ve roman türlerinin temelde Doğu’dan gelen kaynaklara dayandığı görüşü makul olmakla birlikte tam kesinlik kazanmamıştır. Ayrıca Arap edebiyatındaki hikâye ve roman türlerinin makame, semer ve masal gibi geçmiş edebi mirasın yeni bir şekil almış uzantısı olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.⁵²

Edebiyat tarihçileri, gerçekte roman türünün gelişen toplumsal şartlar sonucunda ortaya çıktığı ve tarih olarak da çok eskilere dayanmadığını ifade etmişlerdir.⁵³ Arap toplumunun bu türle ilk tanışması 1798 Fransız İhtilaline kadar gitmektedir. Batı edebiyatından yapılan çevirilerin de Mısır romancılığının doğmasında büyük katkısı olmuştur.⁵⁴

Meneham Milson, roman türünün, Suriye-Lübnan yazarlarının Avrupa dillerinden romanları tercüme ve adapte edip bunları tefrika halinde gazetelerinde yayımlamalarıyla Mısır ve genelde bütün Arap edebiyatına girdiğini iddia etmiştir.⁵⁵ ‘Azîze Marîdan, Arap edebiyatında romancılığın doğuşunu gazetecilik ve tercüme olmak üzere iki temel faktöre dayandırmıştır.⁵⁶

Enîs el-Makdisî ise, çağdaş roman ve hikâyeciliğinin iki kaynağı olduğunu; bunlardan ilkinin makame türünde yazılan eserler, ikincisinin de Avrupa edebiyatlarıyla olan kaynaşma sonucunda Avrupa dillerinden Arapça’ya çevrilen eserler olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁷

Çağdaş Arap Edebiyatında, roman çekirdekleri olarak değerlendirilen ürünlerin aslında yazarları tarafından roman veya hikâye olsun diye kaleme alınmadıklarını belirtmek gerekir.

⁵² Rahmi Er, *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 1.

⁵³ Enîs el-Makdisî, *el-Funûnu’l- Edebiyye A’lâmuha*, Beyrut, 1963, s. 497.

⁵⁴ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002, s. 23.

⁵⁵ Meneham Milson, "Modern Mısır Romanının Bazı Özellikleri", *İlim ve Sanat*, sayı; 26, (tsz.), İstanbul, s. 63.

⁵⁶ Yûsuf Hasan Nevhel, *el-Kıssa ve’r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Dâru’n Nahdati’l-‘Arabiyye, Kahire, 1977, s. 76.

⁵⁷ Süleyman el-Egâni, *el-Edebu’l-Mu’âsir fî’l-‘Aleml-‘Arabî*, Matbaatu’l-Kuttâbi’l-Hadîs, Kahire, (tsz.), s. 219.

Bununla birlikte bu çalışmaları, zoraki de olsa roman türünden çalışmalar olarak ele alıp incelediğimiz zaman, genel olarak iki akımla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi öğretim amaçlıdır. Bu tür eserlerde didaktik unsur birinci planda gelirken, roman unsurlarına da rastlanmaktadır. Ancak ikinci yön, son derece az ve sınırlıdır. İkinci akım ise, didaktik unsur ile roman öğelerinin eşit düzeyde önem kazandığı akımdır.⁵⁸

Çağdaş Mısır Romanının ilk örneklerini teşkil eden öğretici roman türünün öncüleri Rıfâ'a Rafi et-Tahtavî ile 'Alî Mübârek kabul edilmektedir. Bu ilk öncü grup kendilerinin okuyucularına bir roman sunduklarını kabul etmemiştir. Ana gayeleri halkın aydınlatılması olmuştur.⁵⁹ et-Tahtavî'nin Paris'teki anılarını, gezip gördüklerini, okuduklarını kaleme aldığı seyahatname türünde sayılabilecek *Tahlisu'l-İbrîz fî Telhîsi Bâriz* adlı eseri bu alandaki ilk çalışma olarak görülmektedir.⁶⁰ İçerisinde roman türüne ait pek çok özellikler barındıran bu eser altı makaleden oluşur ve her makale de birçok fasıldan meydana gelir. Üçüncü makale, on üç bölümü ile eserin en geniş ve hacimli kısmını teşkil eder.⁶¹

Tahtavî, mukaddimesinin ilk bölümüne böyle bir yolcuğu Fransa'ya yapma nedenlerini belirterek başlar ve daha sonra tarih öncesine inerek insanlığın gelişimini izler. İkinci bölümde ise burslu öğrencilerin Fransa'da okudukları çeşitli derslerden söz eder. Mukaddimesinin üçüncü bölümünde burs heyetinin diğer Avrupa ülkelerine değil de Fransa'ya gönderilmesinin nedenlerine değinir. Bu bölümde uzunca bir giriş yazarak Avrupalı coğrafyacıların tasnif ettikleri şekilde beş kıta üzerinde bulunan dünya devletlerinden bahseder.

Mukaddimesinin dördüncü ve son bölümünde burslu öğrencilerin adlarını kaydeder. Maksad'da ise Tahtavî yolculuğu sırasında meydana gelen olaylardan ve uzun yolculuk sırasında yaşadığı duygulardan söz eder. Daha sonraki bölümlerde de Paris'te gördüklerinden, duyduklarından, okuduklarından bilgiler aktarır.

Yazar *Maksad*'ın birinci bölümünde Paris coğrafyasından, ikinci bölümde Paris halkının ahlakından, üçüncü bölümde Fransız hukukundan söz etmekte, Fransız anayasasının bazı bölümlerini Arapçaya çevirmektedir.

⁵⁸ Rahmi Er, *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 2.

⁵⁹ Ahmed Heykel, *Tatavvuru'l-Edebi'l-Hadîs fî Mısır*, Kahire, 1983, s. 39-79.

⁶⁰ Ahmed Heykel, a.g.e, s. 58.

⁶¹ Erol Ayyıldız, *Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Huseyn Heykel'in Zeyneb Romanını Tetkiki ve Tahlili*, Fatih Yay., Bursa, 1992, s. 13.

Dördüncü bölümünde Parislilerin evlerinden, dokuzuncu bölümde de Paris halkının sağlık konularına karşı gösterdikleri duyarlılıktan bahsetmektedir. Burada Paris'in şehir planından, Paris halkının özelliklerinden, yiyeceklerinden, giyeceklerinden, sofralarından ve sofrada adetlerinden, hayvan kesme usullerinden vb. bahsedilir.

Eseri roman niteliğinden çıkartan özelliklerden birisi yazarın kaleme aldığı şeylerin çoğunun kitaplarda okuduğu bilgilerden oluşmasıdır. Tahtavî'nin amacı aslında bir roman ortaya koymak değildir. Eğer böyle bir amaç olsaydı yapısı bir hikâye veya roman türünde işlenmeye son derece uygun bazı malzemeyi ve konuları iyi bir şekilde değerlendirebilirdi. Yazar sadece bilgi vermekle yetinmiştir. Secili bir dil kullanılan bu eserin fikri değeri, edebi değerinden daha üstündür. Tahtavî, büyük bir cüret göstererek, Ezherli olmasına rağmen, Fransız anayasasına olan hayranlığını gizlememekte, bu yasalardan bir bölümünü çevirerek zamanın Mısır çevresine sunmakta, İslamiyet ile alâkası olmayan Avrupalıların bilimdeki ilerlemelerini itiraf etmektedir.⁶²

Tahtavî'nin, roman türünün Arap Edebiyatına girmesine olan katkısı aslında bu eseriyle değil de Fenelon'un **Telemak** adlı romanını Arapçaya çevirisiyle olmuştur.⁶³ Tahtavî'nin bu eserde kullandığı dil ve üslûb **Tahlisu'l-İbrîz**'de kullandığı dil ve üslûptan daha sade, daha açıktır. Bunun sebebi aradan geçen otuz üç yıl içerisinde yazarın üslûbunun olgunlaşmasına bağlanabilir.⁶⁴ Mısır'da eğitim sahasında gerçekleştirilen atılımda, et-Tahtavî'nin yanı sıra dikkati çeken diğer bir isim de öğrencisi 'Ali Mübârek'tir. Ali Mübârek yazdığı dört ciltlik **'Alemu'd-Dîn** adlı eseriyle Modern Mısır edebiyatında tahkiye türünde eser vermede de ona ortak olmaktadır.⁶⁵

Tahtavî ile Ali Mübârek arasında bir karşılaştırma yapıldığında aralarındaki ortak noktalar dikkati çeker. Her ikisi de Ezher eğitimi almış, daha sonra Avrupa'ya gitmiş ve Ezher'de okutulan bilimlerle batı bilimlerinin mukayeselerini yapmıştır. Ayrıca her iki yazar da ülkede eğitimin gelişmesine ve halkın eğitim düzeyinin yükselmesine yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.

Ali Mübârek, eserinin ön sözünde insanların çoğu zaman pozitif bilimlere yerine biyografik çalışmalara, hikâyelere ve zevki okşayan eserlere yöneldiklerini bildirmiştir.

⁶² Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Ankara, Fatih Dağıtım, 1997, s. 17.

⁶³ Meneham Milson, "Modern Mısır Romanının Bazı Özellikleri", *İlim ve Sanat*, sayı; 26, (tsz.), İstanbul, s. 64.

⁶⁴ 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *Necîb Mahfûz er-Ru'ye ve'l-Edât*, Kahire, 1996, s. 66-67.

⁶⁵ Rahmi Er, *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988, s. 5.

Ayrıca zihnin yorulduğu anlarda insanların, bilimsel eserlerden yüz çevirdiklerini belirterek bu eserlerini, hikâye üslûbuyla kaleme aldığını ifade etmiştir.⁶⁶

Gerek '*Âlemu'd-Dîn*, gerekse *Tahlîsu'l-İbrîz*, didaktik amacın yanı sıra seyahatnâme şekliyle de ortaklıklar. 'Ali Mübarek, edebiyat alanında da diğer alanlarda olduğu gibi Rıfâ'a ile aynı paralelde yürümüştür. Yazdığı dört ciltlik '*Âlemu'd-Dîn* adlı eseriyle eğitsel roman türünde onunla benzerlik göstermektedir. Mübârek'in 1833'de yayınladığı bu eser, roman türüne ve tekniğine yakınlığı bakımından *Tahlîsu'l-İbrîz*'den üstündür. Ayrıca üslup bakımından da ona göre daha sadedir.⁶⁷

Mısır'ın, Hidiv İsmail'in müsrif harcamaları sonucu ekonomik bir dar boğaza girmesi, kabaran milliyetçilik duyguları, Urâbî isyanının başlaması, ülkenin İngilizlerin işgaline uğraması; Muhammed Muveylîhî'nin iğneleyici kalemine malzeme oluşturmuştur. Babasıyla çıkarttığı *Misbâhu's-Şark* adlı gazetede, 1902'den 1908'e kadar Mısır'ın başından geçen olayları *Fetre mine'z-Zemen (Zamandan Bir Bölüm)* başlığı altında yayınlamıştır.⁶⁸

Bu olaylar el-Hemezânî'nin makâmelerinde râvî olarak adlandırdığı İsâ b. Hişâm'ın dilinden, makâme türünden etkilenilerek, bu türe özgü secili bir üslupta anlatılmaktadır. el-Muveylîhî önce toplumsal eleştiriyi hedeflemekte, dil yönünü ikinci planda tutmaktadır. el-Muveylîhî, dizi halinde yayınladığı bu yazılarını, 1907 yılında bir kitapta toplayarak *Hadîs İsâ b. Hişâm* adıyla neşretmiştir.

Bazı eleştirmenler Hadîs 'İsâ b. Hişâm'ı Mısır toplumlarının hayatını roman tarzında gerçekçi olarak işleyen ilk edebî Mısır romanı olarak gösterme eğilimindedir.

Hatta daha da ileriye giderek bu çalışmada görülen realizmi Charles Dickens, Honore de Balzac ve Gustave Flaubert gibi Avrupalı roman ustalarının romanlarındaki realizm düzeyinde tutma eğilimini de ifade etmişlerdir.

Ancak bir anlatımındaki gerçekçilik, tek başına o anlatımın roman sayılmasına sebep teşkil edemeyeceği gibi bir esere roman demek, makâmeleri roman kategorisinde değerlendirmekten başka bir anlam ifade etmez.⁶⁹

Aynı türde bir diğer eser de Muhammed Hâfız İbrahim'in *Leyâlî Safîh es-Seb'* (*Safîh'in Yedi Gecesi*) adlı eseridir. Bu eserde kadın, peçe, yazılı basın, Sudan Devrimi,

⁶⁶ Ali Bâşâ Mubârek, '*Âlemu'd-Dîn*, İskenderiye, 1882, C.I, s. 6-8.

⁶⁷ Erol Ayyıldız, *Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Hüseyin Heykel'in Zeyneb Romanının Tetkiki ve Tahlili*, Fatih Yay., Bursa, 1992, s. 25, 32.

⁶⁸ Yûsuf Ramiç, *Usratu'l-Muveylîhî ve Eseruhâ fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs, Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye*, Kahire, 1980, s. 345.

⁶⁹ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 53.

Kâhin Satîh'in ve oğlunun görüşleri, Nil çocuklarından biri olan ve yazarın kendisini temsil eden anlatıcının ağzından aktarılmaktadır. Belki bu konular o zamanlar Hâfız İbrahim'in kendisini ve kamuoyunu meşgul eden konulardı.

Hâfız bu konulardaki eleştirilerini doğrudan aktarmayıp geceleri bir araya geldiği Kâhin Satîh veya oğlunun görüşleriymiş gibi sunmaktadır. Bu eserde el-Muveylihi'nin *Hadîs*'i gibi, hatta ondan daha çok makâme üslûbundan etkilenmiştir.⁷⁰

Leyâlî'r-Rûhi'l-Hâ'ir (Şaşkın Ruhun Geceleri) de çok yönlü bir yazar olan Muhammed Lutfi Cum'a makâme modeline daha çok bağlı kalmıştır. Lutfi Cum'a mensur şiir olarak bilinen bir üslupla bu eseri kaleme almış olmak bakımından Gibb'e göre Mecher ekolü yazarlarından etkilenmiş benziyor.⁷¹

On dokuzuncu yüzyılın sonları ile yirminci yüzyılın hemen başlarında hâkim olan ve tamamen eğitmeye yönelik olan bu tarz tahkiye edebiyatı, aslında toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu tür eser veren yazarlar yabancı roman geleneğinden etkilenmedikleri gibi edebî bir roman ortaya koymayı da amaç edinmemişlerdir.⁷² Bu kişilerin amacı; eğitim veya sosyal eleştiridir. Belki de dönemin yazarları, edebî romanı, özen gösterilmesi gereken saygın bir edebi tür olarak görmemekteydiler.⁷³

On dokuzuncu yüzyılın ilk yıllarında eğitici ve eğlendirici roman alanında Curcî Zeydân'ın tarihi romanlarını görürüz. Yazar batıdan etkilenmiş ve öğretici tarzda roman örnekleri vermiştir. Yirmi iki adet tarihî roman yazmıştır.

Curcî Zeydân, Fransız edebiyatında Alexandre Dumas'ın Fransız tarihini konu edinen bir dizi roman oluşturduğu gibi Arap ve İslam tarihinin bütün aşamalarını kapsayan roman örnekleri vermiştir. Ayrıca yazar, bu türün öncüsü sayılan İngiliz Walter Scott'tan etkilenmiştir.

Fetâtu'l-Gassân (Gassân'ın Genç Kızı, 1898) adlı cahiliye dönemi tarihini konu edinen romanı ile Arap tarihini anlatmaya başlayan Zeydân, romanlar dizisini modern Arap tarihini konu edinen *Muhammed Ali* (Mehmet Ali Paşa, 1907) ve *el-İnkılâbu'l-Osmânî (Osmanlı İnkılâbı, 1911)* adlı iki romanı ile tamamlamıştır.

Lu'is Şeyhû, eğlendirmeyi ve hoş vakit geçirtmeyi amaçlayan romanların revaçta olduğu on dokuzuncu yüzyılın sonlarından 1919 devrimine kadar olan süre içinde basılan

⁷⁰ Roger Allen, *The Arabic Novel*, New York, 1995, s. 29.

⁷¹ Rahmi Er, a.g.e, s. 55.

⁷² 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *er-Rivâ'î ve 'l-Ard*, Kahire, 1983, s. 93.

⁷³ Rahmi Er, a.g.e, s. 56.

romanların yüzde doksanının, aşk maceralarının hâkim olduğu, faydası az, ahlâka aykırı Avrupa roman çevirilerinden oluştuğunu ifade etmektedir.⁷⁴ Fazla edebî değere sahip romanların çeviri için seçilmemesinde ve çevrilecek eser seçiminde edebî değer göz ardı edilmesinde, fazla eğitim görmemiş okuyucunun zevkinin yanı sıra, tercümanın yabancı dile tam vâkıf olamayışının da rolü vardır.

Tarihî roman çevirilerinde Fransız Alexandre Dumas ile İngiliz Walter Scott'un eserlerinin birinci sırayı işgal ettikleri görülür. Örneğin Walter Scott'un eserlerinden **Risar Kalbu'l-Esed (Aslan Yürekli Risar)** Ya'kûb Sarrûf tarafından, **er-Ravdatu'n-Nadîra fî Eyyâmî Bombay el-Ahîra (Son Bombay Günlerindeki Aydınlık Bahçe)** Ferîde 'Atiyye tarafından çevrilmiştir. Alexandre Dumas'ın **el-Fursânu's-Selâse (Üç Silahşor)** romanı Necîb Haddâd tarafından 1888'de, Monte Cristo'nun **Kontu** romanı da Bişâra Şedîd tarafından 1871'de çevrilmiştir.⁷⁵ Aşk ve macera romanlarının çevirilerine ağırlık verilen bu dönemde, çözümlemeye dayanan romanların çevirilerine oldukça az rastlanmaktadır. Victor Hugo'nun **Sefiller (el-Bu'esâ)**'in tercümesine önem verildiği görülse de, bu dönemdeki çevirilerin hataları, eserlerin değerini yitirmesine neden olmuştur. Tolstoy'un Reşîd Haddâd tarafından 1907 yılında çevrilen **el-Ba's (Diriliş)** ve Babâvî Gâlî tarafından 1915 yılında çevrilen **es-Se'âdetu'l-'Âi'liyye (Aile Mutluluğu)** adlı romanlarının gerek çevirilerinde tam başarı sağlamaması gerekse okuyucu kitlesinin bu tür eserlere henüz hazır olmayışı nedeniyle toplum üzerindeki etkileri oldukça zayıf kalmıştır.⁷⁶

Diğer yandan bu dönemde yapılan çevirilerin büyük bir kısmı orijinal metne sadık kalmamıştır. Bazen metin tahrif edilmiş hatta eser bazen çevirmene mâl olmuştur. Başlıklar genelde değiştirilmekte, eser o zamanlar moda halinde olan secili nesirle yazılmaktadır. Çevirilerde bazen sayfaların, hatta bölümlerin bile atlandığı olmuştur. Orijinal metnin yanlış anlaşılması çevirmenlerin düştükleri ortak hatalardan biridir. Çevirmenler tarafından yapılan yorumlar kadar, esas metinde olmayan Arapça deyim ve nazımların da ilâve edildiği görülür.

Bu dönemde çevrilen eserlerin büyük bir bölümü, orijinal eserlerin yazarının adını ve eserin hangi dilde yazıldığına ilişkin bir bilgi bulundurmuyordu. Kimi çevirmenler de

⁷⁴ Lu'is Şeyhû, *el-Âdâbu'l-'Arabiyye fî'r-Rub'i'l-Evvel mine'l-Karni'l-'İşrîn*, Beyrut, 1926, C.II, s. 92.

⁷⁵ Muhammed Yûsuf Necm, *el-Kıssa fî'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Hadîs 1870-1914*, Dâru's-Sekâfe, Beyrut, (tsz.), s. 22.

⁷⁶ Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *er-Rivâ'î ve'l-Ard*, Kahire, 1983, s. 136.

çevirdikleri romanları, kahramanların adlarıyla yer adlarını Arapçalaştırarak okuyucuya kendi telifleriymiş gibi sunmuşlardır.⁷⁷

Çevirmenler, bunun dışında, eserleri kendi zevklerine göre yönlendirmişlerdir. Bir bakıma çevirdikleri eserleri Mısırlı okuyucunun zevkini okşayacak biçimde tahrif etmişler, ekleme ve çıkartmalarda bulunmuşlardır. Romanların orijinal adlarını değiştirmeleri sonucu da, bazı romanların çeviri mi, yoksa adaptasyon mu olduğunu, ya da hangi eserin çevirisi veya adaptasyonu olduğunu ayırt etmek mümkün olamamıştır. Bu durum, pek çok çevirmen tarafından da itiraf edilmiştir.⁷⁸

Avrupa romanlarından çeviri yapan bazı mütercimler, çevirdikleri eserleri kendi eserleriymiş gibi okuyucuya sunmuştur. Bazıları da Avrupa romanlarının başarısından dolayı kendi yazdıkları romanlardaki olaylara mekân ve kahraman olarak yabancı çehre ve kişiler seçerek romanlarını çeviriymiş gibi okuyucuya sunma yoluna gitmişlerdir. Örneğin, Nikûla Haddâd, kendi yazdığı *el-Hakîbetu'z-Zerkâ' (Mavi Çanta)* romanında Fransız çevresine özgü olayları, *'Ayn bi-'Ayn (Göz Göze)* romanında da İngiliz çevresine özgü olayları seçmiştir. Kendi eserlerine adını koymaya ise daha sonra Curcî Zeydân'ın teşvikiyle başlamıştır.⁷⁹

Mekân olarak Mısır'ın seçildiği romanlarda ise başroller ya yabancılar arasında paylaştırılmış ya da Mısır'ın Hristiyan yani Kıptî ailelerinden seçilmiştir. Örneğin, Muhammed Mes'ûd, *Gâdetu'l-Ehrâm (Piramitlerin Genç Kızı)* romanında İngiliz bir genç ile Kıptî aileden bir genç kızı bir araya getirmektedir.

Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtu'r-Rîfiyye (Köylü Kızı)* adlı romanı ile Modern Arap Romanı ilk kez Mısır köylüsünün duyguları ile tanışmıştır. Bu romandaki duygu basit, sâde, romantik bir duygudur. Bu çalışma Heykel'in romanı Zeyneb'in ortaya çıkışını hazırlayan gerçek bir başlangıç olarak kabul edilir.

Bu romandaki aşk ilişkisi, köylü bir kızla paşa oğlu arasında yaşanır. Birtakım karışık polisiye maceralarına ve paşanın evliliğe karşı çıkmasına rağmen roman, sevgililerin mutlu sonu ile neticelenir. Bu roman ile **Zeynep** genel hatlarda çok büyük benzerlik oluşturur.

Eğlendirmeyi amaçlayan bu tür romanlarda karakterler ya tamamen iyi ya da tamamen kötüdür. Roman boyunca karakter değişimine rastlanmadığı gibi kötü

⁷⁷ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 62.

⁷⁸ 'Abdulmuhsin Tâhâ Bedr, *er-Rivâ'i ve 'l-Ard*, Kahire, 1983, s. 147.

⁷⁹ Nikûla Haddâd, *Havvâ'u'l-Cedîde*, Kahire, 1906, s. 3-4.

karakterlerin davranış bozuklukları arkasındaki nedenleri üzerinde de hiç durulmaz. Yazarlar kahramanlara ad koyarken roman içindeki karakterlere uygun isim seçerler. Masum, iyi kadın genellikle Fâtine, Fâri'a, Dellâle gibi isimlerle karşımıza çıkarken, karakteri iyi erkek genellikle Habîb, Sadîk, Necîb gibi adlar almaktadır.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Mustafa Lutfî el-Menfâlûtî dönemin en ünlü simasıdır. Yazılarını daha çok toplumun çarpık yönleri üzerine yazmıştır. Gözlemlerini ve kısa hikâyelerini *Nazarât* ve *el-'Abarât (Gözyaşları)* adlı iki eserde toplamıştır. Yazar romanlarında mazlumlardan, güçsüzlerden, kadın ve çocuklardan, şarap kurbanlarından söz ederek, insanlardaki acıma ve şefkat gibi duyguları kamçılamaya dolayısıyla okuyucu üzerinde daha kalıcı bir iz bırakmaya çalışır. *el-Ke'su'l-Ûlâ (İlk Kadeh)* bir kadeh şarap içmeyi kendisine mübah gören, bundan dolayı da bütün hayatı altüst olan bir adamın hikâyesini anlatır bize. *el-'Abarât*'ta yer verdiği *el-Hâviye (Cehennem)* adlı hikâyesinde de kumar oynayan, şarap içen bir koca vardır. Onun kötü alışkanlıkları bir yuvanın yıkılmasına neden olur. *Hicâb (Örtü)* adlı hikâyesinde ise Avrupa'ya gidip ülkesine geri döndükten sonra Avrupa yaşam tarzını, Mısır'a taşımak isteyen bir adamın, karısına baskı yaparak onun başörtüsünü açtırması sonucu kadında başlayan kendi kültürel değerlerinden kopuşun hem kendisini hem de aile düzenini nasıl harap ettiği anlatılır.

el-Menfâlûtî'nin hikâyeleri hep birinci tekil kişinin ağzından verilir. O aynı zamanda iyi bir çevirmendir. Pek çok Fransızca romanı, tiyatro eserini Arapça'ya çevirmiş veya daha önce başkaları tarafından çevrilenleri Arapça'ya uyarlamıştır.

Balkanlarda, Türklere karşı savaşan Hristiyanların mücadelelerini ve vatanperverliklerini ele alan *Fî Sebîlî't-Tâc (Taç Uğruna)* adlı eserde el-Menfalûtî, mantığı bir kenara bırakarak, Hristiyan bir komutanın görüşlerindeki isabetliliğini onun ağzından bir Kur'an ayetini aktararak ortaya koymaya çalışır.⁸⁰

Diğer yandan el-Menfalûtî, eserlerinde insanın vicdanına, hissiyatına, seslenmesine rağmen, insan duygularının tabiatı üzerinde durmaz. Psikolojik çözümlemelerde bulunmaz.

Eserlerinde kullandığı üslup daha sonra pek çok yazar üzerinde etkili olmuştur. Roman geleneğinin önemli bir unsuru olan dil ve üslûbun gelişmesinde büyük bir adım niteliği taşımıştır.⁸¹

⁸⁰ Mustafâ Lutfî el-Menfalûtî, *Fî Sebîlî't-Tâc, Dâru's-Sekâfe*, Beyrut, tsz., s. 31.

⁸¹ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997, s. 71.

Abdulhamîd Hudar el-Bûkarkâsî'nin *el-Kisâsu Hayâtun (Kısas Hayattır)*, adlı uzun hikâye denemesi Yukarı Mısır'da Hristiyan çevreye özgü bir problemin, Müslüman bir yazar tarafından ele alınışının ilk örneği olarak değerlendirilir. Bir roman olarak ele alındığında hayli küçük hacimli olan bu eser, konusunu Mısır'ın el-Minyâ eyaletine bağlı Ebû Karkâs beldesinde 27 Ekim Çarşamba günü yaşanmış bir olaydan alır.

Mahmûd Tâhir Hakkî'nin '*Azrâ' Dinşevây (Dinşevay'ın Bakireleri)*' adlı romanı konusunu bu yüzyılın başlarında cereyan eden Dinşevay olayından almaktadır. Tarihî ve sosyal romanlar yazan yazarlardan biri de Âdil Kâmil olmuştur.

I. BÖLÜM

NECİB MAHFÛZ

1.1. Hayatı

Necîb Mahfûz, 11 Aralık 1911’de Kahire’nin el-Cemâliyye semtinde doğmuştur.⁸² Doğum tarihi Raoul Makarius’ın “*Çağdaş Arap Edebiyatı Antolojisi*” isimli eserinde 1912 olarak verilmiştir.⁸³ Orta tabakadan insanların yaşadığı, kendisinin de altı yaşına kadar bulunduğu el-Cemâliyye semti, daha sonraları onun pek çok roman ve hikâyesine konu olmuştur. Yazar, anılarında bu semt ile ilgili olarak şunları söyler:

“Evimiz el-Cemâliyye bölgesinde Meydân Beyti’l-Kâdî’ye bakmaktaydı. Ancak Derb Kurmuz muhtarlığına bağlıydık. O günlerde semtimiz Mısır toplumunun bütün kesimlerinin bulunduğu başlı başına gizemli bir dünyaydı. Askerlerin, polislerin, küçük memurların yanı sıra varlıklı kimseler de semtimizde ikâmet etmekteydiler. Mesela es-Sükkerî, el-Müheylimî ve es-Sîsî konaklarını, tüccarlara ait eski evleri orta halli ve dar gelirliilere ait evleri bir arada görebilirdiniz. Mahallemizin şimdiki halini bilmiyorum. Bütün bu farklı gruplar Ramazan ayında birbirleriyle görüşürlerdi. Zenginler evlerini fakirlere açarlardı. Semtte oturan herhangi bir kimse, hatta yabancılar da bir zenginin evine girebilir, karınlarını doyurabilirlerdi. Otuzlu yıllardaki bu âdetin yok oluşuna maalesef şahit oldum. Sonraları zengin aileler Batı Abbasiyye’ye benim gibi orta halliler ise Doğu Abbasiyye’ye göç ettiler.”⁸⁴

Babası küçük bir devlet memurudur. 1924’te ailesiyle birlikte Kahire’nin modern bir mahallesi olan el-‘Abbâsiyye’ye taşınmış ilk ve orta öğrenimini burada tamamlamıştır.⁸⁵

⁸² Şükrî Gâlî, *Necîb Mahfûz mine’l-Cemâliyye ilâ Nobel*, I. Baskı, Vizâretü’l-İ‘lâm, Kahire, 1988, s. 11.

⁸³ es-Seyyid Ahmet Ferec, *Edeb Necîb Mahfûz ve İşkâliyyetu’s-Şîrâ’ Beyne’l-İslâm ve’t-Tagrib, Mansûre*, 1990, s. 22.

⁸⁴ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya, 2002, s. 62.

⁸⁵ ‘Alî Şalak, *Necîb Mahfûz fî Mechûlihi’l-Ma’lûm*, Beyrut, 1979, s. 43.

İki kız, iki erkek kardeşi vardır. Kardeşleri içinde Mahfûz en küçükleridir. Ağabeylerinden biri kimya öğretmeni diğeri ise Sudan’da subay olmuştur. Yazar çocukluk yıllarıyla ilgili olarak şunları söyler:

“Ömrümün ilk yıllarına, çocukluk yıllarına gidecek olursam Cemâliyye’deki yarı boş evimizi hatırlarım. Benden önce dört kız iki erkek olarak birbirinin ardı sıra altı kardeşim dünyaya gelmiş. Sonra dokuz yıl süreyle annem çocuk dünyaya getirmemiş. Daha sonra ben doğmuşum. Beş yaşına geldiğimde ise benimle en küçük (bizce en büyük olmalıdır) kardeşim arasında on beş yıl yaş farkı oluşmuştu. Biri hariç ablalarımın hepsi evlendiler. Evlenmeyen ablamla ilgili evimizde geçen herhangi bir şeyi hatırlamıyorum. İki ağabeyimde evlendiler. Biri harp okuluna girdi ve görevi nedeniyle Sûdan’a gitti. İşte bunlardan dolayı evde sadece anne ve babamı hatırlarım. Bunun dışında misafirler, amcam, amcamın kızı ve dışarıdan gelen birtakım insanlar hariç çocukluğumun geçtiği evde hayatımıza katılan bir başka insan hatırlamıyorum. Bütün çocukluğumda sanki evin tek çocuğu gibiydim.”⁸⁶

Asıl adı Necîb Mahfûz ‘Abdu’l-Azîz’dir. İlk yazılarını bu isimle yazarken daha sonra hocasının isteği ile babasının adı olan ‘Abdu’l-Azîz’ kısmını atarak sadece Necîb Mahfûz’u kullanmıştır.⁸⁷ Ona Necîb Mahfûz ismi babası tarafından Kahire’nin meşhur doğum doktoru Necîb Mahfûz Paşa’nın isminden esinlenerek verilmiştir.⁸⁸ Çocuk yaşta epilepsi hastalığına yakalanmış ve bir süre bu sebepten dışarı çıkamamıştır.

1954’e (evleninceye) kadar annesiyle oturmuştur. Gerek aile şartlarının olumsuzluğu gerekse edebiyata olan düşkünlüğünden dolayı evliliğini 43 yaşındayken yapmıştır. Edebi ümitsizliğe düştüğü ve senaryo yazarlığı yaptığı bir dönemde, bu ümitsizliğinden doğan boşluğu evlilikle kapatmak istemiştir. Daha önce yaşadığı ikilemde tercihini evlenmek yerine edebiyata yapan Mahfûz, evlilikle beraber edebi hayatında bir duraklamanın olacağını düşünmüştür.⁸⁹

Ancak evlendikten sonra tekrar yazı hayatına döndüğünde evliliğin kendisine engel değil yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Yaptığı evlilikten Ümmü Kulsûm ve Fatıma isimli iki kızı dünyaya gelmiştir.

⁸⁶ Ahmet Kâzım Ürün, a.g.e., s. 60.

⁸⁷ Azmi Yüksel, *Necîb Mahfûz’un Zukâku’l-Midakk Adlı Romanı*, Ankara, 1992, s. 283.

⁸⁸ Gâlî Şukrî, *Necîb Mahfûz mine’l-Cemâliyye ilâ Nobel*, Kahire, 1988, s. 11.

⁸⁹ Ahmet Kâzım Ürün, a.g.e., s. 81.

İlk olarak Kahire Üniversitesi'nde sekreter olarak çalışmış,⁹⁰ 1939 yılında Vakıf Bakanlığı'na geçmiştir. 1954 yılında da bakanlığı bırakıp Kültür Bakanlığı'nda Sinema Eserlerini İnceleme Dairesi başkanı olmuştur. Yine aynı bakanlıkta sinemadan sorumlu müsteşar olup emekliliğine kadar bu görevini sürdürmüştür. Emekliye ayrıldıktan sonra kendisini tamamen yazmaya vermiştir.

1934'ten emekliye ayrıldığı 1971'e kadar pek çok resmi görevde bulunmuştur. 1971 yılından itibaren *el-Ehrâm* gazetesinde köşe yazarlığı yapmaya başlamasının yanında kısa hikâye ve roman yazmaya devam etmiştir.⁹¹

Ülkesinde ve Arap dünyasında aldığı pek çok ödülün yanı sıra Fransızların aday göstermesiyle İsveç akademisi tarafından 13 Ekim 1988 tarihinde Nobel Edebiyat ödülüne layık görülmüştür. Ona göre, bu ödül sadece kendisinin değil Mısır'ın, Araplar'ın ve tüm Arap Edebiyatı'nındır. Necip Mahfuz, 1988 yılında kazandığı Nobel Edebiyat Ödülü ile Mısır'ın sınırlarını aşarak evrensel bir kimlik kazanmıştır. Şeker hastalığının yanı sıra gözlerinden ve kulaklarından rahatsız olan yazar, kalbinden de rahatsızlık hissedince kendisine verilen bu ödülü almaya gidememiş, yerine kızlarını göndermiştir.⁹² Mahfuz'un Nobel Edebiyat Ödülü konuşmasının başlangıcında söylediği sözler oldukça ilgi çekicidir:

“Ben tarihin belli dönemlerinde mutlu bir evliliği oluşturmuş, iki medeniyetin oğluyum. Bunlardan birincisi, yedi bin yaşındaki firavun medeniyeti, diğeri ise bin dört yüz yaşındaki İslam medeniyetidir.”

Arap edebiyatının tek Nobel Edebiyat Ödülü sahibi yazarı olan Mahfûz, 30 Ağustos 2006 günü Kahire'de vefat etmiştir.

1.2. Eğitimi

Necîb Mahfûz, henüz dört yaşındayken eş-Şeyh Buhayrî adındaki mahalle mektebine kaydolmuştur.⁹³ Daha sonra el-Huseyniyye İlkokulu ile el-Huseyniyye Lisesi'ni bitirmiştir.⁹⁴ İlk ve orta öğrenim çağındayken arkadaşları ile bol bol futbol

⁹⁰ 'Alî Şalak, *Necîb Mahfûz fî Mechûlihi 'l-Ma 'lûm*, Beyrut, 1979, s. 43.

⁹¹ 'Abdu'l-Muhsin Tâhâ Bedr, *er-Ru'ye ve 'l-Edât*, Kahire, 1978, s. 83.

⁹² Murat Bardakçı, "Necîb Mahfûz'la Edebiyat ve Nobel Söyleyişisi", *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Aralık, 1988, s. 5.

⁹³ Hamdî es-Sakkût, Marsdeen Johns, "Necîb Mahfûz Kâtiben Rivâ'îyyen", *el-Haresu 'l-Vatânî*, Sayı:74, Riyat (Kasım 1988), Kahire, s. 116.

⁹⁴ Hamdî es-Sakkût, Marsdeen Johns, *A'lâmu 'l-Edebi 'l Mu'âsir fî Mısır II*, Kahire, 1979, s. 56.

oynamış, Zamâlik takımını tutmuş ve bu takımın en gözde futbolcularından olan Huseyn Hicâzî'yi kendisine örnek almıştır. O dönemin ünlü şarkıcılarından olan Ümmü Kalsûm'u sıkça dinlemiştir. Arapça, Tarih, Fen Bilgisi ve Matematik derslerinde başarıyla İngilizce ve Fransızca'da aynı başarıyı gösterememiştir. İngilizcesini kuvvetlendirmek için İngilizce'den *Mısrû'l-Kadîma* adlı eseri Arapça'ya çevirmiştir.⁹⁵

1934 yılında Kahire Üniversitesi felsefe bölümünü üçüncülükle bitirmiştir. Üniversiteye devam ederken okulda oluşturulan bir kurul, felsefe eğitimi için Mahfûz'u Fransa'ya göndermeyi ve dönüşünde de felsefe bölümünde öğretim üyesi olmasını düşünmüştür. Bir şanssızlık sebebiyle Necîb Mahfûz bu bursu kazanamamış ve öğretim üyesi olarak çalışmaktan mahrum kalmıştır. Aynı bölümde yüksek lisansa başlamıştır. Şeyh Mustafa Abdur-Razık'ın danışmanlığında **“İslam Tasavvufunda Güzellik Kavramı”** adlı bir tez almış fakat tezi tamamlamadan bırakmış, edebiyatla yakından ilgilenmeye karar vermiştir.⁹⁶ Gelecekte ne olmak istediğiyle ilgili olarak da şunları söylemektedir:

“Düşüncem belliydi. Ya mühendislik ya da tıp olacaktı. Ancak felsefede karar kılınca babam çok üzüldü. Aynı şekilde öğretmenlerim de çok üzüldüler. Çünkü ben sosyal bilimlerde zayıftım. Bir gün, Beşşâre Bagusullah adında bir hocası kızarak ona şöyle der: “Niçin kendine eziyet ediyorsun?”⁹⁷

Ancak Tâhâ Huseyn, Selâme Mûsâ, ‘Abbâs Mahmûd el-‘Akkâd ve İsmâîl Mazhâr gibi yazarların felsefî makalelerini ve kitaplarını okumuştur. Varlık, estetik gibi bir takım sorulara cevap bulduğu için felsefeye yönelmiştir.

Tıp öğrenimi görenin doktor, mühendislik öğrenimi görenin de mühendis olduğu gibi, felsefe öğreniminin de ona sıkıntı veren sorulara cevap buldurabileceğine inanmaktaydı.

Babası onun bu kararından dolayı şaşırılmıştır. Oğlunun ısrarlı tutumu karşısında, ona, *“hâkim ve müsteşar olman için amcanın ve halanın oğulları gibi hukuk fakültesine git”* der. Fakat o, buna aldırmaz. Varlığın mahiyetini öğrenmek istemekte ve bu konuda şu ifadeyi kullanmaktadır: *“Düşünceyi basite indirgeyerek tahlilini yapabiliyor*

⁹⁵ ‘Abdu'l-Muhsin Tâhâ Bedr, *er-Ru'ye ve'l-Edât*, Kahire, 1978, s. 83.

⁹⁶ Alî Şalak, *Necîb Mahfûz fî Mechûlihi'l-Ma'lûm*, Beyrut, 1979, s. 43.

⁹⁷ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitapevi Yay., Konya, 2002, s. 73.

musunuz? O halde tıp öğrendiğiniz gibi varlığın mahiyetini de öğrenebilirsiniz.” Annesi ise “bırakın karışmayın, çocuk ne isterse okusun.” der.⁹⁸

1.3. Kişiliği

Arkadaşları, Necip Mahfûz’un açık sözlü, nüktedan, güzel konuşan, dinlemesini bilen, vefalı, alçakgönüllü, titiz biri olduğunu söylemişlerdir. Mahfûz’un kişiye duyduğu vefa ve sadakat, yalnızca şahısla sınırlı kalmamış; geleneklere, çevresinde olup bitenlere ve en önemlisi belirlemiş olduğu programa aynı vefayı göstermiştir.

Ailesine, arkadaşlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Arkadaşlarına karşı kuvvetli bir dostluk bağı olmuş, onların müşkil zamanlarında yanlarında yer almıştır. Onun bu kuvvetli arkadaş sevgisi çocukluk yıllarında başlamıştır. İlk ve ortaokul çağlarında sık sık arkadaşlarıyla futbol oynamış, onlarla vakit geçirmiştir. Ömrü boyunca el-‘Abbâsiyye’de arkadaşlarıyla buluşup görüşmüştür.

Bir dönem epilepsi hastalığıyla dışarı çıkamasa da o mücadeleci ruhuyla bunun da üstesinden gelmiştir. Her ne kadar dışarıdan yalnızlığı seven, topluma karışmayı sevmeyen bir insan olarak görünse de o bu düşünceleri kabul etmez. Arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlandığını fakat düğün, toplantı veya resmi nitelik gösteren yerlere gitmekten haz almadığını ifade etmiştir.⁹⁹

Yalandan ve yapmacıklıktan nefret eden yazar, buna ortam hazırlayacak ortam ve şahıslardan uzak durmuştur. Konuşmayı çok sevmekte fakat utangaç ve mütevazı bir kişiliğe sahip olduğu için yapılan sohbetlerde çekimser durmakta, kendisini ifadede zorluk yaşamaktadır.¹⁰⁰

Yürümeyi çok seven Mahfûz, sağlıklı olduğu zamanlarda vakit buldukça yürüyüş yapmıştır. Çocukluğunda ve gençliğinde çok güzel futbol oynadığını söyleyen yazar, yüzmede de başarılıdır.¹⁰¹

Toplumsal statüye takılmamış yani hangi makama gelirse gelsin, orta tabakadan olan sıradan insanlarla da buluşmuş, görüşmüş, sohbet etmiştir. Halkla her zaman iç içe olmuştur. Bunu romanlarında da görmek, hissetmek mümkündür.

⁹⁸ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e, s. 75.

⁹⁹ Murat Bardakçı, “Necib Mahfûz’la Edebiyat ve Nobel Söyleyişi”, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Aralık 1988, s. 4.

¹⁰⁰ Taha ‘Abdulmuhsin Bedr, *Necib Mahfûz er-Ru’ye ve ‘l-Edât*, Kahire, 1996, s. 86.

¹⁰¹ Taha ‘Abdulmuhsin Bedr, a.g.e., s. 87.

Normal bir Mısırlı gibi son derece basit bir hayat yaşamıştır. Gerek görevi itibariyle gerekse maddi koşullar sebebiyle Kahire dışına çok az çıkmıştır. Gençliğinde yurt dışına çıkmayı çok istemesine rağmen bir türlü gidememiştir. Sonraları kendini disiplinli bir okuma yazma alışkanlığına verince alışkanlığını bozar düşüncesiyle yolculuktan kaçınmıştır.¹⁰² İki kez yurtdışına çıkma fırsatı olmuş onun dışında Yemen ve Mısır dışına çıkamamıştır. İlk seyahati Kültür Bakanlığı'nı ilgilendiren bir konu üzerine elçi olarak eski Yugoslavya'ya olmuştur. Diğer yolculuğunu savaş esnasında Mısırlı edebiyatçılarla birlikte Yemen'e yapmıştır. Ömrü boyunca gitmeyi hayal ettiği Asvân'a bir türlü gidememiştir.

Son derece neşeli ve esprilidir. Ayrıca bir okuma tutkunudur. Öyle ki bu tutkusu babasını endişelendirecek düzeye ulaşmıştır. Hemen hemen her türlü kitabı okumakta ve okumaya özel bir zaman ayırmaktadır. Zamanı kullanma konusunda son derece planlı ve tasarrufludur. Her gün üç saat okumuş, aynı zaman dilimi içinde birkaç kitabı birlikte okuduğu olmuştur. Son yıllarda geçirdiği şeker hastalığı sebebiyle okumaya az zaman ayırmış, diğer zamanlarını istirahatle geçirmiştir.

Mahfûz, musikiden de çok hoşlanmıştır. Opera ve Beethoven'i çok beğenmektedir.¹⁰³ Çocukluk yıllarında sokaklarda duyduğu Seyyid Dervîş'in şarkılarıyla büyümüştür.¹⁰⁴ Üniversite üçüncü sınıfta müzik kurslarına katılmış, orada kanun çalmayı öğrenmiştir.¹⁰⁵ Ona göre musiki meleklerle konuşma meselesidir.¹⁰⁶ 'Ummu Gulsûm, Munîra el-Mehdiyye, Muhammed 'Abdu'l-Vehhâb gibi şarkıcıları zevkle dinlemiştir.¹⁰⁷ Onun müziğe olan tutkusu başta es-Sülâsiyye olmak üzere bazı eserlerinde sıkça görülür. Yazar bu eserinde Doğu müziğini ve çalgı meclislerini anlatır.¹⁰⁸

Çocukluk yıllarından itibaren siyasetin kucağındadır. Gerek o dönemlerde babasının evde oluşturduğu siyasî hava gerekse o dönemde yaşanan siyasî çalkantı ve olaylar onun siyasî kişiliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Ömrü boyunca herhangi bir siyasî kuruluşa, cemaate veya gruba katılmamıştır. Sosyalist bir yazar olarak tanımlanmasına rağmen sadece sosyalist değildir.

¹⁰² Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitapevi Yay, Konya, 2002, s. 118.

¹⁰³ Gâli Şükrî, *Necîb Mahfûz mine'l-Cemâliyye ilâ Nobel*, Kahire, 1988, s. 83.

¹⁰⁴ Ahmet Kâzım Ürün, *a.g.e.*, s. 119.

¹⁰⁵ Cemâl el-Gitânî, *Necîb Mahfûz Yetezekker*, Dâru'l-Mesîra, Beyrut, 1980, s. 94-95.

¹⁰⁶ Seyyid Fargalî, *İnnehu Fennân*, Sayı: 1598, Kahire, 1982, s. 25.

¹⁰⁷ Fu'âd Davvâra, *Necîb Mahfûz mine'l-Kavmiyye ile'l-Âlemiyye*, Kahire, 1989, s. 215-216.

¹⁰⁸ Nebîl Ferec, *Ârâ'u Necîb Mahfûz fi'l-Hayât ve'l-Fenn*, Kahire, (tsz), s. 8.

Marksistlerle de feodalitelerle de dostluk kurmuş, görüş alışverişinde bulunmuştur. Yazar ortaya attığı görüşlerle dönemindeki devlet adamlarının da ilgisini çekmiştir.¹⁰⁹

Çağdaş Mısır Romanı'nın gerçek anlamda kurucusu sayılan Necîb Mahfûz; roman, hikâye, tiyatro, makale, senaryo gibi pek çok edebi türde eserler vermiş bir yazardır. Klasik ve modern tarzı -her ikisini birden- eserlerinde işleyebilmiştir.¹¹⁰

Mahfûz toplumun sesi olmuş, eserlerinde toplumsal olaylara yer vermiştir. Onun romanlarında halkın hayatından, umutlarından, halkın yaşantısından izler bulmak mümkündür. Onun yaşadığı toplumu adeta ayna gibi yansıtması ve eserlerinin milli bir hüviyet taşıması onu hem Arap dünyasında hem de evrensel roman çerçevesinde önemli bir yere taşımıştır.

Yazar yazmaya başlamadan önce kullanacağı malzemeyi dosyalamaktadır. Yazdıkları eserlerde de onun kişiliğinin getirdiği titizlik görülmektedir. Yazar önceleri etrafında gördüğü her şeyi yazın hayatına yansıtırken yazma işinde ustalaştıkça artık seçtiği konularda titizlik göstermeye başlamıştır. Eserlerini yazarken sık sık kontrol etmiştir. O yazdığı eserlerini kaleme aldıktan sonra bir süre demlenmesini beklemiş sonra tekrar okumuştur.

1952'den önceki eserlerinde toplumu düşünceden önce ele almış daha sonraki dönemde ise düşünceyi ön plana çıkarmıştır.¹¹¹ Ahlaki sebeplerden dolayı önceleri Mahfûz ve arkadaşlarının romanları tutmamıştır. Yazar bundan dolayı karamsarlığa düşmemiş sabırla o süreci atlatmayı beklemiştir.¹¹²

Edebiyata olan tutkusu onun geç yaşta evlenmesine sebep olmuştur. Ancak evlendikten sonra eşinin yakınının az olması ve çevresindekilerin onun edebiyata olan tutkusunu bilmeleri edebi çalışmalarını kolaylaştırmıştır.

el-Opera kahvesinin üst katında düzenlenen toplantılara zaman zaman katılmış, Hikâye Kulübü ile Sanat ve Edebiyat Yüksek Kurumu'nun faaliyetlerinde yer almıştır.¹¹³

1.4. Etkilendiği Kültür Kaynakları

¹⁰⁹ Nebîl Ferec, *Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhu*, Kahire, 1986, s. 71, 92.

¹¹⁰ Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitapevi Yay., Konya, 2002, s. 127-128.

¹¹¹ Yusuf eş-Şârûnî, *Dirâsât fi 'r-Rivâye ve 'l Kısâti 'l-Kasîra*, Kahire, 1967, s. 22.

¹¹² Fu'âd Davvâre, *Necîb Mahfûz mine 'l-Kavmiyye ile 'l- 'Âlemiyye*, Kahire, 1989, s. 233-234.

¹¹³ Ahmet Kâzım Ürün, *a.g.e.*, s. 128.

Mahfûz, sade bir hayat yaşayan, orta halli bir ailenin çocuğudur. Evlerinde Kur'ân-ı Kerîm ve babasının arkadaşı olan Muhammed el-Muveylihi'nin, babasına hediye ettiği *Hadîs 'Îsâ b. Hişâm* adlı kitabının dışında başka bir kitap yoktur.¹¹⁴ Buradan da anlaşılacağı üzere Mahfûz, edebi ve kültürel açıdan zengin bir ortamda yetişmemiştir.

Onun kitaplara ve edebiyata ilgisi ilkokul yıllarında başlamıştır. Henüz ilkokul üçüncü sınıftayken bir polisiye roman türünde olan *İbn Conson (Johnson'un Oğlu)* onun okuduğu ilk romandır.¹¹⁵ Yazar, daha sonra bu serinin diğer kitaplarını da araştırıp bulmuştur.

Dedektif hikâyelerine ve sinemaya olan tutkusu küçük yaşlarda başlamıştır. Dedektif hikâyelerinin yanı sıra *Mecelletu'l-Evlâd* adındaki çocuk dergisini almıştır. Macera türü filmlerden çok hoşlanmıştır. Küçüklüğünde bu tür filmleri izlemek için her cuma Olympia sinemasına gitmiş, sonra da izlediği filmin kitabını bulup okumuştur.

Hâfız Necîb'in dedektif hikâyelerini taklit etmiş ve yazı hayatına başlamasında bu hikâyeler etkili olmuştur. Hâfız Necîb'in çevirdiği Sinclair ve Milton Topp'un hikâyelerini okumuştur.¹¹⁶ Diğer taraftan Paul Quin, Charles Jervis vb. yazarların tarihi romanlarını incelemiştir. Ondaki bu okuma aşkı, ilkokul yıllarında yazmaya dönüşmüştür. Önce bir romanı okumuş daha sonra da onu yeniden yazmıştır.

Henüz ilkokul öğrencisiyken 1919 devrimi öncesi ve devrim sırasında ülkede yaşanan siyasî olaylardan etkilenmiştir. Daha sonra bu olaylar hem siyasî kişiliğini şekillendirmiş hem de romanlarına malzeme olmuştur.

Gençlik yıllarında gittiği kahvehaneler ve orada tanıştığı yaşlı kimseler onu etkilemiş, bu etkilenme eski mahalleri sevmesine ve geleneklere ilgi duymasına vesile olmuştur. Bunu daha sonra bazı romanlarında da konu edinecektir.

Mahfûz'un etkilendiği en önemli kültürel kaynaklar arasında çocukluğunu geçirdiği muhit, çocukluğunda karşılaştığı olaylar, annesi, babası ve öğrenim hayatı yer almıştır. Necip Mahfûz'un edebi yöneliminde az çok anne ve babası etkili olmuştur. Babası onu siyasî konularda, annesi ise onu kültürel ve duygusal konularda etkilemiştir.

Annesinin firavunlar dönemini sevmesinin, kendisinin eski Mısır'la tanışmasını

¹¹⁴ Galî Şukrî, *a.g.e.*, s. 104.

¹¹⁵ 'Abdullah b. Muhammed b. Nâsır el-Muhennâ, *Dirâsetu'l-Madmûni'r-Rivâ'î fî Evlâd Hâratinâ li-Necîb Mahfûz*, Kahire, 1996, s. 15.

¹¹⁶ Fu'âd Davvâra, *Necîb Mahfûz mine'l-Kavmiyye*, Kahire, 1989, s. 211.

sağladığını, çocukluğunda hem firavun hem de Kıptî uygarlığıyla iç içe olduğunu belirtmektedir.¹¹⁷

Küçük yaşlarda bazen babasıyla birlikte Ravdu'l-Ferec tiyatrosuna gitmiştir. Daha sonraları da Ahmed Şevkî ve Tevfiku'l-Hakîm'in oyunlarını seyretmiştir.¹¹⁸ Necîb Mahfûz'un okumaya olan tutkusu babasını kaygılandırarak kadar fazla olmuştur. Bu konuda şunları söylemektedir:

“Bilindiği gibi vakit nakittir. Üniversiteyi bitirip devlet memuru olarak görev yaparken, hâlâ bir öğrenci gibi evde çalışıyordum. Bu durum babamın ilgisini çekti ve bana şöyle dedi. ‘Seni, sanki mezun olmamış gibi gece-gündüz ders çalışırken görüyorum. Sana doktora mı yapıyorsun dediğimde hayır diyorsun, o halde, niçin kendini yoruyorsun?’ Çok çalışmam babamı kaygılandırmaktaydı. Zamanın kısıtlı olduğunu düşünüyordum. Edebiyat, bilim, tarih konularında okumak, müzik dinlemek ve aynı zamanda yazmak ciddiyle yazmak istiyordum.”

Hemen hemen her çeşit kitap okuyan Necîb Mahfûz, her gün üç saat okuduğunu ve aynı zaman dilimi içerisinde birkaç kitabı birden okuduğunu söylemiştir. Ancak son yıllarda yakalandığı şeker hastalığından dolayı okumaya çok az zaman ayırdığını ve bundan dolayı son derece üzgün olduğunu belirtmektedir. Doktorlar hastalığından dolayı sadece bir saat okuyabileceğini, bunun dışında istirahat etmesi gerektiğini tavsiye etmişlerdir. Romanlarında ve hikâyelerinde olayların arasına katarak işlediği ana temalar; aşk, erkek-kadın ilişkisi, cinsellik, Allah, Bergson felsefesi, pragmatizm, şahsiyet, felsefenin anlamı, psikoloji, değişik türde duygular, akıl, sanat ve kültür gibi başlıklar altında toplanabilir.

Yazarı en çok etkileyen, ona edebiyatı ve yazmayı sevdiren Mustafa Lutfî el-Menfalûtî'nin kendine özgü kıvrak üslubu ile yazdığı ergenlik çağlarına uygun duygusal konulu eserler, gençlik yıllarındaki Mahfûz'un ve o dönem gençlerinin gönüllerini fethetmiştir. Mahfûz için Mustafa Lutfî el-Menfalûtî, yalnızca gençlik yıllarında bir beğeni olarak kalmamış Mahfûz'un yazdığı ilk eserlerinde Menfalûtî'nin izleri açıkça görülmüştür. Yazar Menfalûtî'den şöyle bahseder:

¹¹⁷ Murat Bardakçı, “Necîb Mahfûz’la Edebiyat ve Nobel Söyleyişisi”, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Aralık 1988, s. 5.

¹¹⁸ Fu’âd Davvâra, *Necîb Mahfûz mine ’l-Kavmiyye ile ’l-Âlemiyye*, Kahire, 1989, s. 264-282.

“Mustafa Lutfi el-Menfalûtî beni oluşturan ilk edebi şahsiyettir. Onu küçük yaşta okumaya başladım. 1925 yılında el Menfalûtî, kendisine has kıvrak üslûbu ve ergenlik çağına uygun duygusal konularıyla kalbimize girdi. Onun romantik hikâyeleri hemen hemen okuryazar olan tüm gençler tarafından zevkle okunuyor ve taklit ediliyordu. Okul ödevlerinde öğrenciler kendisinden sık sık alıntılar yapıyordu. el-Menfalûtî dile hakimdi. Eski ve yeninin ortasında bir üslup kullanıyor, cümlelerin müziksel uyumuna secili oluşuna dikkat ediyordu. Bu üslup özelliğinin yanı sıra okuyucunun zevkini birinci planda tutuyor, toplumsal sorunları işliyor ve duygulara hitap ediyordu. Bu bakımdan bütün kuşak ona bayılırdı. Gerek üslubundan gerekse o dönemdeki düşüncelerinden etkilendiğimize inanıyorum. Onu okuduğum sıralarda hayatta olduğunu sanıyordum. Oysa 1924 yılında ölmüş bulunuyordu. Bunu sonradan öğrendim. Tabi çok üzüldüm. Belki ilkidir, ölümünden yıllar sonra üzüldüğüm kişilerin, inanıyorum ki ortada şöyle ya da böyle benliğimde Menfalûtî’den yaşayan çok şey var. Bakarsanız onları benim şahsımda benden fazla tespit edenler çıkabilir. Ancak Menfalûtî’nin tesiri geneldeydi. Bu kuşağın yazarlarında olsun, okurlarında olsun. Kanaatimce hocalarımızı etkilemiştir. Üslubunun nabızı Dr. Tâhâ Huseyn’de, Zeyyât’ta ve başkalarında gözükmekteydi.”¹¹⁹

Lise çağlarında ise Câhiz’in *el-Beyân ve’t-Tebyîn*, Ebû ‘Alî el-Kâlî’nin *el-Emâlî*, İbn ‘Abdi Rabbih’in *el-‘İkdu’l-Ferîd* isimli eserlerini ve vb. ansiklopedik eserleri okumuştur. Bu kitaplardan öğrendiklerini zaman zaman derslerine aktarmış, bu durum hocalarının dikkatini çekmiştir.¹²⁰

Yine lise çağlarındayken eski Arap şiirine ilgi duymuştur. Geleneksel türde şiir yazmayı denemiştir. Ancak kendisine zor geliyor olmalı ki daha sonraları vezin ve kafiye bir kenara bırakarak serbest şiire geçmiştir. Serbest şiire geçmesinin bir başka sebebi de geleneksel vezin ve kafiye çok sınırlayıcı olmasıdır.¹²¹

Necip Mahfûz, üniversite öğrencisiyken felsefe alanında mı yoksa edebiyat alanında mı eserler vermeliyim, diye çelişkiye düşmüştür.¹²² Kendisi bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“O yıllarda bir elimde felsefeye dair bir kitap, diğer elimde, Teyfîk el Hakîm’in, Tâhâ Huseyn veya Yahyâ Hakkî’nin hikâyelerinden biri bulunuyordu. Bir taraftan zihnim felsefî ekollerle karışırken diğer taraftan aynı anda okuduğum hikâyelerin

¹¹⁹ Trevor Le Gassick, *Midaq Alley* (Naguib Mahfouz), London, 1975, s. 2.

¹²⁰ Fu’âd Devvâre, *Necîb Mahfûz mine’l- Kavmiyye ile’l- ‘Âlemiyye*, Kahire, 1989, s. 212.

¹²¹ Fu’âd Devvâre, a.g.e, s. 213.

¹²² Gâlî Şukrî, a.g.e, s. 12.

*kahramanlarının resmi geçidine sahne oluyordu. Kendimi edebiyatla felsefe arasında cereyan eden müthiş bir savaşın içinde buldum. Bu öyle bir savaş ki onu ancak yaşayan bilirdi. Bir karar verecektim ve çıldırmak üzereydim. Birden zihnimde Tevfik el-Hakîm **Ehlu'l-Kehf**, Yahyâ Hakkî'nin **el-Bustacî** ve Tâhâ Huseyn'in **el-Eyyâm** adlı eserlerindeki ve Mahmûd Teymûr'un bütün hikâyelerindeki kahramanlar bir gösteri yapmaya başladılar. Bunun üzerine ben de felsefeyi terk etmeye ve bu kahramanlarla birlikte gösteriye katılmaya karar verdim.*"¹²³

Bir tarafında Yahyâ Hakkî'nin veya Tâhâ Huseyn'in hikâyelerinden birini diğer tarafında felsefi bir kitap bulundurmıştır. Bir yandan zihni, felsefi ekollerle karışırken diğer yandan zihninden okuduğu hikâyelerin kahramanlarının hayali geçmiştir. Yaşadığı bu gelgitler sonunda edebiyatı seçmiştir. Düzenli ve verimli eserler vermesi üniversite yıllarında başlamıştır.

Bu seçimden sonra kendini edebiyat alanında geliştirmeye başlamıştır. Bu konuda da ona çocukluk arkadaşı Dr. Edhem 'Alî rehber olmuştur. Onun düşünce dünyasının gelişmesinde Tâhâ Huseyn ve Modern Mısır edebiyatında önemli bir yere sahip olan Abbâs Mahmûd el-'Akkâd etkili olmuştur. Üniversitede felsefe eğitimi alırken farklı bir bölümde hoca olan Tâhâ Huseyn'den ders almıştır.¹²⁴

Onun **Şeceretu'l-Bûs** adlı romanı sayesinde birden fazla kuşağın hikâyesi (aile serüveni) türünü öğrenmiştir. Düşüncede yaptığı devrim çok ilgisini çekmiştir.¹²⁵ Ayrıca ondan akılcılığı ve Batıyla verimli iletişim kurmayı öğrenmiştir. Daha sonra Mahfûz, Tâhâ Huseyn'le Yusuf es-Sibâ'î tarafından davet edilen bu kulüpte tanışma imkânı bulmuştur.

Tâhâ Huseyn'den okuduğu hâl tercümesi onun biyografik türde okuduğu ilk eserdir. Bundan heveslenerek kendisi de bir hal tercümesi yazmak istemiş, **el-A'vâm** adını verdiği bu gençlik dönemine ait çalışmasını hiç yayınlamamıştır.¹²⁶

Edebiyatı bir geçim değil, yüksek bir sanat olarak alma ve demokratik düşünce özgürlüğü gibi bazı değerlere inanmayı el-'Akkâd'ı okuyarak kazandığını ifade eder.¹²⁷

¹²³ Erol Ayyıldız, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyelerinde Sürükleyicilik Unsuru ve Sürprizli Sonlar*, Bursa, (tarihsiz), s. 2-3.

¹²⁴ Muhammed Cibrîl, *Kırâ'a fî'l-Mükevvinâtî's-Sekâfiyye li Necîb Mahfûz*, Alemu'l-Kitâb, Kahire, Mart 1992, s. 72.

¹²⁵ Muhammed Zaglûl Selâm, *Durâsât fî'l-Kıssati'l-'Arabiyyeti'l-Hadîsa, Usûluha İtticâhâtuhâ, A'lâmuha*, İskenderiye, 1973, s. 29.

¹²⁶ Azmi Yüksel, *Necîb Mahfûz'un Zukâku'l-Midak Adlı Romanı*, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, 1992, C.8, Sayı 1., s. 283.

¹²⁷ Muhammed Zaglûl Selâm, *a.g.e.*

Yazara göre Tâhâ Huseyn, el-‘Akkâd’tan sonra gelmektedir. Çünkü onun edebiyatı, ruh ve tasavvuftan çok düşünce ve akılda odaklanmaktadır. Huseyn bir akıl adamıdır. Basit ve alaycı bir üslup kullanır. Ondaki akıl şüpheciliğe götürür. Onun araştırmadaki temeli düşünürlere örnek teşkil eden şüpheci yaklaşımdır.¹²⁸

Öğrenciliğinin son yıllarında okuduğu Tevfik el-Hakîm’in, ‘*Avdetu’r-Rûh (Ruhun Dönüşü)*’ ve Mısır’ın sosyal, siyasî ve idari yapısındaki çarpıklıkları ortaya koyduğu *Yevmiyyât Nâib fi’l-Eryâf (Bir Savcının Kırsal Bölgelerdeki Günlüğü)* romanları onun zihninde derin izler bırakmıştır.¹²⁹

‘Akkâd ve Huseyn yazarın daha çok düşünce hayatında etkili olurken Tevfik el-Hakîm edebi hayatında etkili olmuştur. Mahfûz, Nil’in kollarından Victoria gölüne benzettiği Tevfikü’l-Hakîm’in ikinci kuşak ediplerinden olduğunu belirtmektedir.¹³⁰

Kendisiyle öğrencilik yıllarında ve daha sonra ilgilenen Selâme Mûsâ, Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza* adlı eserini Arapça’ya çevirmiştir. Mahfûz, ondan bilime, sosyalizme ve hoşgörüye inanmayı öğrenmiştir. Şahsen tanıdığı ilk yazardır. Mahfûz onun için “*O büyük bir öğretmendir, hem geçmişte hem şu anda onun gibi yetenekleri keşfeden ve bu yeteneklerin gelişmesine yardımcı olacak kişiler nadirdir.*” demektedir.

Yazar, daha sonra vereceği eserlerdeki bilimin her değerden üstün olması görüşünü Selâme Mûsâ’dan almıştır. Bilim-din, bilim-sanat arasındaki ilişkinin kaynağını da yine Selâme Mûsâ’dan almıştır. Darwin, Freud, Kant, Marks ve Tolstoy gibi sosyalist yazarları da zevkle okumasında Selâme Mûsâ’nın etkisi olmuştur.¹³¹ el-‘Akkâd, Tâhâ Huseyn ve Selâme Mûsâ’nın birbirleriyle çelişen düşünceleri vardır. Mahfûz üçünden de aynı anda etkilenmiştir. Yazar bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“*Üçünün birleştikleri noktalar ayrıldıklarından daha fazladır. Onlardan kendime göre serbestçe faydalandım. Tâhâ Huseyn’den edebi düşünce, el-‘Akkâd’dan siyasî ve edebi düşünce, Selâme Mûsâ’dan da bilimsel ve sosyal düşünceyi aldım.*” şeklinde açıklamaktadır. Ona göre el-‘Akkâd edebi kalkınmanın ruhu, Tâhâ Huseyn akli, Selâme Mûsâ da iradesidir.”¹³²

Fârûk Şûşâ ile yapılan mülakatta etkilendiği yazarları önce Tâhâ Huseyn sonra el-Mâzinî daha sonra el-Hâkim ve el-‘Akkâd şeklinde sıralamakta, el-Menfâlûtî’nin

¹²⁸ İbrahim eş-Şeyh, *Mevâkıf İctimâ ve Siyâsiyye fî Edeb Necîb Mahfûz*, Kahire, 1987, s. 29.

¹²⁹ İbrahim eş-Şeyh, a.g.e., s. 31.

¹³⁰ Muhammed Cibrîl, a.g.e., s. 72.

¹³¹ Azmi Yüksel a.g.e., s. 284.

¹³² Necîb Mahfûz, *Etehadde İleykum*, Beyrut, 1977, s. 52.

etkilediği her kişide hala yaşadığını Tâhâ Huseyn'in ise yaptığı düşünce devrimi ve edebi eserleriyle yaşadığını belirtmektedir. Sanata inanmayı el-‘Akkâd, Tâhâ Huseyn ve Tevfikul-Hakîm'den öğrendiğini ifade etmektedir. Son mülakatında adı geçen yazarların Nobel Edebiyat ödülüne kendisinden daha çok layık olduklarını, ancak şanssız olduklarını açıkça ifade etmiştir.

Bütün bu yazarlar onun için birer esin kaynağı olmuştur.¹³³ Etkilendiğim ifadesinin sevmek anlamı taşıdığını vurgulayan yazar, etkileniş şeklinin eleştirmenlerin işi olduğunu söylemektedir.¹³⁴

Mahfûz, başta Kur’ân-ı Kerim olmak üzere tefsir, hadis ve İslam felsefesi üzerine dini kitaplar okuduğunu ve bunların gerek düşüncesinde gerekse üslubunda etkili olduğunu belirtmiştir.¹³⁵ Ayrıca onun edebi oluşumunda, çok erken yaşlarda okumaya başladığı ansiklopedik mahiyetteki Arap dili ve edebiyatı kaynaklarının payı büyüktür.¹³⁶

Necip Mahfûz’un Dünya edebiyatına düzenli olarak yönelmesi üniversiteyi bitirdikten sonra başlar ve edebiyat tarihi kitaplarını inceler. John Drinkwater’ın “*Edebiyat Üzerine*” isimli kitabını okumuştur. Böylece değişik unsurların edebiyatlarını inceleme olanağı bulmuştur. Bu kitap onu birçok eseri okumaya yöneltmiş olsa da yazar dünya klasiklerinden sadece tanınmış ünlü eserleri okuyabildiğini belirtmiştir.¹³⁷

Tolstoy’un *Savaş ve Barış*, Dostoyevski’nin *Suç ve Ceza* ile *Karamazov Kardeşler* isimli romanlarını okumuştur. Romanda Tolstoy ve Dostoyevski’den, hikâyede Çehov ve Maupassant’dan etkilenmiştir.¹³⁸

Kahire’nin sıkıntı ve keder veren bazı görünümelerini çok güzel tasvir eden Mahfûz, bu konuda özellikle doğduğu evin bulunduğu caddede durarak hikâyenin geçtiği şehri mükemmel bir şekilde tasvir eden Honore de Balzac’tan etkilenmiştir.¹³⁹ 1936’dan itibaren realist ve natüralist eserleri okumaya yönelmiştir. Kafka’nın anlatımından, Joice’ın da psikolojik gerçekçiliğinden etkilenmiştir.

Joice’yi tanımak için okuduğunu fakat onu kesinlikle sevmediğini, romanının gerçekte okunacak roman olmadığını ve buna karşılık ortaya yeni bir eser koyması açısından önemli gördüğünü belirtmiştir.

¹³³ Nebîl Ferec, Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhu, el-Hey’etu’l-Mısriyyetu’l-‘Âmme li’l-Kitâb, Kahire, 1986, s. 86.

¹³⁴ Necîb Mahfûz, Etehaddes İleykum, Beyrut, 1977, s. 72.

¹³⁵ Nebîl Ferec, a.g.e., s. 86.

¹³⁶ İbrahim eş-Şeyh, a.g.e., s. 35.

¹³⁷ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 105.

¹³⁸ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 105.

¹³⁹ Muhammed Cibrîl, a.g.e., s. 68.

Eserleri Arapça'ya tercüme edilmeyen Wolf ve Joice'yi bir öğrencinin okuduğu gibi okuduğunu belirten yazar, dili ağır olmasına rağmen Proust'u okuyup anladığını ve sevdiğini ifade etmektedir.¹⁴⁰

Goethe'yi de çok okuduğunu söyleyen yazar, onun en çok **Faust** adlı eserini beğenmiştir. Ayrıca Natüralizmin kurucusu olan Zola'nın romanlarını ve İngiliz yazarlarından Walter Scott'un **Kenilworth** gibi tarihi romanlarını okumuştur.

Tiyatro alanında ise William Shakespeare'in tiyatrolarını sevmiştir. Onu kahvede konuştuğu değerli bir arkadaşı olarak düşünmüş, onun gururlu ve alaycı ifadelerinde kendisini bulmuş, onu yabancı biri olarak değil, aynı ülkenin bir ferdi olarak görmüştür. Eugene O'Neill, Henric İbsen ve August Strindberg eserlerini beğendiği diğer yazarlardandır.¹⁴¹

Çağdaş tiyatro eserleri arasında yazarı en çok etkileyen tiyatrolar özellikle **Godoyu Beklerken** adlı eseriyle Samuel Beckett'in tiyatrolarıdır. Checkov'un tiyatrolarını donuk ve sıkıcı bulur.

Amerikan edebiyatlarından en çok hoşuna giden Herman Melville'in **Moby Dick** isimli romanı olmuştur. Diğer yandan Hafız Şirazi, Dos Passos, Conrad, Şolohov, Arthur Miller, Camus, Shaw, Mann gibi yazarları da okumayı ihmal etmemiştir.

Önceleri toplumsal gerçekçi yazarlarla yıldızı barışan yazarın sonraları psikanalist yazarlara ya da Proust, Joice, Wolf gibi geleneksel metodların dışında yeni eğilimlere sahip başka yazarlara yönelmiştir.¹⁴²

Dünya yazarlarını okurken belli bir sıra takip etmemiştir. Bu yazarların çeşitli vesilelerle özellikle Mısır'da olmak üzere Arap dünyasında şöhret kazanmasının her Mısırlı gibi onda da etkisi olmuş ve bu yazarları tanıma fırsatı bulmuştur.

Son dönem olan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Sartre ve Camus gibi yazarları okumuştur.

Her ne kadar gerek Batı gerekse Arap Edebiyatından etkilendiği pek çok yazar olmasına rağmen hakkında uzmanlaştığı veya usta olarak gördüğü bir yazar olmamıştır.¹⁴³

¹⁴⁰ Musa Yıldız, *Necib Mahfuz'un Sembolik Romanları, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998, s. 29.

¹⁴¹ İbrahim eş-Şeyh, *Mevâkıf İctimâ ve Siyâsiyye fî Edeb Necib Mahfuz*, Kahire, 1987, s. 39.

¹⁴² Fu'ad Devvâre, *a.g.e.*, s. 13.

¹⁴³ Hamdî es-Sakkût, Marsdeen Johns, *Necib Mahfuz Kâtiben Rivâ'îyyen*, el-Haresu'l-Vatânî, Kahire, 1988, s. 116.

Mahfûz yaşadığı dönemin zor şartlarına göğüs gererek edebiyata olan susuzluğunu gidermeye çalışmıştır. O devirde el yazısıyla yazılan birçok eser vardır. Henüz baskıları yapılmamıştır. Bu sebepten bir eseri iki defa okuyamamış, ancak çok değerli bulduğu *Savaş ve Barış* ve *Kaybolan Zamanın Peşinde* gibi dünya klasiklerini iki defa okuması gerektiğini düşünmüştür. Sartre, Camus ve Hemingwayh'ı Lübnan'da yapılan tercümelerinden tanımıştır.

Felsefe tahsili yapmış olması itibariyle tanınmış birçok filozofun eserlerini inceleme imkanı bulmuştur. Henry Bergson'un felsefesinden çok etkilenmiştir. Onun özellikle insan hayatı ve düşüncesinde ruhi tarafına verdiği önemden etkilenmiştir. Ayrıca Nietzsche'nin egoizm, güç sistemi, eylemdeki özgürlük gibi düşüncelerine gözle görünür bir ilgi göstermiştir.

Darwin'in yaratılışla ilgili teorilerine büyük merak duymuştur. Edebiyat ve sosyal bilimler dışında biyolojiyle ilgili pek çok kitabı gözden geçirmiştir. Resim, oymacılık, mimarlık gibi güzel sanat dallarıyla da ilgilenmiş; dünya sanatı, Firavun, Eski Yunan sanatı ve Mezopotamya sanatıyla ilgili kitaplar okumuştur.

Yazar son dönemlerde edebiyattan uzaklaşmaya ve yavaş yavaş bilim ve düşünceye yönelmeye başlamıştır. Psikoloji, estetik, antropoloji, Arap ülkeleri tarihi, Marksizm'in sosyoloji hakkındaki görüşleri gibi konularda değişik eserler incelemiştir.

Mısır sanatçılarından özellikle Muhtar, Nâci İyâd, Cemâl Kâmil, Sabri Salah Kâmil gibi yazarlardan etkilenmiştir.¹⁴⁴ Yazar ile ilgili olarak Menahem Milson, Necîb Mahfuz'u çelişkilerin yazarı olarak nitelendirir. Buna gerekçe olarak da şunları söyler:

“1988 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanan Mısırlı Yazar Necip Mahfuz çelişkilerin adamıdır. Batı kültürünü çok iyi bilir, ancak hayatında hiç Batı Avrupa ya da Amerika'ya ziyaret etmemiştir. Hakkında diğer Arap yazarlarına kıyasla çok daha fazla yazı yazılmış Arapların en ünlü modern romancısı olmakla birlikte, onunla ilgili çok az şey bilinir.”

Yazarın yayınlanan her eseri ülkesinde ve dünyada büyük yankı uyandırmıştır. *Cebelavi Sokağının Çocukları* gibi bazı eserleri ülkesinde tepki ile karşılanmış ve bir dönem yasaklanmıştır. Hatta yazar, bu nedenle tepkiyle karşılaşmıştır. Necip Mahfuz 14 Ekim 1994 tarihinde Nil kenarında yaptığı bir yürüyüş sırasında bir genç tarafından bıçaklı saldırıya uğramış ve bu saldırıdan boyun bölgesinden aldığı ağır darbeye

¹⁴⁴ Necîb Mahfûz, *Etehaddes İleykum*, Beyrut, 1977, s. 96.

kurtulmuştur. Geçirdiği bir dizi ameliyat sonrasında sağ tarafına felç vurduğundan artık eli kalem tutamaz duruma gelmiştir.

1.5. Yazı Hayatı ve Eserleri

Necip Mahfûz'un yazı hayatına başlama tarihi olarak değişik görüşler mevcuttur. Nabîl Farac'ın "*Nacîb Mahfûz Hayâtuhu va Adabuhu*" isimli kitabında 1931 yılında sosyal ve felsefe içerikli makaleler yazarak başladığı ifade edilmekte, Prof. Dr. Azmi Yüksel'in, Hamdi Sakut'un "*Modern Arap Edebiyatı İncelemeleri*" isimli eserinin "*Necîb Mahfûz'un Kısa Hikâyeleri*" bölümünden yaptığı çeviride 1930 olarak verilmiş, ülkemizde yayınlanan Kitap Dergisi'nin Aralık 1988 sayısında "*al-Macalla al-Cadîda*" dergisinde yayınlanan makale ve hikâyeleriyle 1928 yılında başladığı belirtilmektedir.¹⁴⁵

Mahfûz'un yazarlık alanındaki ilk çalışması, James Baikie'nin 13 bölümden oluşan "*Eski Mısır*" isimli kitabını 1932 yılında İngilizce'den Arapça'ya çevirisi olmuştur. Bu çevirisi Selâme Mûsâ'nın *el-Mecelletu'l-Cedide* dergisinde bölümler halinde yayınlanmıştır.¹⁴⁶ Kendisine yöneltilen niçin yazıyorsun şeklindeki soruya şu cevabı vermiştir:

"Yazmak insanın yeme ve içme isteği gibi karşı konulmaz bir istektir. Size "niçin yemek yersiniz" diye sorulsa "Bir uygarlık kurmak için" diye cevap verebilirsiniz. Oysa aslında açlığınızı yatıştırmak için yersiniz. Bu basit bir tarihi esastır. Neden yediğimi içtiğimi biliyorum ama niçin yazdığımı bu denli net bilmiyorum. Bana göre yazmak, meçhul bazı şeyleri tatmin için karşı konulmaz bir istektir. Yazmak bu isteğin etkisi altında okuyup beğendiğim bazı şeyleri taklit etmek şeklindeydi. Bu, polisiye hikâyeleri veya Tâhâ Huseyn'in *el-Eyyâm*'ı ya da *el-Menfalûtî*'nin *el-Aberât*'ı olabilir. Bundan sonra aynı istek, herhangi bir taklide yeltenmeksizin kendi kendime etkilendiğim veya gördüğüm bir şeyi ifade etmek için yazmaya yönlendirdi. Zamanla bu isteği kuvvetlendiren ve hataları yok eden başka sebepler eklendi. Yazarı yazmaya iten faktörler; öncelikle çok küçük yaştan itibaren sahip olduğu okuma merakı, ikincisi daha sonraları *el-Menfalûtî* ve *el-Akkâd* gibi yazmayı kutsal bir iş olarak gören yazarlardan etkilenişi, üçüncü olarak da ilk ve orta öğrenimdeki Arap Dili öğretmenlerinin edebiyat otoritelerine duydukları saygı olarak ifade edilebilir."¹⁴⁷

¹⁴⁵ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 199.

¹⁴⁶ Musa Yıldız, a.g.e., s. 29.

¹⁴⁷ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 214-215.

Kendisini, tarihin bir döneminde başarılı bir evlilik yapmış, birisi yedi bin yaşındaki firavunlar medeniyeti, diğeri de İslam medeniyeti olan iki uygarlığın çocuğu olarak tanımlayan yazar, bu iki uygarlıktan da değişik oranlarda etkilenmiştir. Şüphesiz ki, onun gördüğü felsefe öğrenimiyle okuduğu eserlerin düşünce yapısında büyük etkisi olmuştur.¹⁴⁸

1934 yılında Felsefe bölümünü bitirdikten sonra bir süre üniversite sekreterliği yapmış daha sonraları da çeşitli görevlerde bulunmuştur. Mahfûz bir memur olmasının yanı sıra edebi eserler vermeye de devam etmiştir. Çeşitli dergilerde kısa hikâyeleri ve makaleleri yayınlanmıştır. Mahfûz'un yazı hayatında, biri kısa süreli olmak üzere üç kez kesinti olmuştur.¹⁴⁹

Birincisi, 1952 devrimi sonrası yedi yıllık sürede olmuştur. Yazara göre devrim ideallerini gerçekleştirmiş ve toplumda onu harekete geçirecek problemler kalmamıştır. O, bu duraklamasının siyasi bir yönü olup olmadığı hususundaki şüpheler karşısında yorumda bulunmayarak, gerçek sebebini yıllar sonrasındaki gönül rahatlığı içerisinde cevap veremeyeceğini ifade etmiştir. Bu yedi yıllık suskunluktan sonra tekrar yazı hayatına dönmüştür.

Ona göre, toplumu sıkıntıya düşüren, devrimin bazı eksik tarafları olmasaydı yazı hayatına son verecekti. Yazar, artık toplum gerçeklerini bütün çıplaklığıyla anlatmaktan ziyade felsefi konulara değinmekte ve bunları sembollerle ifade etmektedir. Bir başka deyişle, varlığın görüntüleri üzerinde değil, bizzat varlığın kendisi üzerinde durmaya başlamıştır. Mahfûz 5 Haziran 1967'den sonra yazı hayatına ikinci kez ara vermiştir. Önceki kesintiye oranla kısa süren bir aradan sonra tekrar yazı hayatına dönmüş ve 1973 yılına kadar *el-Aynalar*, *Yağmur Altında Aşk* adlı romanları ile *Kara Kedi Meyhanesi* ve *Başı ve Sonu Olmayan Hikâye* adlı seçme hikâyelerle *Şemsiyenin Altında*, *Balayı*, *Suç* adlı hikâye oyun karışımı eserleri kaleme almıştır.

Necîb Mahfûz, üçüncü kez, 1973 Ekiminden sonra yaklaşık bir yıl süreyle yazı hayatına ara vermiştir. Daha sonra devam etmiştir. Mahfûz edebi girişimlerine kısa hikâye yazmayla başlasa da o, daha sonra bu türün sanat alanını daralttığını görmüş ve romana yönelmiştir. Bu yönelişini şöyle izah eder:

“Bunun birden fazla sebebi olabilir. Herhangi bir yazarın tecrübelerini kısa zamanda sonuçlandırabilecek, dergi ve gazetelerde de olsa yayını kolay olabilecek

¹⁴⁸ Musa Yıldız, a.g.e.

¹⁴⁹ Cemâl el-Gitânî, a.g.e, s. 100-101.

türlerle yazı hayatına başlaması normal bir durumdur. Bunda kişinin kendisini ancak bazı tecrübelerden sonra tanıyabilmesi ve romanın kendine özgü sanatsal özellikleri olabilir. Gerçekte roman türü; kısa hikâye, makale, tiyatro ve şiir gibi pek çok türü bir arada bulundurma imkânına sahiptir. Romanın herhangi bir yerinde hikâye kokan bir vaka makalede kullanılan bir analiz veya eleştiri ya da tiyatroya özgü bir diyalog ya da dramatik bir sahne bulunabilir. Romanda yazarın yeteneği varsa şiirde olduğu gibi şiirsel ifade ya da şiirsel hayalle de karşılaşabilirsiniz. Romanda radyo ve sinema gibi modern ifade araçlarını da kullanabilme imkânı vardır. Her sanatsal türün aşamayacağı sınırlı bir ifade alanı varken romanda böyle bir sınır yoktur. Bu özellikleriyle roman benzeri olmayan bir sanattır.”¹⁵⁰

Mahfûz kendisinin de ifade ettiği gibi bir orta tabaka yazarıdır. Eserlerinde orta tabakayı eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır. İşçi ve köylü sınıfını tanımadığı için eserlerinde onlara yer vermemiştir. Onun edebiyatı insan ve toplum çerçevesinde şekillenmiştir.¹⁵¹ Roman ve hikâyelerinde olayların arasına katarak işlediği ana temalar aşk, kadın-erkek ilişkisi, cinsellik, Allah, Bergson felsefesi, felsefenin anlamı, psikoloji, değişik türde duygular, akıl, sanat, kültür başlıkları altında toplanabilir.¹⁵² Onun hikâyelerindeki temel konu yoksulluk olmak üzere sosyal problemlerdir. Yoksulluğu pek çok boyutta ele alır. Toplumdaki ahlaki, siyasî, sosyal yozlaşmayı birlikte ele alır. İbrahim ‘Amir, Mahfûz’un eserlerinde kadın ve politika olmak üzere iki temel konunun hâkim olduğunu ifade eder. Kadın; sevgili, maşuk, metres, eş, baştan çıkaran ve çıkartılan, düğün ile ölüm merasimlerinde erkeklerin yanlarında götürdükleri bir çiçek olarak tasvir edilmiştir.

Onun eserleri politik, inanç ve cinsellik olmak üzere üç biçimdedir. Bu üç unsurda temel amaç politikadır. Hiçbir romanı politikadan ayrılmış değildir.¹⁵³ Eserlerinde kahramanlar kendi özel karakterleri dışında psikolojik, fikri ve siyasî bir grup ya da teşkilatı anımsatan çeşitli psikolojik ve fikri boyutlarla temsil edilmektedir. Serbestçe ifade edemediği bazı konuları sembollerle ifade etmiştir.¹⁵⁴

Kahramanların hepsi gerçek hayattan alınmış kişilerdir. Hepsinin bir geçmişi, hikâyesi vardır. Eski destan kahramanlarından birinin yansıması da olabilir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Necib Mahfûz, *Etehaddeu İleyküm*, Beyrut, 1977, s. 133-134.

¹⁵¹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁵² Galî Şukrî, *a.g.e.*, s. 117.

¹⁵³ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁵⁴ Hakîm Mihâ’il Şehhâte, *Hârat Necib Mahfûz*, Kahire, 1991, s. 86.

¹⁵⁵ Andre Miquel, “La Technique Du Roman Chez Neguib Mahfouz”, *Arabica X*, 1963, s. 81-85.

Kahramanların ruhi ve fiziki tahlillerini yapmıştır. Bakış açısı tamamen bilimsel ve gerçekçidir. Karakterleri iç yapısını yani psikolojik durumunu, örf, adet ve sonradan kazanılan düşüncelerle ele alır. Bununla birlikte onların çevreyle ilişkisi, varlıklarla ve olaylarla kaynaşmasını da işler.¹⁵⁶ Bazı eserlerinde kalıtım faktörüne yer verir. Mesela *es-Sülâsiyye*'de Hadice, uzun ve büyük burnunu babasından, küçük güzel gözlerini annesinden almıştır. En göze çarpan kahramanlar tüccar, öğrenci, memur, hayat kadınlarıdır.

Mahfûz'un romanları sayesinde Arap okuyucuları ilk kez Modern Kahire'nin karanlıkta bırakılan arka planlarını, hayat kadınlarının yaşam koşullarını, intihar vakalarını okuma imkânı bulmuştur. Bu romanlarda Mahfûz küçük insanların yanındadır. Küçük insanların içine düştüğü olağanüstü ve çelişkili durumları, toplumsal bozuklukların onları nasıl etkilediğini anlatır.¹⁵⁷

Orta sınıftan seçtiği farklı tiplerden yola çıkarak onların iç ve dışta yaşadıkları sıkıntıları dile getirmiştir. Hırsızlar, dolandırıcılar, kılıktan kılığa giren insanlar, katiller, eşkıya ruhlu insanlar, genç kızlar, âşıklar, mutasavvıflar, öğrenciler, siyasetçiler, aile bireyleri, sokak kadınları eserlerindeki kahraman gruplarıdır. Pek çok romanında baba romanın başında ölür. Eserlerinde gençleri çok güzel biçimde ele alır. Arap gençliğini çok iyi tanır. Gençleri konu alıp yazarken ülkenin nasıl kalkınacağını anlatmış ve bunu yaparken de insancıl sorunları işleyip ileri bakmayı önermiştir.

Eserlerinde caddeler, kubbeler, camiler, minareler, cumbalar, arabeskler, cezaevleri, sürgün yerleri, genelevler, kahveler, gürültülü geceler, yumuşak havalar sıkça işlenmektedir. Olayları sosyolojik, psikolojik ve biyolojik açıdan ele almıştır. Onun ilham kaynaklarını felsefe, politika, günlük yaşantı ve okudukları oluşturmuştur. Eserlerinde bireyler arası çatışmaya, tasvire büyük önem vermiştir. Kuvvetlilerle zayıflar arasındaki galibiyet ve yenilgilere çokça yer vermiştir. Eserlerinde karşıt görüşlü insanları bir araya getirmiş, bir tartışma ortamında düşüncelerini açıklamalarını sağlamıştır.

Yazar yazı hayatına milliyetçilik, demokrasi ve sosyalizm gibi değerlerin gölgesinde başlamıştır. Bu durum hayatın akışı içerisinde hiç değişmemiştir. Mahfûz'un edebiyatında kadının yeri büyüktür. Kadın onun eserlerinde tek tip olarak ele alınmamış, çeşitli roller üstlenmiştir. Çocuğu için sabır ve sessizliğe katlananlar, eşini yarı ilahi

¹⁵⁶ Ahmed İbrahim el-Hevâri, *Batalu'l-Mu'âsir fi'r-Rivâyeti'l-Misriyye*, Bağdat, 1976, s. 219.

¹⁵⁷ Turhan Kayaoğlu, "Mahfûz'un Yazarlığının Üç Evresi", *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı; 203, s. 213.

görenler, vefakâr kadınlar, mutlaka bir erkeğin gölgesindedir. Kadınların hayatını anlatmada yeni bir üslup getirmiştir. Kadının aile ve toplum içindeki yerini sınıflandırmakta ve ailede erkeğin söz sahibi olduğuna inanmaktadır. Ona göre kadınsız bir hayat düşünülemez.¹⁵⁸

Cinselliğe sıkça yer vermiştir. Bundan dolayı pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Ona göre cinsellik, suç, inanç, politika ve sevgi gibi bilinmemesi mümkün olmayan bir insanlık faaliyetidir. Cinsel duygularla okuyucuların sömürülmesine karşı çıkmaktadır. Cinselliği okuyucuyu etkilemek için değil, gerçeği yazmak için ele almıştır.¹⁵⁹

Mahfûz'un en önemli özelliklerinden biri de dış görünüşleri tasvir etmede gösterdiği başarıdır. Fakat tasvirlerde derine inmemiş yüzeysellik kazandırmıştır. Örneğin Kahire'de özellikle Hz. Hüseyin Camisi civarındaki gürültülü hayatı, bağımsız olarak ve detaya inerek anlatmamış olayların akışı içerisinde ele almıştır.

Belli bir zaman birimi içinde sahneler kullanan Mahfûz, eserlerinde önce küçük bir dünya oluşturuyor oradan içinde bulunduğumuz dünyaya açılıyor. Sadece fazilet ve erdemlileri değil, toplumu bütün güzellik ve çirkinlikleriyle ele alıyor. Eserlerinde olayları ele alırken olayla o anki tabiat şartları arasındaki uyuma çok özen göstermiştir.

Bazı yazarlar eserlerine mekân olarak gerçekçi veya hayali bir yer, ya da tarihten bir dönem seçerler. Onu etkileyen dünya el-Cemaliyye olmuştur. Oraya gidemediği zamanlar onu bir hüznün basıyordu. el-Cemaliyye'nin esiri olmaktan kurtulmak için girişimlerde bulunmuşsa da bunu başaramamıştır. Yazar son yıllarda idealindeki bir semte yerleşinceye kadar el-Cemâliyye bölgesini eserlerinde hep malzeme olarak kullanmıştır.¹⁶⁰

Eleştirmenler Mahfûz'un Kahire'yi anlatmasını Zola'nın Paris'i, Dickens'ın Londra'yı anlatmasına benzetmiştir. Roman ve hikâyelerinin tamamına yakınında olaylar Kahire'de geçer. Olayların Mısır dışında geçtiği bir tek hikâyesi vardır o da Yemen ziyaretlerinden sonra yazdığı Yemen'i konu edinen hikâyesidir.

Mahfûz eserlerindeki malzemeyi kenar semtlerden ve orada yaşayan insanlardan, onların teslimiyetçi anlayışlarından, küçük istekler sayesinde hayatı sevmeleri üzerine kurulu felsefesinden çıkarmıştır. Ona göre kenar semtler çocukluğu, tarihi, Mısır'ın edebi ruhunu temsil etmektedir.

¹⁵⁸ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 141-142.

¹⁵⁹ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 143.

¹⁶⁰ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 144.

İlk romanlardaki kahramanları, yaşadığı kuşağın gençlerinden esinlenerek roman üslubu içerisinde tasvir etmiştir. Yazara göre tek ve gerçek cennet istikrarın bulunduğu evdir. Ona göre zaman ve mekânın sınırlandırılması ruhta ve akılda seyahat fırsatı verir.

Mahfûz'un romanlarında kahvelerin rolü büyüktür. Mahfûz'un gerçekte ilk edebiyat birikimleri onun iç dünyasını sıcak bir şekilde sarıp sarmalayan küçük mahalle kahveleri olmuştur. Bu kahvelerde demli çay ve nargile içerken yaptığı gözlemler ileride onun romanlarında sıkça kullanılacaktır. Önceleri Batı romanının etkisinde olan yazar, okuyup, kendini geliştirdikçe kendine özgü bir edebi üslup belirlemiştir.¹⁶¹

Mahfûz'a göre yazarı şerefe ulaştıran üç şey vardır: Ülkü, uygun toplum ve eleştirmenlerdir. Ona göre bir edebiyatçının konularını sadece tarihten alması iflastır. O, tarihi bir bankaya benzetir.¹⁶²

Gerçek hayata ilişkin konular bulamadığında bu bankaya yönelir. Asıl amacı Mısır insanıdır. Mahfûz'a göre roman sanatı, artık çağı anlatmak için elverişli bir sanat aracı değildir. Ona göre romancı bir sanatçı değildir. Kendine özgü anlayışı düşüncüyü ifade eder. Ona göre felsefi roman, öyle veya böyle felsefeden etkilenen romandır.

Mısır romancılığının gerek nicelik gerekse nitelik olarak bir kriz içerisinde olduğunu bunun da eleştirmenleri ilgilendirdiğini eklemektedir. Mahfûz'un Mısır romanına yapmış olduğu en büyük katkı, bağımsız milli bir Mısır romanının ortaya çıkmış olması ve eserleriyle yeni kuşak yazarlara yazma hevesi getirmesidir. Onun gününe kadar Mısır romanı Batı romanının bir parçası olarak görülmekteydi.

Hemen hemen bütün eserlerinde kullanılan dil yazı dilidir. Mahfûz karakterlerin ruhsal durumlarını anlatmada fasih Arapça'nın kullanılmasının önemini açıkça ifade etmekte Avamca'yı ise cehalet, fakirlik ve hastalıkla eşdeğerde tutmaktadır. Hatta Avamca'nın konuşma dili olarak kullanılmasını da hainlik olarak görmektedir. Edebi eserlerin Avamca yazılmasını bir nevi gericilik saymıştır. Mahfûz eserlerinde yazı diline girip gelenekselleşmiş bazı kelime ve deyimler dışında hiç avamca kullanmamıştır. Vaka ve karakterlerde fasih Arapçayı kullanmanın romanın gerçekçiliğiyle çelişmeyeceğini savunanlardan olmuştur. Yazar eserlerini kaleme alırken hiçbir ekole veya akıma bağlı kalmamıştır.¹⁶³

¹⁶¹ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 148-149.

¹⁶² Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 151.

¹⁶³ Ahmet Kazım Ürün, a.g.e., s. 156-159.

Eserlerinde kendine özgü bir yol takip etmiştir. Genelde toplumcu gerçekçi olarak gördüğümüz yazar, edebiyatta ve sanatta gerçekçilik olmayacağını ifade etmiştir. Sanatta var olan gerçekliğin hayal olduğunu ifade etmiştir. Ona göre gerçekçilik herhangi bir dönemde hayatın gerçeklerini ele alan bir akımdır.

Yazarın aldığı ödüller şöyledir: Yazarın katıldığı ilk edebi yarışma, Kûtu'l-Kulûbi'd-Demirtaşıyye yarışmasıdır. Yarışmaya *Râdûbîs* adlı tarihi romanıyla katılır. Yarışma kurulu başkanı olan Ahmed Emin sonuçlar açıklandıktan sonra kendisini çağırır. Romanda geçen araba ve atlıların mantıksız olduğunu çünkü romanların anlatıldığı dönemlerde bunların bulunmadığını söyler. Mahfûz ise olayı daha cazibedar kılmak için bunları kullandığını ifade eder.

Üçüncü tarihi romanı olan *Kifâh Tîbe* adlı eseriyle Mısır Milli Eğitim Bakanlığı hikâye ödülünü kazanmıştır. Bundan sonra edebi faaliyetlerini hızla sürdürmüştür. 13 Ekim 1988'de İsveç Akademisi tarafından Necip Mahfûz'a Nobel Edebiyat Ödülü verilmiştir. Böylelikle Nobel tarihinde ilk defa bir Arap yazar ödül almıştır. Eleştirmenler Mahfûz'un edebî hayatını dönemlere ayırmışlardır:

1.5.1. Tarihi Dönem

Necip Mahfûz'un, başlangıçta Mısır Tarihi ilgisini çekmiştir. O dönemde milliyetçilik akımlarının yaygın olması sebebiyle konusunu eski Mısır medeniyetinden alan romanlar yazmıştır. Bunlar '*Abesu'l-Akdar (Kaderin Cilvesi, 1939), Râdûbîs (1943) ve Kifâh Tîbe (Tîbe'nin Mücadelesi, 1944)* romanlarıdır.¹⁶⁴ Bu romanların tümü birçok Mısırlıların İngiliz işgaline karşı bir tepki olarak yöneldiği firavun milliyetçiliği akımından etkilenerek yazılmıştır.

Son tarihi romanı olan *Kifâh Tîbe*, Mısır halkının Hiksos işgaline karşı verdiği mücadelesini ele alır.¹⁶⁵ Mahfûz bu romanda atalarının benzer bir işgale karşı verdikleri mücadeleyi işleyerek İngiliz işgaline karşı nasıl başkaldırmak gerektiğini ifade etmeye çalışır.¹⁶⁶

Necip Mahfûz, Mısır tarihine olan aşırı ilgisine rağmen 1944'te yayınladığı *Kifâh Tîbe*'den sonra bir daha tarihi roman yazmamıştır. Bunun nedeni tarihî roman türünün, onun toplumunun içinde bulunduğu kötü koşulları yansıtamıyor oluşudur. Çünkü eski

¹⁶⁴ Fu'âd Devvâre, *Necib Mahfûz mine'l-Kavmiyye ile'l-Âlemiyye*, Kahire, 1989, s. 20.

¹⁶⁵ Afet İnan, *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1987, s. 89-95.

¹⁶⁶ Yusuf eş-Şârûnî, a.g.e., s. 10-11.

Mısır ile dönemin Mısır'ı arasında her bakımdan bağ kurmak imkânsızdır. Dolayısıyla Mahfuz, konusunu eski Mısır tarihinden alan yaklaşık kırk roman yazmaya başlangıçta tasarlamış olsa da bu türde sadece üç roman yayınlamıştır.¹⁶⁷

1.5.2. Gerçekçi Dönem

1944'ten itibaren kendisine uluslararası şöhretin kapılarını açan toplumcu gerçekçi roman türüne yönelmiştir. Onun bu türdeki ilk romanı *el-Kâhiretu'l-Cedîde (Yeni Kahire)*'yi 1945 yılında yayınlamıştır. Yaşadığı topluma ve toplumsal sorunlara duyarsız kalamayışı, onu gerçekçi roman yazmaya itmiştir. Onun bu romanları 1940 yıllarında Mısır'da yaşanan toplumsal ve ahlaki çöküntünün boyutunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Gerçekçiliğinin en temel özelliği romanlarında toplumda insanların sıkıntılarına sebep olan olumsuzlukların tümünü kuşatıcı bir bakışla ele almaya çalışan bir anlatım kurmasıdır. Gerçekçi romanlardan bazıları; *Beyne'l-Kasreyn*, *Kasru's-Şevk* ve *Es-Sukkeriyye*'den oluşan üçlemesi uzun solukludur ve nehir romanı olarak adlandırılan türe iyi bir örnektir.

Ayrıca bazı eleştirmenler bu üçlemeyi belgesel gerçekçilik diye ayrı bir başlıkta ele alır. Çünkü bu roman 1917-1944 yılları arasında orta tabakadan Mısırlı bir ailenin yaşantısını, o dönemin sosyal şartlarını ve siyasî durumunu kaydeder mahiyette bir romandır. *es-Serab* adlı romanı bazı eleştirmenlere göre konu itibariyle psikonalitik gerçekçilik olarak değerlendirilen istisnâî bir romandır.¹⁶⁸

Romanların bir kısmı realizm ve natüralizm etkisinde yazılmıştır. Bu romanlarda kahramanlar karşımıza kahramanlar grubu olarak çıkar. Aradan bir baş kahraman sivrilir ve onu etkileyen başka kahramanlar yer alır. Yazar önce bir olay sunar sonra o olayı bırakarak yeni bir bölümde başka bir olayı ele alır. Bu romanlarda üsluba hâkim unsur ayrıntılara önem vermektir. Bu önem verme *es-Sûlasiyye*'de zirveye ulaşır. Mahfûz'un bu romanlarda ele aldığı çevre orta tabakanın sosyal çevresidir. Kahramanların hareket ettikleri genel mekân Kahire'dir. Kahramanlarının başarısızlığı ve kişiliklerinin zayıflığı nedeniyle bu romanların okuyucu üzerinde bıraktığı etki karamsarlıktır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Fu'ad Devvâre, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁶⁸ Nebîl Râgib, *Kadiyyetu's-Şekli'l-Fennî 'inde Necîb Mahfûz*, Kahire, 1975, s. 199.

¹⁶⁹ Yûsuf eş-Şârûnî, *a.g.e.*, s. 12-13.

1.5.3. Sembolik Roman

Necip Mahfûz, *es-Sulâsiyye*'sini bitirdikten sonra bir süre edebiyattan uzak kalmıştır. 1959'da *Evlâdu Hâratinâ* romanını yazmıştır. Değişik bir üslupla insanlık tarihini ele alan bu romanı Mısır'da büyük yankı uyandırır ve dini çevrelerin tepkisini toplar. Bu olay romanı *Liss ve'l-Kilâb* (1961), *es-Summân ve'l-Harîf* (1962), *et-Tarîk* (1963), *eş-Şehhâz*(1965), *Sersera Fevka'n-Nîl* (1966) ve *Mîrâmâr* (1967) romanları izler.

Yazar bu romanlarında toplum gerçeklerini bütün çıplaklığıyla anlatmaktan ziyade felsefî konulara değinmekte ve bunları sembollerle ifade etmektedir. Mahfûz artık varlığın görüntüleri üzerinde değil, bizzat varlığın kendisi üzerinde durmaya başlamıştır.¹⁷⁰

Onun sembolizme yönelmesinin en önemli sebebi batıda yeni roman türünün ortaya çıkması, klâsik romanın onun devrim sonrası oluşan Mısır toplumuyla ilgili yeni fikirlerini ifadede yetersiz kalmasıdır. Fakat Mahfûz sadece bu yeni roman türünü Arapça'ya taşımamıştır. Onun yaptığı o zamanlar Mısır romanında olmayan fikri çatışmayı Mısır'a taşımak olmuştur.¹⁷¹ Şukrî Gâlî'ye göre bu romanların ana eksenini soyut fikirlerle somut gerçek, daha doğrusu teoriyle pratik arasındaki ilişkidir.¹⁷²

Mahfûz bu yeni dönemle ilgili olarak *el-Kâtib* dergisinde 1964 yılında yayımlanan “*Yeni Yönelimim ve Romanın Geleceği*” başlıklı makalesinde¹⁷³ şunları söyler:

“Çevre, kahramanlar ve olaylar burada asıl amaç değildir. Kahramanlar sembole ya da örneğe daha yakın hâle geldi. Çevre, hâlâ tüm ayrıntılarıyla sunulmaya devam etti. Bilakis modern dekora benzetmeye başladı. Olayların seçimi ise temel fikirlerin ön plana çıkarılmasına bağlı oldu. Burada en önemlisi fikrin kendisiyle bağdaşmadığı gerçeği kendi isteği doğrultusunda harekete zorlaması ya da onu özel bir gerçek oluşturmaya mecbur bırakmasıdır.

Gerçekle verimli bir iletişim sonucu fikir ortaya çıktığında ve gerçeğin içinde somutlaştığında gerçekle aralarında bir çelişki olmaz. O zaman eserinin genel havasının, sanat yapmaktan ve ön plânlamadan uzak tabii bir şekilde oluşmasının gerekliliğidir. Bu

¹⁷⁰ Nebîl Ferec, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁷¹ ‘Abdul-Mun’im Subhî, *Evlâdu Hâratinâ Hel hiye min Rivâyâtî'l-Mevceti'l-Cedîde*, Kahire, 1989, s. 407-408.

¹⁷² Gâlî Şukrî, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁷³ Gâlî Şukrî, *a.g.e.*, s. 261-362.

metotta edebiyatın fikri ifade etmesi zordu. Son eserlerimde fikirlerim gerçekten kaynaklanıyordu. Çünkü gerçek, o fikirlerin ilhamına vesile oluyordu. Dolayısıyla fikirler bir zorlama ve çelişki olmaksızın gerçeğe dönüyordu.”

Mahfûz yazdığı bu romanlarda genel felsefî çizgiden uzaklaşarak toplumda cereyan eden bazı olaylara dolaylı eleştiride bulunmuştur. Örneğin **el-Kernek (Kernek Tapınağı)** adlı eserinde 1967 savaşıdan sonra ülkede meydana gelen yolsuzluklar, gençleri sarsan kendini kaybetmişlik duygusu ve yönetim baskısı eleştirilir. **Mîrâmâr** romanından sonra Mahfûz’un sanatsal üslubunda bir gerileme söz konusu olmuştur. Artık daha önce yayınladığı romanların seviyesine çıkamayan romanlar yazmaya başlamıştır. Kendisi bu konuda “1967’den sonra işime nasıl geliyorsa öyle başlıyorum” der.¹⁷⁴ Mahfûz bu dönemde yazdığı romanlarıyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir:¹⁷⁵

“Benim roman problemi konusunda kişisel bir görüşüm var. Bu görüşüme göre yaşadığım bu dönem kesin olarak roman sanatıma uygun bir dönem değildir. Yazdığım şeylerin roman olmadığını başka bir şey olduğunu düşünüyorum. es-Sulâsiyye’den sonra romana veda ettim. Ben şuanda İngilizlerin novelette dedikleri başka bir türde yazıyorum.

Bu kelimenin en uygun çevirisi hikâyedir. Şimdi yazdıklarımın el-Kıssatu’l-Hivâriyye (Diyaloglu Hikâye) diye adlandırılması mümkündür. Yazdığım eserler aslında fikirleri ve belli durumları sunmak için diyaloga dayanmaktadır.”

Yazarın ilk dönem edebi yaşamına bakıldığında kaleme aldığı makaleler dikkat çeker. Felsefe öğrencisi iken yazmaya başladığı makaleler, önceleri okuduğu felsefî eserler ve felsefî akımlar üzerinedir. Zaman geçtikçe makaleleri çeşitlenmeye başlamış ve bu makalelerin yanına yazdığı kısa hikâyeleri de eklemiştir. Önceleri yayınlanmayan bu yazıları, zaman içerisinde arttıkça gazete sütunlarında yer almaya başlar. İlk yayınlanan eseri ise İngiliz Edebiyatı’ndan yaptığı bir çeviridir:

“Mahfuz’un ilk yayınladığı eserin edebiyatla ilgisi yoktur. Henüz bir lise öğrencisiyken İngilizcesini kuvvetlendirmek için James Bake’nin on üç bölümlük Mısru’l-Kadîma adlı eserini tercüme etmeye başlar. Makaleler gibi yayımlanması amacıyla Selâme Mûsâ’ya gönderir. Günün birinde birisi kapısını çalar. Ona sürpriz yaparak kitabın yayımlanmış bir nüshasını verir. el-Mecelletu’l-Cedîde adlı derginin yayınlanmayan iki ayına karşılık okuyucuya hediye edilmek üzere tashihi yapılmadan basılmıştır.”

¹⁷⁴ Seyyid Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâma’r, Rivâyeti’l-‘Arabbîyeti’l-Hadîse*, Kahire, 1980, s. 59.

¹⁷⁵ İbrâhîm eş-Şeyh, a.g.e., s. 49.

Necip Mahfuz, her ne kadar yazı hayatına makale ile başlasa da, yazara asıl ün kazandıran tür roman olur. Yazar; **Hırsız ve Köpekler, Kahire Üçlemesi, Midak Sokağı, Binbirinci Geceden Sonra, Cebelavi Sokağının Çocukları, Bildircin ve Sonbahar, Miramar, Semtimizin Hikâyeleri** gibi pek çok romanı ile dikkatleri üzerine çeker, üslubu ile eleştirmenler tarafından olumlu eleştiri alır. Yazarın **Binbir Geceden Sonra** isimli romanını değerlendirirken Roger Allen yazarın kıvrak zekâsına dikkat çekmek ister:

Mısırlı, Nobel edebiyat sahibi Necip Mahfuz, 1982 yılında “Binbir Geceden Sonra” başlıklı eserini yayınladığında, başlık Arapların en ünlü hikâyelerinin bulunduğu eser ile bağlantı kurdu. Ve eserin üslubundaki bu zeki değişim, ünlü metinler arasılığı da başlatmış oldu.

Necip Mahfuz üslubundaki bu farklılığın yanı sıra cesareti ile de öne çıkan bir yazardır. Mısır gibi İslami geleneğin baskın olduğu bir toplumda yaşamasına rağmen kimileri için oldukça cesur sayılabilecek konulara da yer vermiştir.

Yazarın 1959 yılında yayınlanan **Cebelavi Sokağının Çocukları** adlı eseri de bu anlamda oldukça sansasyoneldir. Yazar, bu eserinde kullandığı semboller ile dini konulara eğilir. Fouad Ajami, Mahfuz’un bu eserini şu şekilde değerlendirir:

İngilizceye “Cebelavi Sokağının Çocukları” başlığı ile çevrilen bu eserinde Mahfuz ateşle oynar. Melek gibi olan Mahfuz, artık melek değildir. Bile bile hem dini, hem de siyasî açıdan yasaklanmış olan yasaklı bölgeyi zorladı. Mahfuz’un eserlerinde öne çıkan bir diğer özellik de yazarın takındığı toplumcu gerçekçi tavidir. Yazar, eserlerinde toplumda gördüğü tüm çarpıklıkları ve sorunları olduğu gibi yansıtır.

Yazarın bu anlamda öne çıkan eserleri arasında ünlü Kahire Üçlemesi yer alır. Yazarın, üzerinde yedi yıl çalıştığı bu üçleme; **Saray Gezisi, Şevk Sarayı ve Şeker Sokağı** romanlarından oluşmaktadır. Menahem Milson eseri incelerken şunları söyler:

Hikâye, Kahireli ailenin 1917-1944 yılları arasındaki dönemde, orta sınıfın varlığının detaylı bir resmini vererek üç kuşağını takip eder. Ev, pazar, kahve, ofis, genelev, üniversite gibi mekânların arka planında Mahfuz; Mısır milliyetçiliği, aile ilişkileri, aşk, yazarın toplumdaki yeri, İslamcı köktenciliğin karşısında sosyalizm gibi çok katmanlı konuları işlemektedir.¹⁷⁶

¹⁷⁶ Zeynep Orhan, *Peyami Safa’nın Fatih-Harbiye ve Necip Mahfuz’un Midak Sokağı Romanlarındaki Karakterlerin Analitik Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009, s. 30-31.

1.5.4. Necîb Mahfûz'un Eserleri

Hikâyeleri

Necîb Mahfuz kısa hikâye yazmaya 1934 yılında başlamış ilk hikâyelerini 1938 yılında *Mecelletu'l-Cedîde* dergisinde yayınlamıştır. Necîb Mahfûz toplam yüz otuz hikâye yazmıştır. Bunlardan elli tanesini yırtmıştır. Seksen tanesi ise yayınlanmıştır. İlk hikâye kitabı olan *Hemsu'l-Cunûn*'u 1960 yılında yayınlamış 1989'a kadar toplam yüz seksen hikâyenin yer aldığı 14 kitap yayınlamıştır. Beşi *Tahte'l- Mizalle*, biri *el-Cerîme* ve ikisi de *eş-Şeytân Ya'iz* adlı hikâye kitaplarında yer alan toplam sekiz adet tiyatro oyunu yazmıştır.

Yazar her ne kadar romanlarıyla ün kazanmış olsa da Modern Arap edebiyatına hikâyeleriyle de katkıda bulunmuştur. Yayınlamış olan hikâyeleri şunlardır:

1. *Hemsu'l-Cunûn*¹⁷⁷: Yirmi sekiz hikâyeden oluşmaktadır. İlk olarak 1938'de el-Mecelletu'l-Cedîde adlı dergide yayınlanmıştır. Ancak kitap olarak ilk defa 1960'da Mektebetü Mısır tarafından basılmıştır. Bu koleksiyonda bulunan "*Bezletu'l-Esîr*" isimli hikâye Musa Yıldız tarafından "*Esir Elbisesi*", Mesut Yazıcı tarafından "*Esir Üniforması*" adıyla Arapça aslından Türkçe'ye çevrilmiştir. Ayrıca bu serinin içinde bulunan "*el-Kahvetu'l-Hâliye*" isimli hikâye Musa Yıldız tarafından "*Boş Kahvehane*" adıyla Arapça aslından Türkçe'ye çevrilmiştir.

2. *Dunyâ Allâh*¹⁷⁸: On dört kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1963 yılında basılmıştır. Bu koleksiyonda bulunan ve adını veren *Dunyâ Allâh* isimli hikâye Musa Yıldız tarafından "*Dünya Halî*" ismiyle Arapça aslından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Aynı hikâye üzerine Bedrettin Aytaç "*Necîb Mahfûz'un Allah'ın Dünyası Adlı Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme*" ismiyle bir makale yayınlamıştır.¹⁷⁹

3. *Beyt Seyyi'u's-Sum'a*: On sekiz seçme kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1965 yılında basılmıştır. Bu koleksiyondaki "*Sûku'l-Kântû*" isimli hikâye Musa Yıldız tarafından "*Bit Pazarı*" adıyla Arapça aslından Türkçe'ye çevrilmiştir.

¹⁷⁷ Necîb Mahfûz, *Hemsu'l-Cunûn*, Şule Yay, İstanbul, 1999, s. 151.

¹⁷⁸ Necîb Mahfûz, *Dünya Allah*, Maktabat Mısır, Kahire, (tsz), s. 14.

¹⁷⁹ Bedrettin Aytaç, "Necîb Mahfûz'un Allah'ın Dünyası Adlı Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXIV, S. 1-2, Ankara, 1990, s. 1-9.

- 4. Hammâretu'l-Kitti'l-Esved**¹⁸⁰: Bu eser on dokuz kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1968 yılında basılmıştır. Bu hikâye kitabı İsmail Gündüz tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.
- 5. Tahte'l-Mizalle**: Altı kısa hikâye ve beş tiyatrodan ibarettir. İlk baskısı 1969 yılında yapılmıştır.
- 6. Hikâye bi-lâ Bidâye ve-lâ Nihâye**: Beş seçme kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1971 yılında basılmıştır.
- 7. Şehru'l-'Asel**: Yedi seçme kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1981 yılında basılmıştır.
- 8. el-Cerîme**: Sekiz kısa hikâye ile bir oyundan ibarettir. İlk kez 1973'de basılmıştır. Bu koleksiyonda “*el-Mutârade*” adlı bir tiyatro eseri vardır.
- 9. el-Hubbu Fevka Hedabeti'l-Herem**: Sekiz kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1979 yılında basılmıştır.
- 10. eş-Şeytân Ya'iz**: On iki hikâye ve iki oyundan müteşekkil olup ilk kez 1980'de basılmıştır.
- 11. Ra'eytu fîmâ Yerâ'n-Nâ'im**: Altı hikâyeden oluşan bu eser ilk kez 1982'de basılmıştır.
- 12. et-Tanzîmu's-Sırrî**: On sekiz kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1984'de basılmıştır.
- 13. Sabâhu'l-Verd**: Üç hikâyeden oluşmaktadır. İlk defa 1987 yılında basılmıştır.
- 14. Ehlu'l-Hevâ**: Ödül aldıktan sonra kendisinin seçtiği bu seçme hikâyeler kitabı 1988'de el-Hilâl romanları serisi içinde yayımlandı.
- 15. el-Fecru'l-Kâzib**: Otuz hikâyeden oluşmaktadır. İlk kez 1989 yılında basılmıştır.
- 16. el-Cebbâr**¹⁸¹: Bu hikâye Erdinç Doğru ve Hakkı Suçin tarafından Arapça aslından “*Zorba*” adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir.
- 17. Hanzal ve'l-Askerî**: İsimli hikâye Tomris Uyar tarafından “*Hanzal ile Polis*” adıyla İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir.
- 18. el-Câmi' fî'd-Derb**: İsimli hikâye “*Dar Sokaktaki Cami*” adıyla Tomris Uyar tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiştir.

¹⁸⁰ İsmail Gündüz, *Necîb Mahfûz'un Hammâretu'l-Kitti'l-Esved Adlı Eserinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniv. S. B.E., Konya, 2008.

¹⁸¹ Necîb Mahfûz (1996), “*Zorba*” [el-Cebbâr], (Çev. Suçin, Mehmet Hakkı), *Tömer Çeviri Dergisi*, 18, Yaz 1996.

Romanları

Necip Mahfuz, Modern Arap Edebiyatında romanlarıyla tanınmıştır. Roman yazmaya 1936 yılında başlamıştır. 1988 yılına kadar toplam otuz dört roman yayınlamıştır.

1. 'Abesu'l-Akdâr: İlk defa 1939'da basılmıştır. Kahire'de Matbaa al-Macalla al-Cadîda'da 1982 yılında onuncu baskısı yapılmıştır. İlk tarihi romanıdır.¹⁸²

2. Radûbîs: İkinci tarihi romanıdır. İlk kez 1943'de yayınlanmıştır. Kahire'de Mısır matbaasında basılmış ve 1981'de onuncu baskısı yapılmıştır.¹⁸³

3. Kifâh Tîbe: Üçüncü tarihi romanıdır. İlk kez 1944 yılında basılmıştır. Kahire'de Mısır matbaasında basılmıştır. 1979'da onuncu baskısı yayınlanmıştır.¹⁸⁴

4. el-Kâhiretu'l-Cedîde: 1945 yılında basıldı. Mısır matbaasında basılmış ve 1983'te on ikinci baskısı yayınlanmıştır. Toplumcu Gerçekçi bir roman olan bu eser Ahmet Kazım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.

5. Hânu'l-Halîf: 1946 yılında basıldı. Kahire'de Mısır matbaasında basılmış ve 1979'da onuncu baskısı yapılmıştır. Bedrettin Aytaç, Gündoğan Edebiyat Dergisi'nin 19. sayısında "*Necîb Mahfûz'un Hânu'l-Halîf Romanı Üzerine Bir İnceleme*" isimli bir makale yayınlamıştır. Toplumcu gerçekçi romanlarından biri olan bu eser Ahmet Kazım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.¹⁸⁵

6. Zukâku'l-Midak: 1947 yılında yayınlanmıştır. Kahire'de Mısır matbaasında basılmış ve 1982'de onuncu baskısı yapılmıştır. Romanın Türkçe'ye ilk çevirisi Güler Dikmen tarafından yapılmıştır. İngilizce çevirisinden "*Ara Sokak*" adıyla Türkçe'ye aktarılan bu roman 1977 yılında Hürriyet yayınları arasında basılmıştır.¹⁸⁶

Romanın ikinci çevirisi Hasan Akay tarafından Arapça aslından "*Sokaktakiler*" adıyla yapılmış ve 1989 yılında İnsan yayınları arasında yayınlanmıştır. Bu roman Zeynep Orhan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Orhan, Türk Edebiyatı romanlarından olan Peyami Safa'nın *Fatih Harbiye* romanı ile Necîb Mahfûz'un *Midak Sokağı* isimli bu romanını karşılaştırmalı olarak

¹⁸² Necîb Mahfûz, *Abesu'l-Akdâr*, Mektebetü'l Mısır, Kahire, 2009.

¹⁸³ Necîb Mahfûz, *Radûbîs*, Mektebetü'l Mısır, Kahire,(tsz).

¹⁸⁴ Necîb Mahfûz, *Kifâh Tîbe*, Mektebetü'l Mısır, Kahire,(tsz.).

¹⁸⁵ Bedrettin Aytaç, "Necîb Mahfuz'un Hanu'l-Halili Adlı Romanı Üzerine Bir İnceleme", *Gündoğan Edebiyat* 19, 1997, s. 37-53.

¹⁸⁶ Necîb Mahfûz, *Zukâku'l Midak*, Çeviren: Güler Dikmen, İstanbul, 1977.

çalışmıştır.¹⁸⁷ Toplumcu gerçekçi romanlarından biri olan bu eser Ahmet Kâzım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.

7. es-Serâb: 1948 yılında basılmıştır. Kahire’de Lacna al-Naşr li’l-Câm‘iyyîn tarafından basılmıştır. Ayrıca 1961 yılında Maktabatu Mısır’da basılmış ve 1984’te on ikinci baskısı yayınlanmıştır.

8. Bidâye ve Nihâye: 1949 yılında basılmıştır. 1984 yılında on dördüncü baskısı yayınlanmıştır. Ayrıca 1946 yılında da Dâr Rûz al-Yûsuf’ta bastırılmıştır. Toplumcu gerçekçi romanlarından biri olan bu eser Ahmet Kazım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.

9. Beyne’l-Kasreyn: 1956’da bastırılmıştır. Kahire’de Mısır matbaasında basılmış ve 1983’te on ikinci baskısı yapılmıştır. Toplumcu gerçekçi romanlarından biri olan bu eser Ahmet Kazım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.

10. Kasru’ş-Şevk ve es-Sukkeriyye: 1957’de basılmıştır. Toplumcu gerçekçi romanlarından biri olan bu eser Kazım Ürün tarafından doktora tezi olarak basılmıştır.

11. el-Liss ve’l-Kilâb: İlk kez 1961 yılında basıldı. Romanın Türkçe’ye çevirisi Rahmi Er tarafından Arapça aslından yapılmış ve **“Hırsız ve Köpekler”** adıyla Eylül 1996’da Vadi yayınları tarafından basılmıştır. Sembolik roman özelliği gösteren bu eser, Musa Yıldız tarafından doktora tezi yapılmıştır.

12. es-Summân ve’l-Harîf: 1962 yılında basıldı. Sembolik roman özelliği gösteren bu eser, Musa Yıldız tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

13. et-Tarîk: İlk kez 1964’de basıldı. Sembolik roman özelliği gösteren bu eser, Musa Yıldız tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

14. eş-Şehhâz: İlk kez 1965 yılında basıldı. Romanın Türkçe’ye çevirisi Erdal Alovera tarafından İngilizce’den yapılmış ve **“Dilenci”** adıyla Era yayıncılık tarafından Mayıs 1995’te İstanbul’da basılmıştır.

15. Sersera Fevka’n-Nîl: İlk kez 1966 yılında basıldı. Sembolik romanlarından biri olan bu eser, Musa Yıldız tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

16. Mîrâmâr: İlk kez 1967 yılında basıldı. Romanın Türkçe’ye çevirisi Yüksel Peker tarafından John Fowles’in İngilizce çevirisinden yapılmış ve **“Miramar”** adıyla Ocak

¹⁸⁷ Zeynep Orhan, *Peyami Safa’nın Fatih-Harbiye ve Necip Mahfuz’un Midak Sokağı Romanlarındaki Karakterlerin Analitik Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009, s. 30-31.

1989’da Adam yayınları arasında basılmıştır. Sembolik roman özelliği gösteren bu roman Musa Yıldız tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.

17. *Evlâdu Hâratinâ*: 1967 yılında Beyrut’ta basıldı. Sembolik roman özelliği gösteren bu eser, Musa Yıldız tarafında doktora tezi olarak çalışılmıştır.

18. *el-Merâyâ*: İlk kez 1971 yılında basıldı.

19. *el-Hubbu Tahte’l-Matar*: İlk kez 1973 yılında basıldı.

20. *el-Kernek*: 1974 yılında basıldı.

21. *Hikâyât Hâratinâ*: İlk kez 1975 yılında basıldı.

22. *Kalbu’l-Leyl*: İlk kez 1975 yılında basıldı.

23. *Hadratu’l-Muhterem*: İlk kez 1975 yılında basıldı.

24. *Melhâmetu’l-Harâfîş*: İlk kez 1977 yılında basıldı.

25. *‘Asru’l-Hubb*: İlk kez 1980 yılında basıldı.

26. *Efrâhu’l-Kubbe*: İlk kez 1981 yılında basıldı.

27. *Leyâlî Elf Leyle*: İlk kez 1982 yılında basıldı.

28. *el-Bâkî mine’z-zemen Sâ’a*: 1982 yılında basıldı. Romanın Türkçe’ye çevirisi Kadir Polater tarafından Arapça aslından yapılmış ve “*Nil’in Üç Çocuğu*” adıyla 1992 yılında İnsan yayınları arasında basılmıştır.¹⁸⁸

29. *Emâme’l-Arş*: 1983 yılında basıldı.

30. *Rihle İbn Fattûme*: 1983 yılında basıldı.

31. *el-A’iş fi’l-Hakîka*: 1985 yılında basıldı.

32. *Yevme Kutile ez-Za’îm*: 1985 yılında basıldı. Romanın Türkçe’ye çevirisi Lütfullah Göktaş tarafından Arapça aslından yapılmış ve “*Başkanın Öldüğü Gün*” adıyla Ağaç yayıncılık tarafından Mart 1992’de basılmıştır.¹⁸⁹

33. *Hadîsu’s-Sabâh ve’l-Mesâ’*: 1987 yılında basıldı.

34. *Kuşumur*: 1988 yılında basıldı.

Diyalog Türü Kitabı

***Emâme’l-‘Arş*:** Firavunlar dönemi Mısır’ından Enver Sedat dönemine kadar yaşamış yöneticilerin bir nevi sorgulanması şeklinde hayalî diyaloglar vardır. 1983’te basılmıştır.

¹⁸⁸ Necîb Mahfûz, *Nil’in Üç Çocuğu*, Çeviren: Kadir Polater, İnsan Yay, Ankara, 1992.

¹⁸⁹ Necîb Mahfûz, *Başkanın Öldüğü Gün*, Çeviren: Lütfullah Göktaş, Ağaç Yay, İstanbul, 1992.

Çevirileri

Misru'l-Kadîme: İngiliz yazar James Baikie'nin Ancient Egypt adlı eski Mısır tarihini konu edinen ve 13 bölümden oluşan kitabın Arapça'ya çevirisidir.

Makaleleri

Necîb Mahfûz'un 1930-1945 yılları arasındaki makalelerini kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

1. İhtizâr Mu'tekedât ve Tevellüd Mu'tekedât (İnançların Özeti ve Doğuşu), el-Mecelletu'l-Cedîde, Ekim 1930.
2. 'An Mevdû'î'l-Mer'eti ve'l-Vazâ'ifu'l-'Amme (Kadının Statüsü ve Sosyal Görevleri Hakkında), es-Siyâsetu'l-'Usbû'iyye, 11 Ekim 1930.
3. Tatavvuru'l-Felsefe ilâ mâ kable 'Ahd Sokrat (Sokrat Dönemi Öncesine Kadar Felsefenin Gelişimi), el-Ma'rife, Ağustos 1931.
4. Felsefetu Sokrat (Sokrat Felsefesi), el-Ma'rife, Ekim 1931.
5. Eflatûn ve Felsefetu (Eflatun ve Felsefesi), el-Ma'rife, Kasım 1931.
6. Antûn Checkov fi'l-Edebi'r-Rûsî (Rus Edebiyatında Anton Checkov), es-Siyâsetu'l-'Usbû'iyye, 8 Mayıs 1933.
7. eş-Şahsu'l-'İctimâ'î (Sosyal İnsan), es-Siyâsetu'l-'Usbû'iyye, 28 Mayıs 1933.
8. el-Hâl Vanyâ'an Checkov (Checkov'un Vanya Dayısı), el-Ma'rife, Haziran, 1933.
9. 'Amdu'l-Mucteme' li Henric Ibsen (Henric İbsen'de Toplumun Amacı), el-Ma'rife, Temmuz, Ağustos 1933.
10. Molierree, es-Siyâse, 8 Ekim 1933.
11. Âyâtü'n-Nahza, Michelangelo (Rönesansın Belirtileri), el-Cihâd, 10 Ekim 1933.
12. et-Tabî'a ve'l-Muctema' (Tabiat ve Toplum), el-Cihâd, 25 Ekim 1933.
13. et-Zıhk (Gülme), el-Cihâd, 10 Kasım 1933.
14. et-Zıhk 'inde Bergson (Bergson'da Gülme), el-Cihâd, 21 Kasım 1933.
15. et-Zıhk 'inde Bergson, eş-Şahsiyyetu'l-Kûmediyye (Bergson'da Gülme ve Komik Karakter), el-Cihâd, 23 Ocak 1934.
16. Selâsetu min Udebâina (Üç Edibimiz), el-Mecelletu'l-Cedîde, Şubat 1934.
17. el-Hubb ve'l-Garîzetu'l-Cinsiyyetu (Aşk ve Cinsel Duygu), el-Mecelletu'l-Cedîde, Mart 1934.

18. er-Rucû‘ ilâ Mituzillâ li Bernard Shave (Bernard Shave’nin Mituzillası), el-Ma‘rife, Nisan, Mayıs 1934.
19. Fikretü’n-Nakd fî Felsefeti Kant (Kant’ın Felsefesinde Eleştiri Düşüncesi), es-Siyâsetu’l-Usbû‘iyye, 14 Nisan 1934.
20. el-Hayâtu’l-Kâmile (Bütün Hayat), el-Cihâd, 16 Haziran 1934.
21. Felsefetu Bergson (Bergson Felsefesi), el-Mecelletu’l-Cedîde, Ağustos 1934.
22. Ma‘na’l-Felsefe (Felsefenin Anlamı), el-Cihâd, 14 Ağustos 1934 (birinci kısım), 21 Ağustos 1934 (ikinci kısım).
23. Pragmatizm evi’l-Felsefetu’l-‘Ameliyye (Pragmatizm veya Pratik Felsefe), el-Mecelletu’l-Cedîde, Eylül 1934.
24. Felsefetu’l-Hubb (Aşk Felsefesi), el-Mecelletu’l-Cedîde, Ekim 1934.
25. el-Muctema‘ ve’r-Rukiyyu’l-Beşerî (Toplum ve Beşeri İlerleme), el-Mecelletu’l-Cedîde, Kasım 1934.
26. eş-Şahsiyye (Kişilik), el-Mecelletu’l-Cedîde, Aralık 1934.
27. el-Felsefetu ‘inde’l-Felâsife, (Filozoflara Göre Felsefe), el-Mecelletu’l-Cedîde, Ocak 1935.
28. Mâzâ Ta‘ni el-Felsefe (Felsefenin Anlamı Nedir?), el-Mecelletu’l-Cedîde, Şubat 1935.
29. Sikûlûciyye ve İtticâhâtuhâ ve Turukuha’l-Kadîme ve’l-Hadîse (Psikoloji ve Eski-Yeni Akımları), el-Mecelletu’l-Cedîde, Mart 1935.
30. el-Felsefe Beyne’l-Mâdde ve’r-Ruh (Madde ve Ruh Arasında Felsefe), el-Mecelletu’l-Cedîde, 13 Mart 1935.
31. el-Hayâtu’l-Hayevânîyye (Hayvanca Yaşam), el-Mecelletu’l-Cedîde, Nisan 1935.
32. el-Havâs ve’l-İdrâk (Beş Duyu ve İdrak), el-Mecelletu’l-Cedîde, Mayıs 1935.
33. eş-Şu‘ûr (Duygu), el-Mecelletu’l-Cedîde, Haziran 1935.
34. Nazariyyâtu’l-‘Akl (Akıl Teorileri), el-Mecelletu’l-Cedîde, Temmuz 1935.
35. el-Luga (Dil), el-Mecelletu’l-Cedîde, Ağustos 1935.
36. Allah, el-Mecelletu’l-Cedîde, Ocak 1936.
37. Fikretullah fî’l-Felsefe (Felsefede Allah Düşüncesi), el-Mecelletu’l-Cedîde, Mart 1936.
38. el-Fenn ve’s-Sekâfe (Sanat ve Kültür), el-Mecelletu’l-Cedîde, Ağustos 1936.
39. Kara’tu (Okudum), el-Eyyâm, 30 Kasım 1943.
40. Kara’tu li’l-Fenn ve’t-Târîh (Sanat ve Fen Üzerine Okuduklarım).

41. et-Tasvîru'l-Fennî fi'l-Kur'ân (Kur'an'da Sanatsal Tasvîr), er-Risâle, 23 Nisan 1945.
 42. Ra'yun fi't-Terceme (Tercüme Konusunda Bir Görüş), er-Risâle, 6 Ağustos 1945.
 43. el-Kıssatu 'inde-'Akkâd (el-Akkâd'a Göre Hikâye), er-Risâle, 27 Ağustos 1945.
- 25 ödül aldıktan sonra basında çıkan makaleleri ise şunlardan ibarettir:
1. el-Kâ'idetu's-Şa'biyye (Milli Prensipler), el-Ahrâm, Kahire, 20 Ekim 1988, s. 7.
 2. Şükr (Şükür), 25 Ekim 1988, s. 9.
 3. Vahş'ul-Fesâd (Fesadın Vahşeti), 27 Ekim 1988, s. 7.
 4. Şurefâu Lâkin Mucrimûn (Şerefliiler Fakat Suçlular), el-Ahrâm, Kahire, 10 Kasım 1988, s. 6.
 5. el-Hurûc mine'l-Fekki'l-Mufteris (Avcının Tuzağından Kurtuluş), el-Ahrâm, Kahire, 17 Kasım 1988, s. 7.
 6. es-Sekâfe ve'l-Hayât (Kültür ve Hayat), 24 Kasım 1988, s. 7.
 7. et-Tekrîmu'l-Mensiyyu (Unutulan Onurlandırma), el-Ahrâm, Kahire, 1 Aralık 1988, s. 7.
 8. Makâl Yunşar li Evvel Merre li Necîb Mahfûz (Necip Mahfûz'un Yayınlanan ilk makalesi), el-Cumhuriyye, Kahire, 8 Aralık 1988, s. 6.
 9. el-Mubdi min Mucteme'ihî (Toplumunu Yaratan Kişi), el-Ahrâm, Kahire, 8 Aralık 1988, s. 7.
 10. Felsefetu'l-İşâ'ati (Parlaklık Felsefesi), el-Ahrâm, Kahire, 22 Aralık 1988, s. 7.
 11. el-Fennu ve Sûu's-Sum'a (Sanat ve Kötü Duyulma), el-Ahrâm, Kahire, 29 Aralık 1988, s. 1.
 12. 'Âm Cedîd (Yeni Yıl), el-Ahrâm, Kahire, 5 Ocak 1989, s. 1.
 13. Necîb Mahfûz ve'l-Mezâhibu'l-Edebiyye (Necip Mahfûz ve Edebi Ekoller), el-Mesâ, Kahire, 10 Ocak 1989, s. 6.
 14. Üslûbu'l-İntihâbât (Yağmacılık Üslûbu), el-Ahrâm, Kahire, 12 Ocak 1989, s. 7.
 15. Heybetu'l-Hukm (İdarenin İhtişamı), el-Mesâ, Kahire, 19 Ocak 1989, s. 3.
 16. Nahve Muctema' lâ Yekûmu 'ale'l-'Unf (Baskıcı Olmayan Topluma Doğru), el-Ahrâm, Kahire, 19 Ocak 1989, s. 7.
 17. Kenz li'z-Zemeni't-Tavîl (Uzun Bir Sürecin Hazinesi), el-Ahrâm, Kahire, 26 Ocak 1989, s. 7.
 18. el-'Amelu Emânetun (Çalışma Güvencedir), el-Ahrâm, Kahire, 2 Şubat 1989, s. 7.
 19. Hâzihi'd-Dimukratiyye (Bu Demokrasi), el-Ahrâm, Kahire, 9 Şubat 1989, s. 7.

20. Nahve ‘Âlem Efzal (Daha İyi Bir Dünyaya Doğru), el-Ahrâm, Kahire, 16 Şubat 1989, s. 7.
21. el-‘Akl fi’l-Hayâti’l-Yevmiyye (Aktüel Hayatta Düşünce), el-Ahrâm, Kahire, 16 Şubat 1989, s. 7.
22. Lefhet min ‘Âlemi-Zalâm (Karanlık Bir Dünyada Bir Işık), el-Ahrâm, Kahire, 2 Mart 1989, s. 7.
23. Nahve’t-Tekâmül ve’l-Hazâra (Gelişim ve Uygarlığa Doğru), el-Ahrâm, Kahire, 9 Mart 1989, s. 7.
24. el-Vahdetu’s-Sekâfiyye (Kültür Birliği), el-Ahrâm, Kahire, 16 Mart 1989, s. 9.
25. Havle’l-Intâc (Eser Verme Hakkında), el-Ahrâm, Kahire, 23 Mart 1989, s. 7.
26. eş-Şöhre, el-Ahrâm, Kahire, 30 Mart 1989, s. 7.
27. el-Harb ve’s-Selâm (Savaş ve Barış), el-Ahrâm, Kahire, 6 Nisan 1989, s. 7.
28. Ve Şeffâfiyye Uhrâ (Ve Başka Bir Şeffaflık), el-Ahrâm, Kahire, 10 Nisan 1989, s. 4.
29. Da’ve li’d-Difâ’ ‘ani’n-Nefs (Nefsi Müdafaya Çağrı), el-Ahrâm, Kahire, 13 Nisan 1989, s. 7.
30. Servet fi’t-Ta’lîm (Eğitimde İnkılâb), el-Ahrâm, Kahire, 20 Nisan 1989, s. 7.
31. er-Rûhu’r-Riyâziyye (Bedensel Ruh), el-Ahrâm, Kahire, 27 Nisan 1989, s. 7.
32. Beyne’d-Difâ’ ve’l-İslâh (Savunma ve Reform Arasında), el-Ahrâm, Kahire, 4 Mayıs 1989, s. 7.
33. Muvâcehetu’l-Muşkilât (Problemlerle Yüzyüze), el-Ahrâm, Kahire, 11 Mayıs 1989, s. 7.
34. Beyne’l-Kehf ve’l-‘İlm (Mağarayla Bilim Arasında), el-Ahrâm, Kahire, 18 Mayıs 1989, s. 1.
35. Humûmu’s-Şebâb (Gençliğin Kuruntuları), el-Ahrâm, Kahire, 25 Mayıs 1989, s. 7.
36. Eyne Tezhebu Resâ’ilu Udebâinâ (Edebiyatçılarımızın Mektupları Nereye Gidiyor?), el-Mesâ, Kahire, 28 Mayıs 1989, s. 3.
37. el-Vâ’iz fi Hâza’l-‘Asr (Çağımızda Vaiz), el-Ahrâm, Kahire, 1 Haziran 1989, s. 7.
38. el-Bennâûn ve’l-Muherrebûn (Yapanlar ve Yıkanlar), el-Ahrâm, Kahire, 8 Haziran 1989, s. 7.
39. Meşrû’un-li’l-‘Amel (Bir Çalışma Projesi), el-Ahrâm, Kahire, 15 Haziran 1989, s. 7.
40. Mudiyyu’l-İstikrâr (İstikrarın Kayboluşu), el-Ahrâm, Kahire, 22 Haziran 1989, s. 7.
41. el-‘Amelu Hayâtun (Çalışma Hayattır), el-Ahrâm, Kahire, 29 Haziran 1989, s. 7.
42. Dâru’l-Hikme, el-Ahrâm, Kahire, 6 Temmuz 1989, s. 7.

43. en-Necvâ Beyne'l-Eşikkâ (Kardeşler Arasında Dedikodu), el-Ahrâm, Kahire, 13 Temmuz 1989, s. 7.
44. Sevret Yulyo (Temmuz Devrimi), el-Ahrâm, Kahire, 20 Temmuz 1989, s. 7.
45. Nahve Hayât 'Ilmiyye Efzal (Daha Güzel Bir Bilimsel Hayata Doğru), el-Ahrâm, Kahire, 27 Temmuz 1989, s. 7.
46. Likey Tekûne lenâ Hayât Munîra (Parlak Bir Hayatımızın Olması İçin), el-Ahrâm, Kahire, 3 Ağustos 1989, s. 7.
47. Câizetu'l-İbdâ' (Yaratıcılık Ödülü), el-Ahrâm, Kahire, 10 Ağustos 1989, s. 7.
48. Lâ Budde mimmâ Leyse minhu ba el-Ahrâm, Kahire, 17 Ağustos 1989, s. 7.
49. 23 Ağustos, el-Ahrâm, Kahire, 24 Ağustos 1989, s. 7.
50. Ma'ad-Dimukratiyye Dâimen ve Ebeden (Daima ve Sürekli Demokrasiyle Birlikte), el-Ahrâm, Kahire, 31 Ağustos 1989, s. 7.
51. el-'Ummâl (İşçiler), el-Ahrâm, Kahire, 7 Eylül 1989, s. 7.
52. el-İ'lâm ve'l-Cerîme (Enformasyon ve Suç), el-Ahrâm, Kahire, 14 Eylül 1989, s. 7.
53. el-Meşrû' ve Gayru'l-Meşrû' (Meşru ve Gayrimeşru), el-Ahrâm, Kahire, 31 Eylül 1989, s. 7.
54. el-Fenn ve't-Târîh (Sanat ve Tarih), el-Ahrâm, Kahire, 28 Eylül 1989, s. 7.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Ahmet Kâzım Ürün, a.g.e., s. 217-223.

II. BÖLÜM

NECÎB MAHFÛZ’UN TARİHİ ROMANLARI

Mısır tarihi, yazı hayatının ilk yıllarında Necîb Mahfûz’un ilgisini çekmiş ve bu durum onu Mısır tarihi üzerine roman yazmaya sevk etmiştir. Yazar roman yazmaya tarihi romanlarla başlamıştır. Bu başlangıcın sebebi konusunda eleştirmenler çeşitli görüşler ortaya koyarlar. Bunu, Selâme Mûsâ’nın fikir hayatındaki kişisel etkisine veya bu türün o dönemdeki Mısır düşüncesinin sanatsal ifadesi olduğuna bağlayanlar olduğu gibi onun mevcut problemlere tarihten esinlenerek sembollerle çözüm bulmak istemesine de bağlayanlar vardır. Mahfûz bu üç düşüncenin de doğru olduğunu ve her birinin kendisini yazmaya ittiğini ifade etmiştir. Tarihi roman türünde kırk tane eser yazmış fakat Selâme Mûsâ’nın seçtiği şu üç romanı yayınlanmıştır:

‘Abesu’l Akdâr (Kaderin Cilvesi)

Râdûbîs

Kifâh Tîbe (Tîbe’nin Mücadelesi)

Bu romanların tümü pek çok Mısırlının İngiliz işgaline karşı bir tepki olarak yöneldiği firavun milliyetçiliği akımından etkilenerek yazılmıştır. Ona göre firavunlar dönemi gelişmişliğin zirvesidir ve ülkenin içinde bulunduğu kötü şartlara firavunlar dönemi hayatı çerçevesinde çözümler üretmek gerekir. Mahfûz’un “Eski Mısır’a olan ilginiz nereden kaynaklandı?” sorusuna verdiği cevap şöyledir:

“Çocukluk yıllarımdan kalma bir şey ve galiba annemin etkisi, annem çok okurdu. Her şeyden önce Firavunlar dönemini severdi. Birlikte tarihi yerleri ziyaret ederdik. Annemin bu merakı benim eski Mısır’la tanışmamı sağladı. Çocukluğumda hem firavun, hem de Kıbtî uygarlığıyla iç içe oldum.”¹⁹¹

‘Abesu’l Akdâr ilk tarihi romanıdır. 1939’da, Kahire’de Matbaa al-Macalla al-Cadîda’da basılmıştır. 1982 yılında onuncu baskısı yapılmıştır. Yazar bu romanı önce *Hikmet Hûfû (Keops’un Hikmeti)* adıyla yayınlamak ister fakat Selâme Mûsâ’nın isteği üzerine *‘Abesu’l Akdâr (Kaderin Cilvesi)* olarak değiştirir.

¹⁹¹ Murat Bardakçı, “Necîb Mahfûz Edebiyat ve Nobel Söyleyişisi”, *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 1988, s. 4-7.

Son tarihi romanı olan **Kifâh Tîbe**, Mısır halkının Hiksos işgaline karşı verdiği mücadelesini ele alır. Mahfûz, bu romanda atalarının benzer bir işgale karşı verdikleri mücadeleyi işleyerek âdeta İngiliz işgaline karşı nasıl başkaldırmak gerektiğini ifade etmeye çalışır. 1944'te yayınladığı bu romandan sonra bir daha tarihi roman yazmamıştır. Yazar bu yönelişi şöyle ifade eder:

*“Bunun nedeni muhtemelen tarihi roman türünün, onun toplumun içinde bulunduğu kötü koşullarla ilgili kendi görüşlerini açıklamasına imkân vermiyor oluşudur. Çünkü Mısır ile dönemin Mısır'ı arasında bir bağ kurmak imkânsızdır. Dolayısıyla Mahfûz, konusunu eski Mısır tarihinden alan yaklaşık kırk romanı yazmayı başlangıçta tasarlamış olsa da bu türde üç roman yayınlamakla yetinmek zorunda kalmıştır.”*¹⁹²

Mısır'da tarihi roman türünde daha önceden başka yazarlar örnek vermiş olsa da Necîb Mahfûz'un bu yazarlardan etkilendiğine dair bir bilgi yoktur. Tarihî roman aşamasında özellikle firavunlar dönemi olmak üzere tarihî konularda kendisini çok yönlü yetiştirmesine rağmen gerçekçi roman yazmaya başlaması konusunda şunları söyler:

*“Ülkesinin tarihini yazan Walter Scott'un yaptığı gibi eski Mısır tarihini yazmak için kendimi hazırladım. Ömrüm kâfi gelirse tamamlamayı ümit ederek, tarihî romanlar için kırk konu belirledim. Bunlardan üç tanesi ‘Abesu'l-Akdâr, Râdûbîs ve Kifâh Tîbe’yi yazdım ve geriye yazmam için 37 konu kaldı. Birden içimde romantik tarihî tarzda yazma isteği kayboldu ve kendimi daha önce olmaksızın “el-Kâhiretu'l-Cedîde” de gerçekliğe yönelmiş buldum...”*¹⁹³

İnceleyeceğimiz ilk romana (‘Abesu'l-Akdâr) geçmeden önce romanda söz konusu olan eski Mısır tarihi ve kraliyeti hakkında bilgi vermekte yarar var. Mısır sülalesi içinde romanımız için önemli olan kısım IV. ve V. sülalelerdir. Roman kahramanlarımıza ve romandaki olaylara yönelik izleri bu iki sülale içinde bulmaktayız.

Piramitlerle simgelenen eski imparatorluk dönemi Eski Mısır'ın Altın Çağı sayılır. Bu dönemde gerçekleştirilen anıtsal yapılarda tuğlanın yerini taş almış ve piramitler biçiminde krallık mezarlarının yapılmasına olanak sunmuştur.

¹⁹² Ahmet Kâzım Ürün, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitapevi Yay., Konya, 2002, s. 207.

¹⁹³ Fu'âd Devvâre, *Necîb Mahfûz mine'l-Kavmiyye ile'l-'Alemyye*, Kahire, 1989, s. 18.

Menis (Menes) gene başkent olarak kalmış, yer altı gömütlükleri Sakkara ve Gize yaylalarına yayılmıştır. III, IV, V. ve VI. Sülaleleri kapsayan Eski imparatorluk, kral Zoser'in hükümdarlığıyla başlar (M.Ö. 2700'e doğru); vezirlerinden İmhotep, Zoser için, Sakkara'daki basamaklı piramidin mezarlarını yaptırmıştır. Sina ve Nübye'ye yapılan seferler bu dönemde başlamıştır; bu da Mısırlıların daha o dönemde bir yandan değerli taş ve bakır sağlamak, öte yandan da sınırları korumak amacıyla örgütlenmiş olduklarını göstermektedir.

IV. sülale (M.Ö. 2620'ye doğru) oldukça ünlüdür. Sülalenin ilk firavunu Snefru'nun Libya, Nübye ve Sina'ya kârlı seferler yaptığı ve oralardaki turkuaz yataklarına bir düzen getirdiği bilinir. Ardılları olan Keops, Kefren ve Mikerinos ise Gize'de kendilerine mezar olarak yaptırdıkları düz yüzlü üç büyük piramitle ün sağlamışlardır.

V. sülale (M.Ö. 2560'a doğru) döneminde sapkın bir inanca sahiptiler. Allah'ı bırakıp kendi uydurdıkları krallık tanrısı olarak Râ'nın üstünlüğünü kabul etmişlerdir. Bundan böyle firavunlar Yüce Tanrı'nın yerine koyulup "Râ'nın oğlu" olarak adlandırılmaya başlamışlar ve uydurdıkları Güneş tanrıya çok sayıda tapınak yaptırmışlardır.

VI. sülale (M.Ö. 2420'ye doğru) döneminde, krallık otoritesinde bir zayıflama, buna karşılık eyaletlerdeki valilerin (nomarkhes) güçlerinde de artma görülmüştür. Firavunlar (Teti, Userkarei Papi I, Merenre, Papi II) bunların tutkularına karşı koymak zorunda kalmışlardır. Yalnızca Papi I'in egemenliği döneminde daha önceki firavunlara yakışır gelişmelerde bulunulmuştur. Bunlar arasında çok sayıda askeri ve ticari sefer vardır. 90 yıl süreyle tahtta kalan Papi II ise Mısır'ın siyasal ve toplumsal bir kargaşa içine düşmesini engelleyememiştir.¹⁹⁴

Eski Mısır'ın tarihi, insanlar açısından oldukça önemli ibretlerle doludur. Kuran'da özellikle Hz. Musa ve Firavun kıssaları günümüz toplum yapısına da ışık tutmaktadır. Gönderilen tüm peygamberler gibi Hz. Musa da Mısır kavmini ve Firavun'u uyarmış, kıyamet gününü haber vermiş ve onları Allah'ın azabı ile korkutmuştur. Hayatı bu gerçekleri anlatmakla geçmiştir. Ancak başta Firavun olmak üzere önde gelenler onu yalancılıkla, maddi çıkar elde etmeye çalışmakla ya da üstünlük peşinde koşmakla

¹⁹⁴ <http://www.tulgaozan.com/index.php?sayfa=ulkeler&makale=19>.

suçlamış ve onun anlattıklarını düşünmeden, kendi yaptıklarını yargılamadan uygulamakta oldukları sistemlerini devam ettirmişlerdir.

Hatta Firavun daha da ileri giderek Hz. Musa ve yanındaki müminleri öldürmeye ve onları Mısır'dan sürmeye çalışmıştır. Ancak Yüce Allah Hz. Musa ve müminleri kurtarmış, Firavun ve ordusunu ise suda boğmuştur.

Keops (Khufu) Piramidi

Keops piramidi dünyanın 7 harikasından biridir ve günümüze dek ulaşan tek eserdir. Keops Piramidi'nin nasıl inşa edildiğine dair hala bir cevap bulunamamıştır. Herodot'a göre 30 yılda tamamlanmıştır ve yapımında 100.000 esir çalışmıştır. Diğer bir teoriye göre köylüler tarafından inşa edilmiştir. İşçilerin ücreti yemek verilerek yani gıda yardımıyla ödenmiştir. Temmuz ve Kasım ayları arasında Nil Nehri taşıdığından dolayı bu arazide çalışılmıştır. Taşan sular, Aswan ve Tura'dan satın alınan taşların yer değiştirmesine yardım etmiştir. Su, taşları piramide doğru getirmiştir.

Keops hakkında bilgilerimiz oldukça azdır. Arkeologlar incelemeye gelmeden önce mezarlar soyulmuştur. Piramit hakkındaki bilgiler, içindeki nesneler vasıtasıyla öğrenilmiştir.

Keops Piramidi, Gize'de antik Memfis mezar kentinde bulunan üç piramitten en eski ve geniş olanıdır. M.Ö. yaklaşık 2.560 yılında, 20 yıl üzerinde dönemi içeren bir zamanda inşa edildi. Piramidin Mısır'ın dördüncü hanedanı firavun Khufu'ya ait bir mezar olarak inşa edildiğine inanılır. Bugün Mısır'ın başkenti Kahire'nin bir parçasıdır. Krallığın dördüncü hanedanlığının ikinci imparatoru Khufu'ya öldüğünde kabir olarak kullanılması için yaptırılmıştır.

İnşasının 20 yıl sürdüğü düşünülüyor. Önce temeller kazılmış (100,000 işçi tarafından elle), sonra kesilen tanesi iki tonluk iki milyon taş taşınmış (100,000 işçi tarafından elle) ve son olarak üst üste dizilmiştir.

Tanrı Ra: Tabiatın bütün tezahürleri arasında, tapılan en belirgin şey güneştir. Mısır ideolojisinin büyük bir kısmı güneş ve nehir üzerinedir. Güneş tanrıları arasında başlıcası Ra (Heliapolis Tanrısı)'dır. Güneşin sembolü olarak Ra, atmaca kafalı bir insan olarak temsil edildi. Bu durumda da Ra yaradılışın hükümdarı olarak ele alınır. V. hanedandan itibaren firavunlara "Sa-Ra" (Ra'nın oğlu) unvanı verildi.¹⁹⁵

¹⁹⁵ <http://www.eskimisir.com/keops.html>.

2.1. ‘ABESU’L-AKDÂR

Kaderin Cilvesi olarak isimlendirebileceğimiz bu romanda, kaderin insan hayatındaki yeri, yazgıların değişmezliği, kader karşısında insanoğlunun boyun eğişi anlatılmaktadır. Necîb Mahfûz kader, yazgı, alın yazısı gibi soyut kavramları tarihin gerçekliği ışığında adeta somutlaştırmıştır. Belli başlı olaylar zinciri etrafında bu kavramlara yeni bir boyut getirmiş ve insanı bir kez daha bu konular üzerinde düşünmeye sevk etmiştir.

Böylesine derin ve karmaşık bir konu Necîb Mahfûz’un ‘*Abesu’l-Akdâr*’ında öyle güzel anlatılmıştır ki roman bir tarihi kitap havasından çıkmış, birbirini izleyen, kişide heyecan bırakan hadiseler yumağına dönüşmüştür.

2.1.1 Şahıs Kadrosu

Defra: Romanın ana kahramanıdır. Cesur, ileri görüşlü, merhametli, akıllı biridir. Kâhin anne babanın tek çocuğudur. Romanda kader çocuğu olarak adlandırılmıştır. Kral Huhu’dan sonra Mısır’ın varisi olacaktır. Ra, Mısır’daki tanrılardan biridir. Defra, Tanrı’nın çocuğu olarak isimlendirilir.

Mirabbo: Koyu esmer teni ile dikkat çekicidir, Hufu piramidinin mimarıdır, dünyanın eşsiz güzelliklerinden biri olan piramidi yapmıştır.

Khufu: Mısır kralıdır. Akıllı, merhametli, diğer taraftan acımasız, ülkesini ve halkını seven, onların isteklerine kulak veren biridir.

Hemiunu (Hemoni): Vezirdir. Sadık, daima kralın yanında olan ona yol gösteren biridir.

Arbo: Komutan

Pursadaf: Kralın oğlu (prens)

Didi: Büyücüdür. 110 yaşında olmasına rağmen genç ve diri biridir. İleri görüşlü, geleceği bilen, dilediği insan ve hayvanı yönetmek gibi marifetleri vardır. Uzun boylu, omuzları geniş, keskin bakışlı beyaz saçlı, sakallı adamdır. Üzerinde geniş bir elbise, elinde uzun bir sopa vardır.

Zaya: Raa tapınağındaki hizmetçi, kahin güvenip eşi ve çocuğunu ona emanet edecektir.

Karda: Zaya’nın eşi, Mısır piramitlerinde işçi olarak çalışmaktadır. Uzun yüzlü, koca burunlu, geniş omuzlu ve düzgün konuşan biridir.

Bişaro: Müfettiş, merhametli, kısa boylu, şişman, iyi yürekli, duygusal biri.

Hanfi: Bişaro'nun büyük oğludur. Sanatla ilgilenmektedir.

Nafa: Bişaro'nun diğer oğludur. Kahindir.

Cemalka: Defra'nın köpeğidir. Vefalı, Defra'ya çok bağlı bir köpektir.

Merisi: Kralın küçük kızıdır. Kırmızı yanaklı, siyah yuvarlak gözlü, güzelliğiyle herkesi büyüleyen biridir. Defra ona âşık olacak ve kral onları evli ilan edecektir. Gururlu ve haysiyetli biridir.

Rahof: Hufu kralının oğlu.

Mirsifis: Kraliçe, kral Hufu'nun karısı.

Senfer: Defra'ın arkadaşıdır. Sır tutmayı pek beceremez, ağzı sıkı değildir ama sarayda Defra'ya yardımcı olur, görevinde başarılıdır.

2.1.2 Romanın Muhteva Özellikleri

Ana Fikir: Bir insan ne kadar kadere karşı önlem almaya çalışırsa çalışsın insan kaderini yaşamaya mahkûmdur. Eser boyunca insanın değişmez kaderini yaşayışını görürüz. Kader insanın peşini bırakmayan bir gölgedir. Kaderden kaçış yoktur. İnsanoğlunun yapacağı tek şey kaderine boyun eğmek, iyi bir kadere sahip olmak için yaratıcıya dua etmektir. Seçimlerimiz, kararlarımız bizi kader çizgisine doğru sürükler.

Artık o çizgiye ulaştığımızda iş çığırından çıkmıştır, bazı şeyler artık biz olmaktan çıkıp takdir edilen biçimde ilerler.

Yan Fikirler: Makam ve mevki hırsı kişinin babasını öldürecek düzeye ulaşabilmekte, yükselme arzusu kişinin gözünü kan bürümesine neden olabilmektedir. Kralın büyük oğlu Râdûbîs, babasını öldürüp tahta geçmeyi hayal eder. Yine hırs Zaya'nın gözünü kör eder ve Defra'yı annesinin kucağından çekip alır.

Serim Bölümü: Eserin giriş bölümünde yapımı devam eden Hufu piramitlerinin yapım aşaması ve tasarlanan piramidin özelliklerinden bahsedilir.

Düğüm Bölümü: Büyücünün, gelecekte Mısır'ı yönetecek kişiyi söylemesi üzerine Firavun ve adamlarının onu aramaya çıkması ile başlar. Firavun kâhinin yeni doğan bebeği zannederek, kâhinin hizmetçisinin bebeğini ve annesini öldürür.

Oysa kâhin o gelmeden karısı ve çocuğunu bir hizmetçi kadın eşliğinde başka şehirdeki akrabasına gönderir, hizmetçi kadın bir anlık düştüğü gafletle bebeği alıp piramitlerde çalışan kocasının yanına kaçar. Piramitlere geldiğinde ise kocasının öldüğünü öğrenir, orada çalışan müfettiş kadına meyleder ve evlenirler.

Kadın onun iki oğluna da bakar. Çocuklar büyür biri sanata diğeri kâhinliğe yönelir. Defra isimli ana kahramanımız ise askeri okula gider, firavunun kızına âşık olur. Başarıları onu firavunun sarayının içine kadar ilerletir ve general olur. Generallliğini Defra'nın üstlendiği Sina kabilesi üzerine yapılan savaşta Defra bir esir kadınla tanışır, onu alıp ülkesine getirir. Serbest bırakılması için uğraşır, onu evine götürdüğünde Zaya ile kadın karşılaşır. Defra her şeyi öğrenir.

Çözüm Bölümü: Romanın sonuç bölümünde Defra krala oğlu tarafından düzenlenecek suikastı duyar. Kralı son anda ölümden kurtarır. Ölüm döşeğindeyken Defra ve kızının evliliklerini ilan eder ve Defra'nın Mısır'ın kralı olduğunu söyleyerek ona itaat edilmesini emreder.

2.1.3 Üslup Özellikleri

Eseri üslup bakımından değerlendirdiğimizde dikkatimizi çeken iki unsur vardır. Bunlardan ilki roman boyunca sıkça başvurulmuş tasvirler ikincisi ise kahramanların fizik ve ruh tahlilleridir. Romanın ilk sayfalarından itibaren kullanılan tasvirler anlatıma ayrı bir zenginlik katmıştır. Şu cümlelerde bunun örneğini görmek mümkündür:

*Uzun beyaz duvarla çevrili bahçede çevresinde çocukları ve yakınları oturuyordu. Üstündeki kıyafetler altından güneşin ışığı ile parlıyordu, güneş doğuya bakıyordu. Güzel bir sohbet vardı. Yumuşak yastığa yaslanmıştı. Yastığın içi deve kuşu tüylüydü. Altında pamuk nevresim süslüydü.*¹⁹⁶

*Nil nehrinin kuzeyine doğru yol aldılar şehre doğru toprağı süpürerek, vadiyi sallayarak, tekerleklerden çıkan yıldırım gibi sesler, arkasında dağlar gibi toz bırakan güçlü heykeller gibi askerler, keskin kılıçları ve okları taşıyan koruyucular bu görüntüyle Mina askerlerini hatırlatıyorlar.*¹⁹⁷

Kahramanların fiziki tahlilleri bütün roman boyunca ayrıntılı bir biçimde kullanılmıştır. Eserde benzetmelere sıkça başvurulmuştur.

İlk sayfalarda Mirabbo ile kral arasında geçen bir konuşmada kral, *mimarların yüreklerini yumuşaklığı bakımından sabah esen yele, mimarların şekil verdiği taşları da hamura benzetir.*¹⁹⁸

¹⁹⁶ Necib Mahfûz, 'Abesu'l-Akdâr, Mektebetü'l-Mısır, Kahire, 2009, s. 5.

¹⁹⁷ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 7.

¹⁹⁸ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 10.

*Kral kendisini masmavi gökyüzünde tek bir buluta benzetmiştir.*¹⁹⁹

*Büyücünün verdiği cevaptan sonra kralın yüzü aslana benzetilmiştir.*²⁰⁰

*Sarayı basan askerler heykele benzetilmiştir.*²⁰¹

*Piramidin üzerindeki işçiler gök yüzene serpilmiş yıldızlara benzetilmiştir.*²⁰²

*Nehrin içindeki gemiler suda yüzen dağlara benzetilmiştir.*²⁰³

Romanda olayların bir akış içinde verilmesi, kişide merak uyandıracak unsurların belli bir düzen içinde sıralanması, romanı sıkıcılık ve tekdüzelikten kurtarmıştır.

Roman Kral, oğulları ve akrabalarının bulunduğu Mısır piramitlerinden bahsedilen sohbet ortamında başlar. Bu sohbetler Mısır Firavunları arasında sıkça yapılmakta, geleneksel özellik taşımaktadır. Kralın ailesi ve akrabaları katılmaktadır.

Sohbetlerde belli konular tartışılmakta, bazı kararlar alınmakta ve bazen de espriler yapılarak eğlenceli bir ortama dönüşmektedir. Kral Hufu da bu tarz aile sohbetlerinden hoşlanmaktadır. Kral, Mimar Mirabbo'ya eşsiz güzelliğiyle tüm insanlığa örnek olacak Hufu piramidini yaptırmaktadır.

Piramidin yapımı için milyonlarca işçi çalıştırılmış, sadece temeli için on yıl harcanmıştır. Bu kadar uzun bir süre geçmesine rağmen halen piramitten hiç eser olmaması kral ve çevresindekileri rahatsız etmiştir. Kral bu durumu:

“Ama 10 yıl geçti halen temeli bitmedi. 10 yılda milyonlarca işçi gönderdim. İyi işçilerdi ve halkımın kişileri idi ona rağmen kuvvetlenen piramidin toprakta izini göremiyorum. Sanki çalışılmıyor, sadece insan cesetleri ve arkadaşları var. Çok emek ve para harcadık ama ortada bir şey yok.” sözleriyle eleştirirken bu sözler karşısında yüzü kızaran Mirabbo yapacağı piramidin özelliklerini şöyle anlatmıştır:

“Kralım hâşâ zamanı boşa harcamam, ben verilen emeğin boşa gitmesini istemem. Sırtımdaki yükün önemini biliyorum. Ekselanslarına güzel bir mezar ve piramit hazırlıyorum. İnsanlara Mısır'dan dünya harikasını sunacağım. Geçtiğimiz 10 yılı boş geçirmedim, yaptığımız işi şeytan ve cebbar insan bile yapamaz. Nil nehrine taşlarla yapay kanal yaptık. Nil nehri ile piramidin tepesine dağlardan büyük taşlar kestik, taşları düzelttik elimizde hamur gibi şekil aldı.

¹⁹⁹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 12.

²⁰⁰ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 21.

²⁰¹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 39.

²⁰² Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 27.

²⁰³ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 7.

*Kuzeyden güneye bakın kralım, nehrin içindeki gemiler büyük taşlar taşıyor sanki suda yüzen dağ gibi. Büyü yapılarak suyun üstünde yüziyor sanki işçilere bakın durmadan çalışıyorlar. 1000 yılı aşkın duran tepeyi düzeltiyorlar.*²⁰⁴

Kral halkının düşüncelerine ve isteklerine önem veren biridir. Dışarıdan sert ve zalim görünmesine karşın halkına ve çevresine karşı şefkatlidir.

Piramitlerde çalışan işçilerin büyük bir kısmını kendi halkı oluşturmuştur. Mirabbo ile yaptığı konuşmada ona:

“Sen 10 yıldır ordu ve işçiler içindesin. Aralarında ne konuştuğunu, içlerinde ne var, neye gülüyor ve düşüncelerinde ne var? Bana saygılı olmalarını, itaat etmelerini ve zor işlere dayanmalarını sağlayan nedir doğrusunu istiyorum.” diye sorar.

Mirabbo ise işçiler hakkında şunları söyler:

*“...iki çeşit işçi vardır birincisi esir ve göçmenler bunlar ne yaptıklarını bilmiyorlar, bilinçsiz bir şekilde gidip geliyorlar, sanki boyunduruk takmış öküzler gibi. Güç kullanarak uyanık askerlerin sayesinde onları kontrol ediyoruz. İkincisi ise hepsi Mısırlılar. Çoğu Yüce Mısır’dan gelme soylu, çalışkan, inançlı acayip dayanıklılar. Çok sabırlılar, ne yaptıklarını bilen zor işleri yaparken onlara daha iyi bir hayat getireceğini, tanrıya yaklaştıracığını ve krala daha da itaatli olacağını verdikleri emeğin karşısında kralın sevgisini ve saygısını kazanacaklarını düşünüyorlar. Kralım görüyorsunuz öğle sıcaklığında güneş altında taşı kırıyorlar, istekle şarkı ve şiir söyleyerek işlerini yapıyorlar.”*²⁰⁵

Milliyetçilik duygusu, eserin ilk sayfalarından itibaren sezdirilmiştir. Kralın gerek etrafındakilere sorduğu sorular gerekse kendi arayışları bize yazarın milliyetçilik hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktadır. On ikinci sayfada kralın içine bir sıkıntı düşer ve etrafındakilere dönüp sorar:

-Kimin hayatının değişmesi gerekiyor, kral halk için mi yoksa halk kral için mi değişecek? Herkes telaşa kapıldı. Komutan Argo daha sakindi ve güçlü sesi ile konuşmaya başladı.

-Hepimiz halk, askerler ve kâhinler firavun için canımız feda olsun.

Prensler de dâhil kral gülümseyerek düşünceye daldı. Vezir araya girip konuştu:

-Değerli sayın kralım, neden kendi şahsınızı Mısır halkından ayırıyorsunuz. Siz halkla ceset ile ruh gibisiniz.

²⁰⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 7.

²⁰⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 11.

Siz değerli, güçlü, saygın bir kişisiniz. Halk size bunu (bu emeği) verirken bunun için veriyordu. Bu sevgide kulluk yok; fedakârlık, milliyetçilik ve sahiplilik var.

...

Kral:

-Kişinin hayatı toplumu için gözyaşı damlası gibi, uzak geleceğe ve iyi işlere bakmalıyız. Bu nedenle sertim, yüz binlerce kişiyi zor işlerde çalıştırıyorum hepsi Mısır'ın geleceği içindir.

Yapılan bu konuşmalardan sonra kral sıkılır. Bunu fark eden vezir ve etrafındakiler onu neşelendirmek için içki içmeyi, şarkı söyleyen kadınlar getirmeyi, ava çıkmayı ve güller arasında yürüyüş yapmayı teklif ederler. Ama kral bunların hepsine bir bahane bulur, hiçbirini kabul etmez. Prens dışında herkesin morali bozulur, Prens ise babası için bir sürpriz hazırlamıştır.

Oğlu babasının huzuruna geleceği bilen, dirileri öldüren, bir şeyi ol deyince olduran, hayvan ve insanları yönetebilen bir büyücü getirir. Kral büyücünden marifetlerini göstermesini ister. Büyücü bir müddet sonra krala:

-Kralım sağında bana inanmayan biri var, deyince çevredeki insanlar şaşırıp birbirlerine bakarlar. Bu davranış kralın hoşuna gider. Kral çevresindeki insanlara bakarak:

-Aranızda büyücüye inanmayan var mı? diye sorunca general başını sallar ve

-Kralım ben bu büyücüye inanmıyorum, bu işler el becerisi bizi kandırıyorlar.

Büyüstünü benim üzerimde denesin. Beni yönetsin bakalım, der.

Bunun üzerine Didi, generalin gözlerine bir süre baktıktan sonra general kendinden geçer ve Didi ona oturmasını söyler. Generalin bu itaati herkesi şaşırtır.

Kısaca özetlediğimiz bu küçük hadise kitap için önemli bir dönüm noktasına dönüşür, roman mirengi noktasına doğru yol alır.

Gerek kral gerekse etrafı büyücünün marifetlerini görüp ona inandıktan sonra kral, büyücü Didi'den ölümünden sonra yerine oğullarından kimin başa geleceğini söylemesini ister.

Büyücü krala bakar, başını gökyüzüne yükseltip tılsımları söyleyerek bir saat kadar gökyüzünden gözünü ayırmaz. Konuşmadan sabit bir şekilde durduktan sonra yüzünü krala çevirir. Yüzü sapsarı ve gözleri şaşkındır. Çevredeki insanlar bir tehlike yaklaştığını hissederler. Adam nefesini tutup krala şaşıracağı cevabı verir:

-Kralım, senden sonra senin soyundan kimse oturmayacak.

Bu cevaptan sonra ortalık gerginleşir, sanki birden çıkan rüzgâr gibi büyücüye sert bakışla bakarlar. Kral sinirlenir, prensin yüzü sararır.²⁰⁶ Büyücü ortamı düzeltmek için durumu yumuşatmaya çalışsa da iş artık çığırından çıkmıştır:

-Kralım huzurlu uzun ömrünün sonuna kadar kral kalacaksın.

Kral omuzlarını sallayıp alay ederek sert sesle:

-Kendisine çalışan yokluk için çalışan gibidir. Beni teselli etmeyi bırak şunu söyle, benim soyumdan gelmeyecekse kim gelecek?

Büyücü:

-Evet, kralım, yeni doğmuş bir bebek, bu sabah doğdu.

-Babası kim?

-Babası Raa'dan birisi büyük kâhinden, annesi ise genç kadın Didit Rede. Kâhin genç yaşta onunla evlendi, kader kitabında yazan çocuğu doğurmak için.

Kral aslan gibi ayağa kalktı. Çevresindekiler ayağa kalktı. Büyücüye bir adım yaklaştı, büyücünün nefesi kesildi, kral ona söyledi:

-Emin misin Didi?

Büyücü cevaplayarak:

-Sizinle paylaştıklarım gelecekte haberdar olduğum şeylerdir.²⁰⁷

Bu durum herkesi şaşırtır. Kral kâhinin şehrine gidip, çocuğu görmeye karar verir. 100 araba ile 200 fıravun özel askeri, konvoyun ortasında kral ve prensler ve de önde gelen kişiler kralın sağında prens solunda general Nil nehrinin kuzeyine doğru yol alırlar. Toprağı süpürerek, vadiyi sallayarak, tekerleklerden çıkan yıldırım gibi sesler, arkasında dağlar gibi toz bırakan güçlü heykeller gibi askerler... Keskin kılıçları ve okları taşıyan koruyucular bu görüntüyle Mina askerlerini hatırlatır.

200 yıl öncesine kuzeye zafer, birlik ve tarih taşımıştır. Bu kadar konvoyun amacı şehir fethetmek değil küçük çocuğu ambargoya almak ve öldürmektir.²⁰⁸

Romanın bu sayfalarında dikkatimizi çeken unsurlardan biri de kral ve çevresindekilerin kader hakkındaki görüşleridir. Öncelikle büyücünün gelecekte Mısır'ı kimin yöneteceği sorusuna verdiği olumsuz yanıt kral için bir kader açıklamasıdır. Vezir kader kavramını açıklarken de bir Mısır atasözüne başvurur.²⁰⁹

Vezirin görüşlerinden sonra kral:

²⁰⁶ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 21.

²⁰⁷ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 22.

²⁰⁸ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 25.

²⁰⁹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 24.

-Kader dediğiniz gibi olsaydı halk benle alay ederdi, hayatın hikmeti kaybolurdu, insanın saygınlığı kaybolurdu, çalışmakla borçlanmak çoğalırdı. Tembel ve çalışan insan eşit olurdu, uyumak ve uyanmak eşit olurdu, güçlü ve zayıf eşit olurdu. Kader ve yanlış inanç güçlü insanlar buna teslim olmamalı, der.

Kral kadere boyun eğmemek, yeni doğan bebeği öldürmek için kâhinin bulunduğu şehre gitmeye karar verir. İleriki sayfalarda da göreceğimiz gibi kaderden kaçış yoktur. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın kral kaderinden kaçamaz ve kral kaderini yaşayacaktır.

Kralın konvoyu kâhinin kasabasına doğru yol alırken az ileride at üzerinde bir kadının kaçtığını ve onu kovalayan bir grup asker olduğunu görürler.

Kadın onlara doğru ilerler ve firavun askerlerinden yardım ister. Firavun kadını kovalayan askerlerden onu bırakmasını ister ve askerlere kendini tanıtır. General kadına kaçma sebebini sorar. Kadın da başına gelenleri, sahip olduğu sırrı şöyle anlatır:

-Adım Sarca efendim, bugün sabah Ra sarayında hizmet yapıyordum. Ben namuslu bir kadınam ama sahibim bana kötü davranıyordu. Önemli bir sır öğrendim. Onu size getirmem gerekiyordu ama öğrenince arkamdan bu askerleri gönderdi, size ulaşmamı engelleyeceklerdi. Firavun beklemekten sıkılarak kadına sordu:

-Bugün kâhin bir çocuk dünyaya gelecek dedi.

Kadın ona bakarak şaşkın bir şekilde konuşmaya başladı:

-Nereden biliyorsunuz, bu sırrı gizlemeye çalıştılar.

Herkes birbirine baktı ve sessizlik içinde kral bir soru sordu:

-Bunu mu bize iletmek istedin?

Kadın başını sallayarak:

-Evet efendim ama hepsi bundan ibaret değildir. Başka söyleyeceklerim var.

Firavun sert ve hızlı bir şekilde

-Peki, ne demek istiyorsun söyle bakalım.

Kadın hemen konuşmaya başladı:

-Beni çalıştıran kadın Rede Didit bu durumu hissetti. Ben doğum sırasında yanında idim. Biz onu konuşturarak doğumunu kolaylaştırmaya çalışıyor ve ilaç veriyorduk. Doğum olmadan birkaç dakika önce büyük kâhin yanımıza geldi, doğumu tebrik etti.

Büyük kâhin namaz kılip tanrıya şükür etti, sanki doğum yapan kadınına destek olmak istedi. Ona biraz sonra erkek çocuk doğuracağını ve Mısır'ın arşını kazanacağını söyledi. Mısır'ın kralı ve Nil vadisinin hâkimi olacağını, Tanrı Raa Atu'nun halifesi

olacağını vurguladı. Bunları ona o kadar mutlu bir şekilde söyledi ki bizim varlığımızı unuttu. Bize bu müjdeyi verdi ama beni fark edince korktu. Benim hapse atılmamı istedi. Beni yakaladılar ve tohum ambarına götürdüler. Götürürken kaçtım, atın üstüne binip hızlı bir şekilde krala doğru yol aldım. Bu askerleri beni yakalamak ve öldürmek için arkamdan gönderdi.

Kadının bu sözleri herkesi şaşırtır ve Kral kadına ödül vererek asker eşliğinde köyüne gönderdi. Kadının kaçmış olması kâhini ve karısını endişelendirir. Kâhin Tanrı'ya yalvardıktan sonra karısına onları kurtarmak için yaptığı planı anlatır:

-Ben içi unla dolu bir araba hazırladım. Bir köşesinde sana bir yer ayırttım. Sen ve bebek orada duracaksın. O köşeyi tahtalarla çevirttim, siz girdikten sonra kapatacağım. Seni amcana göndereceğim, orada Seneka köyünde kalacaksın. ...” der.

Kâhin, eşini ve çocuğunu Seneka'ya götürmesi için Zaya isimdeki hizmetçisine emanet eder. Bebeğe de Defra adını verir. Anne ve çocuğunu arabaya yerleştirip hizmetçiye arabanın sürücülüğünü vererek ve öküzün kayışlarını uzatarak sevdikleriyle vedalaşır. Bu vedalaşmadan çok kısa süre sonra firavun ve adamları saraya ulaşır. Hizmetçinin sürdüğü arabayı durdurarak hizmetçiye bazı sorular sorar. Olup biteni uzaktan izleyen kâhin endişelenip Tanrı'ya hizmetçinin sadık kalması, bebeğin ağlamaması ve birinin onların bulunduğu köşeye bakmaması için dua eder. Neyse ki korktuğu olmaz, hizmetçi arabayla tekrar yola koyulur. Daha sonra kral ve adamları sarayın içine girerler, kâhin büyük bir korkuyla onları karşılar.²¹⁰

-Hoş geldiniz! Raa Tanrısından size selam olsun, dedi.

Çok sert bir ses ona karşılık verdi:

-Şükürler olsun, Raa kâhine selam olsun.

Kâhini bu ses çok ürkütür. Kâhin sağa ve sola bakınır ve kimden geldiğini anlamaya çalışır. Sesin firavundan geldiğini anlar, firavunun evine gelmesi onu çok şaşırtır. Ona doğru yaklaşır ve secde eder. Korkmuş bir sesle konuşur:

-Sahibim firavun, sen Tanrı'nın oğlusun, güneşin nuru ile hayat veren Tanrı'nın oğlu. Bu büyük Tanrı'nın, sesinizi tanıyamadım affınıza sığınıyorum.

Firavun:

-Ben sadık insanları affederim, dedi.

Kâhin:

²¹⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 38.

-Buyurun kralım, benim basit sarayıma hoş geldiniz.

Firavun gülümseyerek arabadan iner ve arkasından oğlu babasını takip eder. Daha sonra diğerleri gelir (Humeni, Argo, Mirabbo). Kâhin arkalarından onları takip ederek oturacakları yere kadar götürür. Kâhin yemek hazırlatmak ister ama Firavun:

-Ziyafet vermeni istemiyoruz, biz önemli bir konu için geldik beklemeye gelmez.

Adam eğilerek konuştu:

-Buyurun emrinizdeyim, dedi.

Firavun kâhine sert ve keskin bir ses ile sordu:

-Sen en önde gelen sevdiğim kişilerdensin, bana söyler misin Tanrılar neden krallıkları Mısırlılara veriyor?

Kâhin güçlü ve inançlı bir şekilde söyledi:

-Onlar Mısır'ın kendi çocukları, Tanrı onlara ruh veriyor, şehirlere kral şeklinde tayin ediyor.

Firavun diyor ki:

-Güzel cevap. Her mısırlı kendi ailesi ve insanları için uğraşıyor ama firavun milyonlarca kişi için çalışır. Bunun sorumluluğu Tanrıya karşı bana söyler misin? Bu arş firavuna özeldir.

Kâhinden cevap geldi:

-Firavuna yaptığı bu özel davranış insana karşı yapıldığı için.²¹¹

Firavun başını sallayarak cevaptan memnun olduğunu söyledi.

-Güzel konuştun kâhin, şimdi bana söyle: Bu arş tehdit eden birisi olsa firavun ne yapmalı?

Kâhin korkar ve cevabı doğrultusunda kendine ceza vereceğini anlar. Ama kâhin din adamı takvası ve nefsi ezdirmemek için ben hakkı söyleyeceğim der:

-Düşmanları, bu ve benzer kişileri öldürmeli, dedi.

Firavun gülümseyerek oğluna baktı ve söyledi.

-Güzel güzel, dedi.

Böyle demeseydi Tanrı'nın vermiş olduğu yetkiyi kaybetmiş olacaktı. Sonra firavunun yüzü değişir sert bir sesle kâhine seslenir:

-Benim arşımı tehdit edeni buldum, dedi.

Kâhin yüzünü öne eğdi ve sustu, firavun devam etti.

²¹¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 4.

-Kader onu çocuk olarak dünyaya getirmiş, dedi.

Kâhin alçak bir sesle:

-Bebek mi kralım? dedi.

Firavun bağırarak cevap verdi:

-Nasıl bu kâhin, sen açık ve net sözlüydün, neden bundan kaçınıyorsun?²¹²

....

*Devam eden konuşmalardan sonra kâhinin aklına yeni doğum yapmış hizmetçi ve çocuğu gelir. Onların bulunduğu odaya yönelir, oradaki bebeği ve korkulu annesini görünce prensin verdiği hançeri kalbine saplar. Bu durumu gören prens de bebeği ve annesini orada katleder.*²¹³

*Diğer taraftan hizmetçi Zaya şehrin dışına kadar arabayı sürer, yaşlı kâhinin söz ettiği Seneka köyüne doğru ilerler. Hizmetçinin kocası Menes şehirde Mısır piramitlerinde işçi olarak çalışmaktadır. Evlilikleri üzerinden yıllar geçmesine rağmen bir türlü çocukları olmaz. Karanlık yolda ilerlerken üzerlerine gelen bir ışık kümesi kadını endişelendirir, bedeviler olduğunu düşündürür. Çocuğu da alır, koşarak karanlığa doğru ilerler. Kâhinin karısı orada kalır.*²¹⁴

Eserin bu sayfalarında, bir kadının mantığı ve vicdanı arasındaki amansız mücadelesi, bencilliğine yenik düşmesi, kendi içinde yaşadığı çelişkiler dikkat çeker.

Yazar romanda bencillikten açıkça söz etmez; fakat insanın bencilliğine yenik düşmesini ve bunun getirdiği sonuçları bazı hadiseler çerçevesinde üstü kapalı biçimde okuyucuya ders olarak verir.

Tıpkı Zaya'nın; çocuğu olmamasını ve kocasının çocuk istemesini kendine bahane göstererek küçük bir bebeği annesinin kucağından çekip alması gibi. Evet, Zaya duygularının esiri olmuştur, kendi annelik duygusunu tatmin etmek için bencilce davranmış, bebeği annesinin sütünden mahrum bırakmıştır.

Kral da aynı şekilde kendi çocuklarından birini tahta geçirmek için savunmasız bir bebeği yok etme düşüncesinden kendini alıkoyamamıştır. İlerleyen sayfalarda da kralın oğlu Râdûbîs babasının ilerleyen yaşına rağmen tahtan inmemesine veya yaşamasına tahammül edemez. Artık beklemeye sabrı kalmaz, babasını öldürüp Mısır'ın

²¹² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 42.

²¹³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 46.

²¹⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 51.

hâkimi olmak ister. Babasını öldürmek için plan yapar. Aynı şekilde bir evladın makam hırsı için babasını öldürmek istemesi de bencillikten başka bir şey değildir.

Romanda soyut kavramlara, insani duygulara sıkça yer verilmiştir. Hırs, bencillik, makam ve mevki tutkusu, aşk, annelik ve babalık, güç, iktidar, gurur... Bu kavramlar karşıtlardan faydalanarak anlatılmıştır. Yazar aynı duyguları birbirine zıt durumlarla ortaya koymuştur. Bu da anlatıma ayrı bir çekicilik katmıştır. Örneğin; kral ve prens bir bebeği öldürmekten çekinmezken kâhin hizmetçinin bebeğini öldürmekten korktuğu, üzüldüğü için kendini öldürür.

Daha önce de belirttiğim gibi kadının çocuğu olmaz, kocası bu durumdan son derece şikâyetçidir. Hatta Menes şehrinden döndüğünde çocuğu olmazsa kadını bırakıp başkasıyla evleneceğini söyler, kadın ise kocasını sevmektedir. Bu durum onu çok üzer. Arabadaki kâhin kadın ve çocuğa baktıkça, kadının çocuğuna gösterdiği sevgiyi gördükçe ona imrenir. Yaşlı kâhini babalık duygusunu tadamayacak, çocuğunun ve karısının içinde bulunduğu durumu kaldıramayacak kadar yaşlı bulur.

Kâhinin çocuğunu, kendisi için Tanrı'nın gönderdiği bir hediye olarak görür. Çocuğu kendi çocuğu gibi benimser, onu alıp kocasına götürmeyi bile hayal eder. İçine bir vesvese düşer, çocuğu kadının kucağından çekip alır ve uzaklara doğru koşar. Daha sonra karşılaştığı firavunun kafilesine de doğum yaptığını, kocasının piramitlerde çalıştığını söyler.

Firavun kafilesi kadını da alır Menes şehrine yol alır. Şehre vardıklarında kral kadına iki altın verir. Kadın kocasını bulmak için piramitlere ulaşır. İşçilerden sorumlu müfettişe kocasını sorar, ne yazık ki kocası ölmüştür. Kadın inanmak istemez, müfettiş kadını firavunun işçi yakınları için yaptırdığı yerlerden birine yerleştirir.

Müfettişin şu sözleri sosyal devlet anlayışını ortaya koyar:

-Firavun muhlisleri unutmaz, ölülerin yakınlarına sahip çıkar. Beni dinle kralımız işçilerimiz için evler yaptırmamızı istedi. Biz de bir kısmını tepede yaptık. Onlarca kadın ve çocuk yerleştirdik. Kral onlara aylık maaş bağladı. Erkeklerinden güvenlikçiler seçti. Senin yakının varsa tavsiye et işe alalım.

Bahsedilen evler Menes şehrinin doğu tarafında, şehrin sınırında iki katlı orta büyüklükte evlerdir. Evlerde her katta 4 oda vardır. Diğer kadınların kiminin kocası ölü, kiminin çocukları dertli kimselerdi. Çocuklar su dağıtmak için çalışmakta, kadınlar yemek ve içecek hazırlamaktadır. O evler kısa bir süre sonra pazara dönmüştür.

*Birkaç kez müfettiş kadını ziyarete gelir ve onun güzelliğine kapılır. Durumu fark eden kadın bunu fırsat bilip müfettişe yakınlık gösterir. Müfettiş kadınla evlenir, kadın sarayda yaşamaya başlar. Müfettişin oğulları olan Hanfi ve Nafa'ya da bakar.*²¹⁵

Bu saray, Defra'nın yetişeceği saray olur. Çocuk üç yıl özel ilgi ile büyütülür, o yıllarda Mısır'da adet böyledir. Çocuk annenin kucağından ancak yatmak için ayrılır. Anne ve çocuk arasında güçlü bir bağ oluşur. Kadın annelik duygusunu bol bol yaşar. Çocuk Tanrılar arasında Mısır adetlerini öğrenerek yetişir.

...

*Erkek kardeşleri onu sevmektedir, ona konuşmayı ve yürümeyi öğretirler. Çocukluğundan itibaren eğitime alıştır. Zaya'yı anne, müfettişi baba bilir.*²¹⁶

*Çocuğun yüzü çok tatlı ve güzeldir. Annesi ona Ra Tanrı ismini, yatmadan ve uyanmadan önce söylemesini öğretmiştir. Üç yaşından sonra yürümeye başlamış ve çevreyi öğrenmeye çalışmıştır.*²¹⁷

...

*O beş yaşına geldiğinde üvey kardeşlerinden birisi 11, diğeri 10 yaşındadır. İlkokulları bitirmişlerdir. Birinci kardeş din ahlak ve siyaset bölümünü okumak ister. Bilimi çok sever. Amacı kâhin ya da devlet memuru olmaktır. Diğer kardeşte güzel sanatlara ilgi başlamıştır. Resim çizmeyi sever. Daha sonra Defra okula başlar. Her gün 4 saat dersi vardır. Diğer çocuklarla okuma yazmayı öğrenir; hesap, geometri, din derslerini görür.*²¹⁸

...

Müfettişin yaşı artık 50 olmuştur. Yorulmuş, saçları beyazlamış, gençliği kalmamış ve şimdi daha sinirli olmuştur. Huysuz ve yaşlı bir adamdır. Herkese bağırır fakat zarar vermez.²¹⁹ 20 yaşlarında bir insan gibi hala güçlü ve kariyerlidir. Hanımı da yaşlanmış ama güzelliğini kaybetmemiştir. Kendisi de eski günleri unuttur. Eski günlerin bugünkü tarihe girmesini engeller. O artık anne olmuş akıllı bir kadındır. Çocukları ile gurur duyar. Çocuklarından biri üniversiteyi okur ve uzmanlığını yapar.

²¹⁵ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 69.

²¹⁶ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 70.

²¹⁷ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 71.

²¹⁸ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 74.

²¹⁹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 77.

*Okumayı, kendini geliştirmeyi seven bir insandır. Dünyanın sırlarını keşfetmeyi ve kâhinin yolundan gitmeyi ister.*²²⁰

*Diğer kardeşi Nafa ise babasının şişmanlığını almış, tatlı ve güler yüzlüdür, yüzü babasından daha güzeldir. Sanat ve resim okulundan diploma almıştır. Senfro sokağında küçük bir ev almış, sanat ve çizimle ilgili bir iş yeri açmıştır. Çizdiği resimleri satmaya başlar.*²²¹

...

*Defra'nın yaşı 12 olmuş ve artık hayatına yön vermeye başlamıştır. Koşar, yüzer ve dans eder. Güçlü bir vücudu vardır. Hep annesinin gözünde askerler ve ordudaki kişiler oğlu için örnektir.*²²²

Kardeşleri her ne kadar ona kitap okumayı çok sevdiği için kâhinliği yakıştırsa da cesur ve güçlü olması sebebiyle de babası onun asker olmasını ister. Defra da tercihini askerlikten yana yapar. Defra askeri okula başlar ve ailesinden ayrılır.

Diğer taraftan Mirabbo, Hufu piramidini bitirmiştir. Kralın huzuruna çıkmak ister. Mimarın yüzü kralın huzurunda parlar ve geliş sebebini anlatmaya başlar:

*-Kralım, bize hayat kaynağsın, bugün size sonsuz muhlis olmamı ve işle ilgili sonuçlar getirdim. Bu saatler benim en mutlu saatlerimdir. Bugün çoktan beridir beklediğimiz, piramidin bitiş haberidir.*²²³ *En güzel, dünya harikası olan piramidi yaptık, dünyanın en büyük yapısını. Mısır güneşin doğuşundan batışına kadar hep görülüyor. Nesiller boyunca hep kalıcı olacağına, sizin isminizi taşıyacağına garanti ediyorum. Milyonlarca Mısırlı ve işçilerin hep birlikte yaptığı bir iş olarak kalacaktır dünya tarihinde.*

*Bugün ve yarında dünyanın en karmaşık yapısıdır ve sonsuza kadar bu şekilde kalacaktır. Senin halkın bu işin içine girdi ve çalıştı. Bugün Mısır'ın harikalarından en büyük harikasını bitirmiş olduk. Bu sabrın bir eseridir. Bu insanlara karşı en büyük örnek olacaktır. Dâhiliği bu yapıda görüyorsunuz. Bu mısırlılar için en büyük yapıdır. Sabır ve din için en güzel yapıdır.*²²⁴

Kral büyük bir törenle piramidin açılışını yapar. Bu açılış resmi bir törenden ziyade bir eğlence havasında geçer. Şehir dışından gelen önemli kişiler altın tahtlara

²²⁰ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 78.

²²¹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 79.

²²² Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 80.

²²³ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 92.

²²⁴ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 93.

oturtulur. Piramitlerde çalışan işçiler barış ve birlik için şarkılar söyler. Herkesin sevinçle dolduğu bu günde kral düşüncelidir. Düşünceli görünüşü Mirabbo ve çevresindekilerin dikkatini geçer. Nedeni sorulur. Kralın derin düşüncelere dalmasının sebebi bu eşsiz güzelliğin onun mezarı olmasıdır. Artık onun için ölüm yaklaşmıştır, yapılan piramit ona ölümü hatırlatır.

Ömrünün bu son günlerinde kral, Mısır insanına yararlı olacak bir kitap yazmak ister. Bunu da piramidin içindeki mezar odasında yapmak ister.²²⁵ Diğer taraftan, Defra asker kıyafetleriyle ailesini ziyarete gelir. Ailesine askeri okulda aldığı eğitimden bahseder. Bu tür okullarda alınan eğitim Defra'nın ağzından şöyle anlatılır:

Okulun 1. yılında askeri oyunları, at binme ve yüzmeyi, 2. yılda kılıç kullanmayı, 3. yılda ok ve yayı, 4. yılda tarihi bilimler ve ilimleri, 5. yılda atlı arabalar kullanmayı, 6. yılda teorik şekilde saraylara ve kalelere gitmeyi öğreniriz.

Askeri eğitim Defra'yı ciddileştirmiş, ağır başlı yapmıştır. Defra askeri okula giderken kardeşi Hanfi, kâhinlerin yanında dini ilim ve felsefe öğrenmektedir. Diğer kardeşi Nafa, resim çizmeye devam eder ve daha sonra da maliyede çalışan bir bayanla evlenir.

Defra yine ailesini ziyarete geldiği bir gün abisi Nafa çizdiği resimleri kardeşine gösterir. Resimlerden bir tanesi Defra'nın ilgisini çeker. Söz konusu resimde Nil manzarası ve Nil kenarında bir kız çizilidir. Defra resimde gördüğü bu kıza âşık olur. Abisinin resmi yaptığı yere gider ve kızın peşine düşer.

Bugün özel bir gündü. Defra resmini aldı, gondol kiralayıp Nil nehrine kızın resminin çizildiği yere doğru yol aldı. Oraya gitmek istiyordu. O kızıdan etkilenmişti ve onunla tanışmak istiyordu. İçindeki duygular ile hareket ediyordu. Gözlerinde o kızın resmini görüyordu.

*Nil'de gondolu kolları ile hareket ettiriyor ve Nil'in kenarlarında kızı arıyordu. Nehrin kenarlarında evler var. İlerleyince tarlalar başlamıştı. Uzaktan firavunun sarayı gözükiyordu. Nil'in kenarına doğru gitti. Tapınağına ulaştı.*²²⁶

Kuzeye doğru yol aldı. Genelde o tarafa insanlar bayramda giderlerdi. Uzaklarda köylü kadınlar dolaşıyordu, bacaklarını Nil nehrine uzatmışlardı. Kalp atışları hızlandı. Gözleri yerlerinden fırlayacak gibi onlara bakıyordu. Kolları ile gondolun yönünü kenara doğru çevirdi ve onların yüzlerini görmeye başladı.

²²⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 100.

²²⁶ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 218.

*Ağızından bir -ahhh sesi duyuldu. Çünkü aradığı kızı görmüştü. Kızların arasında idi. Gondolu yanaştırdı ve gondolun ortasında dikildi. Üzerindeki beyaz kıyafet çok yakışmış ve çok güzel bir yüzü vardı. O kadına doğru bakıyordu. O köylü kadın, yanındaki arkadaşlarına şaşırarak baktı. Sandılar ki buradan geçen bir insan. Onlara derin derin baktığını anlayınca kadınlar toparlandılar ve terliklerini giydiler. Defra gondoldan indi ve o kadınla konuştu.*²²⁷

Defra'nın âşık olduğu kız Defra'ya yüz vermez ve kaçar. Kadınlardan birisi ayağının üzerine zıplar. Diğer kadınlar da saldırır, bu arada âşık olduğu kız da oradan uzaklaşır. Yaşanan bu hadiseden sonra Defra kızı bir türlü unutamaz.

Tekrar tekrar aynı yere gider, sorar, soruşturur fakat bir prenses soyluluğuna sahip bu köylü kızı bir türlü bulamaz. Diğer taraftan Defra'nın köpeği Cemalka ölür. Defra annesine:

-Anne bu köpeği mumyalayalım, bahçeye gömelim. Ben öldükten sonra da benim mezarımın yanına gömülsün, der. Bu sözler Mısır'da ölümden sonraki yaşam inancı ve Mısır gelenekleri hakkında bilgi verir.

Defra'nın artık mezuniyet yılı gelmiştir, mezuniyet töreni yapılacaktır. Bu törende mezun öğrenciler arasında yarışlar yapılacaktır. Törene üst düzeyden pek çok kişi katılır. Vezir, general, Prens Pahof, Prenses Menfi de törene gelenler arasındadır. Onlar yerini aldıktan sonra yarışmalar başlar. At yarışı vardır, atlar koşmaya başlar. Atlar uzaklaştı ve sonra geriye doğru döndüler. Aralarında çok hızlı bir at sürücüsü vardı. Ve yarışın kazananı o oldu. Yarışı düzenleyen kişi adını Defra, Başaru'nun oğlu diye söyledi. Herkes alkışladılar. Babasının ismi ve kendi ismi söylendiği için Defra da sevinmiştir. Sonrasında atlı araba yarışı başladı. Askerler arabalarına bindiler.²²⁸ Dizildiler. Başlama düdüğü çaldı ve yarış başladı.

Arabalar tozu dumana katarak ilerliyordu. Askerler arabanın üzerinde dik durmuşlardı. Aralarında çok hızlı bir yarışmacı vardı, aralarından sıyrıldı ve birinci oldu.

Defra, Başaru'nun oğlu kazanmıştı, herkes alkışladı ve hayran kaldı. Arkasından engelli atlama yarışı başladı, askerler atlara bindi ve dizildiler. Düdükle birlikte yarışma başladı. Engellerden zıplayarak yarışmanın sonuna doğru gidiyorlardı. Bazı yarışmacıların atları ve kendileri engelleri aşamadı. Biri yine engelleri aşarak birinci olmuştu. Yarışmayı kazanan Defra, Başaru'nun oğlu kazanmıştı, herkes alkışladı.

²²⁷ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 219.

²²⁸ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 138.

*Bütün yarışmaları Defra kazanmıştı. Ok atma ve kılıç yarışmalarını kazanmıştı. Tanrı ona yardım etti ve bütün yarışmaları kazanmasını sağladı.*²²⁹

Prens, Defra'nın bu başarılarından sonra onu özel güvenlikçilerinin başına getirir. Prensın yanında oturan kızı görünce Defra çok şaşırır. Çünkü Nil kenarında aradığı kız Prensesein ta kendisidir.

Sarayda geçen günlerden sonra bir gün prensin kuzeni saraya ziyarete gelir. Ersinya şehrinin prensidir. Ziyarete amaç Sina kabileleri üzerine yapılacak mücadeleyi konuşmak hem de prensesi görmek içindir. Rahof prensin geliş şerefine bir av düzenler. Ava prenses de gelir. Sonrasında olaylar şu şekilde gelişir:

O (Prensese) atın üzerinde iken Defra'ya bakıyordu. Güzel görünüyordu. Ara sıra erkek kardeşi ile konuşur bazen de onu dinlerdi. Prens prensesle ara sıra konuşup gülüyorlardı. İlk defa prensesin gülüşünü görmüştü. O kadar çok yakışıyordu gülüşü. Kıskançlık içine doğdu. Prens için sert bir bakış gönderdi. Elinden bir şey gelmiyordu. Kendi kendine kızılıyordu. Benim sevgim içimde mi kalacak, ben kimseye söylemeyecek miyim? Ben ne yapacağım. Benim aşkım iki adım ilerde. Umutların faydası yok ki. İçim kaynıyor. İtaat etmek zorundayız ama. İtaat etmek kulluksa etmemek zalimlik mi. İtaat etmek nedir.

Defra düşünmeye başladı, ben bu kadar kişinin içindeyken prensese nasıl ulaşacağım. Atın üzerinde gidiyordu. Prensese kaçırıp çölün içine mi girsek, bana bak ben sert bir adamım sen de zayıf bir kadınsın. Gururlu durumundan çık, sarayın kızı olabilirsin ama aşk bir başka. İstersen aşk sevgi olur, diye düşünceler içindeydi.

Konvoy hareket etmeye devam ediyor. Aşk benim beynimin içinde. Her yer çöl. Ona bakınca kendine geldi ve konvoy o kadar büyüktü başı ve sonu görünmüyordu. Geniş bir meydana yayılmışlardı. Bu alanlardan nice âşıklar geldi geçti. Onların anıları kayboldu bu sonsuz âlemde. Defra kim aşkı kim diye kafasında düşünceler vardı. Birden bu rüya âleminden çıktı, atın sesi ile uyandı.

Konvoy ilerliyordu yavaş yavaş. Reyhan bölgesine vardılar ve konvoy durdu. Bu çölde en güzel yerlerden biridir. Sağında kuzeyden güneye doğru uzanıyor.

Çeşitli hayvanlar vardı. Tüm avcılar buraya geliyordu. Dağın çevresinde iki tepe vardı, içerisi vadi şeklindeydi. Burası avlanmak için ideal bir yerdi. Herkes yolculuktan yorgun, askerler çadır kurmaya başlamışlardı. Diğerleri yemek ve ateş için hazırlık

²²⁹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 139.

yapıyorlardı. Birkaç dakika içinde bir kamp kuruldu. Atlar için yer ve mutfak kuruldu. Güvenlikçiler yerleşti. Ortada bir çadır kuruldu, ortasında tahta direkler ve altınlar vardı. Prensler bu çadırdaki konakladılar. Arkasından av için hazırlandılar. İki tepe arasında büyük bir ağ kuruldu. Askerler büyük bir üçgen çizerek tepayı çevrelediler. Kurulan tuzağa doğru yönelttiler. Prensler atlara bindiler ve av için hazırlandılar.

Prensler Meri ata bindi, büyük çadırın önünde durdu ve avı izledi. Prenslerin hareketlerini yakından izliyordu. Av yavaş hareket ediyordu. Arkasında duran askerlere seslendi:

-Neden hiç av hayvanı görmüyorum.

Arkadan bir ses geldi

-Askerler hayvanları saklandığı yerden çıkartmak için gitmişlerdi efendim. Biraz sonra göreceksiniz prensesim. Dağın tepesinden aşağıya doru inecekler.

Dağa doğru baktı, asker doğru söylemişti. Ceylan, tavşan, yabani öküzler oradan iniyorlardı. Atlı prensler onlara doğru yöneldi, herkes bir hedef seçip arkalarından koştu ve av başladı. Herkes hayvanları ayarlanan tuzağa doğru sürüklemeye çalışıyordu. Tuzak ağdan ibaretti. Ama prensesin kardeşi Rahof çok kurnaz ve becerikliydi. Hızlı ve kıvrak şekilde hareket ediyordu. Hayvanı doğru yere yönlendirdi. Attığı her silah yerini buluyor, hedefini vuruyordu. Bununla birlikte koşan köpekler de onun kadar becerikliydi. Diğer prens Agof, o da becerikliydi.

Yeni prens dikkatleri üzerinde toplamayı başardı ve hedefleri vuruyordu. İyi bir at binici idi ve hızlıydı. Saatler geçti avlanma bitmeye başladı. Ama bir kaza oldu o güzel anları bozdu. Çünkü prensin avladığı bir ceylan dağın eteğine gitmişti. Ve oradan karşılarına büyük bir aslan çıktı, çoğu asker oradan kaçtı.

Uyarmak için prene doğru koştular. Prens hazır değildi ama aslana karşı sert durdu. Elinde okla beraber aslana yaklaştı. Aslan birden üzerine atladı ve atın yüzünü çizdi. Prensi yaralayamadı. Yaralıydı at yoruldu ve düşecekti. Aslan bir daha atlamak için hazırlanıyordu. Prens elindeki mızrağı aslana doğru attı, o anda at düştü ve öldü. Mızrak aslanı vuramadı. Prens atın üzerinden düştü ve aslanla karşı karşıya geldi. Elinde silahı ve altında da atı yoktu. Tüm prens ve askerler prene doğru koşuyorlardı ve onu kurtarmaya çalışıyorlardı. Defra atıyla uçuyordu. Çok hızlı bir şekilde prene doğru atını sürüyordu. Herkesten hızlı ilerliyordu. Prene vardığı an da aslanın prene doğru zıpladığı andı. Defra hemen mızrağı çıkartıp aslana fırlattı ve kılıcını da belinden çıkartıp atın

üzerinden aslana doğru atladı. Kılıcı aslanın ağzından sokarak aslanı yere indirdi. O ana kadar diğer askerler yaklaşmamışlardı.

Ölmek üzere olan aslana okları ve mızrakları attılar. Prenses dışarıdan izliyordu, çok korkmuştu ve yüzünün rengi değişmişti. Kardeşinin ayakta ve sağlıklı olduğunu fark edince koşarak ona doğru gitti ve kardeşine sarıldı. İçinden tanrıya şükür etti. Diğer prensler yaklaştılar ve geçmiş olsun dileklerini iletiler ve herkes tanrıya dua etti prensi kurtardığı için. Prens ölen atına üzgün bir şekilde baktıktan sonra, aslana doğru yöneldi. Aslana baktı, az önce onu öldürüyordu. Aslanın her yerine oklar ve kılıçlar saplanmıştı. Yanında onu öldüren askere baktı, onu hemen hatırladı.

Yarışmaları kazanan askerdir. Kendine özel güvenlikçi olarak seçmişti onu. Sanki tanrılar onu bu an için seçmiş gibilerdi. Prens bu adamın yaptıklarından memnun kaldı.

Bu hadiseden sonra prens Defra'yı generalliğe yükseltir. Sina kabilesine karşı savaş başlatılır. Savaşa gitmeden önce Defra prensesle vedalaşmak ister fakat Defra beklediği ilgiyi göremez. Ertesi gün prenses sabahın ilk ışıklarında elçi kılığına girerek Defra'nın yanına gelir. Elçinin üzerinde cüppe gibi bir elbise, başında şapka ve uzun sakalları vardı. Defra onu görünce şaşırdı, onu tanımıyordu. Konuşunca o ses tanıdık geldi, fark etti.

Dedi ki:

-Sizin için önemli bir haber getirdim. Lütfen kapıyı ve perdeleri kapatalım.

Defra elçiye baktı ve bir an için tereddüt etti.

-Her tarafı kapat, kimse izin almadan odaya girmesin.

Elçinin isteği yerine getirildi. Defra elçiye baktı ve dedi ki:

-Söyleyin.

Elçi çadırın boş olduğuna emin olunca başındaki şapkayı çıkarttı ve yere çöktü. Elini sakalına uzattı sakalını çıkarttı, kısık gözlerini tam açtı ve yüzü tam olarak göründü. Çölün ortasında Defra şaşırp kaldı.

-Prensesim Meri!

Yerinden kalkarak ayaklarına kapandı, giydiği kıyafetin ucunu tuttu. Prenses utanıyor ve titriyordu. Prenses başını okşadı ve dedi ki:

-Kalk kalk.

Genç ayağa kalktı ve gördüklerine inanamıyordu. Çok mutlu idi,

-Gördüklerime inanayım mı? Gerçekten siz prenses misiniz?

Ona bakarak söyledi ki:

-Dayanamadım geldim

Genç dedi ki:

-Bütün mutluluk tanrıları içimde şu an, çektiğim acılar şu an silindi. İnanamıyorum.

Prenses utanarak, etkilenererek dedi ki:

-Yaşam bu kadar mı basit, sizinle konuşmadım diye hayatın tadı yok idi ölüm bana vız gelirdi, bunlara katlanarak geldim ama içinde siz yoktunuz.

Derin ah çekerek dedi ki:

-Bende gururuma ve nefsimi direnmeye çalışıyordum.

Dedi ki:

-Çok serttiniz ve bana çok çektirdiniz ama ben size daha serttim. Sen hatırlıyor musun? Nil nehrine geldiğin günü, eve döndüğümde içimde değişik duygular vardı. Kaderimde sen çıktın. Cesaretimi toplayıp karar verdim. Sana her baktığımda kendime ve sana acı çektirdiğimi biliyordum.

Ahhh çekerek konuştu:

-Ben de gururlu olduğumdan çok çektim, ikinci görüşmemizi hatırlar mısın beni azarladın. Vedalaşmadan beni yolladın. Ne kadar acı çektiğimi bilemezsin. Bu zamanlarım üzüntülü değil daha mutlu olurdum. Bu sıkıntılarımı tanrılara anlatırdım. Beni dinliyorlardı.

...

Bu konuşmaların ardından prenses çıkardığı sakalı takar, cübbe ve şapkasını giyer geldiği gibi geri döner. Defra elini cebine koyar ve resmi çıkartır. Resmi öpüp cebine koyar.²³⁰

Üç bin kişinin katıldığı savaş başlar, Sina bedevilerine doğru ilerlerler. Yirmi beşinci günün sonunda savaş kazanılır, şehir ele geçirilir. Ele geçirilen esirler, maden ocaklarında çalıştırılmak üzere Menes şehrine götürülür.

Esir kadınlardan birisi Mısır dilini güzel konuşmasıyla Defra'nın ilgisini çeker. Kadın yirmi yıl önce kaçırılıp, esir düştüğünü söyler. Defra kadına acır onu yanına alır. Bu kadın onun öz annesidir ve kader onları bir araya getirmiştir.

Şehre döndüklerinde kutlamalar yapılır, eğlenceler düzenlenir, firavun başarılarından dolayı Defra'yı tebrik eder. Defra da çekinerek büyük bir cesaretle prensesi firavundan ister. Firavun prensesi vermeyi kabul eder.

²³⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 187.

Diğer taraftan esirlerin arasında gelen kadını da unutamaz vezirle konuşur, kadını şehrine ulaştırmak için izin ister. Daha sonra misafir olarak kadını evlerine götürür. Ailesi oğlunu görünce çok sevinir. Abisi Nafa'nın bir oğlu olmuştur.

Defra da evlenmek istediği kadını ve başına gelen her şeyi, firavunla arasında geçenleri ailesine anlatır. Bir taraftan şaşırır, diğer taraftan mutluluklarına mutluluk eklenir. Esir düşen kadın misafir odasında bekler. Defra ondan da ailesine bahseder.²³¹

Zaya ve kâhin kadının heyecan verici karşılaşması şöyle olur:

Annesi dedi ki:

-Yanına inip hoş geldin, diyeceğim.

Annesi ile odaya girdi ve kadına:

-Hoş geldin evimize, dedi.

Kadın oturduğu yerden kalktı, başını öne eğdi. Kadın yavaşça başını kaldırınca gözler birbirine karşı geldi ve selamlaşma birden kesildi. Herkes ilginç bir şekilde birbirine bakıyordu. Çünkü geçmişten gelen bir tanışma vardı. Gözleri yerlerinden fırladı ve kadın delirmiş gibi dedi ki:

-Zaya.

Zaya korktu ve şaşkın bir şekilde kadına baktı. Defra da şaşırды, iki kadın arasında gözler birbirine bakakaldı.²³²

Defra:

-Sen 20 yıldır esirdin, benim annemi nereden tanıyorsun?

Kadın Defra'nın söylediklerini hiç dinlemedi belki de duymadı. Zaya'ya odaklanmıştı.

-Zaya, sen Zaya değil misin? Neden konuşmuyorsun? Hizmetçi konuş! Hain hizmetçi! Çocuğum nerede?

Zaya konuşamadı, gözlerini kadından ayıramadı, korkudan yoruldu ve titriyordu. Yüzü sapsarı olmuştu. Defra annesinin elini tuttu ve oturttu. Diğer kadına bakarak kızgın bir şekilde konuştu:

-Sen nasıl bu şekilde konuşabilirsin? Bu benim annem. Ben sana iyilik yaptım senin dediğine bak.

Kadın nefes nefese kaldı ve adamdan etkilenecek konuşmaya çalıştı ve o da yorulmuştu. Annesine yaklaşıp, dedi:

-Annene sor.

²³¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 218.

²³² Necîb Mahfûz, a.g.e. s. 218.

Annesine eğilip sordu:

-Anne bu kadını tanıyor musun?

Zaya bir şey söylemedi. Diğer kadın tekrar sormaya başladı.²³³

-Sor ona sor. Bu kadını tanıyor musun? diye sor. Adı ne? diye sor, adı Rebedit Ra'nın hanımı. Sor? Beraber kaçmadık mı? 20 yıl önce kucağımda çocuk vardı. Zaya konuş. Gece bırakıp beni nasıl kaçtın. Yeni doğan bebeğimi nasıl kaçırdın. Beni çölün ortasında nasıl yalnız bıraktın. Adamlar beni çölün ortasında esir olarak aldılar. İşkence yaptılar. 20 yıldır çektim. Zaya konuş? Çocuğuma ne yaptın!

Defra daha da şaşırdı, dedi ki:

-Anne, affet beni. Benim yüzümden, bu kadını buraya getirdim. Sana işkence ediyor. Ben bu kadının sıkıntısını çözmek için getirmiştım. Anne beni affet. Bu kadını buradan kovacağım.

Annesi elinden tutarak engelledi.

-Neden konuşmuyorsun? Bu kadını tanıyor musun?

Zaya, inleyerek üzüntülü bir şekilde, şaşkınlığı gittikten sonra.

-Fayda yok artık, hayatım parçalandı.

Adam aslan gibi kükreyerek sordu:

-Öyle deme anne, benim hayatım sana feda olsun.

Zaya, ah çekerek konuştu:

-Sevgili Defra, ben bilerek bir suç işlemedim ama alın yazımız buydu. Benim hayatım neden bu kadar ani kaybolur.²³⁴

Acıdan dolayı Defra deli gibiydi, dedi ki:

-Anne ben senin yanındayım. Sana gelecek sıkıntıyı engellerim. Neden acı çekiyorsun? Neden üzüntülüüsün? Geçmişte ne saklıyorsun kötü ya da iyi ne varsa açıkla. Önemli olan sen benim annemsin ben de senin oğlunum. Ben senin yanında iyi veya kötü duracağım. Sen bana yardım edemezsin sanma. Nedir derdin?

-Bana yardım edemezsin. Çok umutlandım ve güzel şeyler istedim ama hepsi uçurumun kenarında idi, birden her şey yıkıldı gitti.

Defra kızmaya başladı ve kadına baktı. Kadın da Zaya'ya soruyordu:

-Benim oğlum nerede? Oğlum nerede?

Zaya kafası karıştı ve ayağa kalkarak kadına bağırdı.

²³³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 219.

²³⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e. s. 219.

*-Sen beni ne sanıyorsun. Ben seni bırakmadım. Gece gündüz katlandım. Bedeviler üzerimizi sarmıştı. Ben de bebeğine zarar gelmesin diye bebeği kucağıma aldım ve deli gibi koştum. Koşmak zorunda idim. Sen onların ellerine düştün. Bu kaderimizde yazılmıştı.*²³⁵

...

Defra şaşkındı, sanki rüyada gibiydi. Bir yandan üvey annesine bir yandan da gerçek annesine bakıyordu. Tam durumu kavrayamamıştı. Zaya oğlunun durumunu fark etti, gözlerindeki acıyı ve sevgiyi gördü. Zaya sırtını çevirip odadan çıktı. Sanki boğazı kesilmiş tavuk gibiydi. Defra arkasından hareket edecekti. Ama annesi onu tutarak:

-Oğlum oğlum, anneni mi bırakacaksın?

Defra durdu ve gerçek annesine uzun uzun baktı. İlk gördüğü anda zaten bir hoş olmuştu. Bu sefer dünyanın en temiz en güzel yüzü karşısındaydı. Bu duygu içinde alevlendi. Alnından ve yanağından öptü. Kadın –“ahhh” çekerek gözyaşlarına boğuldu. Onu sakinleştirmeye çalıştı ve koltuğa oturttu. Gözyaşlarını sildi. Ama halen şaşkındı. İki anne arasında gidip geliyordu.

İşte bu trajik olaydan sonra anne ve oğul birbirine kavuşur, kader taşları tek tek yerine oturmaktadır. Bu konuşmalara Bişaro da şahit olur. Kendi kendine derin düşüncelere dalar. Bişaro üzülerek saraya gider.

Diğer taraftan kralın oğlu Rahof artık sabrı kalmamıştır. Hâkimiyeti eline geçirmek ister. Defra’dan orduyu dağıtmamasını ister ama nedenini açıklamaz. Krala, vezire ve Mirabbo’ya bir suikast hazırlığı içindedir. Defra bu planı anlar ve önlem almaya koyulur.

Kral ve vezir ölüm vadisine giderken bir gölge atlardan birini okla yaralar, vezir arabadan bakmak için indiğinde vezir de yaralanır. Diğer taraftan Defra ve Sefher bunu yapanlarla savaşır ve onları öldürür. Kral bu olaylara şahit olur, karanlık olduğu için düşmanları göremez. Yakılan meşalelerle inleyen yaralılara bakar ve onun oğlu Rahof olduğunu görür.

Bu sayfalarda bize fikir olacak bir başka olay da prensin babasını öldürerek tahta geçmek istemesidir. Ayrıca kurt kocayınca kuzunun maskarası olur misali yaşlanan ve güçsüzleşen kralın en büyük düşmanı kendi yakınından olmuştur. Küçük bebekten tehlike görüp bebek katleden kral nereden bilebilirdi ki kendi oğlunun onu öldürmek

²³⁵ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 220.

isteyeceğini. Hatta nereden bilebilirdi ki onu, oğlunun öldürmesinden kurtaracak kişinin geçmişte öldürmek için peşinden koştuğu kişi olduğunu.

Eserde zaman zaman özlü sözlere ve atasözlerine de yer verilmiştir. Örneğin: Kral, Homoni isimli vezirine “*Kralların özelliğinde beklemek var mı?*” diye sorduğunda Vezir Homoni, filozof Kakamana’nın “*Sabretmek, insanın özelliğindendir ve insanın sıkıntılara karşı silahıdır.*” sözüyle cevap verir.²³⁶

Vezir kader kavramını açıklarken de bir Mısır atasözüne başvurur, “*kadere karşı önlem...*”

Aslında insanın yaşlandıkça kalbi yumuşar. (Kamanata)²³⁷

Kral ölüm döşeğine düşer, ölümünden önce kızı ve Defra’nın evliliğini ilan eder. Mısır’ın yeni hükümdarı olarak da Defra’yı seçmiştir.

²³⁶ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 9.

²³⁷ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 145.

2.2. RÂDÛBÎS

Necîb Mahfûz'un *Râdûbîs* isimli bu romanı yayınlanan ikinci tarihi romanıdır. İlk kez 1943'te Kahire'de Mısır Matbaası'nda basılmış ve 1981'de onuncu baskısı yapılmıştır.

Yazar, katıldığı ilk edebi yarışma olan Kûtu'l-Kulûbi'd-Demirtaşıyye'ye *Râdûbîs* adlı tarihi romanıyla katılır. Yarışma kurulu başkanı olan Ahmed Emin sonuçlar açıklandıktan sonra kendisini çağırır. Bilgili olduğunu anlarlar. Romanda geçen araba ve atlıların mantıksız olduğunu çünkü romanların anlatıldığı dönemlerde bunların bulunmadığını söyler. Mahfûz ise olayı daha cazibedar kılmak için bunları kullandığını ifade eder.

Bu romanda karşımıza sıkça çıkan unsurlardan ilki Eski Mısır Tanrısı Sothis'tir. Yıldız Sirius için feminen bir Mısırlı ismi, İsis'le birbirine geçmiştir. (Orion olan Sahu-Osiris'in partneriydi). Hator'la da ilişkilidir. Osiris Nil'in iyilik yapan tanrısıdır. Her yıl onun taşması ile Mısır'a bereket getiren bu yüksek varlık bütün her şeye canlılık vermektedir. Osiris deltanın bir mabududur. Güney Mısır'ın mabudu olan kuraklık ve kötülük Tanrısı Set ile aralarında bir savaş çıkar, bunun sonunda Osiris öldürülür. Ancak karısı İsis ve oğlu Horus onun cesedini bulurlar. Osiris yeniden iyilikleri ile beraber, fakat bu sefer göğe yükselmiş bir tanrı olarak Mısır'ı himaye eder.

Mısır inançlarına göre insan iki elemandan teşekkül ediyordu. Vücut ve ruh. Bu iki eleman ölümden sonra da yaşayabilirdi. Eğer bir insan Osiris önünde bütün günahlarını affettirebilirse cennette yeniden yaşayabilirdi. İşte bu suretle Osiris aynı zamanda ölümler tanrısı olmuştur. İsis ise kadınlık, analık ve bereket fikirlerini temsil eden bir tanrıdır.

2.2.1. Şahıs Kadrosu

Mendev: II. firavundur. Genç, yakışıklı, uzun boylu, sert karakterli aynı zamanda sevgiyle dolu cömert, ani karar verebilme gücüne sahiptir.

Râdûbîs: Güzel, cömert, dansçı, uzun boylu, alımlı, gururlu, soğukkanlı, özgürlüğe düşkün, kendini beğenmiş biridir.

Dam: Büyücü, gelecekte haber veren kişi.

Tahof: General, güçlü ve kaslı bir adam, uzun boylu, geniş omuzlu, sakın görünüşlüdür. Râdûbîs'i sevmektedir. Devlete ve firavuna bağlıdır.

Hanum: Kâhinlerden birinin ismi.

(Sohef) Su Sehfer: Kır saçlı, ince uzun boylu, güleç yüzlü ve güzel bakışlıdır.

Henfer: Kıvrıkcık saçlı, güzel burunlu, zayıf uzun boylu, kıvrıkcık saçlıdır. Mimardır.

Hof: Filozof, On Üniversitesinin hocasıdır. Yetmiş yaşlarındadır.

Amu: Şair.

Şip: Cariye ve Râdûbîs'in hizmetçisidir.

Binamon: Mimar Henferin öğrencisi, on sekiz yaşındadır. Uzun boylu, esmer, geniş omuzlu, saf bir gençtir.

2.2.2. Muhteva Özellikleri

Eserdeki muhteva özelliklerine değinmeden önce ilk sayfalardan itibaren karşılaştığımız Eski Mısır'da Nil Bayramı hakkında bilgi verecek olursak:

Bundan 2500 yıl kadar önce Yunanlı tarihçi Herodot Mısır'ı "Nil'in bu dünyaya armağanı" diye tanımlar iken, çok eski atasözleri de bize Mısırlıların, en eski çağlarda bile bu ırmağın rejimine, tarımın ve iklimin değişkenliklerine ne denli bağlı olarak yaşadıklarını gösterir. Eski Mısır'da her yıl üç mevsime bölünmüştü; bu mevsimler de havaya, Nil'in taşmasına ve tarım çalışmalarına bağlı idi. Su baskınları ve sulanacak toprak mevsimi, bitki ve tahıl ekim mevsimi, ekin ve hasat mevsimi.

Nil'in nehir yatağından yükselip taşması Mısırlıların inançlarında önemli bir yer tutardı. Suların yükselmesi bir "gözyaşı denizi" olarak kabul edilirdi. Bu deniz, kocası "Osiris" için ağlayan "İsis" in gözyaşlarından oluşmakta idi. Mutluluk ve bolluğun simgesi olan nehrin yükselmesi Ağustos ayının ikinci yarısında (Eski Mısır dilinde Misra) Vefa en-Nil (Nil'in sevgi bağlılığı) bayramı sırasında kutlanırdı.²³⁸

Romanda Osiris şöyle geçer:

"Herkes Nil nehrine doğru yürüdüler. Nil nehrinin ilk taşmasını ve ilk dalgasını görmek istiyorlardı. Bu dalgaların Mısır'a getireceği bereketi bekliyorlardı. Bunları Sodis Tanrısı Mısır'a vermişti."

Romanında Eski Mısır insanının yaşayışına, sosyal hayatına ve inanışına dair izler bulmak mümkündür.

²³⁸ <http://www.angelfire.com/80s/atasoz/nil.htm>.

Nil Mısır insanı için hayattır. Nil nehri kenarında yaşayan ve tarım yapan Mısır insanı Nil'i bereket olarak görür. Nil'in bol su taşıdığı yıllar kutlamalar yapılmakta, eğlenceler düzenlenmektedir.

Ayrıca Nil'in taşkın yapıp bol su taşıması Tanrı'nın bir hediyesi olarak görülmekte, bunu Sodis Tanrısının verdiği düşünülmektedir. İnsanlar Sodis tapınağına gidip ona kurban bağışlamaktadır. Nil Bayramı Mısır halkı için büyük önem taşımaktadır. Mısır'ın çeşitli şehirlerinden gelen insanlar başkentte toplanır. Halk ve ülkenin önde gelenleri bu bayramda bir araya gelir. Nil bayramı dini bir bayram özelliği gösterir. Firavun bu bayramda özel kıyafetlerini giyer.

Firavunun başında Mısır'ın çift tacı, bir elinde kralın kılıbı, diğır elinde meşhur asası ve üzerinde kaplan derisinden yapılmış kıyafeti vardır.

*Bu kıyafetler dini bayram için özel olarak hazırlanmıştır.*²³⁹

Bayram, firavun eğlencenin yapılacağı şehre geldikten sonra elindeki uzun aleti üflemesiyle başlamaktadır.

Bu bayramlarda gerçekleştirilen bazı ritüeller de romanda yer almaktadır. Bu ritüeller bize Mısır'daki inanış ve ibadetler hakkında fikir vermektedir.

“Firavun elindeki meşhur asasını kâhine verdi ve kâhin de onun elini öptü. Kâhinler iki sıra halinde durmuşlardı. Firavun aralarından ilerleyerek ibadethanenin ortasına doğru ilerliyordu. İbadethaneyi çevreleyen büyük direkler vardı. İbadethanenin içinde kesim yeri isminde bir yer vardı ve kâhinler oradaldı.²⁴⁰ Orada kâhinler ateşin üzerine bir şeyler atıyorlardı ve ateşten bir duman çıkıyordu, kokusu tüm mabedi sarmıştı. Herkes o kokuyu içine çekip mutlu oluyordu. Oradaki çalışanlar bir öküz getirip kesim yerine koydular, firavun öküzün yanına yaklaştı ve geleneksel olan sözcükleri söyledi. Kral dedi ki:

-Büyük Tanrı biz sana yaklaşmak için kurban veriyoruz, bize ve vatanıma huzur ve sağlık ver. “Âmin” dedi, yanındakiler de arkasından –“âmin” dediler. Herkes inançlı ve inançları güçlü idi, elleri öküze doğru kaldırıyor ve dua ediyorlardı. Orada bulunanlar bu duayı yaptılar ve bu duayı tekrarladılar. Bu dua dağılarak bütün şehre yayıldı ve herkes bu duayı tekrarladı.

Kral ibadethanenin kâhini ile birlikte yürüdü, arkalarında yakın çevresi vardı. Başka bir alana geçtiler. Bu alanın ortasında üç büyük yer vardı. Bu alanda herkes

²³⁹ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 16.

²⁴⁰ Necib Mahfûz, a.g.e.

birbirine paralel şekilde duruyordu. Kâhinler iki sıra halinde ortada durdular. Yanlarında kral vardı. Arkalarında Nil nehrinin geleneksel olan şarkısını söylediler. Sesleri yankılanıyor ve herkes bu şarkıyı söylüyordu.

Kâhin orada bulunan merdivene çıktı ve kutsal kadehlere doğru ilerledi. Elinde kutsal anahtar vardı, kapıyı açtı. Bir tarafa eğilip firavuna selam verdi ve ibadet etmeye başladı.

Kral onu takip edip kutsal odaya girdi. Orada bir gemi içinde Nil Nehri'nin Heykeli vardı, kapı kapandı. Yer geniş, tavan yüksek ve karanlık, etrafta mum ışıkları vardı.

Masalar altın ve değerli taşlar ile doluydu. Kralın bu güzel yerde gönlü açıldı. Yavaş yavaş ilerledi ve ortada bulunan heykelin önünde eğildi. Kral normalde eğilmezdi. Sağ dizinin üzerine eğilip heykelin ayağını öptü ve artık dünya sevdası ortadan kalkmıştı. Firavun orada ibadet etti.²⁴¹

Bu cümlelerden de anlaşılacağı üzere, gerek kurban bağışlama gerek tütsüleme Mısır'a ait geleneklerden bazılarıdır.

Romanın ana fikri olarak bir kralın nefesine hâkim olamayıp, ülke yönetimini aksatması ve bunun sonucunda başına gelenleri söyleyebiliriz.

Necîb Mahfûz Râdûbîs'de olay olarak yanlış bir durumu ortaya atmakta ve bunun sonuçlarını sergilemektedir. Mahfûz duygularının esiri olan, bir kadının peşine düşüp ülke işlerini aksatan bir devlet yöneticisinin gerek çevresi, gerekse halk nazarındaki bakışını bize fevkalade bir biçimde verir. Mahfûz okuyucuya açık açık şunu yaparsan şu olur, bunu yaparsan bu olur demez; olaylar üzerinden bize ince mesajlar verir.

Romanın Serim bölümünde Mısır'da düzenlenen Nil bayramında yaşanan birtakım olaylar anlatılmıştır.

Romanın Düğüm bölümü için Firavun ile Râdûbîs'in aşkı ve bu aşkın yol açtığı sıkıntıları söyleyebiliriz.

Romanın çözüm bölümü ise hırslarına ve aşklarına yenik düşen iki insanın sonu verilmiştir.

2.2.3. Eserin Üslûb Özellikleri

²⁴¹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 17.

Olayların geçtiği mekân, Mısır'ın başkenti Abo ve Dice şehirleridir. Eserde mekân tahlillerine ilk sayfalardan itibaren yer verilmiştir. Mekân ele alınırken çok canlı verilmiş, göz önünde izlenimler uyandıracak biçimde ele alınmıştır.

*“Mısır'ın başkenti Abo'ya doğru, binalar kalın direkler üzerlerine yapılıyor ve aralarında kum tepeleri vardır. Geceleri serin ve ferah bir havası, toprağı verimli ve yakmayan bir güneşi vardı. Toprağında dut, hurma vs. meyveler, baklagiller ve bir sürü yeşillikler yetişmekteydi. Nil nehrinin sağında ve solunda yemyeşil havada kuşlar uçuşuyordu.”*²⁴²

*Başkentin havası, gülleri ve çiçekleri meşhurdur. Ağaçlarının arasında çeşit çeşit kuşlar bulunur. Birkaç gün içinde bütün kent ve adaları turistler ve misafirler ile doldu. Meydanlarda çadırlar kuruldu, yollar da gelenlerin etkisi ile kalabalıklaştı. Eğlence yerleri şarkıcılar ve eğlenen insanlarla, alışveriş meydanları da alışveriş yapan kişiler ile doldu. Evlerin önleri bayraklar ve zeytin dalları ile süslendi.*²⁴³

Râdûbîs'in sarayı şu şekilde tasvir edilmiştir:

*Kadının sarayı Nil sahilinde bahçesinin solunda yer alıyordu. Bahçesinde hurma ağaçları ve güller vardı. Gemi yanaştı ve gemiden inip yürüyerek bahçeden saraya doğru adımlarını attı. Merdivenler ve duvar seramikle süslü, renkler canlı idi. Kapıyı hizmetçiler açtı. Kapının üzerindeki duvarda ismi kutsal bir dille yazılı idi. Kapının üstünde onun resmi vardı. O resimde kadın bahçede otururken ressam onun resmini çizmişti. Kadın uzun boylu alımlıydı. Koridorun sağında ve solunda ağaç dalları ve çiçekler vardı. Bu koridordan sonra başka bir bahçeye geçiliyordu. Evinde küçük bir hayvanat bahçesi vardı. Evinin sağında solunda güzel heykeller vardı. İlerledikten sonra minik bir havuzu vardı, bu havuz tertemiz bir su ile doldurulmuştu. Onu çevreleyen çiçekler vardı. Havuzda ördek ve kazlar yüzyüyorlardı. Çiçekler güzel kokuyordu. Yüzme havuzunun çevresinden geçti ve yazlık odasının kapısına geldi. Hizmetçileri onu karşıladılar ve emirlerini bekliyorlardı. Orada koltuklu bir çadır vardı.*²⁴⁴

Râdûbîs'in sarayının salonu da ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır:

Sonra salona doğru insanları karşılamak için gitti. Herkes zamanında gelmişti. Salon çok güzel ve süslüydü. Salonun mimarı Heni idi. Salon oval bir şekil almıştı. Salonu, zengin insanların salonları gibiydi. Canlı renklerle boyanmıştı. Tavanı resimlerle

²⁴² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 5.

²⁴³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 6.

²⁴⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 34.

süslüydü. Lambaları altın ve gümüşlerle süslü ve tavandan sarkıyordu. Etrafı Henfer Tanrısının heykelleri ile süslüydü. Koltukların içi deve kuşu tüyünden dolu idi. Ama kadının üzerinde oturduğu yer bu süslemelerin en güzeli idi. Onun oturduğu yer saf altın ve yakutlarla süslü idi.

Romanda mekân tahlillerinin yanında kişilerin fiziki ve ruh tahlillerine de yer verilmiştir. On üçüncü sayfada bir kadının tahlili şöyle yapılmıştır:

Toplumsal içinden, yaşlanmış kamburu çıkmış elinde sopası ile değişik bir kadın ilerliyordu. Saçları bembeyaz, dişleri uzunca idi.

Burnu büyük, bakışları kuvvetli, kaşları kalındı. Uzun bir siyah cübbesi vardı. Beline doğru daralıyor ve belinde bir kemerle bağlıydı.

Yetmişinci sayfada firavunun fiziki tahlili şu şekilde ortaya konulmuştur: Ona sırtı dönük bir adam gördü. Yüzü duvara bakıyordu. Duvarda yazılan şiiri okuyordu. Bu adam kimdi acaba. Atkısı mücevherler ile süslü idi. Başında şapkası vardı.

Yazar Râdûbîs'in ilk sayfalarında Mısır halkına ve firavuna iltifatlarla bulunmuş, onlara hayranlığını ve beğenisini söylemekten geri kalmamıştır.

Mısır tarihine göz attığımızda Mısır kralları sert, zalim olarak karşımıza çıkarken; Mahfûz firavunları merhametli, halkına karşı şefkatli, sadece ülkesini ve kendi canını tehdit eden bir durum karşısında ezici olduğunu ifade etmiştir. Onun Eski Mısır'a ve firavunlara hayranlığı üç tarihi romanında da dikkati çeker. Şu konuşmalar bu görüşümüz için bir örnek ifade eder:

-Tabi ki, onun büyüklüğünü herkes biliyor ve onu konuşuyor, onun karakteri çok serttir, sevgiyle dolu ve cömerttir. Anı karar verecek gücü vardır.

Onu dinleyen arkadaşı gülümseyerek dedi ki:

-Bunun neresi ilginç ki, mısırlıların hepsi cömert ve yakışıklıdır.

-Normal mısırlılar böyle ise Firavun nasıl olur sence?

Mısır'da firavunlar hep Tanrı Ra'nın oğlu olarak isimlendirilir. Eski Mısır'da Ra güneş tanrısıdır. Firavunlar güneş tanrısı olarak nitelendirilir. Diğer romanlarında olduğu gibi Râdûbîs'de de Firavundan söz edilirken Kral Ra olarak isimlendirilmiştir. Romanda sosyal devlet anlayışını yansıtan bölümler de yer almaktadır. Baş kâhinin on sekizinci sayfada halka yaptığı konuşma bu durumu örneklemektedir:

-Yüce Nil Nehrine selamımız olsun, bize bolluk bereket ve mutluluk getiren sensin, sen aylardır bizi besliyorsun, sana dua ettikçe sen bizi besliyorsun, senin gönlün büyük ve merhametlidir. Karanlıktan aydınlığa çıkmışsın. Bu vadinin ortasından ilerleyip

denize gidiyorsun. Toprağa ve çiçeklere hayat veriyorsun. Çöllerin içinden geçip yeşillendiriyorsun. Kuşları beslersin. Gönüller seni görünce mutlu oluyor.

Çıplak insanlar senin sayende örtünüyor. Açlar doyuruyor. Susuz insanlar susuzluğunu gideriyor. İnsanlar senin sayende evleniyorlar. İnsanlar senin sayende mutlu ve huzurlular.

Romanda sık sık geçen Firavunun altın kadehi, Râdûbîs'in altın terlikleri, altınla süslü şalı, bize Mısır kral ve kraliçelerinin ne kadar lüks içinde yaşadıklarına dair fikir verir.

Roman boyunca kahramanların dilinden kader kavramı vurgulanmıştır. Râdûbîs, kartal tarafından terliğinin kaçırılmasını kader olarak görür.²⁴⁵ Râdûbîs daha sonra terliğinin firavunun kucağına düştüğünü öğrenince bunun kaderden başka bir şey olamayacağını düşünür. Romandaki benzetmeleri örnekleyecek olursak şu şekildedir:

*İnsanların ilerleyişi deniz dalgasına benzetilmiştir.*²⁴⁶

*Firavunun gemisi deniz üzerinde yüzen ağaca benzetilmiştir.*²⁴⁷

Roman, Nil nehrinin suyunun o sene çok olması üzerine düzenlenen Nil bayramını anlatarak başlar. Dini bir özellik gösteren bu bayrama halk ve yüksek kesimden herkes katılır. Genç firavun da tapınakta ibadetini yapıp, halkını selamlar ve bayram böylelikle başlar. O sırada kalabalığın arasından kâhin Hanum'un propagandasının yapılması firavunu kızdırır. Bir süre bu siniri devam eder, Tahof ve Sohef onu sakinleştirir. O sırada şöyle bir olay yaşanır:

Kralın kucağına gökten bir cisim düşmüştü ve kral aniden ayağa kalktı. Kralın kucağına gökten, altın bir terlik düşmüştü. İki adam ayağa kalktı ve havaya baktıklarında gördükleri havada uçan bir kartaldı. Kartal gökyüzünde dolaşıyor ve onlara derin derin bakıyordu. Sonra kanatları ile ters bir hareket yapıp uzaklaştı. Altından olan terliğe baktılar. Kral terliği tutmuş, şaşkın bir şekilde düşen terliği inceliyordu. Herkes endişeli bir şekilde birbirlerine ve terliğe bakıyorlardı.

Kral kalktıktan sonra dedi ki:

-Bu bir kadının terliğidir. Ne kadar güzel ve değerli bir terlik.

Adam baktı ve dedi ki:

-Acaba onu bu kartal mı çalmıştır.

²⁴⁵ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 55.

²⁴⁶ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 6.

²⁴⁷ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 9.

Kral dedi ki:

-Benim bahçemde böyle bir ağaç ve meyvesi yoktur, dedi ve güldü.

Sohef dedi ki:

-Hatta şöyle bir şey var. Kartal güzelleri seçer ve seçtiği genç kadınları kaçırıyor, onları alıp dağa çıkıyormuş. Belki bu kartal Menes şehrine inip bu terliği sevgilisine satın almış olabilir. Arkasından şanssızlığı başına geldi ve kucağından terliği kralın kucağına düşürdü.

Kral uzun uzun terliği inceleyip dedi ki:

-Acaba onu nasıl çaldı, bu terlik belki gökyüzünde yaşayanlara aittir.

Sohef tekrar döndü ve dedi ki:

-Belki bu terlik bizim kentimizde yaşayan birisininindir. Çıplak halde göle yüzmeye girmiştir. Kartal da bu sayede bu terliği çalmış olabilir ve sizin kucağınıza attı.

Kral:

-İlginç ama kartal güzellerden anlar.

Sohef gülümsedi ve dedi ki:

-Tanrı senin günlerini mutlu etsin.

Kralın gözlerinde güzel anıları canlandı ve kralın hoşuna gitti, yüzü kızardı ve utandı.

Terliğe bakıp gözünü üzerinden ayırmadı. Ve düşünmeye başladı:

-Acaba bu terlik kime aittir, sahibi güzel birimidir, yüzü nasıldır, terliği gibi güzel midir? Terliğinin benim kucağıma düştüğünü bilir mi, bu kaderin işi midir?

Terliği incelerken hayalinde bir yüz vardı. Bu yüz ne kadar güzel bir yüz idi. Bu asker yakışıklı bir askerdir. Gülü eliyle tutup veriyor. Bu cümle üzerine kendine geldi ve gözleri yerinden fırladı ve terliğe baktılar. Sohef baktı ve dedi ki:

-Kralım, terliğe ben de bakabilir miyim?

Baş vezir ve general de terliğe baktılar ve krala geri verdiler. Ve dediler ki:

-Bu terliğin sahibini doğru tahmin ettik, bu terlik Râdûbîs'in terliğidir. Bu şarkıcı bir kadındır. Dice kentinde yaşıyor.²⁴⁸

Romanda zıt kişilikteki iki karakterin roman boyunca çatışmasını görürüz. Tahof, genç firavunun veziridir. Firavuna daima yol göstermeye çalışır. Her şeye mantık ölçülerine göre bakar. Daha gerçekçidir. Kadere ve tesadüfe inanmaz. Sahof ise,

²⁴⁸ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 28.

duygularıyla hareket etmeye daha çok önem verir. Hayalci ve maceracıdır. Daha soyut düşünür.

Diğer taraftan Râdûbîs, sarayına gelir. Serinlemek için havuza girer. Havuza girdiği sırada bir kartal gelir. Râdûbîs korkar ve suyun altına girer. Başını çıkardığında kartal Râdûbîs'in terliğinin tekini alıp uçar.

O gün Râdûbîs'in sarayına pek çok erkek konuk olur. Hepsi Râdûbîs'in güzelliği karşısında büyülenir, ona sahip olmak ister. Hatta aralarında kura çekecek olurlar fakat Râdûbîs hiçbirini arzulamaz. Onun aklında firavun vardır. Bütün gece firavunu düşünür, bayram alanındaki görüntüsü aklından çıkmaz. Gece yarısı General Tahof Râdûbîs'in sarayına gelir. O da herkes gibi Râdûbîs'e âşıktır. Râdûbîs ise gururlu ve özgürlüğüne düşkün bir kadındır.

Kimsenin kölesi veya cariyesi olmak istemez. Geçici ilişkiler yaşar, pek çok kişiyle birlikte olur ama kimsenin kendisine hâkim olmasını istemez.

Firavun Râdûbîs'in sarayına gelir. Romandaki olayların ilerleyişi açısından önem taşıyan bu bölüm şu şekildedir:

Şarkıcı (Râdûbîs) odadan ayrıldı. Oradan odaya geçti. Merdivenlerden aşağıya indi. Salonun kapısında biraz durdu. Ona sırtı dönük bir adam gördü. Yüzü duvara bakıyordu. Duvarda yazılan şiiri okuyordu. Bu adam kimdi acaba. Tahof gibi ince ve uzun, omuzları geniş, bacakları düzgün bir adamdı. Atkısı mücevherler ile süslü idi. Başında şapkası vardı. Kâhinlerin şapkasına benzemiyordu. Yavaş yavaş ilerliyordu, adam geldiğinin farkında değildi. Adama birkaç adım kala:

-Efendim!

Adam ona döndü, hayretler içinde kaldı. Karşısındaki firavunun ta kendisi idi. Bu adam ikinci firavun Mendev'den başkası değildi. Kadın şaşırdı, nerede ise bayılacaktı. Acaba bu bir rüya mıydı? Bu yüzü iyi tanıyordu. İki defa görmüştü, unutamazdı. Bu görüşmeye hazır değildi, bu görüşmeyi hiç beklemiyordu. Misafirleri için o kadar çok süsleniyordu. Kaldı ki firavunun karşısına bu şekilde mi çıkacaktı. Kendine çok kızdı. Ona dedi ki:

-Kralım, diye seslendi, kral kadına odaklanmış bakıyordu. Kral üzerindeki şaşkınlık ve korkuyu fark etti. Ona karşı yaydığı güzelliği hissetti. Selam verdikten sonra ona dedi ki:

-Beni tanıyor musun?

Güzel sesi ile cevap verdi:

-Evet, kralım. Dün sizi gördüm.

Yüzüne bakmaktan yorulmuyordu. O sanki uyuşmuştu. Herkes ondan düşüncesini çalmış gibiydi, ona dedi ki:

-Krallar insanlardan üstün, kralları herkes bilir.

-Sana değerli bir emaneti vermek için geldim.

Elini cebine soktu ve terliği çıkartıp ona verdi.

-Senin terliğin.

Kadın baktı, gözleri titriyordu, gördüklerine inanamıyordu. Kadın heyecanlıydı.

-Evet, benim terliğim.

Kral güldü, gözlerini kadından ayırmayarak dedi ki:

-Evet, Râdûbîs senin gibi, değil mi?

Başını eğip dedi ki:

-Evet kralım.

O endişeli ve korku içerisindeydi. Kral ona döndü.

-Güzel bir terlik, ondan güzeli içinde resmi olan tablodur. Ben süs sanmıştım ama seni görünce gerçek olduğunu anladım. Ve anladım ki güzellik beklemediğin anda karşına çıkar.

Kadın dedi ki:

-Kralım, ben sizin benim saraya gelmenizi beklemiyordum. Benim terliğimi bana getirmenizi beklemiyordum. Beni affedin kendimi kaybettim, sizi ayakta bıraktım.

Arşına baktı ve dedi ki:

-İstedığınız yere oturabilirsiniz?

Kral ona dedi ki:

-Bana yaklaşın, benim yanımda oturun.

Kadın yaklaştı ve yanına oturdu. Kral elinden tuttu ve yanına çekti. Kadının elinden tutarak oturmuştu. Kalbi hızlı atıyordu. Terliği bir tarafa bıraktı. Başını öne eğdi ve artık Râdûbîs değildi. Artık kaderi önüne gelmişti. Ani bir şey olmuş ve onun gelişi onu şaşırtmıştı. Ondan çekiniyor ve utanıyordu. Güzelliği ona güven veriyordu. Onun gözlerinin güzelliği kralı etkiledi. Sanki kralı esir etmişti. Çok güzel bir kadındı. Ona yaklaşan yanıyor ve deli oluyordu. Gönlinde istek ve doyumsuzluk oluyordu. O gece heyecanla dinledi. Kadının sesini duymak istiyordu.

-Nasıl terliği bulduğumu sormadınız?

Dedi ki:

-Unuttum.

...

Kadın krala cevap veriyordu:

-Ben havuzda yüzerken kartal onu çaldı.

Kral yüzüne baktı, kadın tavana bakıyordu. Kadının güzel vücudunu banyo yaparken hayal ediyordu. Kadın çıplak ve su ile oynamasını, kartalın gökte uçuşması ve inip terliğini çalmasını, şarkıcı kadın firavunun derin derin nefes almasını hissediyordu. Nefesi sanki onun yanağında hissediyordu. Yüzüne tekrar baktı ve dedi ki:

-Kartal çalıp kaçtı. Ben kendi kendime soruyorum, bu kartal bu terliği almasa seni göremeyecek miydin? Kartal bana bu terliği getirdi ve beni uykumdan uyandırdı. Seninle tanışma fırsatı buldum.

Şaşırmış gibi dedi ki:

-Kartal terliği sizin ellerinize mi attı?

-Evet, bu rastgele bir olay.

-Rastgele mi diyorsun?

-Rastgele diye bir şey yoktur.

-Bu kaderin işi midir?

Derin bir nefes aldı ve dedi:

-Doğru diyorsunuz kralım.

-Bu bir kaderdir. Ben halkıma emir vereceğim bundan sonra kimse kartallara saldırmazın.

Güzel bir gülümseme ile ona baktı, kral sanki ona âşık oluyordu. O duygularını pek tutmazdı. Derin nefes aldı ve dedi ki:

-Ben ona borçluyum, hayatımın en güzel şeyini bana verdi. Sen ne kadar güzelsin. Bu gördüğüm en güzel yüz.

Kadın mutlu oldu, sanki hayatında ilk defa bunu duyuyordu. Bu konuşma onun hoşuna gitmişti. Kral ona dedi ki:

-Kalbim sanki ateş gibi yanıyor.

Gözünü ona çevirerek devam etti:

-Râdûbîs, senin nefesinle seni yaşamak isterim.

Yüzünü ona yaklaştırdı, gözlerini yumdu, yüzünü indirdi, burnuna dokundu ve okşadı. O siyah gözlerine hapsolmuştu. Sanki aşk onu ele geçirmişti. Büyülenmiş gibiydi, derin bir nefes alıp dik durdu ve kulağına dedi ki:

- Râdûbîs bazen ben kaderimi okuyabiliyorum.

Kadın başını hafifçe döndürdü, kalbi hızlı bir şekilde atıyordu. Bir saat boyunca bu şekilde devam etti ve güzel bir zaman geçirdiler. Râdûbîs ayağa kalktı ve dedi ki:

-Benimle sarayımı gezer misiniz? Bu benim için ne güzel bir davettir.

Bu ona unutturduklarını hatırlattı. Adam ona bir özür borçlu idi. Adam dedi ki:

-Bu gece değil.

-Neden?

-Beni saatlerden beridir sarayda bekliyorlar.

-Hangi insanlar sizi bekliyorlar. Gülümseme ile ona baktı, kral sanki ona âşık oluyordu.²⁴⁹

Kral güldü ve dedi:

-Baş vezir ile toplantım vardı. Bu kartalın olayından beridir zor şartlarda çalıştım. Günlerim yoğun bir şekilde geçti. Ben senin sarayını hayalimde gezdim. Vezir ile toplantımı terliğin sahibini görmek için geciktirdim.

Râdûbîs şaşırdı, dedi ki:

-Kralım, bu kadar önemli bir toplantıyı benim için geciktirmeniz beni mutlu etti. Bir kadın için bu şekilde davranmanız beni şaşırttı.

Kral sarayına gelen diğer erkeklere benzemiyordu. Kral ayağa kalktı.

-Ben gidiyorum. Saray beni boğuyor. İşlerim çok, güzel yüzünüzü bırakıp çirkin yüzleri göreceğim. Bundan daha ilginç var mı?

-Yarın görüşürüz.

Bu sözlerden sonra ayrılırlar. Fakat firavun sarayında duramaz, toplantıyı yarıda bırakır. Râdûbîs aklından çıkmaz. Onun yanına gider ve geceyi birlikte geçirirler. Ertesi gün Râdûbîs günahlarından ve geçmişinden arınmak için ibadethaneye gider. Sarayına döndüğünde Binamon isimli gençle karşılaşır. Binamon Râdûbîs'in sarayını güzelleştirmesi için Henfer tarafından görevlendirilmiştir. Henfer'in öğrencisidir. Râdûbîs bu genci tanıdıkça, ondaki saflığı gördükçe annelik duyguları ortaya çıkar.

Kralın Râdûbîs'e gidip gelmesi ve onunla ilişkisi kısa zamanda duyulur. Kral Râdûbîs'in yanında olmak için görevlerini yerine getirmez. Bu durum baş vezirin dikkatinden kaçmaz, bu gelişmeler onu endişelendirir.

²⁴⁹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 73.

Büyük kâhinle görüşür fakat bir sonuca ulaşamaz. Kraliçeyle görüşmeye karar verir. Kraliçenin ise bütün olup bitenden haberi vardır. Kraliçe ve baş vezirin görüşmelerinde şunlar yer alır:

Baş vezir saraya vardı ve kraliçenin odasına doğru yöneldi. Görüşme salonunda görüşeceklerdi. Kapı açıldı, karşısına doğru ilerledi ve selam verdi. Kraliçe güzel kıyafetler giymişti. Kraliçeye bakıp dedi ki:

-Kraliçem, güneşin ışığı ve ayın güzelliği ile tanrıdan size selam olsun.

Kraliçe sakın bir şekilde:

-Size de selam olsun baş vezir Hanum Hatip.

Baş vezir dik durdu ve başını eğmeye devam etti:

-Sizin bu sadık kulunuz sizinle görüşmek istiyordu. Bu görüşmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim.

Sakın bir sesle dedi ki:

-Senin benimle görüşme istediğini biliyordum. Önemli bir konudur bu, hemen görüşmeyi kabul ettim ve sizi çağırdım.

-Kraliçem siz akıllı bir kadınsınız, bu ciddi bir konudur. Büyük devletin önemli olaylarından.

Kraliçe sakinliğini koruyup adama baktı ve dedi ki:

-Söyle.

Adam dedi ki:

-Biz burada uzun ve sıkıntılı günler geçirdik. Firavun ile ilgili sizinle görüşmek istiyorum.

Kadına hızlıca bakıp döndü ve ona dedi ki:²⁵⁰

Kraliçeden bir söz bekliyordu ve kraliçe:

-Devam edin sizi dinliyorum.

Vezir devam etti:

-Bazı sorunlarla karşılaştık. İbadetler ve mabetler firavunun mülküne eklenecekti. Kâhinler ve insanlar, şikâyetlerini dile getirdi. Toprak ve ibadethaneler kâhinlere aittir. Eğer bunları ellerinden almaya kalkarsak çok sıkıntılar yaşarız. Vezir biraz sustu ve konuşmaya devam etti:

²⁵⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 101.

-Bu kâhinler kralın ve vatanın askerleridir. Barış ve savaşta onları kullanıyoruz. Onların içinde hâkim ve bilgili adamlar çoktur. Onlara verilen toprakları ve mabetleri ellerinden alırsak onları karışımıza almış oluruz.

Adam biraz durdu ve devam etti:

-Biz onların sahip olduklarını ellerinden alırsak bize karşı geleceklerinden korkuyorum. Konuştuğunda kraliçe dinledi, sözünü kesmedi. Adam konuşmaya devam etti:

-Bu dilekçeler, firavun için halkınızdan geldi, biz buna bir çözüm bulmalıyız.

Kraliçe bunları kabul etti. Veziri bir koltuğa oturttu. Vezir kraliçeyi beklemeye başladı.²⁵¹ Kraliçe ona bir söz vermedi. Kraliçenin dilekçeleri kabul etmesi hoşuna gitti. Vezirin oradan ayrılmasına izin verdi ve vezir ayrıldı. Dönerken de kendi kendine konuşuyordu.²⁵²

Firavunun davranışları karşısında kraliçenin durumu şöyle anlatılmaktadır:

Vezir kraliçenin yanından ayrıldı, kraliçe kendisini yalnız hissetti. Onun üzerinde acılar vardı, bunlara sabrediyordu. İçini içten içe yiyordu. Soğukkanlılığını korumaya çalıştı. Her şeyden haberi vardı. Firavunun o kadınla görüştüğüne biliyordu. Herkes onun güzel bir kadın olduğunu anlatmıştı. Herkes kadını ve aşkını anlatıyordu. Kadın bir şey demiyordu ama kafasında düşünceler vardı. Kraliçe babası gibi güçlü idi. Başındaki taca layık olmaya çalışıyordu ve gururluydu. Acılı günlerin ve sıkıntıların üstesinden gelmeye çalışmıştı. Firavun hükümdarlığa yeni geçmişti. Kafasının dağınık olduğunu anlamıştı. Haremini çok fazla cariye ile doldurmuştu. O bunları önemsemiyordu. O kadınlar, şarkıcı kadından uzaklaştıramadılar. O kadın, firavunu oradan uzaklaştırdı.

Firavun, baş veziri görevden alır. Onun yerine Sohef'i getirir. Fakat Sohef bu konuda tecrübesizdir. General Tahof ona yardımcı olur. Her ne kadar iki zıt kişiliklere sahip olsalar da her ikisi de krala karşı sadıktırlar. Kralın saraya az uğraması, görevleri aksatması ve saraya şikâyet dilekçelerinin yağması Sohef'in işini daha da zorlaştırır.

Sohef ve Tahof kralı bu durumundan kurtarmak için türlü çareler düşünürler. Fakat bir sonuç elde edemezler. Ülkenin durumu git gide kötüye gitmektedir. Kralın bu yaşayışı saray kadar halkın da endişesine sebep olur. Kraliçe tekrar firavunla konuşmayı düşünür fakat daha önce firavun onu azarladığı için buna cesaret edemez. Zaten bir sonuç elde edemeyeceğini de bilmektedir. Son bir çare olarak kraliçe Râdûbîs ile görüşmek ister

²⁵¹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 103.

²⁵² Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 103.

fakat bu görüşme onun gururunu incitir. Çünkü kraliçe gibi akıllı ve güçlü bir kadın, Râdûbîs gibi hafif bir kadından mihnet beklemektedir. Bu durum kraliçeyi çok üzer fakat ülkesinin geleceği için bunu yapmayı kendine borç görür. Kraliçe Râdûbîs'in bulunduğu saraya gider. Aralarında mevzular şu şekilde gelişir:

“Hizmetçi onu (kraliçe) görüşme odasına aldı, mevsimlerden kıştı. Hava soğuktu. Bahçe yapraklarını kaybetmişti, salonda kadını bekledi ve üzgündü. Kendi kendini teselli ediyordu. Mısır içindi her şey. Uzunca bekledi, endişeli idi.

Acaba onu bilerek mi uzunca bekletti. Erkeklerle de bu şekilde mi davranıyordu. İçinde tarifsiz bir acı vardı. Ani bir karar mı vermişti. Aradan birkaç dakika geçmeden bir ses geldi. Bir baktı kadın ona doğru geliyordu.

Onun yüzünü görünce acı ve üzüntüsü başka hislere kapıldı. O anda geldiği amacı unutup kadının yüzüne baktı. O kadın güzeldi, gelişinden farklı idi. Tokalaşıp yan yana oturdular ve kadın:

-Sarayıma hoş geldin, dedi.

Diğeri dedi ki:

-Teşekkür ederim.

Şarkıcı dedi ki:

-Misafirimiz kendini tanıtırsa sevinirim.

Kadın bu şekilde bir konuşma beklemiyordu ama kendini tanıtmaktan alıkoymadı.

-Ben kraliçeyim.

Kadın ona gülümseyerek baktı, gözleri açılmıştı ama bozuntuya vermedi. Kraliçe onun gibi sakin değildi. Kraliçenin kalbi hızlı atıyordu nefret ve kinle. Sanki savaşa hazırlanıyor gibi. Kraliçe bir an için her şeyi unuttu. Sadece kadının ondan mutluluğunu ve güvenini çaldığını hatırlıyordu.

Bu kadın benim sevgilimin eşi, ikimiz onu paylaşıyoruz. Hem onu hem de arşını. O sinirlilik ve gerginlik içinde konuşmaya başladılar. Ona üzüntülü bir şekilde dedi ki:

-Hey kadın! Sen bir kraliçeye nasıl davranacağını bilmiyor musun?

Râdûbîs şaşırды, sinirlerine hâkim olmaya çalıştı. O başka bir yolla ondan öcünü alacağını iyi biliyordu. Başını öne eğerek selam verdi, sonra koltuğa yanaşıp alay ederek dedi ki:²⁵³

-Bugün önemli bir gün, sizin ziyaretinizden dolayı.

²⁵³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 121.

Kraliçe sinirli bir şekilde konuştu:

-Sen doğruyu söylemiyorsun? Bu günü sadece sarayın hatırlayacak, insanlar değil. Ona alaycı bir şekilde baktı ve dedi ki:

-İnsanlar, ben insanları önemsemiyorum ki. Bu saray hakkında kötü mü konuşuyorlar? Firavun için burası aşk ve sevgi yeridir.

Kraliçe bu söze rağmen sinirliliğini belli etmedi ve şarkıcıya bakıp anlamlı bir şekilde dedi ki:

-Kraliçeler diğer kadınlar gibi ucuz değildir. Onların aşkları başkadır.

-Gerçekten mi kraliçem, ben kraliçelerin genç kadınlar olduklarını biliyorum.

Kraliçe ona bakarak dedi ki:

-Sen hiçbir zaman kraliçe olmadın, bilemezsin.

Kadın sinirlendi ve dedi ki:

-Pardon kraliçem, ben gerçekten de prensesim.

Ona baktı ve dedi ki

-Ne prensesi?

Ona bakarak dedi ki:

-En güzel bir şekilde kraliçeyim, ben firavunun gönlünün kraliçesiyim.

Kraliçe bu sözü beklemiyordu ondan, utandı ve çok üzüldü. Birbirlerine savaş açmışlardı. Sinirli oldukları her hallerinden belli idi. Kraliçe laf arkasına laf yapıştırıyordu. Onun kocasını sevdiğini ve krala âşık olduğunu biliyordu.²⁵⁴

Keşke bunlar bir rüya olsaydı. İçindeki duygularını bir kenara atıp normal haline döndü ve ona dedi ki:

-Bak hanımefendi, kraliçeyi güzel karşılamadın. Benim gelişimi farklı algıladın. Ben buraya kendime has bir olay için gelmedim. Benim amacım başka.

Râdûbîs ona baktı. Şaşırmış ve halen sinirli idi. Kraliçe konuşmaya devam etti.

-Ben önemli bir olay için yanına geldim. Mısır'ın arşı ile ilgili geldim. Mısır'ı ve arşını ilgilendiren bir olay.

Râdûbîs alay ederek dedi ki:

-Amma önemli konularmış, ben onunla ilgili ne yapabilirim? Ben aşk ve sevgi kadınıyım.

Kraliçe derin bir nefes alıp dedi ki:

²⁵⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 122.

*-Sen aşağı ben yukarı bakıyorum. Ben doğru mu düşünüyorum bilmiyorum. Bu kıskançlığı bir kenara atmamız lazım. Senin sarayına çok altın getiriyor. Sanatçıları buraya getiriyor ve çok fazla masraf yapıyor. Şikâyetler bu yönde. Herkes malımızı ve paramızı bir kadına yediriyor, diyor. Eğer ona bir önem veriyorsan sen buna sahip çıkıp engelleme lazım. Bu kadar israfa gerek yok. Bu paraları aldığı yere vermesi için ikna etmen gerek.*²⁵⁵

Râdûbîs sinirli idi. Kraliçenin dediklerini anlayacak şekilde değildi. Kızgın ve sert bir şekilde dedi ki:

-Seni üzen bunlar değil. Firavunun altınlarının senin elinden benim elime geçmesi seni üzdü.

Vücudu titredi ve dedi ki:

-Ya sen iğrençsin.

Râdûbîs dedi ki:

-Kral ile aramıza hiçbir şey girmeyecektir. Bunu bil.

Kraliçe sustu, üzüntülü idi. Kadının onu anlayacağını umuyordu. Beklemenin bir fayda etmeyeceğini anladı ve ayağa kalktı. Sırtını kadına verip çıkış yoluna ilerledi. Üzüntülü ve sinirli idi, yolunu zor görüyordu. Şarkıcı kadın elini yanağına verip derin duygulara daldı.²⁵⁶

Gerek kâhinlerin durumu, gerekse halkın tepkisi Râdûbîs'i huzursuz eder. Râdûbîs kâhinler üzerine ordu gönderme ve onlara karşı savaş açma konusunda kralı kandırır. Kral mektubu Râdûbîs'e uzattı, içindekileri okudu. Nube'nin hâkimi firavunun amcaoğlu idi, ona her şeyi anlatmıştı. Kâhinlerin ona karşı oluşturacağı tehlikeye karşı ordu hazırlamasını istediğini bildirmek için ona bir mektup göndermek ister. Râdûbîs mektubu götürmesi için Binamon'u seçer. Binamon söz konusu mektubu Nube şehrine ulaştırır fakat işler planladıkları gibi gitmez.

Kâhinlerin ve halkın krala güveni tamamen sarsılmıştır. Halk, ülkenin gelirini ve parasını Râdûbîs'e yedirmekle suçlar. Artık halkın krala sabrı kalmaz. Nil bayramının olduğu gün halk krala karşı ayaklanır ve çıkan arbedede kral ölür.

Râdûbîs bunu haber alır. Heyecanla kralı beklerken onun ölüm haberini almak Râdûbîs'i yıkar. Daha önce Binamon'dan istediği ve Binamon'un babasının ölümüne sebep olan zehri içer ve o da ölür.

²⁵⁵ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 123.

²⁵⁶ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 124.

Necîb Mahfûz'un pek çok romanında olduğu gibi Râdûbîs'de de olaylar belli bir kahramanın çevresinde gelişir. Yazar kahramanlara has bölümler oluşturur. Önce bir olay sunar daha sonra o olayı bırakarak yeni bir bölümde başka bir olayı işler. Kahramanların başarısızlığı ve kişiliklerinin zayıflığı sebebiyle okuyucular üzerinde bıraktığı etki karamsarlıktır.

Necip Mahfuz bunu şöyle ifade eder: “*Romanların sonunun üzücü bitmesi insanları toplumsal şartlara, sisteme karşı harekete geçirmektir. Başkahraman intihar edebilir. Fakat niye intihar etmiştir?*”

Dikkatimizi çeken diğerk bir unsur da eserde kahramanlar üzerine kurulan çelişkilerdir. Bu anlatımı daha çekici yapmıştır. Daha önce verdiğimiz gibi Sahof ve Tahof -kralın veziri ve generali- arasındaki kişilik farklılıklarının yanı sıra bunların ülkeye bağlılığı ile kral arasında da çelişki bulunmaktadır.

Kral göz göre göre tüm uyarılara rağmen hata yapmaya devam eder. Ülkesini ve halkını geri planda tutar. Hafif bir kadın uğruna kraliçe gibi soylu ve asil bir kadından vazgeçer. Millet işlerinde harcanması gereken paraları Râdûbîs'in sarayına harcar, saraya altından duvarlar, süsler yaptırır.

Kahramanlar arasındaki diğerk bir farklılık da kraliçe ve Râdûbîs üzerindendir. Kraliçe akıllı, gururlu, asil bir kadındır. Ülkesinin itibarı için Râdûbîs gibi hafif bir kadının sarayına gitmeyi göze alır, onun istediğı kralı yeniden elde etmek değildir. O kralın davranışlarından dolayı onu ve ülkeyi bekleyen tehlikelerden duyduğu endişe onu Râdûbîs'e götürmüştür. Bir kraliçe olmasına rağmen kibirlenmeden Râdûbîs ile konuşur fakat Râdûbîs kendisini erkeklerin kraliçesi olarak gördüğü için kibirlenir. Kraliçenin gösterdiği saygıyı ve anlayışı Râdûbîs gösteremez. Devlet işlerine karışmaya ve krala yön vermeye çalışır.

Râdûbîs tarihi bir romandan ziyade konu itibarıyla bir aşk romanını andırır. Yazar olayları ve kahramanların tavırlarını öyle açık vermiştir ki okuyucuya sık sık kendi kendine “ben olsaydım” cümlesini kurdurur. Râdûbîs bağrına taş basıp kraldan vazgeçeceği yerde ülke işlerine müdahale eder ve planı yürümez. Hem kralın ülkede itibarını yitirmesine hem de ölmesine sebep olur. O zayıf kişiliğini romanın sonunda intihar ederek kanıtlamıştır.

2.3. KİFÂH TÎBE

Mısır tarihinde önemli bir yer tutan unsurlardan ilki Mısır Tanrılarında biri olan ve roman kahramanlarının dilinden düşmeyen Amon'dur.

Amon, Tîbe'nin baş tanrısıdır. Eşi Amenet ile birlikte ilk tanrılardan biridir. Kutsal hayvanları kaz ve koçtur. Orta Krallık Dönemi'nde sadece yerel bir tanrıydı ama Tibeliler Mısır'a hâkim olunca Amon önemli bir Tanrı oldu. 18. hanedandan itibaren Tanrıların kralı oldu. Ünlü Amen Tapınağı Karnak, dünyanın en büyük dini yapısıdır. 19. ve 20. hanedanlar Amon'un "görünmeyen yaratıcı güç" olduğunu cennetteki, dünyadaki, engin derinlerde ve yer altı dünyasındaki hayatın temeli olduğunu düşünürlerdi.

Amon daha sonra Ra ile birleşerek dini törenlerde adı anılan ve kendisine yücelikler atfedilen Mısırın en güçlü tanrısı oldu. Amon Ortadoğu geleneğinde amin (amen) şeklinde dualardan sonra söylenen ve halen yaygın olarak devam eden bir uygulama olmuştur.

Diğer bir unsur ise romanımızın başkahramanı olan Ahmose'dir. Romanda Ahmose tarihi gerçeğe uygun olarak anlatılmıştır.

Ahmose, yeni krallık döneminin ilk firavunudur. 18. hanedanı kurarak yeni bir dönem başlatmıştır. I. Ahmose ülkeyi Hiksosların istilasından kurtarmıştır. Tahta on yıl süreyle geçmiş çok erken yaşlarda, 35 yaşında ölmüştür. Büyük babası Tao II ile başlayan savaşları başarıyla bitirmiştir. Nubea ve Filistin'e seferler düzenlemiştir. Emri altındaki memurlara karşı cömerttir ve onlara hediyeler alır. Hiksosları tamamen yok etmiştir. Bunları mezarlardan ve memurların yazdıklarından anlıyoruz. Yaptığı son sefer ve Mısır'ı birleştirmesi hakkında pek bilgi yoktur. Abidos'ta tapınağı ve temsili bir mezarı vardır. Tapınağın yanındaki piramit Mısır'daki son piramittir. Karnak ve Amon tapınaklarına ilaveler yaptırmıştır. Mumyası 21. Hanedanlık zamanında Deril Bahariye taşınmıştır. Mezarını Victor Loret keşfetmiştir. Ölüm yılı M.Ö. 1525'tir.

Çocukları Meritamen, Sitamun, Siamun, Ahmose-ankh, Amenhotep I ve Ramose'dir. Karısı Nefertari'dir. Babası Taho II Seqenenre'dir. Yaklaşık 500 yıl boyunca süren Yeni Krallık Döneminin 3 hanedanının hüküm sürdüğü bu uzun dönem yeniden kuruluş, Amarna ve Ramsesler olarak üçe ayrılır. I. Ahmosis, Mısır'ın kurtarıcısı olarak görülür.

Hiksoslar, romanda Tîbe şehri için mücadele eden düşman kuvvetlerini temsil etmektedir. Bu topluluğun tarih içinde yeri ve seyri şu şekildedir:

Mısır'a egemen olan Sami kökenli kavim. İ.Ö. 17. yüzyılda Mısır'da egemenliği ele geçirerek 15. ve 16. sülâleleri kurdular. Hiksos egemenliğinin İ.Ö. 1680-1580 yılları arasında olduğu sanılmaktadır. Savaşçı bir kavim olan Hiksoslar, Mısır'a demir silâhları getirdiler. Demir silâhlarla Mısırlıların bakır, tunç ya da çakmaktaşıdan silâhlarına karşı kolayca üstünlük kurdular. Ayrıca savaş arabası da Mısır'a Hiksoslar tarafından getirildi. Bunların dışında Hiksoslar ilk kez Mısır resim yazısından harf yazısına geçişi başardılar. Oluşturdukları simgeler, Fenikeliler tarafından alınarak alfabe hâline getirildi. Hiksosların egemenliğine Tîbe kenti prensleri tarafından son verildi. Hiksos ismi herhangi bir etnik gurubun ismi değildir. Mısırlılar bunlara yabancı hâkimler adını vermiştir(yabancı ülkenin hâkimleri). Hiksos adı yakın zamana kadar çoban kral olarak yanlış bir tabirle anılmıştır. Oysa Hiksoslar Mısır'da her ne kadar kendi kurallarını koymamış olsalar da 100 yıl kadar uzun bir süreç içinde Mısır'ı yönetmişlerdir.

Kifâh Tîbe, Necîb Mahfûz'un son tarihi romanıdır. İlk kez 1944 yılında Kahire'de Mısır Matbaası'nda basılmıştır. 1979'da onuncu baskısı yayınlanmıştır.

Roman Mısır tarihinin 17 hanedanlığın son devri ile 18. Hanedanlığın başlangıç dönemlerini ele almaktadır. Kifâh Tîbe Mısır halkının Hiksos işgaline karşı verdiği mücadelesini ele alır. Mahfûz bu romanda atalarının benzer bir işgale karşı verdikleri mücadeleyi işleyerek, İngiliz işgaline karşı nasıl başkaldırmak gerektiğini ifade etmeye çalışır. Bu romanıyla Mısır Milli Eğitim Bakanlığı Hikâye ödülünü kazanır.

Vaka I. Ahmose'nin firavunluk yaptığı M.Ö. 1550 ile 1525 arasındaki dönemi kapsar. Olayların geçtiği önemli mekânlar, Mısır'ın Tîbe şehri ve Nubea'dır. Zaten roman da Tîbe şehri için verilen mücadeleyi anlatmaktadır.

2.3.1. Şahıs Kadrosu

Hayân: Kısa boyludur.

Hur: Sarayda görevli memurdur.

Kamos: Prens.

Kef: General.

Senkniz: Kral.

Tuçiri(Timuşiri): Kral Senkriz'in annesi, saygın, soylu, altmış yaşlarında bir kadındır.

Pipi: General.

Hepsos: Kâhin.

Siticomıs: Ahmos'un annesi.

Nefertiti: Ahmos'un kız kardeşi.

Ahotipi: Prenses.

Essiniz ve Ahmos aynı kişi, düşman kralına ve sarayına kendisini tüccar, altın ve cüce ticareti yapan kişi olarak tanıtmıştır. Senkniz'in torunu, Tîbe şehrinin kurtarıcısıdır.

Leto: Essiniz'in yardımcısı.

Abobis: Düşman halkın kralı, firavunu.

Hur: Ahmos'un veziridir.

2.3.2. Muhteva Özellikleri

Kifâh Tîbe'nin ana fikri ve bu fikrin etrafında oluşan yan fikirler için şunları söyleyebiliriz:

Roman, Tîbe şehri için yapılan mücadeleyi anlatır. Kahramanlar bağımsız yaşama isteği, vatan ve millet sevgisi ile savaşmış, her türlü fedakârlığı yapmıştır. Canlarından, mallarında geçen Mısır kralı ve ailesi pes etmeyerek bu şehir ve bu şehirde özgür yaşamak için çalışmışlardır. Yazar diğer tarihi romanlarında olduğu gibi bu romanında da Mısır halkını ve Mısır krallarını övmüş, onları adeta yüceltmıştır. Kralları milletini çok seven, milleti için canını ortaya koyan, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan birileri olarak ele almıştır. Mısır halkı da krallarına çok güvenmekte, onların yaptığı her şeyi doğru olarak görmektedir. Bağımsız yaşama arzusu ve milliyetçilik fikri eserde şöyle ifade ediliyor:

General:

Bizden para istediler para yolluyorduk, vergi istediler yolluyorduk ama şimdi özgürlüğümüzü istiyorlar. Şerefimizi istiyorlar, namusumuzu istiyorlar bunu vereceğimize ölelim daha iyi.

Halkımızı kuzeyde güneşin altında çiftçi olarak çalıştırıyorlardı. Biz de umuyoruz ki bir gün gelip onları bu hayattan kurtaralım. Kurtulsunlar diye yaşıyoruz ama...

Kral sessizliğini bozmadı, herkes dikkatle dinliyordu. Ve yüzünden anlaşılmasın diye yere bakıyordu. Prens ona baktı, onu anlamaya ve yüzünü görmeye çalıştı ama olmadı. Prens'in düşüncesi genelle aynıydı.

Prens:

Kralım biz bu milliyetçiliğimizin arkasında durmalıyız. Kuzeyi nasıl ezmişlerse güneyi de ezmek istiyorlar. Karşı taraf güney nasıl ayaklanıyor, ezilmeyi kabul etmiyor devam ettiriyor ve ayaklanıyorsa burası da aynen devam ettirmeli.²⁵⁷

²⁵⁷ Necîb Mahfûz, *Kifâh Tîbe*, s. 17.

Romanın ilerleyen sayfalarında bu tür konuşmaları görmek mümkündür. Kral halkından, halk kraldan memnundur. Kralın ailesinin devamı esastır.

Necîb Mahfûz'un diğer kitaplarında olduğu gibi bu romanında da Mısır halkının sosyal, ekonomik ve dini hayatı hakkında da bilgi edinebiliriz. Özellikle Mısır firavunlarının ve Mısır halkının inanışları ve bu doğrultuda yaptıkları çok bariz dikkati çeker. Mısır firavunları savaşa gidecekleri zamanlar veya zaferle kazanılan savaşların ardından tapınaklara gitmekte, ibadet etmekte, kurban sunmaktadır. Zor durumda kaldıklarında veya içinden çıkamadıkları bir durum olduğunda Tanrı Amon-Ra'ya seslenmekte, ondan yardım dilemektedirler.

Roman içinde geçen olaylardan ve kahramanların konuşmalarından anlayacağımız gibi kâhinler Mısır insanı ve kralı için büyük önem taşımaktadır. Bugün ki anlamda din adamı özelliği gösteren kâhinler toplumun temel taşlarından biridir. Krallar ülke için aldıkları kararlarda zaman zaman kâhine danışmada, savaşa gidecekleri zaman onlara da uğramaktadırlar.

Romanın Vaka Terkibi şu şekilde oluşturulmuştur:

Romanın Serim bölümü, düşman güçlerinin gönderdiği elçi haberiyle başlar. Başkalarının hâkimiyeti altına girmek istemeyen Mısır kralı mücadeleye başlar.

Romanın Düğüm bölümü, olayların başlangıcı ve bundan on yıl sonrasını ele alır. Yapılan ilk mücadele de kral ölür, general kral ailesini tehlikeden korumak için onları başka bir şehre gönderir. Kendisi son nefesine kadar savaşmaya devam eder. Fakat ne kadar çabalasa da düşmanlara yenilir, kendisi kralı gibi şehit olur. Tîbe şehri de onların elinden çıkar. On yıl sonra kralın torunu yaptığı bir planla şehre girer. Daha sonra şehri almak için savaşır.

Romanın sonuç bölümünde, şehir alındıktan sonra kralın ailesini şehre getirmesi ve orada yaşananlar ele alınır.

Romanda flash back (geriye dönüş) tekniği kullanılmıştır. On yıldan sonra dedesinin intikamını ve Tîbe şehrini almak isteyen Ahmos bu intikamı sık sık hatırlar.

Yanlışla düşecek veya nefesine yenilecek olduğunda dedesinin acımasızca düşmanlarca öldürülmesi, kendi ve ailesinin on yıl önce vatanını terk edişini kahraman sık sık gözü önüne getirir.

Yazar ilk mücadeleden on yıl sonrasını anlatır. Bu yaparken zaman zaman geriye dönüşlerde bulunur. Geçmiş yad edilir. Yazar on yıl sonrasını içeren o ara dönemi ele almaz on yıl sonrasına gelindiğinde halkın yaşadığı zulümü, acıyı o dönem içinde verir.

Yine bu on yıllık süreçte kendi ailesinin neler yaşadığı, fiziki ve ruhi değişimleri vermez. Kahraman on yıl öncesinde küçük bir çocukken birden genç delikanlı olarak karşımıza çıkar. Onun on yıllık süreçte geçirdiği değişim ele alınmaz.

“Bu kızın babasını ve dedesini öldüren halkını zor durumda yaşatan adamın kızı olduğunu düşündü.”²⁵⁸

Saraya doğru yaklaşınca çocukluğundan gelme hatıralar aklına geldi. Gönlü üzüntülüydü ve ilerledikçe bu sıkıntılar arttı. Hep çocukluğunu hatırladı. Giriş kapısına yaklaşınca oradaki görevlilerden biri onu bahçedeki bekleme yerine götürdü. Arkasında koridorda sağlı sollu askerler vardı. Essiniz sanki dün oradan ayrılmış gibi o yerleri biliyordu. Büyük koridora ilerleyince bahçeden ayrılmış oldular. O bunları gördükçe dudağını ısıırıyordu. Çünkü geçmişini hatırlıyordu.”²⁵⁹

O bu kör odalarda Neşertiti ile oynuyordu. Neşertiti kolonların arkasında saklanır o da onu bulmaya çalışırdı. Gözlerini bağlardı. O saklanınca gözlerini açar onu aramaya giderdi. O an sanki onun küçük adımlarını küçük ayaklarını duyuyor gibiydi. Onun güzel gülmesini duyar gibiydi. Bazı kolonların üzerine isimlerini çizerlerdi. Acaba hala var mıdır? Keşke askerler olmasa onlara baksam. Ama dikkat çekmemesi gerekiyor. Bir yere vardılar ve görevli dedi ki burada bekleyin. Elçi gelinceye kadar adam orada bekledi. Bahçe de ışıklarla dolu doluydu. Her tarafta güzel kokulu çiçek ve güller vardı. Senkniz heykele baktı eskiden koridorun sonundaydı ama o heykelin yerine başka bir heykel konulmuş. O heykel büyük başlı bir insan burnu büyük uzun sakallı gözleri büyük birini andırıyordu. Bu heykel Abusis’in düşmanlarının kralının heykelidir diye düşündü. Nefretli bir şekilde heykele baktı sonra çevresinde duran askerlere de nefretle baktı. Etrafa baktı sanki değişmemiş gibiydi. Sonra gözünü gezdiriyordu. Yazlık odasını gördü. Balkonunda çiçekler güller vardı. Ailesi ile birlikte bu balkonlarda oturuyordu. Dedesiyle babası satranç oynardı. Kızlarda orda oturup izlerler konuşurlardı. Babaannesi odasında oturur meyve yer ,şiir okurdu.”²⁶⁰

Adam dik durdu. Arş da duran adama baktı ve o arşta dedesi ve babasını hayal etti.”²⁶¹

²⁵⁸Necib Mahfûz, a.g.e., s. 83.

²⁵⁹ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 114.

²⁶⁰ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 122.

²⁶¹ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 123.

2.3.3. Eserin Üslûb Özellikleri

Eserde geçen şahısların fiziki ve ruh tahlilleri şöyle sıralayabiliriz:

*Geminin ön kısmında kısa boylu bir adam duruyordu. Yuvarlak yüzü, uzun sakallı, beyaz tenli, cübbe giymişti. Elinde kalın bir sopa vardı. Sopanın altından başı vardı.*²⁶²

*Gemiye doğru şehir merkezinden bir adam geldi. Saraydan gelmiş gibi üstü temizdi. İnce uzun boylu alnı açıktı. Adamın yanına yaklaşınca elçi önüne eğilip ince bir sesle seni karşılayan adam kuzeyin sarayının lideridir. İlerlerken saraydan gelen elçi sağa sola bakınarak ilerliyordu. Saraylar ve pazarları inceliyordu. Sıradan insanlar neredeyse çıplak dolaşıyorlardı. Memurlar askerler güzel kıyafetler giymişlerdi. Kâhinler uzun kıyafetler giyiyorlardı. Kadınlar güzel kıyafetlerle gidiyorlardı, dolaşıyorlardı.*²⁶³

*Kral, uzun boyluydu, yüzü uzundu. Koyu renkli esmerdi. Üst dişleri keskin ve büyüktü.*²⁶⁴

*Firavun, beyaz tenli ve saçları uzundu. Başında mısırın çift tacını taşıyordu. Keskin bakışlı beyaz kırmızı karışık bir rengi ve uzun sakalı vardı.*²⁶⁵

Renkleri esmerdi. Mısırlı oldukları yüzlerindeki işaretlerinden belliydi. Birincisi yirmi yaşlarında uzun boylu inceydi. Göğüsleri ve omuzları geniş, yüzü güç dolu ve cesurdu. Gözleri siyah net ve temizdi. Burnu uzun düzgün, yüz mimikleri de güzeldi. Üzerinde zenin ve güzel kıyafetleri vardı. Zengin cübbesi vücudunu sarıyordu. Onun üstüne dikilmiş özel bir cübbeydi.

*Arkadaşı 60 yaşlarındaydı. İnce, kısa boylu, esmer, sakın, yaşlı, gözlerine bakıldığı zaman tecrübeli bir insan izlenimi vardı. Zengin olduğu her halinden belliydi.*²⁶⁶

*Firavunun, uzun bir sakalı vardı. Gözleri yuvarlak, burnu uzundu. Sanki geminin bir yelkeni gibi uzundu.*²⁶⁷

*Prensesin, sanki nurdan bir yüzü vardı. Gözleri güzel ve sarışındı. Beyaz kıyafeti vardı, çok güzel bir hava estiriyordu. Yüzü güzeldi, gururluydu, zengindi. Hem heybetli durmuştu hem de o kadar da güzeldi. Gözleri mavi ve gökyüzü gibi temizdi.*²⁶⁸

²⁶² Necib Mahfûz, a.g.e., s. 5.

²⁶³ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 9.

²⁶⁴ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 11.

²⁶⁵ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 68.

²⁶⁶ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 70.

²⁶⁷ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 74.

²⁶⁸ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 79-80.

*Güzel kıyafetlerinin içinde ilerliyor ve millet bu güzel kıyafetlerin içindeki iki zengin adama bakıyordu. Onlara karşı genç, yakışıklı, uzun boylu bir adam yaklaşıyordu. Elinde sepet vardı. Sadece avret yerleri kapalıydı. Vücudunun kalan kısmı çıplaktı. İnce uzun boyluydu. Essiniz dedi ki; şu yakışıklı adama bak, bu adam asker şövalye ve atlı arabalar kullanmak için yaratılmıştır.*²⁶⁹

*Ağ ortasında arşında oturan bir hâkim gördü. Gümüşten cübbesi vardı öyle heybetli oturuyordu. Başı büyüktü. Gözleri keskin cesur bakıyordu.*²⁷⁰

*Adamın gözlerinde prensesin nurani ve güzel yüzü silinmemiş ve unutmamıştı. Altın gibi sarışındı ve güzel dudakları vardı. Gönlü zümrüttendi ve geniş omuzları vardı.*²⁷¹

*Kadın çıplaktı, sadece belini kapatan bir bez vardı. Tertemiz bir vücudu vardı ve beyaz tenliydi. Saçları altın teller gibi güzeldi. Gururlu ve soyluydu.*²⁷²

*Kâhin beyaz saçlı ve çok yaşlıydı. Sopyayla zor yürüyordu. Sırtı öne doğru eğilmişti.*²⁷³

*Prensin onlara karşı duygulu hüznü ve yakınlık duyguları vardı. Aralarında ilerlerken huzur sevgi hissetmişti. İsterdi ki onlara sarılayım onları öpeyim ve onlarla tanışıp konuşayım. Arkadaşlarına dedi ki, bunlar sabırlı güçlü insanlardır. Veziri dedi ki; evet aynı duyguları paylaşıyorum. Balıkçılar köylülerden daha durgundular sanki. Çünkü düşman işgalci güçleri onların mahallelerine tenezzül etmezlerdi, inmezlerdi. Genç adam üzüntülüydü. İçi sızlıyordu.*²⁷⁴

*Essiniz sanki sarsıldı. Ateş onu sardı. Oturduğu yerden dikleşti ve dedi ki; yüzünde sinirlilik vardı ve çok sertleşmişti. Leto'nun rengi gitmiş ve nefes nefese kalmıştı. Ahmos ona baktı, duygularını konuşup paylaşacağı bir insan bulmuştu.*²⁷⁵

*Düşman generali inatçı, güçlü ve kurnazdı. Kıvraktı, tilki gibi akıllıydı. Onun vurduğu vuruşlar güçlüydü, ölümcüldü.*²⁷⁶

Romanın ilk sayfalarından itibaren benzetmelere yer verilmiştir. Bu benzetmeler anlatımı daha çekici ve ilginç kılmıştır.

²⁶⁹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 85.

²⁷⁰ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 104.

²⁷¹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 111.

²⁷² Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 184.

²⁷³ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 153.

²⁷⁴ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 85.

²⁷⁵ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 114.

²⁷⁶ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 172.

*Mısır insanının ten rengi, toprak rengine benzetilmiştir.*²⁷⁷

*Askerler kartala benzetilmiştir.*²⁷⁸

*Prencesin giydiği kıyafetler yıldıza benzetilmiştir.*²⁷⁹

*Düşman kuvvetlerinin askerleri, sonbaharda dökülen yapraklara benzetilmiştir.*²⁸⁰

*Kılıcın çıkardığı sesler müziğe benzetilmiştir.*²⁸¹

*Surlar dağa benzetilmiştir.*²⁸²

*Surların karşısındaki askerler cüceye benzetilmiştir.*²⁸³

Romadaki mekân tahlillerini ise şöyle örneklendirebiliriz:

Gemi nehrin ortasında ilerliyordu. Nehrin akıntısına karşı ilerlemekteydi. Sanki geçmişten geleceğe doğru yüzüyordu. Nehrin sağında solunda köyler vardı. Hurma ağaçları bulunuyordu, Nil'in yemyeşil kenarları vardı.

Güneş gökyüzünden ışıklarını gönderiyordu. Yıldız gibi parlıyordu. Su, üzerinde birkaç gondol hariç, neredeyse boştu. Geminin üzerindeki denizciler çalışıyorlardı.

*Tîbe kenti görüldü. Sur şeklinde duvarla çevrili, duvarın arkasında uzun uzun gökdelen gibi binalar görünüyordu. Kuzey tarafında da Amon tapınağı vardı, oradan da büyük binalara bakıp durdular. ... Güzel bahçelerle süslüydü. Nil'in bir tarafında saraylar diğer tarafında sahiller vardı. Piramitler uzaktan görünüyordu. Çevrede mezarlar da vardı.*²⁸⁴

Konvoy saraya vardı. Saray büyüktü. Sarayın sağında devletin kurumları ve askeri kuruluşlar vardı. Onların ortasında kralın sarayı duruyordu. Güzel bir görüntüsü vardı. Saray çok yüce duruyordu ve büyüktü. Askerler sarayın duvarında nöbet tutuyorlardı. Giriş kapısının olduğu yerde iki sıra şeklinde askerler vardı.

*Gittikleri yol sağlı ve sollu heykellerle doluydu. Çoğu Finiks'in heykellerindendi. Onun yanında yol boyunca sağlı sollu askerler vardı. Her geçtiğinde askerler eğilip selam veriyorlardı.*²⁸⁵

²⁷⁷ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 7.

²⁷⁸ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 45.

²⁷⁹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 123.

²⁸⁰ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 153.

²⁸¹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 171.

²⁸² Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 230.

²⁸³ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 231.

²⁸⁴ Necib Mahfûz, *Kifâh Tîbe, Mektebetü'l Mısır, Kahire*, s. 7.

²⁸⁵ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 10.

İkisi birlikte uflu görüyorlardı. Nil nehri ve çevresindeki yerlere bakıp ilerliyorlardı. Yeşillik ve ağaclar her tarafı sarmıştı. Kuşlar uçuşuyor, öküzler ve inekler çimlerden yiyorlardı. Köylüler sağda solda çalışıyorlardı.²⁸⁶

Gemi sahile yanaştı, demir attı. Arkasındaki konvoy ilerliyordu. Çevresinde bir sürü küçük balıkçı gemileri vardı. Balıkçılar ince vücutlarıyla balık yakalıyorlardı. Gökyüzü temizdi. Güneş ısı ı ortadaydı. Nil nehrinin çevresinde sağlı sollu tarlalar vardı. Nil nehrinin kenarına indiler. Başlarında şapka, üstlerinde cübbe vardı.

Tüccar kıyafetleri böyleymiş. Balıkçıların mahallesine doğru ilerliyorlardı. Bir çok insan sahilde durmuştu. Elllerinde ağlar vardı. Balık yakalıyor, şarkı söylüyorlardı. Diğerleri de arabaları balıkla doldurmaya çalışıyorlardı. Hemen Nil nehrinin kenarında tek katlı köylü evleri vardı. Orta derece yükseklikteydi ve evin tavanı da hurma ağacı yaprakları ve kökleriyle kapatılmıştı. Belli ki fakirlerdi.²⁸⁷

O bara birlikte girdiler. Kendilerini geniş bir yerde buldular. Üstten büyük bir lamba şeklinde binanın ortasından aşağı doğru sarkıtılmıştı.

Yani yerin tavanının ortasından asılı bir lamba vardı, üstünde tozlar vardı. Onu çevreleyen iki duvar vardı. Ve bir köşesinde barmen yerinin önünde onu çevreleyen içki içen insanlar vardı.²⁸⁸

Basit bir balıkçı eviydi. İki küçük odadan oluşuyordu. Temiz ve düzenliydi.²⁸⁹

Gemisinde güzel tablolar, lüle taşı değişik hayvanlar, cüce ve çok köleler vardı. Gemi kuzeye doğru yol aldı. Rüzgâr çok şiddetliydi. Odadakiler oturup dinlediler.

Gemi ilerlerken çevresinde fakir köylüler vardı. Onlar bitince nehrin sağında solunda saraylar başladı. Bahçelerinde hurma ve değişik ağaclar, çeşit çeşit kuşlar vardı. Aralarından sular akıyordu. İnekler öküzler ahırlar vardı. Orada çalışan köylüler işçiler vardı. İşçiler çalışırken onlar şarkılar söylüyorlardı. Güzel havalar esiyor, ağaclar rüzgârla sallanıyordu. Kuşların sesleri vardı. Güller çiçekler her yere kokular saçıyordu. Çevresinde köleler durumlarından mutlu gülüyorlardı. Yolunda ilerlerken gül ve çiçek sallıyorlardı.²⁹⁰

²⁸⁶ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 77.

²⁸⁷ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 84.

²⁸⁸ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 86.

²⁸⁹ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 98.

²⁹⁰ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 102.

*Asker onu görüşme odasına götürdü. Hizmetçiler kasaları taşıyarak takip ediyorlardı. Adam kendisini güzel bir saray içinde güzel bir koridor içinde buldu. Tabanı süslüydü. Duvarları güzel boyanmıştı.*²⁹¹

*Tîbe güneyin en güzel şehirlerindendi. Yüz kapısı, gökdelenleri, ibadethaneleri, sarayları, güzel koridoru, bahçe ve meydanları vardı. Pazarları gece gündüz durmazdı.*²⁹²

*Horis Nil nehrinin doğusunda duruyordu. Surları doğuya doğru ilerliyordu ve çok uzundu. Bu çok güçlü bir şehirdir, iyice korunmuştur. Birçok insan bunu biliyordu, çünkü burada çalışmışlardı. Dört güçlü sur vardı ve her tarafından koruyordu. Surların arkasında Nil nehrinin aktığı kanallar yapılmıştı. İçinde bahçeler, ağaçlar şehri besleyecek şekilde ayarlanmıştı. Nil nehrinden su alıyorlardı. Yani ambargo yapsak kuşatma yapsak bu şehirde düşman aylarca dayanır. Ordu ve Ahmos bu şehrin surlarına dayandılar ve düşünüp durdular. Askerler cüce gibi duruyorlardı surların karşısında. Ordu çadırlarını kurdu, askerler surların dışında sıraya dizildi.*²⁹³

Olaylar Yemen lideri ve iki adamının bulunduğu bir gemi seyahatinde başlar. Gemi Mısır'ın Tığbe şehrine doğru ilerler. Gemidekilerin amacı kurdukları planla Mısır'ı ele geçirmektir. Gemi Tığbe şehrine geldiklerinde geminin lideri kendini görevli memura kuzey ve güneyin elçisi olarak tanıtır. Sarayda görevli asker, elçiye kralın yanına çıkarır. Kral ile elçi arasında şunlar geçer:

Tanışma faslı geçtikten sonra kral elçiye baktı ve ona söyledi:

-Seni güzel ağırlıyoruz ve senin de kim olduğunu biliyoruz ve bizden güven alarak konuşabilirsin. Elçi: Sayın kralım Tanrı sizi korusun. Büyükelçi olarak seçildiğim için mutluyum sizin şehriniz güzel tarihsel bir geçmişe sahip.

(kral onun hitabını, sayın kralım dediğinde aklında kaldı ve hoşuna gitti. Ama onun yüzündeki değişiklik adama yansıtmadı.

Elçi krala baktı ve gözlerindeki anlamlı ifadeyi anladı ve anladı ki hakikaten kurnaz bir kral ile karşı karşıya. Uzun boyluydu yüzü uzundu. Koyu renkli esmerdi. Üst dişleri keskin ve büyüktü. O yanına geldiğinde sandı ki onlar geldikleri zaman taş ve başak taneleri tohumları istiyorlardı. O aldıklarını aslında bir vergi olarak değil de bir rüşvet olarak algılıyorlardı.²⁹⁴

Kral sessiz bir şekilde dedi ki:

²⁹¹ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 104.

²⁹² Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 132.

²⁹³ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 232.

²⁹⁴ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 11.

-Seni dinlemekten, mutluluk duyarım.

Elçi dik oturdu sert bir şekilde başladı.

-Yüzyıl önce kuzey ile güney arasında bağlar vardı. Her zaman alış verişimizde mutluyduk.

Kral dedi ki:

-Umarım bu senede böyle devam eder.

Elçi:

Gelişimin üç sebebi vardır. Firavunun istediği şeyler vardır. Birincisi firavun ile ilgili ikincisi kral Set ile ilgili ve üçüncüsü de kuzey ile güney arasındaki bağlardır.

Krala dikkatli bir şekilde baktı ve dedi ki.

-Kralın bu son zamanlarda, onu geceleri uyutmayan sinirlerini bozan bir şey vardı. Bazı duyduğumuz fısıltı ve dedikodulardan dolayı rahatsız oldu.

Doktorlar yanına geldi ve onu kontrol ettiler. Yakın korumaları onun bakıcıları doktorları onu muayene ettiler ve kimse onun sebebini anlamadı ve tanısını koyamadılar. Herkesin dediği kralda bir şey yok sağlam kralımıza bu açıklamalar yetmedi ve ibadethanesine gitti ve orada hastalığını anladı ve kendisinin güneyle ilgili bir sıkıntısı olduğunu öğrendi. Güneyden gelen bir ilhamla ne olduğunu anladı ve güneyden gelen rahatsızlığı öldürerek yok ederek ancak rahat edebilirim diye düşündü. Öldüreceği şey şuydu; “göl içinde sevgili atlar denilen yaratıklar atlar var ve öldürülmesi gerekiyor, onları öldürürsem iyileşirim.” Diyor.

Elçi anlatırken kralın yüzüne baktı ve incelemeye çalıştı. Ama kralın yüzü sertti ve can kulağıyla bakıp dinliyordu, elçi kraldan yorum yapmasını bekledi ama kral yapmadı. Dinliyor ve bekliyordu. Elçi devam etti:

- Kralın uyurken rüyasında gördüğü bir şey vardı ve Tanrı Set onu ziyaret etti.²⁹⁵ Rüyasında gelen Tanrı dedi ki güneyde benim ibadethane yerim yok ve benim adımla taşıyan Sinegop ve ibadethane yoktur. Kralım sizin şehrinize böyle bir tapınak ibadethane yeri yapılmasını istedi.

Elçi sustu krala baktı kral dinlemeye devam ediyordu suskundu böyle bir soru ve böyle bir istek beklemiyordu ve şaşkınlı ne yapacağım diye düşündü. Elçi ne kadar önemli bir istekte bulunduğu farkındaydı. Kralın yanındaki adam yaklaştı kulağına sessizce konuştu ve “kralım sanıyorum bu elçiyle şimdi o konuyu tartışmayalım” dedi.

²⁹⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 12.

Kral başını sallayarak “doğru diyorsun” dedi. Kral elçiye doğru konuştu “başka bize bildireceğiniz bir şey var mı? dedi. Elçi:

-Kralım, başınızın üzerindeki firavunlardan gelme beyaz mısır simgesi. Siz firavun ailesine bağlısınız ve aramızdaki doğruluk ve rahatlık ve sevgi bağı gelenekseldir.

-Firavun sülalesinden çok fazla hâkim kral ve bu şehri yöneten insanlar oldu ben size bildirdiğim olayın ne kadar önemli olduğunu ve sizler için bu şehir için önemini vurgulamadım.

Herkes sustu ve kral firavunun isteklerine karşı suskundu. Zor anlardı, zor durumlardı yüzü donmuş gibiydi ne yapıp ne konuşacağını bilmiyordu, ağzını açıp cevap veremiyordu.²⁹⁶ Sakin bir şekilde cevap verdi.

*-Firavunun elçisi önemli bir mesaj getirdiniz biz bunu tartışıp değerlendirecek konuşacağız ve size yarın cevap vereceğim.*²⁹⁷

Bu konuşmaların ardından elçi kendisine hazırlanan odaya götürülür. Kral, general, prens, vezir kendi aralarında ederler. Savaşmayı düşünse de kral ne yapılması gerektiği konusunda tam bir karar veremez Kral bu durumu kutsal Timuçin Ana olarak isimlendirilen Mısır insanları arasında büyük bir saygı duyulan annesine anlatır.

Bu kadın her zaman bu ordunun güçlenmesi ve askerlerinin artması için çalışmıştı. Oğlu ve eşi gelince ellerini uzattı sarıldı ve sağında kralı oturdu solunda kraliçe oturarak hafifçe gülümseyerek dedi ki:

-“Elçi ne istiyor?”

Kral üzgün bir şekilde dedi ki:

-Tığbe şehrini ve üzerinde ne varsa istiyor. Hatta daha da ilerleyip namusumuzu şerefimizi istiyor.

Sakin bir şekilde olanlara baktı ve her şeye rağmen dedi ki:

-Bunun kralları ve dedeleri her zaman bizim toprağımızı istemişler ve altınımızı arzulamışlardır.

Kraliçe dedi ki:

-Bizden istedikleri kutsal değerlerimizi öldürüp onlara ibadethane yeri açmak ve kralın başındaki tacı çıkartmak istiyorlar.

Annesi şaşkın bir şekilde baktı ve krala sordu.

²⁹⁶ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 13.

²⁹⁷ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 14.

-Ne cevap verdin?

-Daha cevap vermedim.

-Bir karar verdin mi kendi kendine?

-Evet karar verdim. Bütün isteklerine karşı hayır demek. Böyle isteklere karşı kim evet diyebilir.²⁹⁸ Biz buna hayır dersek arkasında neler olacağını biliyoruz. Eğer sana savaş açarsa savaş açacaksın.

Savaş sözcüğü kulağına geçmişten gelen anıları getirdi. Kocasını hatırladı. Savaş olacağı zaman gelip onunla konuşur paylaşırdı. Babası savaş deyince üzgün konuşuyordu. Ama oğlu daha cesur daha güçlü bir şekilde konuşuyordu kendinden emindi. Zaman değişmiş umut değişmiş. Annesi kralın yüzüne baktı üzgün ve düşünceliydi. Hanımı da tedirgindi ve kralına baktı ve sordu ki:

-Sen bu savaşı kaldırabilecek güçte misin?

Kral emin bir şekilde:

-Evet anne benim elimde güçlü bir ordu var. Peki bu ordu Mısırı üzerindeki dikenlerden kurtarabilir mi? En azından düşman güçlerine karşı savaşabilir. Onları durdurabilir. Annesine omuzlarını salladı ve dedi ki;

-Biz onlarla kaç yıl savaştık ama onların iğrenç isteklerini susturamadık durduramadık. Ve her ülke arasında savaş olmuştur. Ve adam dedi ki ben toplantıdaki insanlarla görüştim ve bizim ortak aldığımız karar savaş ve bunu adım adım uygulayacağım.

Annesi biraz gülümsedi ve dedi ki:

-Tanrı seni mübarek kılsın. Adam dedi ki; peki anne senin düşüncen ne?²⁹⁹

-Oğlum sana söylüyorum. Yoluna devam et kararını uygula. Tanrı sana yardım etsin Tanrının isteği bu görünüyor. Umarım isteklerini gerçekleştirip bu ülkeyi ve bütün Mısır'ı kurtarırın.

Kralın yüzü gülümsedi başına baktı ve dedi ki; annesine doğru yöneldi ve alnını öptü, yanağını öptü hanımını öptü ve mutluydu.³⁰⁰

Kral böylelikle tüm sarayla istişare eder, savaşta karar kılar. Ertesi gün elçiyi huzuruna çağırır ve şöyle söyler:

²⁹⁸ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 22.

²⁹⁹ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 23.

³⁰⁰ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 24.

-Bu istekler bizim inancımıza ve şerefimize dokunuyor. Biz böyle bir şeyi kabul etmeyiz.³⁰¹ Biz kimse için bizim insanımızın şerefine ve namusuna dokunmasına izin vermeyiz.

Elçi bir an için şaşkınlığını üzerinden attı ve gururlu bir şekilde alay ederek sanki kralın ne dediğini duymamış gibi,

-Kralım firavun bana sorarsa niçin sizler bu istekleri kabul etmediniz? O zaman ne cevap vereyim?

-Onlara söyle ki biz tek Tanrıya tapıyoruz ve böyle bir şeye izin vermeyiz. Peki neden siz kutsal atlarınızı öldürmüyorsunuz? Ben onlardan rahatsızlık duyuyorum hasta olmuşum.

-Biz bunları kutsal saydığımız için böyle bir şey yapamayız. Ama ilginç ki bu firavun bunlardan daha üstün ve daha tanrı oğlu şeklinde tapılmıyor mu?

Kral biraz sustu düşündü. Keskin bir şekilde konuştu.

-Sizin için bu firavun değerli ama bizim için bu göldeki atlar daha değerli.

Orada kralın çevresinde oturan insanlar rahatladılar ve bu cevaptan memnun kaldılar. Elçi daha da kızdı ama krala boyun eğdi ve çok sakin bir şekilde dedi ki:

-Sayın kralım sizin babanız kraldı bu tarafta. Ama başına taç takmadı. Fakat siz bunun tersini yapıyorsunuz babanızın hakkı yoktu da sizin mi hakkınız var?

Kral:

-Bu taç sizden gelme ama bu taç başımdan ancak başım kesilerek indirilebilir. Ama sizin şehrinizde bir adam var ki çift taç takıp o kendini Mısırın firavunu gösterip diyor ki; ben görüyorum ki bu ülke böyle krallarla gitmez ilerlemez.

Artık elçinin sabrı kalmadı ve alçak sesle konuştu:

-Kral siz tacınızı başınıza takarak kral olamazsınız krallık sultanlık ve güç ister. Ama sizin sözleriniz sadece aşağılamak ve bizi hafife almak için.³⁰²

Bu konuşmaların ardından savaş haberleri halk arasında duyulur. Kral savaş kıyafetlerini giyinip ibadethaneye gider dua eder, kral Tanrı'ya yaklaşmak için büyük bir öküz kurban eder. Halk onun kıyafetlerinden savaşa hazırlık olduğunu anlar krala destek olup ona sloganlar atarlar.³⁰³ Burada halkın kralla iş birliği içinde oluğunu millet-saray-

³⁰¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 25.

³⁰² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 26.

³⁰³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 28.

kral ilişkisinin güçlü olduğunu görmekteyiz. Büyük kâhin kutsal tacı krala takar, kral savaşıla ilgili tüm hazırlıkları başlatır.

Tîbe'nin Direnişi isimli bu romanda, adından da anlaşılacağı gibi Tîbe hükümdarının ve halkının ülkesi ve milletin bağımsızlığı için verdiği uğraş anlatmaktadır. Bağımsızlık, özgür olma duygusu, vatan ve millet bütünlüğü her şeyin üstünde tutulmuştur

Mısır gençlerle doludur. Bir ordu gider bir ordu daha çıkartırım. Biz savaşımıza bakacağız ülkemiz için elimizden geleni yapıp savaşacağız. Güneyi onlara teslim etmeyeceğiz ve boyun eğmeyeceğiz. Burada çok güçlü insanlarımız var ve bizim atalarımız bağımsızlığımız için çok uğraştılar ve hep savaştilar ve sizin düşmanınız şimdiki düşmanınız değildir vazgeçmeniz ya da pes etmenizdir.

Kralın konuşması etkileyiciydi. Herkes etkilendi. Hatta torunu da etkilendi. Ve kral ilk defa bu kadar sert ve her şeyi vurgulayarak konuşuyordu. Kraliçenin gözyaşları durmuyordu ve kral ona baktı dedi ki; sevgilim ağlama bak annem nasıl güçlü duruyor, nasıl kendini tutuyor. Küçük oğlana baktı ve ona dedi ki;

-Bak oğluma (sanki resimden bir kopyası gibi onu yanına çekti ve sarıldı). Biz kimden korkmamalıyız düşmanımız kimdir diye küçük oğlana sordu.

Oğlan cevap verdi ama cevabın anlamını da bilmiyordu.

-Pes etmek ya da vazgeçmektir dedi ve oradakiler güldüler.

Küçük oğlanı öptü ve dedi ki:

-Gelin sarılalım.

Herkes sarıldı. Başta büyük anne sora hanımı sora oğulları sora kızları. Sonra prence doğru baktı ve dedi ki:

-Sen güçlü olmalısın ve herkese iyi bak sen benim arkamdasın.

Kral elini salladı ve yerden ayrılarak sabit adımlarla hazırlanmak üzere başka bir yere geçti. Kral hazırlandıktan sonra güçlü bir konvoyla askerlerle dolu saray meydanına doğru halkın bulunduğu yere gitti.³⁰⁴

Tüm Tîbe halkı kadın erkek yaşlı çocuk demeden herkes saray meydanına doğru gitti orada toplandılar. Giderken de hep slogan atarak kral için, ordu için, Tîbe için kral onların aralarından Tîbe kentinin kuzey kapısına doğru yoluna devam etti ve ilerledi.

³⁰⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 35.

Orada onu bekleyen kâhinler, vezirler, sarayın önde gelen kişileri hepsi orada bekliyorlar, onunla vedalaşacaklardı. Kral için secde ettiler.

Uzun uzun onun ismini andılar. Kralın son duyduğu isim Neferti'nin ismi ona söylüyordu:

-Seni dönerken karşılayacağım ki, başının üstünde tozlar olacak ki tanrı bizim duamızı kabul etsin.

Kral, Tîbe kentinin kuzey kapısından ayrıldı. Kenti arkasında bırakarak savaş yolunda ilerledi. Halkın verdiği ilgi ve destek hoşuna gitti.³⁰⁵

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra kral ve ordusu savaş için yola koyuldu. Firavun ve adamları ise önceden hazırlıklıydı. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte önden giden bazı atçılar, (gözlemek için gönderilen atlı askerler) krala dönüp deniz kuvvetlerinin düşman kuvvetleriyle savaşı başladığı haber verir.³⁰⁶

Yazar, bu direnişi öyle güçlü anlatmıştır ki okuyucu kendini savaş alanının da savaşıyormuş gibi hisseder. Bu Mahfûz'un ne kadar güçlü bir anlatıma sahip olduğu konusunda bize fikir verir. Yazarın okuyucunun zihninde tablolar oluşturur ve yazdıklarıyla kişinin zihninde görsellik kazandırır. Romanın kırk üçüncü sayfasında savaş meydanı çok çarpıcı biçimde anlatılmıştır.

Sabaha karşı savaş başlayacaktı. Kral kendi askerlerini gördü herkes hazırды. Okçular ve mızrakçılar hazır bekliyorlardı. Atlı arabalar düşman güçlerine karşı cephe almıştır karşı taraftan düşman güçleri görünüyordu. Toz duman içinde bize doğru ilerliyorlardı. Düşman güçleri havanın aydınlanmasını bekliyordu. Havanın aydınlanması ile birlikte düşman kuvvetleri hazırlandı ve savaşa hazır bekliyordu. Savaş başladı ön taraftaki duran atlı arabalar birbirleriyle çarpıştı. Okçular okları atmaya başladılar. Her iki taraftan da ölümler ve yaralılar düşmeye başladı.

*Başka bir taraftan düşman güçleri bize saldırmaya başladı. Ve atlı arabalar artık savaşın içinde başlamıştı. Şimdi Tîbe kenti için savaş başlamış bulundu.*³⁰⁷

Tüm gözler savaşın olduğu meydanda ve savaşın yaşandığı bölgeye doğru gözler dikildi. Atlı arabalar saldırıyorlardı. Kimi devriliyor, kimi ölüyor, kimi üzerinden geçiyordu ve okçulara doğru atlı arabalar saldırıyordu. Önüne gelen diğer atlı arabaları ezip geçiyordu. Her iki taraftan ölümler düşüyordu yaralılar vardı. Herkes cesur bir şekilde

³⁰⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 38.

³⁰⁶ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 43.

³⁰⁷ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 47.

savaşıp savaşı kazanmaya çalışıyordu. Okçular hızını arttırdı daha fazla ok atmaya fırlatmaya başladılar. O saldıran düşman güçlerine askerlerini seçip onun hedeflerini şaşırmamak ve onu öldürmeye çalışıyorlardı.

Herkes kendi durduğu köşeyi savunup yenilmemeye çalışıyordu. Ve kral askerlerini dikkatle inceliyordu. Asker düştüğü ya da atlı arabalar bozulduğu zaman sinir oluyor ve üzüliyordu ve üzüntüyle vah vah diyerek sesleniyordu ve arkasından baktı ki onun ordusu kayıp vermeye başladı. Düşman güçleri daha fazla saldırmaya başladılar.

Onlar üçer üçer arkasından altışar altışar arkasından onar onar saldırıyorlardı. Savaşın şiddeti alevlendi ve arttı. Düşman güçleri ve atlı arabaları hep artmaktaydı.

Askerler kartal gibi savaş meydanına atıldılar. Ve karşı düşman güçler de aynısını yaptı. Onlar artırdıkça diğer tarafta arttırıyordu. Bu taraf yirmi gurup gönderdi ve karşı tarafta yirmi gurup gönderdi ve artık toz ve duman her tarafı kaplıyor ve topraklar sallanıyordu. Kan nehir gibi akıyordu. Vakit ilerledikçe savaş devam ediyordu bir türlü dinmedi ve bir türlü bitmek bilmedi.³⁰⁸

Tüm bu yaşananlara rağmen savaş kaybedilir ve düşman kuvvetleri kralı acımasızca öldürdü. Burada dikkati geçeceğimiz unsur beklenmezliktir, tam sona doğru yaklaşırken ve o kadar mücadele edilmişken okuyucu savaşın kazanılacağını düşünür fakat bir anda olaylar beklenenin tersi gelişir.

Necip Mahfûz'un tarihi romanlarında özellikle de Kifâh Tîbe'de realizm ve natüralizmin izleri görülmektedir. Savaş meydanının gerçekçi ve çarpıcı biçimde anlatılması bize realizmden etkilendiği konusunda fikir verirken diğer taraftan anlatımda çekimser davranmayı her türlü kötü sahneyi apaçık bir biçimde yazmış olması bize romanda natüralizminde etkisinde kaldığını göstermektedir. Örneğin Kralın ölüm anı tüm çıplaklığıyla ortaya konulmuş, üstü kapalı bir biçimde anlatılmamıştır.

“Kral baktı ki o genç adam kılıcını çekti ve ona vurmaya çalıştı. Kral daha çabuk davrandı kılıcını çekti tam kaldırırken omzuna bir ok saplandı. Elindeki kılıcı kolunun sallanmasıyla birlikte düştü. Yanındaki askerler kralım dikkat edin diye seslendi.

Karşıdaki adam daha hızlı davrandı ve boynunu vurdu. Ve kralın boynunu omzunun üstünden kesti. Ve bir an acılar içinde kralın başı yere düştü. Ve o genç adam çabuk bir mızrak tutup krala doğru fırlattı. Kralın sol tarafına saplandı. Ve kral bu vuruşlara karşı dayanamayıp yere düştü. Kralın ceseti çevresinde savaş hiddetlendi. Bir

³⁰⁸ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 49.

*düşman asker krala doğru yanaştı ve elindeki büyük bıçağı kaldırdı ve başının yerindeki tacı kesti ve düşürdü. Ve kanlar sanki kaynar su gibi fırladı başının içinden. Ve bir daha bıçakla vurdu sağ gözüünün üstüne geldi. Başı paramparça olmuş oldu. Ve çoğu asker krala yanaşıp öldürmeye çalıştı. Herkes yanaşıp her yerinden vurmaya öldürmeye çalıştı. Kimi gözüne kimi ağzına ve yanaklarına, göğsüne darbeler aldı. Kralın cesedi paramparça oldu her tarafından kan akıyordu.*³⁰⁹

Natüralizm ve realizmde olduğu gibi karşımıza bir başkahraman çıkar. Olaylar bu kahramanın çevresinde gelişir. Yazar kahramanlara has bölümler oluşturur. Önce bir olay sunar daha sonra o olayı bırakarak yeni bir bölümde başka bir olayı sunar.

Savaşın kaybedilmesinin ardından General Bibi, kralın cenazesini alıp savaş meydanından ayrılır. Kralın ailesine olanları anlatır ve onların can güvenliğini korumak için Norveç'teki topraklarına gönderir. Gerek kralın ölümü gerekse topraklarından ayrılmak kralın ailesini çok üzer. Birinci savaşın ilk darbesi kaybedilmiş ve kral ölmüştür fakat general ve prens pes etmez. Yeni saldırılara açıktır. General kralın cesedini teslim ettikten sonra görevine tekrar döner.

İşte bu noktadan sonra cesur kralın en az kendisi gibi cesur generali devreye girer. Generalin ülkesi kurtarmak ve kralının öcünü almak için verdiği mücadele okuyucu etkiler.

“Kral, hayatını güzel bir şekilde sonlandırmak istiyordu. Düşman ordusunun askerleri arasında göz gezdirdi ve askerlerin ortasında düşmanın bayrağı ve çevresinde ki düşman askerlerin kralı ve büyük generaller duruyorlardı ve aralarında kralını öldüren adam vardır. Askerlerini toplayıp o kitleye doğru yöneldi. Düşman güçler bunu beklemiyordu, atlı arabalar o yöne doğru odaklandılar.

*Okçular o noktaya doğru herkes yoğunlaştı. Artık generalin kralın olduğu yere odaklandıklarını fark ettiler, herkes korkmaya ve sağa sola kaçışmaya başladı. General Bibi ve yanındaki askerler ölüme doğru gidiyorlardı. Ya ölürüz ya öldüreceğim. Ama ölüm onları uzun uzun yakalamadı.*³¹⁰

Düşmanın generaline doğru yol aldılar. Ama ilerledikçe Bibi'nin askerleri düşüyorlardı. Bibi sonunda baktı ki düşman askerler onu sarıyorlardı ve yüzlerce kişi düşman kralının ve generalinin arasında duruyorlardı. Sürekli savaş diyordu hiç durmuyordu. Düşman askerleri onu ölümsüz bir asker sandılar. Herkes generalin üzerine

³⁰⁹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 52.

³¹⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 64.

düştü. Oklar, kılıçlar, mızraklar onu öldürmek için yarıştıyordu. General kralı gibi düştü ama düşmanda bir korku yaratmıştı. Artık saldırı ve savaşın sonuna doğru yaklaşıyordu. Mısır askerleri son nefeslerini alıyorlardı. Artık düşman generali Bibi cesedinden uzaklaşıp ve artık o yerde ceset gibiydi son nefesini alıyordu atlı arabasından indi başına geldi ve yaralının üzerine basıp duruyordu. Acı çektiriyordu. General hayatını kaybetti. Düşman generali dedi ki; bu general çok cesur bir şekilde öldü.³¹¹

Artık mücadele sona erer, halk ne yapacağını bilemez, ibadethanelere sığınır. Kâhinler, vezirler aralarında istişare ederler ve teslim olmaya karar verirler. Büyük kâhin firavunla görüşür şehrin anahtarları firavuna verilir, düşman kuvvetleri şehre girer, tüm para ve altınları yağmalarlar.³¹²

Daha sonra “On Yıl Sonra “ isimli ikinci bölüm başlar. Bu bölümde yıllar önce ülkesini terk etmek zorunda kalan prensin ülkesine geri dönüşü ülkesi ve halkını için verdiği direniş ele alınır. Prens kendisini tüccar olarak tanıtarak, şehre girmeyi başarır ve kralın huzuruna çıkarılır. Firavun önce ticaret yapmasına izin vermez fakat altınları görünce dayanamaz şehrin kapılarını onların gemisine açarlar. Gemi Tîbe şehrine ulaşırken prensesin (Firavunun kızı) gemisiyle karşılaşırlar ve prenses ile tanışırlar. Birbirlerinden hoşlanırlar. Fakat prensin yanındaki yaşlı adam (Leto) durumu fark eder. Bu durum onu endişelendirir ve prensi uyarır. Prens ise içinde uyanan duyguları bastırmaya çalışır.

Yardımcısının sert konuşması ve sinirli hali onu uyandırır gibi oldu. Ve bir an için bu kızın babasını ve dedesini öldüren halkını zor durumda yaşatan adamın kızı olduğunu düşündü.”

Ona karşı kin beslemiyordu ama babası ve diğerler yaşlı adam genç adamın o kızıdan biraz hoşlandığını gördü ve dedi ki; biz işimize bakmalıyız ve kendimizi başka şeylere vermememiz gerek. Onun için prensesin gemisi giderken bakmadı.³¹³

Aynı şekilde prenses de ondan etkilenir fakat onun da gönlü rahat değildir.

Essiniz eğilerek selam vererek huzurundan ayrıldı. Prens hâkimle konuşurken yüzüne bakıyordu. Ve ayrılırken gözleriyle onu takip etti.³¹⁴

O yerden ayrıldı. Prens adamın soylu boylu zengin olmasından etkilendi. Ve bunun için tüccar ya da ziyaret yapmak değildir. Uzun boylu olmalarını kendi halkında

³¹¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 65.

³¹² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 69.

³¹³ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 83.

³¹⁴ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 109.

bulunan gençlerin birinde olmasını çok isterdi. Çünkü kendi halkı kısa ve şişmandı. Ama istediği özelliği esmer bir mısırlı da buldu. Cücelerin ticaretini yapıyordu. Ve içinde bir duygu karıştırdı. Kızgın gibiydi. O da oradan ayrıldı gitti.³¹⁵

I. Tibe mücadelesinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra pek çok Mısır halkın zarar görür. Firavunun gölgesi altında onun kölesi olarak yaşarlar, Firavunun kendi ailesi ve halkı zenginlik içinde yaşarken bir zamanlar o toprakların sahibi olan halk fakir ve sefaletle mahkûm edilmiştir. Bu durumu yazar şöyle gözler önüne koyar:

Basit bir balıkçı eviydi iki küçük odadan oluşuyordu. Temiz ve düzenliydi. Girişte oturdular. Kapıyı açtılar.³¹⁶

...

Mısırlıların ticaretle uğraşması yasaktır. Onun için biz fakirlik ve bu şekilde yaşıyoruz. Benim gibi birçok mısırlı sabah akşam ezilip gidiyor kimse onlara yardım edemiyor.³¹⁷

Mısırlılar köle oldular. Kırbaçlanıyorlar. Ölüme bırakılıyorlar. Kral vezirler general hâkim memurlar prensler hepsi zengin ve bizi kullanıyorlar. Yönetim beyaz tenliler için. Mısırlılar toprakta çalışır. Dün durum tersineydi ama şimdi bu halde.

Daha sonra İssiniz (prens) kasa kasa altınları, hayvanları ve cüceyi Firavunun sarayına götürür. Bütün bunlar saray halkının ilgisini çeker. Prens de Nubea ile Tibe şehri arasına ticaret yapmak istediğini söyler. Amacı bir zaman babası ve dedesini öldürüldüğü, halkının zulüm gördüğü bu toprakları yeniden almaktır.

Bayram günü geldi. Essiniz o günün gündüzü gemide kaldı. Akşam olunca güzel bir kıyafet giyip güzelce bir koku sürüp hizmetçilerle birlikte kasalarla gemiden ayrıldılar. Saraya doğru yol aldı. O akşam Tıgbe kenti için bayram günüydü ve zaferle kutlanıyordu. Her tarafta şarkı eğlence ve ışıklar vardı. Dolunay vardı. Saraya doğru zenginlerin atlı arabaları ilerliyordu. Adamın içinde sıkıntı vardı. Hüzünlü bir şekilde kendi kendine konuştu. Bu gün o bayram günü onlarla şahit olacaktım ki o bayram günü Tıgbe kentinin düşüşü ve Senkniz'in evinde kutlanıyordu. Ama o arada askerlere nefretli bir şekilde baktı ama hâkimin sözü aklına geldi. Askerler içkiye alışırlarsa kolları ve savaş becerileri azalırdı. Saraya doğru ilerlemeye devam ettiler her taraf ta ışık ve meşaleler vardı. Saraya doğru yaklaşınca çocukluğundan gelme hatıralar aklına geldi.

³¹⁵ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 110.

³¹⁶ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 98.

³¹⁷ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 99.

Gönlü üzüntülüydü ve ilerledikçe bu sıkıntılar arttı. Hep çocukluğunu hatırladı. Giriş kapısına yaklaşınca oradaki görevlilerden biri onu bahçedeki bekleme yerine götürdü. Arkasında koridorda sağlı sollu askerler vardı. Essiniz sanki dün oradan ayrılmış gibi o yerleri biliyordu. Büyük koridora ilerleyince bahçeden ayrılmış oldular. O bunları gördükçe dudağını ısıırıyordu. Çünkü geçmişini hatırlıyordu.³¹⁸

Essiniz, saraya ulaşır, firavuna secde eder. Hazineleri, cüceleri firavuna gösterir General daha önce bir köylü kadını kurtardığı için Essiniz'e karşı intikam duyguları taşır. Onunla dövüşmek ister, dövüşü Essin kazanır. Yazar bu sahneleri şöyle anlatır:

General dedi ki:

-(Essiniz'i kast ederek) *Kralım benim düşmanım bu genç adam. Kral ve oradaki insanlar şaşırđı.*

Kral gülerek dedi ki:

-Seninle savaşıa girecek olan adam bu köylü mü?

-Kralım köylü ama uzun boylu kasları güçlü. Yürek taşıımıyorsa o zaman boş vücut taşıyor.

Hâkim (Leto) onaylamadı. Ama general ısrarlıydı. Onunla savaşmak istiyordu.

Adam dedi ki:

Senin kılıcın bir köylü için layık değıl. Onu kirletme.

General dedi ki:

-Ben bir köylü ile savaşmam oysa bir köle bana meydan okuyorsa o zaman asıl bu kılıca layık. Ben sizi bu kadar sevdiğinizi görünce ona savunmak için bir fırsat vermek istedim.

Generalin sözünü duyanlar taraf tuttular. Herkes genç adamın bu meydan okumayı kabul etmesini istiyor ve güzel şeyler görelim diye umuyorlardı. Genç adam zor durumdaydı ne yapacağını şaşırmıştı. Artık sözünü söylemek zorunda kaldı herkes onu bekliyordu.

*Bu generale karşı nefret ve meydan okumayı kabul etmek istediğini ama ben bu adamla savaşır bunu öldürürsem elimdeki bu değerli fırsatı kaçırmış olacağım Diye düşündü. Belki de bu Tîbe kenti için bir daha ele geçmeyecek bir fırsattır. Kaçacak yol yok ne yapacağım, kabul etmezsem buradan üzüntülü bir şekilde ayrılmak zorunda kalacağım.*³¹⁹

O ara düşüncesini kesen generalin sesiydi dedi ki:

³¹⁸ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 121.

³¹⁹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 126.

-Bana meydan okudun köylü benle savaşa gir.

Essiniz baktı biraz durdu aradan sesler uçuşuyordu biri dedi ki

-Genci bırakın savaşmayı bilmez. Başkası güçlü adam nefsiyle savaş eder. Sen bir asker değilsin eğer yok yapamam dersin ayıp olmaz.

Generale baktı onun elini tuttuğunu hissettiği için nefretliydi. Çünkü bu el dedesini ve babasını öldürmüştü. O arada bakınırken gözleri prensese doğru baktı ve dikkatli bir şekilde ona baktığını gördü. O anda yüksek bir sesle:

-Generale meydan okuma için teşekkür ediyorum ve bana uzattığı eli kabul ediyorum.

Bu herkesin hoşuna gitti. Kral güldü ve bir kadeh daha içti. Herkes o iki kişiye baktı ve bekliyordu. General rahatladı ve gülümsedi.

-Essiniz sordu kılıç mı seçersin?

Evet dedi ona kılıç verdi. Essiniz üzerinde ki cübbeyi çıkardı. Onun uzun ve güçlü vücudu ve yakışıklı kash olmasını herkes fark etti. Ona kalkan verdiler sağında kılıç vardı ve kılıcını tuttu. Birkaç adım geri giderek heykel gibi durdu. Kral savaşı başlattı. Essiniz kılıcını çıkartıp sallamaya başladı. General saldırdı.

Tek hamleyle öldürebileceğini sandı. Ama genç adam kıvrık bir şekilde ondan uzaklaştı. General hemen ikinci bir müdahaleyle adama vurmaya çalıştı genç adam onu kalkarıyla tersledi.

Herkes memnundu ve general anladı ki işini bilen biriyle savaşıyordu. Farklı yöntem kullanarak bir daha saldırmaya başladı. Herkes sağdan soldan vurmaya başladı.³²⁰

General kızgındı. Genç adam sakindi. Yapılan saldırılara karşılık veriyor kendinden emindi. General vuruşlarından birini kaçırınca general kızıyordu. Herkes anladı ki Esiniz savunma yapıyor saldırmıyordu ya bir şey düşünüyor planlıyor ya da bir fırsat kolluyordu. General çıldırmıştı sanki adam onunla oynuyordu. Artık sert bir şekilde tacire saldırıyordu. Vuruş arkasına vuruş yapıyor genç adam onları kalkarıyla karşılıyordu. Kızılmıyordu sakın bir şekilde savunuyordu. Artık general pes etmeye başlamıştı. Artık bütün gücünü toplayıp son bir vuruşla bunu sonlandırmak istedi. Güveniyordu ki karşındaki adam hep savunuyordu. Adam avunma durumundayken birden çıkıp saldırmaya başladı. İki vuruşla generalin elinde ki kılıcı düşürdü. Generalin elinde kılıç yoktu. General seslenerek dedi ki;

³²⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 127.

-Beni öldürmekten neden çekiniyorsun köylü?

Essiniz dedi ki:

-Ben onu yapmak için bir sebep görmüyorum taşıyorum.

General krala eğilip baktı. Selam verdi.³²¹

Yaşanan bu sahne kralın hoşuna gider, Essiz 'in ticaret yapma isteğini kabul eder. Essiz, Leto ve diğerleri Tıbe şehrine yola çıkarlar. Arkalarından 5 gemi onları takip eder. General Essiz 'in peşini bırakmaz. General dedi ki:

(Bağırarak söylüyordu). *Köylü geminin ortasına çık dedi.*

Adam emin adımlarla ilerledi.

General dedi ki:

Genç adam ben sarhoşken sen kılıcımı düşürdün. Şimdi ise ben güçlü kafam yerinde. Sana meydan okuyorum.

Anladı ki general hala kaybettiği olayın etkisinde. Emin bir şekilde rahatlamış oldu ve dedi ki:

-Bir daha yapmak ister misin?

-Evet dedi köle.

-Bu sefer ellerimle seni öldüreceğim.

Genç adam dedi ki:

-Sana meydan okumaya korkmuyorum kabul ediyorum ama bu yarışın sonucu ne olursa olsun benim konvoyuma dokunmayacaksın. General dedi ki³²²

-Senin konvoyunu senin cesedin olmadan göndereceğim.

-Nerde savaş etmek istiyorsun?

-Benim gemimin üzerinde.

Adam bir şey demeden gondola binip diğer tarafa geçti. Merdivenden düşmanın generalin gemisine binip gitti. Genç adam sessiz sakın ve kendinden emindi. Ona kalkan ve kılıç verildi. General dedi ki:

-Başlayalım bugün merhamet göstermeyeceğim.

Onları çevreleyen askerler ortasında savaşı başlattılar. Dişe diş bir savaş başladı. Öbür taraftan Leto savaşı yakından izliyordu. General adama vuruş arkasında vuruş indiriyordu. Ama genç adam karşılık veriyordu. Genç adam generale bir vurdu ki adam bu vuruştan sarsıldı. Adam şimdi karşı saldırıya başladı general geri adam atarak

³²¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 128.

³²² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 132.

*kendini toplamaya çalıştı. O kadar hızlı saldırıyordu ki ona toparlanmak için fırsat vermedi. Artık general dağılmaya başladı ve sinirli oldu. Genç adamın üstüne kendini attı. Adam hızlıca uzaklaşıp boynuna hafif bir vuruş yaptı. Elleri uyuşturdu savaş etmekten durdu. Sarhoş gibi düştü. Kanlar içindeydi. Adamlar bağırarak hemen herkes kılıcına sarıldı ve baş komiserden emir bekliyordu ki gence saldıralım diye. Artık essiniz ölüm bekliyordu. Direnecek durumda değildi. Birçok asker kılıcını ona doğru yöneltmişti. Gözleri generalin cesedine bakıyordu.*³²³

Prens tam generalin adamları tarafından yağmalanacakken, bir başka gemiyle prenses ona yaklaşır ve içinde bulunduğu zor durumdan onu kurtarır. Daha sonra konvoy mısırın sınırlarını güvenli bir şekilde geçer. Tanrı Amon için namaz kılarlar. Onları kurtardığı için teşekkür ederler. Tanrı kadınlarını korusun diye dua ederler. Günler geceler ilerler. Ara sıra dinlenmek için dururlar. Bir adada dinlenmek için indiklerinde ve adamları da iner. Onları konuşma yapmak için toplar.

“Essiniz onları toplayıp dedi ki; *kardeşlerim sizinle bir sırrı paylaşmak istedim. Gizlemek istediğim şeyi niçin gizlediğimi de anlayacaksınız.*

*Ben sizin kralınızın ailesinin elçisiyim. Sizin kralınız Kamus sizi o kentte bekliyor. Herkes şaşkındı. Gözleri fırlıyordu. Birbirine soruyorlardı ama mutlulardı. Gerçekten bizim kralın ailesi Nubea kentinde mi? Leto başını salladı gülümseyerek evet dedi. Kutsal annemiz Timüçiri orda mı? Evet. En yakın zamanda onlarla görüşeceksiniz. Kralımız Kamus orda mı? Evet gözlerinizle göreceksiniz kulaklarınızla dinlersiniz. Arşın varisi Ahmos orda mı? Leto gülümsedi ve Essiniz’e işaret ederek dedi ki: *arşın varisini size sunuyorum firavunun prensi Ahmos.*”³²⁴*

Essiniz’in öncülüğünde Tîbe’den Nubea şehrine gelen Mısır erkekleri burada ilk ordu grubunu oluştururlar. General Bibi’nin oğlu Ahmos da aralarında bulunmaktadır. Firavunun ailesinin göçmen olduğu bu ülke de dinlenmek için değil geleceği ve ülkeyi bir daha kazanmak için hazırlık dönemi idi. Onların başındaki büyük anne onları destekliyordu. Pes etmiyor dinlenmiyordu. İlk geldiğinde güneyin hâkiminden istediği bütün değerli ve güçlü Mısırlı sanatçı ve iş sahiplerini davet etmesiydi. Adam isteği yerine getirdi ve bütün işçileri iş adamlarını getirdi. O zamandan beri asker kıyafetleri, savaş aletleri ve atlı arabaların üretilmesini istemiştir.

Ona dedi ki:

³²³ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 135.

³²⁴ Necîb Mahfûz, *a.g.e.*, s. 140.

-Bir gün gelecek düşmanımıza saldırıp bizden alınan arşı ve memleketimizi geri alacağız.

O gün geldi ve saldırmak istediğin zaman büyük bir gemi filosu ve atlı arabaları hazırladılar. Sizin babanız bu şekilde saldırdı ve bunun doğru olacağına inanıyorduk. Geçtiğimiz on yılın içerisinde büyük bir fabrika gibi gemiler atlı arabalar ve silahlar ürettiyordu. Çok çalışanı vardı ve zengin bir ülke olduğu için her şey çok çabuk hazırlandı. Gelen ilk grup her şeye hazırды artık onları kullanmak için deneyimler kullanmaya başladılar. Herkes askerlik yoluna gitti ve ilerlemeye başladı. Savaş sanatları silah kullanmayı ve askerlere nasıl davranılması gerektiğini öğretiler. Sabahın ilk ışıklarından akşam güneş batana kadar çalışıyorlardı.³²⁵

Tîbe kentinden Nebea'ya sözde ticaret yaparak Mısır halkını Nebea'da yetiştirmiş büyük gün için ordu hazırlamışlardır. Bu şekilde günler birbirini kovalar, Tîbe şehrindeki prenses Essiniz'e bir mektup gönderir, bu mektup genç adamı sarsar. Prens kalbi hızlı atar. Mektubu alır almaz altında ki isme ve imzaya bakmıştır. Gönü çok titrer ve okumaya başlar. Şöyle yazılıdır:

-Tüccar Essiniz sizin cücelerinizden bir tanesini seçtim. Benimle yaşamaya başladı. Ona özel ilgi güzel yemek güzel kıyafetler verdim ona iyi davrandım. Onu unutturmak için kullandım onunla dertleştirdim. Bir gün onu kaybettim hizmetçilere onu bulmasını söyledim. O bahçede ki diğer kardeşlerinin yanına gitti. Böyle gaddar olması beni üzdü. Bana daha güzelini daha vefalı birini gönderir misin? İmza prenses.

Ahmos mektubun okunması bitince baktı kalbine sanki bıçak saplanmış gibi ve sanki ayağının altında ki toprak sallanıyordu.³²⁶

Günler aylar geçer ve beklenen gün nihayet gelir. Cesur askerleri vardır. Herkes isteyerek katılmıştı. Gece gündüz ilerlemeye başlarlar.

İlerledikçe her gün her saat hedeflerine doğru bir adım daha yaklaşırlar İlerlerler. Nubea ülkesinden artık ayrılmak üzerelerdir. Mısırın kokusu şimdiden almışlar. Bir kamp kurup savaş günlerine başlayacaklardır. Planlar hazırdır. Krallar ve yakında ki vezirler, generaller Ahmos için İbağna kentini vermiştir. Ahmos en güçlü en eğitimli adamdır. O filoyu kullanacak Mısır'ın sınırına doğru dayanacaktı. 1000 asker vardır ve onlarla birlikte sınırı geçeceklerdir. Dört gün geçer o küçük filo oradan ilerlemeye başlar sabaha karşı Mısır'ın sınırlarına doğru ilerler. Ahmos o geminin

³²⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 144.

³²⁶ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 147.

başında durur. Üzerinde cübbe ve tüccarın kıyafetleri vardır. Elindeki giriş vizesini askerlere verir ve konvoyuyla ilerler. Biliyordur ki sınır kapısında duranlar az ve küçük gemilerdir. Güven içerisinde bekleyen gemilere saldıracak onları ele geçirecektir. O adayı Bijeyi ele geçireceklerdir. Asker ve ordu diğer büyük filo Mısır kentine böylece girmiş olacaktır. Arkasından Sebin kentini vurup ele geçireceklerdir. Konvoy düz bir hatta ilerledi. Sahile yaklaşınca demirlerini attı. Düşman askerleri görünce o anda Mısır askerleri çıkar. Elllerinde mızrak ve oklar vardır. Ahmos üzerinde ki cübbeyi çıkarır, altında asker elbiseleri vardı.

Okların atılması emrini verir. Ana gemiye yaklaşırlar ve daha yardım gelmeden onları yok ederler. Böylece onları ağlarına düşürmüş oldular. Hemen onu ele geçirdiler üzerinde duran askerleri kısa sürede öldürmüşlerdir. O arada Ahmos'un gemisi sahile doğru ilerler ve askerlerin yolunu kesip yardımı engellerler. O gemileri kısa ve çabuk şekilde ele geçirirler.³²⁷

Adayı sağından ve soldan yollarını kapattılar. İçindeki insanlar saldırıyı fark edince sahile doğru ilerlediler ve baktılar ki ambargo içindeler ve ellerinde ki küçük filo ele geçirilmiş olmuştur. Birkaç saat geçmeksizin asıl mısır ordusu sınırlara doğru ilerlemişti ve onu kolay bir şekilde geçmişti ve Ahmos'un filosuna katıldılar. Artık ada büyük gemilerle çevrilmiştir. Herkes onu görünce mutlu olur. Artık ordu batıdan girmiştir ve onları korsan olarak değil saldıran bir güç olduklarını fark ederler ama artık geç olmuştur. General birden bir emir alır ve saldırma emrini verir.

Bütün gemilere saldırı emri gelir. Artık askerler gemilerden saldırmak için inerler ve her yerden saldırmaya başlarlar. Herkes yerinde konumunu almıştı. Mısır'ın kuvvetleri karadan Nil'den ilerleyip daha bir şey anlamadan her şeyi ele geçiriyorlardı. Onlar savaş edemeyeceğini anladılar ve ellerinde ki silahı bırakıp teslim oldular. Sarayı ele geçirirler üzerine Mısır bayrakları asarlar ve düşman asker ve memurları ele geçirilip esir düşerler. Adada çalışan işçi hizmetçi köylüler Mısırlı'dır.

Hemen onlar saraya gider ve gelen orduya yardım ederler. Ahmos onlara: Amon Tanrının size selamı var ve düşmanları alt edecek olan tanrımızdır. Amon sözü kulaklarında çok güzel bir yer bulur O sözcüğü çoktan özlemişlerdir.³²⁸

-Birbirlerine sordular bizi kurtarmak için mi geldiniz?

³²⁷ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 150.

³²⁸ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 151.

Ahmos dedi ki :

-Sizi ve Mısır'ı ve bütün halkı kurtarmak için geldik. Bu gördüğünüz bütün askerler ve ordu onun için hazırlanıyor. Bu ordu Kral Kamos ve General Senkniz'in bıraktığı ordudur. Halkını ve arşını geri almak için geldi.

Slogan atarak dediler:

-Yaşasın kralımız Kamos.

Mutlu oldular ve cesaretlerini topladılar. Uzun uzun slogan atılar ve Tanrı Amon için dua ettiler. Bazı kişiler Ahmos'a sordular ve *bizim köle olmamız bitti mi mutlu muyuz? Artık özgür müyüz? On yıl önce olduğu gibi mi? Artık eziyet iş gence altında ki yaşadığımız günler bitti mi?*

Ahmos çok emin bir şekilde ses verdi:

-Artık o zamanlar geçti şimdi özgürsünüz. Kralımızın arşı altında eski günlerinize kavuşacaksınız. Kaybettiğiniz toprağınızı ve evlerinizi geri alacaksınız. Bütün herkes mutluydu herkes bir an önce o günleri bekliyordu.

Düşman kuvvetler savunmaya çalıştılar bazı yerlerde savaştılar ama sonbaharda düşen ağacın yaprakları gibi düştüler. Nil nehrinden ilerleyen filo fazla bir direnişle karşılaşmadı. Karşıda fazla gemi yoktu. Şehre kolay bir şekilde ilerledi ve girdiler. Ani saldırısı en önemli unsuru olmuştu kısa bir sürede şehir düştü ve düşmanı kısa sürede yendiler. Öğleye doğru tüm şehri ele geçirmişlerdi. Sağda solda ölen cesetler vardı. Ve şehrin yakın ilçelerine haber ulaşmıştı. Kamos Senkniz'in oğlu ordu ile saldırdı ve o şehri ele geçirdi.

Anladılar ki bir savaş yaklaşıyor. İnsanlar düşmanlara karşı saldırdılar ve onların işgal ettikleri yerleri geri aldılar. Çünkü iç içe yaşıyorlardı. Onları meydanlara çekip kırbaçladılar. Ve onlardan birçok kişi daha önce mısırlıların kaçtığı gibi oralardan kaçtılar. Artık denetim tamamen ordunun elinde. Kamos ordunun başında şehre girdi ve ellerinde Mısır bayrakları taşıyorlardı. Müzik çalıyor slogan atıyorlardı. Halk onları karşılamak için yol aldı. Önemli bir ilk gündü. O generale dediler ki; gönüllü gençler vardı. Eski ordu içinde yer almışlar ve yeni orduya katılmak istiyorlardı. General onları kabul etti. Ve onları gönüllülerin içine kattı ve ordunun yapısında yer almasına izin verdiler.

Krala anlattılar yapılması gerekenleri ve kazandıklarını ve söylediler saydılar. Vezir krala bir önerisi vardı durmadan. Düşmanın İlk gerçek savaşımızı Ambus kentinde yaşayacağız.

Kamus dedi ki: *Evet vezirim. Şimdi buradan kaçan birçok kişi artık o şehre ulaşmış ve haber vermişlerdir artık. Artık bizim ani bir şekilde saldırmamızın imkânı yoktur. Biz artık düşmanımızla karşılaştığımızda bizim için hazır bulacağız. Belki general Abosis bizimle karşılaşır. Biz yürümeye devam etmeliyiz. Mısırlı kuvvetler hem kara hem deniz kuvvetleriyle ilerlemeye başladı. İlerlerken birçok köy ele geçirdi. Direnişle karşılaşmadılar.*

Düşman kuvvetlerden bir kişi bile yoktu neredeyse. Öğrendiler ki düşman kuvvetler Tığbe kentine doğru kaçıyor herkes orada birleşmeye çalışıyordu. Köylüler bu kurtarıcı orduyu karşılamaya çalışıyorlardı. Mutlu ve slogan atarak onları karşılıyorlardı. Ambus şehrine kadar ilerlediler. Orada düşman askerinin konakladığını öğrendiler. Düşman güçleri savaşmak için hazırlıklıydı. Orta büyüklükte bir filonun onları beklediğini öğrendiler. İlk gerçek savaş başlayacak oldu.

*Kral düşman askerlerinin sayısını öğrenmek istedi ama zordu çünkü konakladığı yerden iyi ve onlarla ilgili bir rakam alamıyorlardı.*³²⁹

*Savaş başlar ve savaş sırasında kral Kamus ölür. Askerler kralın cenazesi başında ibadet eder ve onu uğurlarlar. Halk kralın ölümüne üzülmür tıpkı babası gibi o da vatan toprakları yolunda şehit düşer. Yeni kral Kamus'un oğlu Ahmos olur.*³³⁰

Her iki ordu sabah vaktinde saldırmaya başlar. Artık atlı arabalarla sıra sıra ilerliyorlardı. Sloganları ata ata ilerliyorlardı.

*Hiçbir şey düşünmüyorlardı. Savaşı kazanmak gerektiğini biliyorlardı. Düşman kuvvetlerini çok kayba uğrattılar. Atlı arabalarla, kılıçlarla, oklarla saldırdılar. Ahmos fark etti ki ordunun ortasında askerleri iyi idare ediyor güçleri oradan planlanmış bir şekilde gönderip ve generale baktı ve fark etti ki o, o şehrin generali değildi.*³³¹

Kahramanlar gibi savaşıyorlardı. Düşmanın saldırılarına karşı geliyor ve kendilerini koruyorlardı. Onlara kim karşı geliyorsa üstesinden geliyorlardı. Savaş uzadı her iki taraftan meydana doğru yeni güçler katılıyordu. Savaş akşama kadar sürdü. Ama ordunun savaştığı taraftan düşman atlı arabaları neredeyse yok olmuştu. Mısırlı ordunun tarafından güzel saldırıyorlardı. Orayı güçlendirip oradan bir giriş yapıp düşman ordusunun ortasına doğru ilerlemek istiyorlardı.

Ahmos düşündü ki:

³²⁹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 155.

³³⁰ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 160.

³³¹ Necib Mahfûz, *a.g.e.*, s. 166.

-Bu bir fırsattır ve oradan biraz daha güçlü saldırırsak oradan giriş yapıp yaya ve okçulara karşı bir saldırı yaparsak durum değişecek.

Bunu gerçekleştirmek için o tarafa doğru yeni kuvvetler gönderdi. Bir yandan da ortadan ordunun kalbine doğru güçlü bir şekilde ilerleyecek ve düşmanın generali şu düşünceye kapılsın artık ben her taraftan sarıldım gibi düşünsün diye düşünecek zaman yoktu ordunun ortasına doğru ani bir şekilde ilerledi ve saldırdı savaş artık çok alevlendi. Düşman güçleri artık farkındaydı ki savaş sertleşti ve karşı güçler bir türlü zayıflamıyor. Bir yandan da atlı arabalar sol koluna doğru ilerledi. Düşmanın generali akıllıydı oda o tarafı güçlendirmek için atlı arabaları gönderdi neredeyse her ikisi aynı saldırıları uygulamışlardı.

Ahmos ve askerleri o kadar ilerlediler ki artık general görünüyordu bir yandan da güneyin hâkimi görünüyordu. Güçlüydü, kaslıydı ve onun saldırısından çok fazla asker kaybedildi ve atlı arabalar yok edildi.

Bir an savaş durdu arkasından her iki ordu kamplarına doğru çekildi. Ahmos sinirliydi, savaşı farklı bitirmek istiyordu. Dedi ki:

-Bir kendi adamına yüz yüze konuşmamız lazım askerlerini dua ile karşıladı, aralarında yeni bir kişi gördü.³³²

Daha önce de belirttiğimiz gibi yazar savaş sahnelerini kaleme alırken adeta görsel bir tablo oluşturmuştur. O kuyucu bu sayfaları okurken o kadar etkilenmektedir ki kendini savaşın ortasında hisseder. Bu da bize Necîb Mahfûz'un ne kadar güçlü ve zengin bir anlatıma sahip olduğunu gösterir.

Düşmanın vurduğu vuruşlar güçlüydü, ölümcüldü. Ahmos onlardan kaçınıyor ve karşılık veriyordu. Kalkanına karşı geldiği zaman ne kadar güçlü olduğunu hissetti ve doğru vuruşlardı. Düşmana gülümsüyordu kendine güveniyordu. Ahmos sinirlendi ve kendini kaybetmemek için kendini tuttu. Adam dedi ki bu kılıç nerede yapıldı. Ahmos dedi ki Nebata en güneyde. Adam Ahmos'un vuruşlarından kaçınırken dedi ki; benim kılıcım Menet şehrinde Mısırlı ellerde yapıldı. Bunu yapan bilmiyor ki onun kralını öldürmek için yapıyor.

Ahmos dedi ki:

-Hayır tam tersi o yarın mutlu olacak ki çünkü o yaptığı kılıç sizin için lanetlenmiş ve size kaybettirecektir. Ahmos saldırmak için fırsat kolluyordu. Birden arka arkaya üç

³³² Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 167.

vuruş yaptı ama güçlüydü ki birkaç adım geriye attı. Kral onun üstüne atladı ve güçlü bir saldırı ile vuruş arkasına vuruş vuruş indiriyordu. Artık general korkmaya başladı onunla güzelce savaşıcağına ağzını kapatıp gülümsemesi yüzünden gitti ve saldırılara karşı savunmaya çalışıyordu.

Bu kadarını beklemiyordu. Saldırırken de Ahmos'un başına biraz vurdu. Düşman güçler öldürdüğünü sandı.³³³

Hemen ses çıkardılar biran için düşündü yaralandım mı diye ama hemen kendini toparlayıp bir şey olmadığını fark etti. Düşmanına daha çok vuruşlar yaptı ve o kadar sert vuruyordu ki elinden kalkan düştü ve kolu sallandı. Her iki taraftan biri mutlu diğeri üzüntülüydü askerler ses çıkartıyorlardı. Ahmos çatışmayı durdurdu ve gülümsedi. Düşman kılıcını Ahmos'a karşı tutuyor çatışmaya hazırlanıyordu. Ahmos elindeki kalkanı bir tarafa bıraktı adam yüzüne baktı ve dedi ki;

-Güzel davranış krallara layıktır.

Savaşa devam ettiler biri saldırıyor biri savunuyordu ama Ahmos'un vuruşu daha sert ve güçlüydü. Adamın boynuna doğru gitti. Düşmanın vücudu titredi, kasları gevşedi elindeki kılıcı yere düştü. Kral Ahmos generale yaklaştı ve dedi ki:

-İyi bir çatışmaydı cesurdun.

Düşman son nefesini çıkarırken general dedi ki;

-Doğru dedin benden sonra sana kimse karşı duramaz

Generalin kılıcını alıp yanına koydu. Atın üstüne bini askerine doğru döndü.³³⁴

On iki gün süren savaşı Ahmos'un ordusu kazanır. Şimdi ise en önemli iş Tığbe şehrini ele geçirmektir. Zafere gidilen yol ve bu yolda çekilen acılar, kral ve ailesinin ve de tüm milletin vatanları yaptıkları tüm çıplaklığıyla anlatılmıştır:

Beklenen gün geldi Mısırlılar çok erken uyandılar. Artık son savaşlarına barış ve zafer için hazırlanıyorlardı. Herkes yerini aldı gözleri surlara ve düşmana doğru yöneldi. Surda ilginç bir manzara vardı herkes şaşırmıştı. Surlarda çıplak vücutlar vardı elleri kolları bağlıydı. Mısırlılar kadınları ve çocukları korunmak için kalkan olarak kullandılar. Arkalarında gülerek durmuşlardı. O kadınlara tecavüz edilmiş, saçları kesilmiş, dağıtılmıştı. Küçük çocukların duruşları ve orda dizilişleri insanın içini sızlatıyordu. Askerler zaten onların kocaları ve çocukları onların çocuklarıydı. Herkes

³³³ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 177.

³³⁴ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 173.

üzüntülü ve sinirliydi. Bu haber krala gitti kral şok oldu ve bağırdı bu ne vahşet korunmak için çocuk ve kadınları mı kullanıyorlar. Herkes sustu ve ağızlarından bir kelime bile çıkmadı. Gündüz olmuş görüntü daha netleşmişti. Surun her yerinde o görüntüden vardı. Ne yapacağını bilmiyorlardı. Çok üzüntülülerdi. Çok acı çektiklerini ve ellerinden gelen bir şey olmadığını görünce daha da çok üzüliyorlardı. Hur dedi ki; yazık bu kadınlar çocuklar ne haldedir şimdi? Gece soğuğu güneşin ateşi onları öldürür. Oklarla ölmezlerse. Kral şaşkın baktı:

-Çocuklar ve kadınlar ne yapacağız ki? Aylardır savaş ediyoruz tam bitti diyeceğiz on yıldır sıkıntı ve acı çektik dayandık ne yapacağız bu sıkıntı durumundan nasıl çıkacağız üstesinden nasıl geleceğiz?

Amon kralına dönerek konuşuyordu:

-Sanki ben merhamet olarak mı yoksa azap çektirmek için mi gönderildim. Amon diye tapılan tanrım diyor. Bu savaşımız senin yüzün ve sana tapanlar içindir. Bana doğru yolu çıkış yolunu göster.

Namaz kılarken Nil tarafından gelen bir araba yaklaşıyordu. Onun adaşını taşıyordu. Kral geldi indi. Krala selam verdi dedi ki:

-Kralım niçin saldırmıyorsunuz? Bugün Tibe surlarında olmayacak mıydık? Kente girmeyecek miydik?

Kral üzüntülü bir şekilde ona baktı. İşaret etti bak kendin gör. Ahmos çok sessiz bir şekilde bakmadı.

-Biz bu adamın böyle şeyler yapacağını biliyoruz onun oyununa gelmeyeceğiz. Savaşımızı burada durduramayız. Kenti ve vatani feth etmek için geldik. Birkaç tane kadın ve çocuk bizim oklarımızdan yaralanacak ölür diye çekinecek miyiz?

Kral dedi ki:

- Benden ne istiyorsun? Saldırma emri mi vereyim onları parçalama mı ve öldürme mi istersin?

Adaşı general:

-Evet kralım bunlar zaferin kurbanları. Nasılsa askerlerimiz düşüp ölüyorlardı onlarda öyle. Hatta onlar kralımız Sengniz şehidimiz gibilerdir. Kralım benim içimde bir his var bana şunu söylüyor. Annem orda duran bu esir kadınlardan biri olabilir. İnaniyorum ki şu anda Tanrıya dua ediyor. Tibe kenti benden daha önemli diye dua ediyordur. Bu orduda benim gibi birçok insan vardır öyle düşünüyorlardır. Herkes bu şekilde düşünmeli önemli olan vatandır.

Kral uzun uzun ona baktı ve dedi ki:

-Vezirine ve generaline dedi ki:

- Ahmos doğru söylüyor.

Herkes aynı şekilde evet dedi.

- Filonun generali doğru diyor saldırmamız gerek.

Kral kesin bir şekilde dedi ki:

-Generallerim askerlerim birliklerinize gidin ve söyleyin kralınız babası dedesini Mısır uğruna kaybetti. Kendi canını ortaya koydu. Size saldırı emri vardır. Ne olursa olsun biz bu kenti ele geçireceğiz dedi.

Generaller hazırlıklara başladılar askerler saldırmaya başladılar. Sloganlarını atarak saldırmaya başladılar. Düşman güçleri okları atmaya başladılar.

Karşılık olarak Mısır ordusu da atmaya başladı. Giden oklar çocukları kadınları öldürüp duruyordu. Asılı kadınlar bağırıp çağırıp söylüyorlardı saldırın öldürün kentimizi ele geçirip savaşı kazanın. İntikamımızı alın. Mısırlı askerler çıldırdı ve sert bir şekilde saldırdılar sanki aslan gibi saldırıyorlardı. Artık ölüm onları korkutuyor gözleri bir şey görmüyordu. Sanki duygu ve hislerini kaybetmiş gibilerdi. Savaş çok sertleşti ve her yerden kan akıyordu. Meydan kan gölüne dönmüştü.³³⁵

Kitabın bazı sayfalarında kralın milleti ile gönlü arasındaki mücadelesi verilmiştir.

Bir kadını kadın çıplaktı sadece belini kapatan bir bez vardı. Tertemiz bir vücudu vardı ve beyaz tenliydi saçları altın teller gibi güzeldi. Gururlu ve soyluydu. Ahmos onu görünce şaşırdı onu görünce yüzü birden değişti. Onu görünce şaşkınlıkları gitti. Adam sesli sessiz bir şekilde yaklaştı. Emiri üzerindeki cübbeyi çıkartıp hemen kadının üstüne koyup üzerini kapattı.

Ahmos adamlarına dedi ki:

- Bu kadına neden işkence çektiriyorsunuz.

Adam dedi ki:

Bu Abosis 'in kızı o adam bize çok çektirdi.

Ahmos zor durumda kalmış oldu çünkü bir yanda halkı bir yanda da hoşlandığı kadın vardı. Dedi ki:

³³⁵ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 183.

-Şimdilik sizi ele geçirdik kontrollü bir şekilde davranmamız lazım ve bizim adet ve geleneklerimizi bozmamanız gerekiyor. Bu savaş ve barışta adil davranmamız gerek.Sizin kadınlara karşı saygınız vardır. Esirleri öldüremezsiniz.

Bir adam dedi ki:

-Mısır'ın kralı bizi tatmin etmek için bu kadının başını kesip babasına göndermeli.

Ahmos dedi ki:

-Kralınızdan kadınları ve insanları boşu boşuna öldürüp kanlarını akıtmasını mı istersiniz. Bu olayı bana devir edin güvenli bir şekilde ayrılabilirsiniz.

Adamlar eğilerek selam verip ayrıldılar. Kral askerlerinden birini çağırıp ona dedi ki:

-Bu kadını firavun gemisine götür dedi.

Buna özel ilgi gösterin kral hem halkı hem gönlüyle savaş içindeydi kafası karıştı. Askerlerine emir verdi artık Hıra kentine girin onu tamamen ele geçirelim ki bayraklarımızı dikelim. Vezirine bakınca ona gözleri ile bakıyor ve kralın davranışlarını inceliyordu.

Prensesin olup bitenlerden haberi yoktu. Ülkesini geri almak için mücadele eden bu adamın (Ahmos'un) Essiz olarak tanıdığı tüccar ile aynı kişi olduğunu bilmiyordu. Prenses ile Ahmos'un karşılaşması şöyle olmuştur:

-Prensesin durumu nasıl diye sordu.

-Biz onu yeni bir yerde tuttuk yeni kıyafetler getirip giydirdik. Ona yemekte verdik ama hiç ellemedi, yemedi. Askerlere karşı kölesiniz diye bağırıp duruyordu. Ama biz ona emrettiğiniz gibi iyi davrandık.

Kral endişeliydi bu sözlere karşıda endişesi gitmedi. Emin adımlarla prensessin olduğu odaya gitti kapıyı açtı. Asker kralın girişinden sonra kapıyı kapattı. Oda küçüktü tavandan sallanan bir lamba vardı, sağ tarafta koltuğun üstünde prenses oturuyordu. Basit bir kıyafet giymişti, saçını taramıştı. Çünkü adamlar saçlarını çekip dağıtmışlardı. Kadına gülümseyerek baktı. Kadın adama bakıyordu. Gözlerine inanamıyordu. Şaşkındı. Onu selamlayarak dedi ki:

-İyi akşamlar prenses.

Cevap vermedi sesini duyunca daha kafasının karışık olduğunun şaşkın bakışı yüzünden belliydi. Adam uzun uzun ona bakıyordu ona sordu bir şey istiyor musunuz? Yüzüne derin derin baktı sonra gözleriyle başından ayağına kadar baktı ve dedi ki:

-Sen kimsin? Ben Ahmos Mısırın Firavunu.

Adamın gözlerinde değişik bir ışık fırladı onu daha çok şaşırtmak için başına taktığı asker kıyafetini çıkardı yere koydu o gözlerine inanamıyor gibi bakışı vardı. Kıvrık saçlarına bakıyor ilginç bir şekilde şaşırdı ve dedi ki:

*Neden bana böyle bakıyorsunuz? Birine mi benzettiniz? Ne diyeceğini bilemedi cevap veremedi. Onun sesini özlemiş ve konuşmak istiyordu.*³³⁶

Adam şok oldu. Ona sinirli bir şekilde baktı.

-Prenses unutmayın ki siz bir kralla konuşuyorsunuz.

Hangi kralla dedi? Kral Mısır firavunu dedi. Saçmalama dedi şimdi benim babam senin halkından birimdir yani?

Kral daha da sinirlendi:

-Senin baban benim halkımdan olacak kadar iyi biri değildir. O benim arşımı zorla elimden alan kişiydi. Onu savaşta mağlup ettim. Tığbe kentinden koşarak kaçtı ve onun kızı benim ellerime esir olarak düştü. Arkalarından ordular göndereceğim çöllere dağılacaklar. Bunun farkında değil misin? Ama benim içinse ben buranın sahibiyim firavun sülalesinden ailesindenim kaybettiğim ülkemi vatanımı geri aldım. Sen şimdi bir kralsın ve kadınları ezer kadınlarla savaşırısın. Sen hatırlamıyorsun ama hayatını bu insanlara borçlusun unutma. Onların rahmeti altındaydı ve seni öldüreceklerdi. Ama sen bunların hepsini unuttun.

*-Beni neden onlarla o kadınlarla karşılaştırıyorsun ki? Neden olmasın? Pardon kral. Ben sizin insanlarınla benim insanları bir tutmam. Köle ile efendi eşit olamaz bilmiyor musun?*³³⁷

Bizim askerimiz buradan ayrıldı ama savaşı kaybetmiş değil. Diyorlardı ki biz kölelerimizi yıpratıyoruz tekrar saldıracağız. Kral deli oldu.

Bağırarak dedi ki:

-Kim köle kim efendi sen hiçbir şey anlamıyorsun. Kendini beğenmiş kız. Sen buralarda doğdun büyüdüün hiçbir şey görmedin. Eğer on yıl geç doğsaydın sen çöllerde doğacaktın. Kimse sana prenses ya da babana kral diye hitap etmeyecekti.

O çöllerden sizin halkınız geldi ve bizim topraklarımıza tecavüz ettiler ve topraklarımızı ellerimizden aldılar. Kendileri prens ve köle olarak bildiler. Onlar beyaz tenli biz esmeriz. Bu gün adalet gerçekleşiyor efendi efendi oluyor köle köle oluyor. Beyaz geldiği yere çöllere dönüşüyor esmerlerse mısırın liderleri ve efendileri güneşin tanrısının adına

³³⁶ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 201.

³³⁷ Necib Mahfûz, a.g.e., s. 202.

bu bilmedi görmek istemedi hak olan haktır. Prenses çok kızdı nefret etti yüzü kızardı ve ona alçak bir şekilde baktı ve dedi ki; ben biliyorum ki benim dedelerim mısıra kuzey çöllerden geldiler. Biliyorsun ki çöllerde lider efendiler. Sonra bu topraklara sahip oldular buranın efendileri oldular. Her şey güç sayesinde. Hep lider oldular. Hep gururlulardı. Bunlar güçlü geldiler buraya kral oldular. Sizin gibi tüccar kılığında kurnaz bir şekilde yaklaşp arkadan saldırmadılar. Secde edip sonra sizin gibi yapmadılar. Sert bir şekilde ona baktı. Konuşmalar hiç yumuşamadı hep böyle gururluydu. Hep onun durumunu düşürmek ve boyunu alçaltmak istedi.

*Ona rahat bir şekilde dedi ki; senle tartışmayı devam ettirecek bir durum görmüyorum unutma ki ben bir kralım sen bir esirsin.*³³⁸

Sonunda Tığbe şehri ele geçirilmiş, duvarları aşılmıştır. Halk bunu sevinç gösterileri yaparak, eğlenerek kutlar. Kral, Tuti Amon isimli Amon ibadethanesinin vekilini Tîbe şehrinin başına getirir.

Tîbe şehrini almak kral ve çevresini cesaretlendirir, orduyu daha da güçlendirerek yeni yerleri feth ederler. Tîbe'den sonra Kaf şehrini ele geçirerek Menes şehrine yol alırlar kral orayı da topraklarına katar. Kral ailesini almak için Nubea 'ya döner, onları alıp bir zamanlar kaçtıkları öz vatanları Tîbe' ye geri getirir. Bu dönüş onlar için çok önemli ve heyecanlıdır. Bu günü yaşayabilmek içi çok emek harcanmış ve kan dökülmüştür.

Gemi yol aldı güneye doğru. Arkasında diğer gemiler vardı. Herkes Mısır'ı görmek için can atıyordu. Bir an önce ulaşmak istiyordu. Gemi Mısır'ın sınırlarına yaklaştı. Herkes onları güzel karşıladı. Güneydeki hâkim ve halkı onları karşılamak için çıktı. Gemide Nil'de karada her yerde insan vardı. Her yerden insanlar toplanmışlardı. Birçok çevre şehirden insanlar geldi. Kral için slogan atıp kralın verdiği öğütleri dinlediler. Yoluna devam etti gemi aileyi Tığbe kentine doğru taşıyordu. Sabaha karşı gemi hala ilerliyordu. Sabahın erken saatleriydi ve artık Tîbe'nin surları görünüyordu. Herkes odalardan çıktı ve gözlerini ufuğa diktiler. O kenti uzaktan da olsa görmek istiyorlardı. Gözlerinde Tîbe görünüyor ağızlarında dudaklarında Tîbe, Tîbe diyorlardı. Gemi gittikçe yavaşlıyordu. Artık Tîbe'nin kokusunu alıyorlardı ve karşıda sahilde onu bekleyen halk ve kralın generalleri vezirleri vs. bekliyorlardı. O onların kurtarıcısıydı.

³³⁸ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 203

Ülke onu karşılamak için hazırlanıyordu. Ailesiyle birlikte geminin odasına geri döndü.³³⁹

Onlar gemiden inmeden kâhin gemiye gelir, krala hediyeleri vardır. Büyük kâhin krala: -Bana izin verir misiniz? Ben size içeriden değer verdiğiniz önemli şeyler getireceğim. Kral izin verdi adamlar ilerledi biraz kaybolup geri döndüler. Elleri ceset tabut ve kasa vardı. Hepsini firavun ailesinin önüne saygı ile koydular. Büyük kâhin ilerledi ve dedi ki:

- Kralım benim size şimdi sunacağım şey buranın en değerli ve en önem verdiğimiz şeydir. 12 yıldır bunu sakladım ve bunu bana general Bibi vermişti. Saklamamı istedi. Düşmanların eline ulaşmasın ama bu tabut Senkniz'in tabutudur. İçinde mumyalanmış cesedi vardır. Her yerden yaraları vardı.

Her yarası bir başka anlam taşıyordu. Bu arş sizin arşınızdır. Tığbe kentinde oturacağınız ve sizin sözünüzün geçerli olacağı yerdir. Bu altından yapılmış kasa ise mısırın çift tacını taşıyan kasa Tımayus tacı bizim için en son kraldı. Yukarı ve aşağı mısırı birleştirendi. O Essize verildi. Abosis'e giderken vermiştim. Savaşa katıldığında başındaydı. Güzel bir savaşı vadiyi korumak için. Bu sizden sakladığım şeyler. Tanrıya şükür ki benim ömrümü uzattı. Bunları sahiplerine vermek bu günleri görmek için. Gözlerin hepsi dışarı baktı. Cesede doğru döndü ve dua ettiler. İlk defa büyükanne yaşlandığını yorulduğunu ve ayakta duramayacağını hissetti. Kralın kolundan destek aldı. Gözyaşlarını zor tuttu. Çevresindeki insanlardan sakladı. Bu gözyaşlarını kesmek için büyük kâhin dedi ki³⁴⁰

-Büyük kâhin bu tabutu en güzel yerde saklayın. Ona bir mezar hazırlatıp layık olduğu biçimde gömeceğiz. Kâhin izin alarak adamlarına bunu buradan taşıyın getirdiğiniz yere geri götürün.

Kasaya yaklaştı ve açtı çift tacı çıkardı. Ahmos'a yaklaştı ve başının üzerine koydu. İnsanlar onu izliyorlardı. Kâhinin yaptığını görünce alkışladılar ve yaşasın firavun diye slogan attılar.³⁴¹

Kral ve ailesi için mutlu sona nihayet gelinir, kral ailesi saraylarına yeniden döner. Kral bir taraftan kazandığı zaferin mutluluğunu yaşarken diğer taraftan ayrılmak zorunda olduğu sevgilisinin acısını yaşar.

³³⁹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 253.

³⁴⁰ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 256.

³⁴¹ Necîb Mahfûz, a.g.e., s. 257.

SONUÇ

Modern Arap Edebiyatının önemli isimlerinden olan Necîb Mahfûz'un tarihi romanlarını şahıs kadrosu, muhteva ve üslûb özellikleri bakımından incelediğimiz de Mısır tarihinin belli dönemlerini yansıttığını görmekteyiz. Eser her ne kadar bir tarihi roman olsa da alışlagelmiş tarihi roman anlayışından ziyade olay örgüsü yoğun ve kuvvetli anlatımı ile bir polisiye romanı andırmaktadır. Her üç romanda da Mısır tarihi firavunlar dönemine kadar dayandırılır. Yazar olaylar karşısında subjektiftir. Onun Mısır tarihine olan ilgisi ve firavunlar dönemine karşı duyduğu hayranlık romandan itibaren dikkatimizi çeker.

Her üç romanda da şahıs kadrosu kalabalıktır. Kahramanların fiziki ve ruh tasvirleri verilmiştir. Ayrıca kahramanların olaylar karşısında sergiledikleri tutumla birlikte onların güçlü ve zayıf yönleri ele alınmıştır. Onların zaafı ve bunların ortaya çıkardığı sonuçlar eseri tarihi roman havasından çıkarıp ona sürükleyicilik kazandırmıştır.

Mahfûz'un tarihi romanlarında benzetmelere sıkça başvurulmuş, kahraman tasvirlerinin yanında mekân tahlil ve tasvirleri çok canlı biçimde verilmiştir. Romanda dikkatimizi çeken başka bir özellik ise halk inanışlarına ve halkın yaşam biçimine, yapılan ritüellerdir. Yazar zaman zaman atasözlerine ve halk deyimlerine de yer vermiştir. Yazarın tarihi romanları çelişkiler üzerine kuruludur. Okuyucu bu çelişkilerin bir halkası olur ve kendi içinde kahramanın yerini alır. Özellikle Râdûbîs'de kurgu vatan- millet birliği, aşk gibi iki temel kavram arasındaki çelişki üzerine kuruludur.

BİBLİYOGRAFYA (KAYNAKÇA)

- Allen Roger, *The Arabic Novel*, New York, 1995.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, C.I, Ankara, 1993.
- Ana Britannica, XVI, "Mısır", The University of Chicago Ana Yayıncılık, İstanbul, tsz.
- Ayyıldız, Erol, "Mısır da İngiliz İşgalinin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt; 1, Sayı; 1, Bursa, 1986.
- Ayyıldız, Erol, *Mısır Romanının Doğuşu ve Muhammed Huseyn Heykel'in Zeyneb Romanını Tetkiki ve Tahlili*, Fatih Yay. Bursa, 1992.
- Ayyıldız, Erol, *Mahmûd Teymûr'un Hikâyelerinde Sürükleyicilik Unsuru ve Sürprizli Sonlar*, Fatih Yay. Bursa, 1992.
- Azîza Marîdan, *el-Kıssa ve 'r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Necîb Mahfûz*, Dâru'l-Fikr, Şam, 1980.
- Bardakçı, Murat, "Necîb Mahfûz'la Edebiyat ve Nobel Söyleyişi", *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Aralık, 1988.
- Bedr, 'Abdulmuhsin Tâhâ, *Necîb Mahfûz er-Ru'ye ve 'l-Edât*, Kahire, 1996.
- Brockelmann, Carl, *"İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi"*, Çev. Neşet Çağatay, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay. X. dizi, Ankara, 1999.
- Cibrîl, Muhammed, *Kırâ'a fî 'l-Mükevvinâtî's-Sekâfiyye li Necîb Mahfûz*, 'Alemlü'l Kitâb, Kahire, Mart 1992.
- Davvâra, Fu'âd, *Necîb Mahfûz mine 'l-Kavmiyye ile 'l-Âlemiyye*, Kahire, 1989.
- Davud, Hafnî Hâmid, *"Târîhu 'l-Edebi 'l-Hadîs"*, "Dâru't-Tıbbâ'ati'l Muhammediyye", Kahire, 1969.
- el-Egâni, Süleyman, *el-Edebu 'l-Mu'âsır fî 'l- 'Alemlü'l- 'Arabî*, Matbaatu'l-Kuttâbi'l-Hadîs, Kahire, tsz.
- el-Gitânî, Cemâl, *Necîb Mahfûz Yetezekker*, Dâru'l-Mesîra, Beyrut, 1980.
- el-Hevâri, Ahmed İbrahim, *Batalu 'l-Mu'âsır fî 'r-Rivâyeti 'l-Mısriyye*, Bağdat, 1976.
- Enîs, el-Makdisî, *el-Funûnu 'l- Edebiyye A 'lâmuha*, Beyrut, 1963.
- Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı*, Fatih Dağıtım, Ankara, 1997.
- Er, Rahmi, Doktora Tezi, *Tâhâ Huseyn ve Üç Romanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988.
- es-Sakkût, Hamdî, Marsdeen Johns, *Necîb Mahfûz Kâtiben Rivâ'îyyen*, el-Haresu'l-Vatanî, Kahire, 1988.

- eş- Şârûnî, Yusuf, *Dirâsât fî 'r-Rivâye ve 'l Kıssati 'l-Kasîra*, Kahire, 1967.
- eş Şeyh, İbrahim, *Mevâkıf İctimâ ve Siyâsiyye fî Edeb Necîb Mahfûz*, Kahire, 198
- Ferec, Nebîl, *Necîb Mahfûz Hayâtuhu ve Edebuhu, el-Hey'etu 'l-Mısriyyetu 'l- 'Âmme li 'l-Kitâb*, Kahire, 1986.
- Ferec, es-Seyyid Ahmet, *Edeb Necîb Mahfûz ve İşkâliyyetu 's-Şîrâ ' Beyne 'l-İslâm ve 't-Tagrîb*, Mansûre, 1990.
- Ferec, Nebîl, *Ârâ 'u Necîb Mahfûz fî 'l- Hayât ve 'l-Fenn*, Kahire, tsz.
- Gâlî, Şukrî, *Necîb Mahfûz mine 'l-Cemâliyye ilâ Nobel*, I. Baskı, Vizâretu 'l-İ'lâm, 1988.
- Gassick, Trevor Le, *Midaq Alley (Naguib Mahfouz)*, London, 1975.
- Haddâd, Nikûla, *Havvâ 'u 'l-Cedîde*, Kahire, 1906.
- Heykel, Ahmed, *"Tatavvuru 'l-Edebi 'l-Hadîs fî Mısır"*, Kahire, 1983.
- Hitti, Philip, *"Siyasî ve Kültürel İslam Tarihi"*, Çev. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay. , I- IV, İstanbul, 1981.
- İnan, Afet, *Eski Mısır Tarih ve Medeniyeti*, Türk Tarih Kurumu Yay. , Ankara, 1987.
- Kayaoğlu, Turhan, *"Mahfûz'un Yazarlığının Üç Evresi"*, *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı;203, Kasım 1988.
- Mahfûz Necîb, *Etehaddes İleykum*, Beyrut, 1977.
- Mahfûz, Necîb, *'Abesu 'l-Akdâr, Mektebetü 'l Mısır*, Kahire, 2009.
- Mahfûz, Necîb, *Radûbîs, Mektebetü 'l Mısır*, Kahire, tsz.
- Mahfûz, Necîb, *Kifâh Tîbe, Mektebetü 'l Mısır*, Kahire, tsz.
- Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi, VIII, *"Mısır"* Meydan Yay. , İstanbul.
- Miquel, Andre, *"La Technique Du Roman Chez Neguib Mahfouz"*, *Arabica X*, 1963.
- Milson, Menham, *"Modern Mısır Romanın Bazı Özellikleri"*, *İlim ve Sanat*, sayı; 26, İstanbul, tsz.
- Mustafa, Ahmed Abdurrahîm, *Şahsiyyet Mısriyye*, Kahire, 1993.
- Necm, Muhammed Yûsuf, *el-Kıssa fî 'l-Edebi 'l- 'Arabbîyyi 'l-Hadîs 1870-1914, Dâru 's-Sekâfe*, Beyrut.
- Nevhel, Hasan Yûsuf, *el-Kıssa ve 'r-Rivâye Beyne Cîl Tâhâ Huseyn ve Cîl Necîb Mahfûz*, Kahire, 1977.
- Orhan, Zeynep, *Peyami Safa 'nın Fatih-Harbiye ve Necip Mahfuz 'un Midak Sokağı Romanlarındaki Karakterlerin Analitik Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2009.

- Râgib, Nebîl, *Kadiyyetu 'ş-Şekli 'l- Fennî 'inde Necîb Mahfûz*, Kahire, 1988.
- Ramiç, Yûsuf, *Ustratu'l-Muveylîhî ve Eseruhâ fî 'l-Edebi 'l- 'Arabiyyi 'l-Hadîs*, Dâru'n Nahdati'l 'Arabiyye, Kahire, 1980.
- Recep, Hasan Recep, *Saktu 'l- Muctema' ve 'z-Zât Mahcûb 'Abdu 'd-Dâyim*, Kahire, tsz.
- Savran, Ahmet, 19. yy. *Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı*, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fak. yay. , Erzurum, 1991.
- Selâm, Muhammed Zaglûl, *Durâsât fî 'l-Kıssati 'l- 'Arabiyyeti 'l-Hadîsa, Usûluha İtticâhâtuhâ, A 'lâmuha*, İskenderiye, 1973.
- Selâme, Fethî, *Tatavvuru 'l-Fikri 'l-İctimâ 'î Fi 'r-Rivâyeti 'l*, 'Arabiyye, Kahire, 1980.
- Seyyid, Hâmid en-Nessâc, *Bânûrâma 'r, Rivâyeti 'l- 'Arabiyyeti 'l-Hadîse*, Kahire, 1980.
- Subhi, Abdul-Mun'im, *Evlâdu Hâratinâ Hel hiye min Rivâyâtî 'l-Mevceti 'l-Cedîde*, Kahire, 1989.
- Şalak, 'Alî, *Necîb Mahfûz fî Mechûlihi 'l- Ma 'lûm*, Beyrut, 1979.
- Şehhâte, Hakîm Mihâ'îl, *Hârat Necîb Mahfûz*, Kahire, 1991.
- Şeyhû, Lu'is, *el-Âdâbu 'l- 'Arabiyye fî 'r-Rub 'i 'l-Evvel mine 'l-Karni 'l- 'İşrîn*, Beyrut 1926.
- Şukrî, Gâlî, *Necîb Mahfûz mine 'l- Cemâliyye ilâ Nobel*, Kahire, 1988.
- 'Umer, ed-Desûkî, *"Neş 'etu 'n-Nesri 'l-Hadîs ve Tatavvuruhu"*, Dâru'l-Fikri'l-'Arabî, Kahire, 1973.
- Ürün, Ahmet Kazım, *"Uygarlıklar Beşiği Mısır Arap Cumhuriyeti"*, *Konya Postası*, Konya, 1991.
- Ürün, Ahmet Kâzım, *Çağdaş Mısır Romanında Necîb Mahfûz ve Toplumcu Gerçekçi Romanları*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002.
- Vâdî, Tâhâ, *Medhal ilâ Târîhi 'r-Rivâyeti 'l-Misriyye*, Kahire, 1972.
- Yıldız, Musa, *Necîb Mahfûz'un Sembolik Romanları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1998.
- Yüksel, Azmi, *"Necîb Mahfûz'un Zukâku 'l-Midak Adlı Romanı"*, *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.8, Sayı 1, Ankara, 1992.

WEB SAYFASI

<http://www.angelfire.com/80s/atasoz/nil.htm>.

<http://www.tulgaozan.com/index.php?sayfa=ulkeler&makale=19>

<http://www.eskimesir.com/keops.html>.